

T. C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDEKİ
KİRÂAT FARKLILIKLARI VE TEFSİRE ETKİLERİ

AHMET ÖZAY

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi ORHAN İYİBİLGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2021

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Ra’d, Kasas, Sebe’ ve Mü’mîn Sûrelerindeki Kırâat Farklılıkları ve Tefsire Etkileri**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmada yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/07/ 2021

AHMET ÖZAY

19531200029

ÖNSÖZ

Kur'ân, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtîha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça mûciz bir kelâm eşsiz bir hidâyet kaynağıdır. Nâzil olduğu zamandan itibaren, kendisine sımsıkı sarılan ve yoluna hayatlarını fedâ edebilecek kadar kalbi îmanla dolu mü'minlere hem bu dünyada ve hem de uhrevî hayatta kurtuluşun reçetesini sunan, dînî ve sosyal hayatın rotasını belirleyen, içinden çıkılmaz hal alan durumlarda muhatabının ilk olarak başvuracağı kaynak olmuştur.

Bu münâsebetle insanı sonsuz bir mutluluğa ve huzura kavuşturan, kurtuluşuna vesile olan Kur'ân-ı Kerîm'in mesajını almak ve onu yaşamın her safhasına nakşetmek Müslümanların öncelikli vazifelerinden olup, ilâhî lafızların zihinlerde oluşturduğu çeşitli mânâları, farklı kırâat vecihleriyle vurgulayarak Kur'ân'ın mesajını muhâtabına aktarma, daha güzel bir şekilde idrâk edilmesini sağlama münâsebetiyle Ulûmu'l-Kur'ân ismiyle mezkûr ilimler zuhur etmiştir. Kırâat ilmi de bu ilimlerden biridir. Bu ilim, âyetlerden murâd edilen mânâların daha güzel bir şekilde anlaşılıp değerlendirilmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Şöyle ki Kur'ân'ın bazı kelimelerinde farklı kırâatlar yapılmış olmakla birlikte anlamlarında da farklılıklar oluşabilmektedir. Amaç Kur'ân'ın mânâsını en güzel bir şekilde anlamak ve muhatabına doğru bir şekilde aktarmak olduğuna göre kırâat farklılığıyla birlikte oluşabilecek anlam farklılığını da idrâk etmek son derece önem arz etmektedir. Şöyle ki, Hz. Peygamber devrinde Kur'ân'ın bazı kelimelerinde meydana gelen kırâat farklılıklarının tesbîti ve bu farklılıkların anlam üzerindeki etkisi kırâat ilmi sayesinde bilinebilmektedir. Bu yüzden kırâat ilmi, Kur'ân'ı anlama ve yorumlama hususunda tefsir ilmine geniş bir hareket alanı kazandırmış ve bu ilim sayesinde müfessirler, âyetleri farklı bakış açılarıyla inceleme imkânı elde etmişlerdir.

Günümüzde ise, Diyânet İşleri Başkanlığının Eğitim Merkezleri bünyesinde kendi personeline yönelik olarak açılan Aşere Takrib ve Tayyibe kursları, Özel Eğitim adı altında açılan kurslar, Üniversitelerimiz tarafından kırâat alanına dâir yapılan akademik çalışmalar, bu ilme yapılan hizmetlerin başında yer almaktadır.

Daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları konusu ve tefsire olan etkilerini araştırarak bir nebze olsun katkı sunmaya çalıştık.

Bu vesileyle çalışmamızın başından itibaren görüş ve rehberliklerini, değerli vakitlerini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Orhan İYİBİLGİN'e, Lisans eğitimimi tamamladığım Ondokuzmayıs Üniversitesinden Doç. Dr. Mustafa KARA ve Hayrettin ÖZTÜRK hocalarıma, tezimizin hazırlanış aşamasında ve bitiminde okuma nezaketini gösterip, teknik açıdan yardımını esirgemeyen Hitit Üniversitesi Doktor Öğretim Üyesi Halil YAVAŞ hocama, yazım ve imla konusunda katkıda bulunan İngilizce öğretmeni Mahmut Yaşar ELTAS hocama, bu ilimle iştigal etmiş kıymetli meslektaşlarım emekli İmam-Hatip Mustafa YAVAŞ, emekli İmam-hatip Yılmaz SARITEN, Vâiz Nurhan ÖZTÜRK ve Vâiz Hasan ÖZKAN hocalarıma, son olarak bu süreçte benden desteğini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet ÖZAY

Ordu 2021

İÇİNDEKİLER

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ	i
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
3. ARAŞTIRMANIN METODU	2
BİRİNCİ BÖLÜM: KİRÂAT İLMİ.....	4
1. 1. GENEL HATLARIYLA KİRÂAT İLMİ	4
1. 1. 1. Kırâatın Tanımı	4
1. 1. 2. Kırâat ilmi	6
1. 1. 3. Kırâat İlminin Konusu	7
1. 1. 4. Kırâat İlminin Gâyesi.....	8
1. 1. 5. Kırâat ilminin Faydası.....	9
1. 2. KİRÂAT İLMİYLE ALAKALI BAZI İSTİLAHLAR.....	10
1. 3. TİLÂVET TARZI BAKIMINDAN TARİKLER	16
1. 3. 1. İndirac Tarîki	16
1. 3. 2. İnfirad Tarîki	16
1. 4. KİRÂATLARIN SAYISI BAKIMINDAN TARİKLER.....	16
1. 4. 1. Seb'a Tarîki.....	16
1. 4. 2. Aşere Tarîki	17
1. 4. 3. Takrib Tarîki	17
1. 5. KİTAPLAR VE ŞAHISLAR BAKIMINDAN TARİKLER	17
1. 5. 1. Teysir Tarîki.....	17
1. 5. 2. Şâtıbî Tarîki	17
1. 5. 3. Tayyibe Tarîki.....	17
1. 6. KİRÂAT İLMİNİN GEÇİŞ EVRELERİ	18
1. 6. 1. Hz. Peygamber Dönemi	18
1. 6. 2. Hz. Ebû Bekir Dönemi	20
1. 6. 3. Hz. Osman Dönemi	21
1. 6. 4. Tâbiîn Dönemi	22
1. 6. 5. Kırâatın Gelişim Dönemi	23

1. 7. KİRÂATLARIN SENETLERİ BAKIMINDAN TASNİFİ VE HÜKÜMLERİ	24
1. 7. 1. Sahih Kırâatlar	24
1. 7. 1. 1. Mütevâtir kırâat	25
1. 7. 1. 2. Meşhur kırâat	25
1. 7. 2. Sahih Olmayan Kırâatlar	26
1. 7. 2. 1. Âhad Kırâat	26
1. 7. 2. 2. Şâz Kırâat	27
1. 7. 2. 3. Müdrec kırâat	27
1. 7. 2. 4. Mevzu Kırâat	28
1. 8. KİRÂATLERİN USÛL VE FERŞ-İ HURUF YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	28
1. 8. 1. Usûlî Farklılıklar	29
1. 8. 2. Ferşî Farklılıklar	30
1. 9. KİRÂATLARIN KUR'ÂN'IN ANLAMINA ETKİSİ	31
1. 10. KİRÂAT- TEFSİR İLİŞKİSİ	32
1. 11. KİRÂAT İMAMLARI VE RÂVİLERİ	33
1. 11. 1. Nâfi'	34
1. 11. 1. 1. Kâlûn	34
1. 11. 1. 2. Verş	35
1. 11. 2. İbn Kesîr	35
1. 11. 2. 1. Bezzî	35
1. 11. 2. 2. Kunbül	36
1. 11. 3. Ebû Amr	36
1. 11. 3. 1. Dûrî	37
1. 11. 3. 2. Sûsî	37
1. 11. 4. İbn Âmir	38
1. 11. 4. 1. Hişâm	38
1. 11. 4. 2. İbn Zekvân	38
1. 11. 5. Âsım	39
1. 11. 5. 1. Ebû Bekir Şu'be	39
1. 11. 5. 2. Hafs	40
1. 11. 6. Hamza	40
1. 11. 6. 1. Halef	41
1. 11. 6. 2. Hallâd	41
1. 11. 7. Kisâî	41
1. 11. 7. 1. Ebu'l-Hâris	41
1. 11. 7. 2. Dûrî	42
1. 11. 8. Ebû Ca'fer	42

1. 11. 8. 1. İsâ b. Verdân	42
1. 11. 8. 2. Süleymân b. Cemmâz	43
1. 11. 9. Ya'kûb.....	43
1. 11. 9. 1. Ruveys.....	43
1. 11. 9. 2. Ravh	44
1. 11. 10. Halefû'l-Âşir	44
1. 11. 10. 1. İshâk	44
1. 11. 10. 2. İdrîs	45
İKİNCİ BÖLÜM: RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI	46
2. 1. RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİYLE İLGİLİ GENELBİLGİLER	46
2. 1. 1. Râ'd sûresi	46
2. 1. 2. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Nuzûlü, Muhtevâsı ve Fazîleti	46
2. 1. 3. Kasas Sûresi	48
2. 1. 4. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Sebebi Nuzûlü, Muhtevâsı Ve Fazîleti.....	48
2. 1. 5. Sebe' Sûresi	49
2. 1. 6. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Sebebi Nuzûlü, Muhtevâsı Ve Fazîleti.....	49
2. 1. 7. Mü'min (Ğafir) Sûresi	51
2. 1. 8. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Sebebi Nuzûlü, Muhtevâsı Ve Fazîleti.....	51
2. 2. RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDEKİ KIRÂAT	52
2. 2. 1. Ra'd Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi.....	55
2. 2. 2. Ra'd Sûresindeki Kırâat Farklılıkları	55
2. 2. 3. Kasas Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi	65
2. 2. 4. Kasas Sûresindeki Kırâat Farklılıkları	65
2. 2. 5. Sebe' Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi	87
2. 2. 6. Sebe' Sûresindeki Kırâat Farklılıkları.....	87
2. 2. 7. Mü'min Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi	109
2. 2. 8. Mü'min Sûresindeki Kırâat Farklılıkları.....	109
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 3. RÂ'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDE TEFSİRE ETKİ EDEN KIRÂAT FARKLILIKLARI.....	132
3. 1. Ra'd Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları	132
3. 2. Kasas Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları	138
3. 3. Sebe' Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları.....	143
3. 4. Mü'min Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları.....	153
SONUÇ	162
KAYNAKÇA.....	165
TABLolar	173
ÖZGEÇMİŞ	Error! Bookmark not defined.

ÖZET

RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDEKİ KIRAAT FARKLILIKLARI VE TEFSİRE ETKİLERİ

ÖZAY, Ahmet

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Temmuz-2021

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin bazı kelimeleri kırâat âlimleri tarafından farklı şekillerde okunmaktadır. Söz konusu farklılıklar dikkate alınmak suretiyle, bu çalışmanın konusunu teşkil eden Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları ve bu farklılıkların tefsîre olan etkileri tez çalışması şeklinde araştırılarak, giriş ve müteakip üç ana bölüm hâlinde hazırlanmıştır.

Giriş bölümünde tez çalışmamızın konusu, amacı ve önemi ile çalışmada izlenen yöntemin genel anlamda çerçevesi çizilerek yararlanılan kaynaklar hakkında bilgi sunulmuştur. Birinci bölümde, tez çalışmamızın araştırma konusunu oluşturan sûrelere ait kırâat farklılıklarının daha iyi anlaşılması ve kavranmasına yönelik olarak; kırâatın tarifi, kırâat ilmi ve tarihi, kırâat çeşitleri, kırâat ilmine dair birtakım ıstılahlar, kırâatın vuku bulduğu zamandan günümüze kadar geçirdiği evreler, kırâat imamları ve hakkında önemli bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde, çalışmamızın konusunu oluşturan sûreler ve bu sûrelerin ihtivâ ettiği konu ve hâdiseler hakkında kısaca bilgi verilmiş olup, tezimizin asıl konusunu teşkil eden Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min surelerindeki mütevâtir kırâat farklılıkları üzerine yapılan çalışmalar sunulmuştur. Üçüncü bölümde, Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki mütevâtir kırâat farklılıklarının manaya olan etkisi üzerine yapılan çalışmalar sunulmuştur. Sonuç bölümünde ise, sûreler üzerinde yapılan kıraat farklılıkları araştırması neticesinde; bazı kırâat farklılıklarının bulunduğu, bu farklılıkların hangi sûreler üzerinde ne kadar olduğu ve tefsire ne oranda etkisinin bulunduğu ile ilgili yapılan çalışma ve izlenen yöntem sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kırâat Farklılığı, Ra'd, Kasas, Sebe', Mü'min.

ABSTRACT

THE DIFFERENCES IN RECITATION OF RA'D, QASAS, SABA AND MU'MIN SURAHS AND THEIR EFFECTS ON INTERPRETATION

ÖZAY, Ahmet

Master Thesis, Basic Islam Sciences

July-2021

Some of the words of the Quranic verses have been reading differently by the scholars of recitation. In the introduction part, information about the subject, purpose and importance of the thesis study and the general framework being of the method followed in the study and the sources used are presented.

In the first chapter, in order to better understand and comprehend the differences in recitation of the suras that constitute the research subject of our thesis; the description of the recitation, the science and history of the recitation, the types of recitation, a number of metaphors about the science of recitation, the stages it has gone through from the time it took place to the present day, and the recitation implications and narrators are presented. In the second chapter, brief information is given about the chapters that constitute the subject of our thesis, and the subjects and events that these suras contain, and the studies on the differences in rumour recitation in the surahs of Ra'd, Qasas, Saba' and Mu'min are presented. In the third chapter, studies on the effect of the differences of rumour recitation in the suras of Rad, Qasas, Saba and Mu'min on meaning are presented. In the conclusion part, as a result of the research on the differences in recitation on the suras; the study and the method followed regarding the existence of some differences in recitation, how much these differences are on which suras and how much they affect the interpretation are presented.

Keywords: Tafsir, Recitation Differences, Ra'd, Qasas, Saba', Mu'min.

KISALTMALAR

(a. s.): Aleyhisselâm

Bas.: Basım Yeri

b.: bin

c. c.: Celle Celâlühû

c.: cilt

ÇÜ: Çukurova Üniversitesi

DİB: Diyânet İşleri Başkanlığı

H.z.: Hazreti

H.: Hicrî

MÜİFAV: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

md.: Madde

nşr.: Neşreden

ö.: Ölüm

(r. a.): Radıyallâhuanh/Radıyallahu anhe

S.: Sayı

s.: Sayfa

(s. a. v.): Sallallâhu aleyhi vesellem

ty.: Tarih yok

thk.: Tahkîk

TDV: Türkiye Diyânet Vakfı

Trc.: Tercüme eden

Yay.: Yayınları

yy.: Yayınevi/Yayın yeri yok

AÜSBE: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Ra'd Sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması.....	173
Tablo 2: Kasas Sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması	176
Tablo 3: Sebe' sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması.....	181
Tablo 4: Mü'min Sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması	186
Tablo 5: Kırâat İmamları ve Rumuzları Şeması	191

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Kırâat ilmi, geçmişten günümüze kadar telaffuz edilen muhtelif okuyuş şekillerinin sınırlarını belirleyen, kelimelerin nitelik ve tavır durumlarını ortaya koyan, keyfî ve yanlış okumaların önüne geçen, bu kelimelerdeki farklı okuyuş şekillerini râvîleriyle birlikte muhatabına aktarmayı düstur edinen bir ilimdir. Kırâat ilmi, Kur'ân etrafında gelişen ilimlerin başında gelmekte olup, bu ilimle iştigal etmiş insanlar sayesinde âyetlerin doğru bir şekilde anlaşılıp hayata tatbik edilmesine olanak sağlamıştır. Çünkü kırâat âlimlerinin ihtilâfı neticesinde bu ilim, Kurân'ın daha doğru anlaşılması için derin bir araştırmaya tâbî tutularak rahmete dönüşmüş ve âyetlerden murâd edilen en doğru ifâdeye ulaşılmaya çalışılmıştır. Kur'ân âyetleriyle tanışmaya başladıkları zamandan günümüze kadar Müslümanlar, Hz. Peygamberden aldıkları şekliyle kırâat vecihlerini muhafaza etmişler, tevâtüren nesilden nesile aktarmışlardır.

Kırâatlerin Kur'ân üzerindeki önemine binâen Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki muhtelif okuyuş şekilleri ve bu okuyuş şekillerinin âyetlerin mânâsı üzerinde yaptığı etki bu çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kırâat ilmi, Kur'ân etrafında gelişen ilimlerin başında gelmektedir. Kur'ân ilimlerinden bir bölümünü teşkil eden kırâat ilminin Kur'ân'ın anlaşılmasındaki önemi, muhtelif okuyuş şekillerinin, âyetlerin anlamında meydana getirdiği değişikliği ortaya koyma anlamında rolü yadsınamaz bir durumdur. Müslümanlar olarak Kur'ân âyetlerindeki Yüce Allâhın gâyesinin ne olduğunun iyi bir şekilde anlaşılması ve hayatı idâme ettirmeye bu minvalde yön verilmesi amacıyla Kur'ân'ın doğru bir şekilde anlaşılması hususiyet arz etmektedir. Bu münâsebetle çalışmamızın konusunu teşkil eden sûrelerdeki kırâat ihtilaflarının sınırlarını belirli bir disiplin sistematîği çerçevesinde çizmek, muhtelif okuyuş vecihlerini tespit etmek, Allah kelâmının tahrif ve tağyirden korunması için yapılan çalışmaları gözler önüne sermek çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

Râ'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları ve tefsîre etkileri konulu bu çalışmamız üç ana bölümden teşekkül etmektedir. Birinci bölümde kırâat ilmi ve târîhi, kırâat ilminin konusu, gâyesi, faydası ve bir takım kırâat ıstılahları hakkında kısaca bilgi verildikten sonra tilâvet tarzı, kırâatların sayısı bakımından, kitaplar ve şahıslar bakımından tarîkler hakkında bilgiler aktarılmış, kırâat ilminin geçiş evreleri, tasnifleri ve hükümleri, usûl ve ferşî huruf yönünden değerlendirmesi yapılmış, kırâatların Kur'ân'ın anlamına etkisi, kırâat-tefsir ilişkisi ve râvîleriyle birlikte kırâat imamları hakkında bilgiler aktarılmıştır.

İkinci bölümde Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûreleri hakkında değerlendirme yapılmış, sûre isimleri, âyet sayıları, nüzulleri, muhtevâları ve fazîletleri hakkında bilgiler aktarılmış ve akabinde ise anılan bu dört sûre içerisinde bulunan mütevâtir kırâat farklılıkları tesbit edilmiş, kırâat farklılıklarının bulunduğu âyetler mealleriyle birlikte Âsım kırâatının Hafs rivâyeti baz alınarak, Arapça olarak mealleriyle birlikte metne aktarılmış ve bu âyetlerin mealleri verilirken "DİB Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir" isimli eserden istifâde edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, bu çalışmanın ismini taşıyan Ra'd, Kasas, Sebe', ve Mü'min sûrelerinde tesbit edilen ve kırâat farklılığı bulunan kelimeler üzerinde tefsir taraması yapılarak mânâyâ etki eden kelimeler ortaya çıkarılmış ve bu kelimelerin mânâyı ne yönde etkiledikleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Litaratür taraması yapılarak özellikle istifâde edilen ve kırâat ilmiyle ilgili olan eserler şunlardır:

1. Ebû'l-Hayr Muhammed b. Muhammed İbnu'l Cezerî'nin en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr,
2. Ahmed b. Muhammed b. Ahmet ed-Dimyâtî'nin İthâfu Fudelâi'l-Beşer bi'l-Kırâati Erbaa Aşer,
3. İmam Ebû Amr Osman b. Saîd b. Amr ed-Dânî'nin et-Teysîr fi'l-Kırâati's-Seba',
4. Muhammed Emin Efendi'nin Umdetü'l-Hullân fi İdâhı Zübdeti'l-İrfân,
5. Abdülfettah Pâlûvî'nin Zübdetü'l-İrfân

6. Muhammed Faht Hârûf'un el-Müyessera fi'l-Kırâati'l-Aşri'l-Mütevâtiri min tarîk-i tayyibeti'n-Neşri ve'l-Kırâati'l-Erbaati's-Şâzzeti ve Tercihihe.

Tefsir ilmiyle ilgili özellikle istifâde edilen eserler şunlardır:

1. Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr b. Ferhu'l-Ensârî'l-Hazrecî Şemseddîn el-Kurtûbî, el-Câmî Li-Ahkâmi'l-Kurân,

2. Cemâleddîn Ebu'l Ferc Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, Zâdü'l Mesîr fi İlmi't-Tefsîr,

3. Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhim es-Semerkindî, Bahru'l-Ulûm,

4. Muhammed Sanâullah el-Mazharî, Tefsîru'l-Mazharî,

5. Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyin er-Râzi et-Taberistânî, Mefâtîhu'l-Ğayb,

6. Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Hâfizu'd-Dîn en-Nesefî, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl,

7. Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesûd b. Muhammed b. el-Ferrâ-i el-Beğavî eş-Şâfiî, Meâlimu't-Tenzîl fi Tefsîri'l-Kur'ân,

8. Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğâlib b. Abdurrahman b. Temmâm b. Atıyyet'i el-Endülüsî el-Muhârabî, el-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz,

9. Nâsîru'd-Dîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî el-Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl,

10. Ebu'l-Abbâs Şehâbe'd-Dîn Ahmed b. Yûsuf b. Abdu'd-Dâim el-Ma'rûf Bi's-Semîn el-Halebî, Eddurru'l-Mesnûn fi Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn,

BİRİNCİ BÖLÜM: KİRÂAT İLMİ

1. 1. GENEL HATLARIYLA KİRÂAT İLMİ

1. 1. 1. Kırâatın Tanımı

Kırâat kelimesi (قَرَأَ) fiilinden semâî (kâide dışı) mastar olup “Sesli veya sessiz; ezgili veya ezgisiz okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek mânâlarına denk düşmektedir.¹ Kur’ân’ın okunuşuyla alakalı çeşitlilikleri ve bunların kimden nakledildiklerini bilmektir.²

Kırâat kelimesiyle ilgili olarak kırâat âlimleri tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan en kapsamlı olanı İbnü’l Cezerî’nin (ö. 833/1429) yapmış olduğu şu tanımdır: “*Kur’ân kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve bu kelimelerin ihtilaflarını râvîlerine nispet etmek suretiyle bilmeyi konu edinen bir ilimdir*”³

Yapılan bu tanım gibi birçok tanım incelendiğinde, kırâatlar, kırâat imamlarının, kendilerinden önceki imamlardan aldıklarını tevâtür yoluyla Hz. Peygamber’e kadar ulaşan bir isnatla nakletmelerine denir. Bu itibarla kırâatlarda en önemli husus “nakil” kavramıdır. Buradan yola çıkılarak kırâatla ilgili, Kur’ân’a hizmet gayesiyle mücâdele eden kırâat âlimlerinin, Hz. Peygambere kadar ulaşan bir isnatla, birtakım rivâyetleri ve tarîkleri düstur edinerek şahsi üslup ve kâideleriyle, diğer kırâat âlimlerinden değişik biçimde Kur’ân’ı telaffuz etmesine denir.⁴ Şöyle ki Kur’ân-ı Kerîm Allah tarafından Cebrâîl vâsıtasıyla Hz. Peygambere nâzil olduğu zamanlarda, nâzil olan âyetleri vahiy kâtiplerine yazdırmakta ve onlara da bu âyetleri ezberlettirmekteydi. Bu âyetleri vahiy kâtiplerine yazdırırken farklı şekillerde yazdırılmış olması akla uygun düşmemekle birlikte tek bir şekilde yazdırılmış olması akla ve mantığa uygun gelmektedir. Hz.

¹ Ebu’l- Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzur, *Lisânü’l-Arab*, H. Muhammed Şâzelî (thk.), Abdullah Ali Kebir-M. Ahmed Hasebullah, Kâhire: ty., s. 3563; Ahmed b. Muhammed Bennâ ed-Dimyâtî, *İhtilâfu Fudalâi’l-Beşer bi’l-Kirâati’l-erbaate ‘aşer*, Âlemü’l-Kütüb, Beyrût, 1987, c. I, s. 67.

² Muhammed Abdilazîm ez-Zerkânî, *Menâhilu’l-İrfân fî Ulûmi’l Kur’ân*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1415/1995, c. I, s. 412.

³ Ebu’l Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezerî, *Müncidü’l-Mukriîn*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrût, 1400/1980, s. 9.

⁴ Zerkânî, 1415/1995, 336; İsmâil Karaçam, *Kıraat İlminin Kur’ân Tefsirindeki Yeri Ve Mütevâtir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*, Marmara üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018, s. 73.

peygamberin yazdırma işinde kullandığı lehçe ise Semerkandî⁵ ve İbn Kuteybe'ye⁶ göre Kureyş lehçesidir. Yaptığımız araştırmalardan anlaşılmaktadır ki Kur'ân'ın farklı şekillerde okunuşu sadece sonraki dönemlere has bir durum değildir. Bu durum Hz. Peygamber hayatta ikende vuku bulmuş ve Rasûlüllah buna müsâmahâ göstermiştir. Bu durumu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz: Hz. Ömer, Hişam b. Hakîm isimli sahâbenin, Furkan sûresini Hz. Peygamberden öğrendiği şekilden farklı okuduğunu öğrenir ve onu tutup Hz. Peygamberin huzuruna getirir. Hz. Peygamber önce Hişam'a, sonra da Ömer'e Furkan sûresini okuttuktan sonra "Böyle indirildi" şeklindeki hitâbıyla ikisinide onaylar ve şöyle der: "Kur'ân yedi harf üzere inzâl oldu, hangisi kolayınıza gelirse öylece okuyun".⁷

Bu olay bize şunu göstermektedir ki çeşitli kabilelere ve lehçelere sahip olan, dâvâ arkadaşlarının bu durumlarını dikkate alarak onların öncelikle Kur'ân'la ve onun aydınlatıcı, yol gösterici ve ikna edici mesajıyla muhatabını tez zamanda buluşturma gayesiyle, Allah kelâmının metninin tek bir şekilde okunmasına bağlı kalınarak ilâhî mesajın yayılmasının önünü tıkamak istemediği anlaşılmaktadır.

Bu münâsebetle Rahmet âyeti azap âyetinin yerine konulup yerleri değiştirilmediği müddetçe ve anlam üzerinde tamamen değişiklik yapıp mânâ ile oynanmadığı müddetçe farklı okuyuş şekillerini desteklediği gözükmemektedir.⁸

Böylelikle, konsept olarak genellikle Allah kelâmının inzâlinin vukû bulmasını müteakip kendini göstermeye başlayan, Rasul-i Ekremden sonra nosyon olarak mânâsı büyük ölçüde netleşen kırâat kelimesi bir ilim ve Kur'ân ilimleri ıstılahı bağlamında birbirine yakın ve çeşitli şekillerde aşağıdaki gibi de tanımlanmıştır.

Meşhur kırâat âlimi Dimyâtî kırâat için: "*Kırâat ilmi, hazf, isbât, tahrik, teskin, fasl, vasl, ibdâl, vb. hususlarda Allahın kitâbını nakledenlerin, aralarında ittifak ve ihtilaf ettikleri hususları semâ yoluyla bilmektir*"⁹ ifadesini kullanırken, Zerkânî, "*Rivâyetleri ve tarîkleri bir olmakla beraber, kırâat imamlarından birinin, Kur'ân'ın harf ve kelimelerindeki telaffuz farklılıklarıyla ilgili kendisi*

⁵ Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed es-Semerkandî, *Bustânu'l-Ârifîn*, el-Matbaatu'l-Âmire, ty., s. 57.

⁶ Celâlüddîn Abdurrahmân b. Kemâl Ebî Bekr b. Muhammed Celâlüddîn es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, yy., Beyrut, 1973, c. I, s. 63.

⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Dâru'l-Meârif, Kâhire, 1391/1972, c. I, s. 40, 43, 264.

⁸ Ahmed b. Hanbel, 1972, 41, 51, 124.

⁹ Dimyâtî, 1987, 6.

dışındakilerin hilafına geliştirmiş olduğu ekoldür”¹⁰ şeklinde tarif etmiştir. Tanımlardan müşâhede ettiğimiz üzere, kırâat kelimesi hakkında yapılan tariflerde tam bir birliktelik bulunmamakla birlikte, harflerde, kelimelerde vuku bulan telaffuz farklılıkları ve bu telaffuz farklılıklarını yapanların öğrenilmesi, sorunun mahiyetini yansıtmaktadır.

1. 1. 2. Kırâat ilmi

Kur’ân Cebrâil vâsıtasıyla Hz. Peygamber’e nakledilmeye başlandığı zamandan itibâren okunuşu ve eğitimi başlamış bulunmaktaydı. İnen âyetleri belleğine naksetme ve onu mahfûz etme telâşı içerisinde bulunan Hz. Peygamberi Yüce Mevlâ, “Gerçekliğinde şüphe bulunmayan, her şeye hükümran olan Allah yüceler yücesidir. Sana vahyi tamamlanmadan Kur’ân hakkında aceleci davranma ve Rabbim! İlmimi arttır de”¹¹ âyetiyle îkaz etmiş ve yine vahyin muhatabı tarafından kendisine inzal olunan Allah kelamının kalbine nakşedileceğini “Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir”¹² ayeti ile de ifade buyurmuşlardır.

“Biz onu, insanlara aralıklarla okuyasın diye okumaya elverişli bölümlere ayırdık, peyderpey indirdik”¹³ ve yine “İnkârcılar, “Kur’ân ona bütünüyle bir defâda indirilseydiya!” diyorlar. Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık ve onu uygun aralıklarla parça parça gönderdik” ayetleriyle Kur’ân’ın 23 yıllık inzal serüveninin bir defada değil perdepey gerçekleştirildiği ve bu zaman zarfında da Allah kelamının hem Allah Rasûlü tarafından ve hemde sahabeler tarafından hafızalara kazınmasının sağlandığına işaret edilmiştir.

Muallim olarak gönderildiği ifade edilen¹⁴ Hz. Peygamber, Kur’ân’ın anlaşılması; üzerinde düşünülmesi gayesi taşıyan bir üslup ile okunuşunu gerçekleştirmiş, Nebî, tertil, tecvid, vakf ve ibtidâ gibi okuyuşla alakalı bütün tecvid kâidelerini atlamamış ve Kur’ân’ı bu şekilde kırâat etmiş, sonraki nesillere eksiksiz aktarmanın mücâdelesini vermiştir.¹⁵

¹⁰ Zerkânî, 1415/1995, 412.

¹¹ Tâhâ, 20/114.

¹² Kıyâme, 75/17.

¹³ İsrâ, 17/106.

¹⁴ Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *Sünen, Mektebü’l-İslâmiyye*, İstanbul, 1981, s. 19.

¹⁵ Necâti Tetik, *Kıraat İlminin Tâlimi Başlangıçtan 19. Hicrî Asra Kadar*, İşâret Yayınları, İstanbul, 1990, s. 21.

Farklı kaynaklardan araştırmasını yaptığımızda Kur'ân'ın yedi harf üzere inzal olduğunu müşahade etmekteyiz. Hz. Peygamberin Mekke'den Medîne'ye göç etmesi ve Medîne'ye yerleşmesini müteâkip, İslam hızla büyüme eğilimi göstermiş, çevre kabilelerin İslamla müşerref olmalarıyla Kur'ân'ın mesajının bu insanlara ulaştırma arayışları gündeme gelmiş ve akabinde de kolaylık sağlanması açısından “Yedi Harf” mevzusu gündeme gelmiştir. Ubey b. Ka'b bu durumu şu şekilde nakletmektedir: “Peygamber Benu Gifar çukur civarında bulunduğu bir zamanda, Cebrâil Hz. Muhammed'e geldi ve şöyle dedi: “*Muhakkak ki Allah senin ümmetinin (s. a. v.) Kur'ân'ı bir harf üzere kırâat etmelerini emrediyor.*” Hz. Peygamberin Allahtan affını ve mağfiretini dileyerek, bu duruma ümmetinin güç yetiremeyeceğini ve mağdûriyet yaşayabileceklerini beyân etmesi üzerine cebrâilin, dört defâ ve her defasında harf serbestisi ruhsatının Allah tarafından artırılarak verildiği müjdesiyle Hz. Peygamberin huzuruna geldiği, Hz. Peygamber tarafından Allahtan af ve mağfiret dilenerek harf serbestisinin genişletilmesini talep etmesi münasebetiyle, dördüncü Cebrâil-Muhammed diyalogundan yedi harf serbestisi müsâdesi çıkmıştır.¹⁶ Hz. Peygamberin verdiği uğraş neticesinde bu durumun sağlandığı beyân edilmiştir.¹⁷ Hz. Peygamberin, ümmetinin refâhı için verdiği mücadelenin gereği olarak sağlanmış olan bu kolaylıkla birlikte, Müslümanlar Kur'ân tâliminde serbest kalmışlar ve sahabenin önde gelenleri Hz. Peygamber döneminde ve halifeler döneminde Kur'ân öğretmeni olarak gitmiş oldukları bölgelerdeki öğrencilerine bu ilmi nakletmişlerdir. Bu şekilde sahâbeden, tâbiîn ve onlardan da tebe-i tâbiîn'in önde gelenleri bu ilmi almışlar ve kırâatla ilgili nakledilenlerin zayıf olanını sahih olanından; şaz olanı mütevatir olanından ayırmak kaydıyla kırâat ilminin doğuşu gerçekleşmiştir.¹⁸

1. 1. 3. Kırâat İlminin Konusu

Kırâat ilmi, konu olarak Kur'ân kelimelerindeki okuyuş farklılıkları ile bu kelimelerin okunuş keyfiyeti bağlamında hazf, isbat, fasl, vasl, sakın yapma, imâle ve işmam gibi konularda Kırâat âlimlerinin uyuşmazlıklarını gâye edinen bir

¹⁶ Mehmet Çalışkan, “Kur'ân'ın Nuzûlü (el-Ahrufu's-Seb'a) Meselesi”, Ç. Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Adana, 2005, c. V, s. 222.

¹⁷ Yusuf b. Abdîrahmân b. Muhammed İbn Abdilberr, *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Dârü'l-Ceyl, Beyrut, 1412, c. IV, s. 1538.

¹⁸ Mehmet Ünal, *Kur'ânın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü*, Hacıveysizâde İlim Ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 39.

ilimdir.¹⁹ Farklı bir ifâde ile kırâat ilmi, Kur'ân'a hizmet eden kırâat âlimlerinin, Kur'ân'ın herhangi bir kelimesini farklı bir vech ile edâ ediş yönünü araştıran ve bunu kırâat imamının şahsına ithaf ederek inceleyen ilim dalıdır. Bu ilmin konusu; telaffuz şekilleri ve edâ keyfiyetleri bağlamında Kur'ân'ın kelimeleridir.²⁰

Kırâat ilmi, araştırmalara dayanan ve rivâyet zincirleri itibariyle kökü Hz. Peygambere ulaşan, mütevâtir ve sahih rivâyetler ışığında yol alan bir ilimdir.

Bu ilmin ışığında yol alırken, Kur'ân kelimeleri aslında tahrif olmaktan korunur ve kırâat âlimlerinin farklı telaffuz durumları ortaya konulur.²¹ Kur'ân'ın mütevâtir kırâatlarından bir kısmının kaybolmasının önüne geçilmiş olurken, farklı okumalara dayanan ve mânâda meydana gelen değişimin dayanağı ortaya konulmuş olur.²²

1. 1. 4. Kırâat İlminin Gâyesi

Kur'ân, bütün mü'minlerin rehberidir ve tüm İslâmî ilimlerin ana kaynağını oluşturmaktadır. Kırâat ilmi ise mü'minlerin başta yaptıkları Kur'ân'ın, muhatabı tarafından doğru anlaşılmasına ve gelecek nesillere bu haliyle aktarılmasına kaynaklık etmektedir.

Kırâat ilmi, kırâat imamları tarafından okunan ve Hz. Peygambere kadar ulaşan sahih kırâatları, zayıf ve mevzu olanlarından ayırt ederek öğretmeyi gâye edinmiştir.²³ En önemli gâyesi, vahiyle ilk karşılaşan ve onunla ilk olarak müşerref olan Hz. Peygamberin, Kur'ân'ın âyetlerini Sahâbe-i Kirâm'a nasıl aktardıysa, ilâvesiz bir şekilde Kur'ân'ın gelecek nesillere ulaştırılmasını sağlamak ve orijinalliğini korumaktır. Kırâat ilmi ve isnad geleneği sayesinde Kur'ân 1400 yıl önceki ses bilgisi (fonetik) özelliklerini muhafaza etmiştir. Her kârî şahsını, kırâat ilmini kendisinden aldığı hocası kanalıyla Hz. Peygambere ulaştıran aralıksız yükleme bir onay ile, nesilden nesile şifâhî olarak uygulamalı bir hal ile birbirlerine aktararak kayda aldırıştır.²⁴

¹⁹ Dimyâtî, 1987, 5.

²⁰ Muhammed Sâlim İbn Muhaysın, *el-İrşâdâtü'l-Celiyye fî'l-Kırâati's-Seb'i min Tarîkı's-Şâtibiyye*, yy., Kâhire, 1394/1974, s. 6.

²¹ Ahmed b. Mustafa Taşköprizâde, *Miftâhu's-Seâde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevdûâtü'l-Ulûm*, Abdü'l-Vehhâb Ebu'n-Nûr, Kâhire, 1968, c. II, s. 6.

²² İsmâil Karaçam, *Kurân-ı Kerîmin Nüzûlü ve Kırâati*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1974, s. 236.

²³ Dimyâtî, 1987, 67.

²⁴ Tetik, 1990, 16.

Her bir asırda kırâat ilmine merak salmış binlerce insan sadece bu işle iştigal etmiştir. Yeryüzünde aslı bozulmadan bir harfî dâhî değişmeden bizlere kadar ulaşmış olan tek kutsal kitap Kur'ân'ı Kerîm'dir. Bu münâsebetle, Yüce Allah'ın “Kur'ân'ı biz indirdik, onun koruyucusu da elbette biziz!”²⁵ hitâbı gereğince, Kur'ân'ın inzalinden günümüze kadar harf harf, kelime kelime, sûre sûre insanlar tarafından büyük bir gayretle yapılan çalışmalar bunun göstergesidir.²⁶

Kırâatların Arap dil ve edebiyatına katkısı da inkâr edilemez. Bu sayede Arapça zaman içinde yozlaşıp bozulmaktan korunmuş, Arap olmayan ve İslamla müşerref olan Müslümanların da kullandığı bir dünya dili hâline gelmiş ve bu konuda son söz olarak da çeşitli Arap lehçe ve şivesi muhafaza edilmiştir.

1. 1. 5. Kırâat ilminin Faydası

Kırâat ilmi önemli bir hususiyet arz etmektedir. Bu ilmin önemini gözler önüne seren birçok yararı bulunmaktadır. Sağladığı yararların önemli olanlarını şu şekilde sıralamak olasıdır.

Kırâat ilmi, söz konusu kırâat vecihlerinin muhafaza edilmesi, karşılıklı iletişim yöntemiyle, anılan kırâat vecihlerinin telaffuzuna ehemmiyet gösterilmesi, Kur'ân telaffuzunun doğru bir şekilde yapılması ve âyetlerde meydana gelebilecek olan yanlış okumaların önüne geçilmesi amacını taşımaktadır.²⁷

Kur'ân lafızları kırâat ilmi sayesinde tafrif ve tağyirden korunmuş, Kur'ân'ın Hz. Peygambere inzâl olduğu şekli, lafzen ve okunuş itibâriyle günümüze kadar intikal etmiştir.²⁸

Bu hususu biraz daha açacak olursak, kırâatlerin Kur'ân'ın anlaşılmasındaki rolü büyüktür. Bazı mübhem ifâdeler kırâatlerin sağladığı kolaylıklar sayesinde açığa kavuşmuştur. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, Sa'd b. Ebî Vakkas **وَلَهُ** âyetini²⁹ **مِنْ أُمَّ** (Min Ümmîn) eki ile telaffuz ederek kardeşlerin mirasçı

²⁵ Hicr, 15/9.

²⁶ Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrût, ty., c. I, s. 52-59; Suyûti, 1973, 82.

²⁷ Ebû'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsilî ibn Cinnî, *el-Muhtesab fi Tebyîni Vücûhi Şevâzî'l-Kırâat ve'lîzâhi anhâ*, thk. Ali Necdî Nâsif, Abdülhâlim en-Neccâr, Abdulfettah İsmâîl Şiblî, Meclisü'l-A'lâ li's-Şuunî'l-İslâmiyye, Kâhire, 1994/1414, c. II, s. 321-322.

²⁸ Cezerî, ty., 1, 28-29; Suyûti, 1973, 154-155.

²⁹ Nîsâ, 4/12.

olabilmelerini aynı anne babadan olmaları gerektiği şeklinde yorumlayarak âyetteki müphemâtı açmıştır.³⁰

Kırâat sâyesinde hükümleri değişik olan iki mesele farklı kırâatların yorumuyla şu şekilde birleştirilmiş ve sorunun önüne geçilmiştir. Şöyle ki; İbn Âmir ve Âsım (يَطْرُنُ)³¹ kelimesini “yethurne” şeklinde şeddesiz olarak, Ebû Amr, Nâfi, İbni Kesîr, Hamze ve Kisâî (يَطْهَرُنُ) “Yettahharne” şeklinde şeddeli olarak okumuşlar³² ve şeddesiz okuyanlara göre; Kadının hayız bitince eşiyle birlikte olabileceği, şeddeli okuyanlara göre ise, hayız bittikten sonra gusûl abdesti almadan eşlerin birbirlerine yaklaşmaması gerektiği zorunluluğu anlaşılmaktadır.³³

Bu hâliyle kırâatlar hem Kur’ân’ın kapalı olan kelimelerinin açıklanmasında öncülük etmişler, hem de yanlış anlayışlar sonucunda Kur’ân’ın ruhuna aykırı yorumların çoğalmasına engel olmuşlardır. Kur’ân’ı Kerîm’in mânâsı çeşitli varyasyonlarıyla her asırda ve her tabakadaki insanlara hitap ederek kalplerdeki yerini almış ve lezzetini nasibi olan herkese dağıtmıştır.

1. 2. KIRÂAT İLMİYLE ALAKALI BAZI İSTİLAHLAR

Kırâat, Kur’ân’ın inzalinden itibaren her devirde binlerce Kur’ân sevdalısının üzerinde yoğunlaştığı ve derinlemesine incelemeler yaptığı bir ilimdir. Bu ilmin öğrenim ve öğretiminde birtakım ıstılahlar ortaya çıkmış ve bu ıstılahlar genel anlamını yansıttığı gibi kırâat ilmine dâir özel mânâlar kazanmıştır. Bu minvalde adı geçen ıstılahlarla ilgili mânâlara vâkıf olmak çalışmamızın daha iyi kavranmasına ve bu ilmin daha sağlam bir şekilde öğrenilmesine zemin hazırlayacaktır.

Feth: (فتح) Kârînin ağzını açarak, taklîl ve imâle yapmadan, kendisinden önce geçmiş olan fetha harekeli bir elif ile okumasıdır.³⁴

³⁰ Cezerî, 1400/1980, 28; Zerkânî, 1415/1995, 125; Muhammed Sâlim İbn Muhaysın, *el-Kırâât Ve Eseruhâ fî Ulûmi’l-Arabiyye*, Mektebu’l-Külliyâtî’l-Ezher, Kâhire, 1402/1982, c. I, s. 34.

³¹ Bakara, 2/222.

³² Ebû Bekir Ahmed b. Mûsâ İbn Mucâhid, *Kitâbu’s-Seb’a fî’l-Kırâât*, Dâru’l-Meârif, Kâhire, 1400, s. 182; Ebû Amr Osman b. Said ed-Dânî, *Kitâbu’t-Tefsîr fî’l-Kırââtî’s-Seb’a*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1996, s. 129.

³³ Cezerî, ty., 29; Zerkânî, 1995, 126; Muhammed b. Ömer b. Sâlim Bâzemül, *el-Kırâât Ve Eseruhâ fî’l-Ahkâm Ve’t-Tefsîr*, Dâru’l-Hicre, Riyad, 1417/1996, c. I, s. 188.

³⁴ Muhammed Fath Hâruf, *el-Müeyyessera fî’l-Kırââtî’l-Aşri’l-Mütevâtireti Min Tarîk-i tayyibeti’n-Neşri ve’l-Kırââtî’l-Erbaati Eşşazzeti ve Tercîhihe*, Dâru İbn-i Kesîr, Beyrut-Lübnan, 2020, s. 94.

Ğunne: (غنة) İnilti ve inlemek mânâsına gelmekte olup, genizden gelen ses demektir.³⁵

Hazf: (خذف) Kelimenin bazı kısımlarını Iskât ve Kat' mânâsında düşürmektir.³⁶

Hulf: (خلف) Kur'ân'da aynı bölümü iki değişik şekilde kırâat etmektir.³⁷

İskât: (إسقاط): Lügat anlamı olarak iskât, “indirmek, harfi düşürmek,”³⁸ “düşürülme ve yok etme” anlamlarına gelmektedir. Kırâat ıstılahında ise “bir harfi tamamen kaldırmak, düşürmek” anlamına gelmektedir. Vakf hâlinde lafzında bulunan hemzenin düşürülmesi bu konuya güzel bir örnektir.³⁹ السُّفْهَاءُ Bunun dışında vasıl hâlinde içtima-i sakineyn vuku bulduğu takdirde ilk harf med harfi ise okunuştan düşer. Bu da iskât uygulamasının vasıl haline bir örnektir. وَعَمِلُوا örneğinde de görüldüğü üzere وَعَمِلُوا kelimesinde bulunan vav harfi teleffuzdan düşmüştür. Ahzâb sûresinin وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقُونَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ⁴⁰ âyetindeki ان شاء lafzı örnek verilebilir. Zikredilen bu lafzı Kalûn, Bezzî ve Ebû Amr iskât ile yani lafzın sonundaki hemzeyi düşürerek okumuşlardır.⁴² Bu uygulamanın zıddı ise İsbât (اثبات) tır.

İbdâl: (إبدال) Telaffuz kolaylığı sağlamak ve akıcı bir okuyuş yakalayabilmek münasebetiyle, kelime içerisinde bulunan bir harf yerine mahreç ve sıfat bakımından o harfe mütekârib olan başka bir harf getirerek kırâat etmektir.⁴³

İdgâm: (ادغام) Aynı cinsten olan harfleri birbirine katmak demektir. Yâni sıfat olarak birbirinin aynısı, mahreçleri bir sıfatları farklı ya da birbirine yakınlığı olan iki harften birini diğerine katarak okumaktır.⁴⁴

İmâle: (إمالة) Fetha harekeyi kesreye, elifi ise ya harfine meylettirerek okumaktır.⁴⁵ İmale, kendi içerisinde imâle-i kübrâ ve imale-i suğra olmak üzere iki

³⁵ Muhammed Mer'âşî Saçaklızâde, *Cühdü'l-Mukıll ve Şerhihi*, yy., Konya, 1873, s. 45.

³⁶ Mu'cemü'l-Arabiyyü'l-Esâsî, Larus Yayınları, Tunus, 1988, s. 301.

³⁷ Mu'cemü'l-Arabiyyü'l-Esâsî, 1988, 914.

³⁸ Muhammed Murtaza ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiril Kâmûs*, Mısır, 1306, c. V, s. 154.

³⁹ Bakara, 2/142.

⁴⁰ Ra'd, 13/29.

⁴¹ Ahzâb, 33/24.

⁴² Abdülfettah Pâlûvî, *Zübdetü'l-İrfân*, el-Mektebetü'l-Hanefiyye, Fâtih-İstanbul, 2019, s. 45.

⁴³ Siraceddin Öztoprak, *Kur'ân Kırâatı, Kırâat-ı Aşere*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2005, s. 61.

⁴⁴ Ramazan Pakdîl, *Talim Tecvid ve Kırâat*, İFAV, İstanbul, 2013, s. 175; İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri*, İFAV, İstanbul, 2014, s. 320.

⁴⁵ Hârûf, 2020, 94.

kısma ayrılmaktadır. İmale-i kübra aynı zamanda imâle-i şedide kavramı ile de ifade edilmektedir. Bahse konu imale çeşidi fetha harekeyi kesraya doğru meylettirerek okumak şeklinde tarif edilirken, imale-i suğra ise fetha harekeyi halis fetha ile kesra arasında, fakat fethaya yakın bir şekilde meylettirmek sûretiyle okumaya denilmektedir.⁴⁶ Kırâat imamlarından Hamza, Kisâi ve Halef'in Kırâatleri böyledir. Örneğin موسى alzında geçen ⁴⁷ هَارُونَ عَلَى مُوسَى kelimesinde Kisâi, Halef ve Hamza imale uygulama sını yapmaktadırlar. İmam Âsım'ın râvisi Hafs ise sadece مجريها kelimesinde imale-i kübra uygulamasını yapmaktadır.

İskân: (اسكان) Vakıf yapmak, sesi kesmek, ara vermek demektir. İstılâhi olarak harfî sükûnlu kılmaktır.⁴⁸

İşmâm: (اشمام) Sükûndan sonra damme harekeye işaret etmek maksadıyla dudakları ileri doğru uzatarak toplamaktır.⁴⁹

Kârî: (قاريء) Genel mânâda değerlendirecek olursak kırâat, okuyucu veya okuyan⁵⁰ anlamıyla birlikte kırâat ilminde üstad olmuş âlim demektir. Mübtedî, mütevassıt ve müntehî şeklinde üç başlık altında yorumlanmıştır. İnfirâd yöntemiyle kırâat alanında ilimde derinleşmeye başlayıp aynı yöntemle üç kırâate kadar ilim sahibi olmuş kişiye mübtedî; kırâatlerin çoğunu ve bu anlamda meşhur olanlarının ilmiyle âmil olup başkalarına aktaran kişiye müntehî⁵¹; dört ya da beş kırâati infirâd tarikiyle bilen kişiye de mütevassıt denilmektedir.⁵²

Kat': (قطع) Kat' kelimesi lügatte “kesmek, geçmek, susturmak ve ayrılmak” manalarına gelir. Saçaklızâde kat' kavramını eserinde Kârî'nin maksadını tahsil için okumaktan bir an için ayrılması⁵³ olarak ifade etmiştir. Üzerinden durulan kat' kavramı birbirlerinin yerlerine zaman zaman kullanılan vakf kavramıyla yakın anlama gelen bir kavramdır. Her ikisi de durmak, Kırâate ara vermek anlamı gelirken kat' kavramı tilaveti tamamen bitirmek niyetiyle vakfetmek anlamına gelmektedir. Zikredilen bu iki kavramı ifade mahiyetinde bilgi vermek gerekirse kat', âyet ortalarında değil, âyet başlarında yapılır.⁵⁴ Ayrıca kat' uygulamasından

⁴⁶ İbnu'l Cezerî, yy., 30.

⁴⁷ Sâffât, 37/120.

⁴⁸ Pakdil, 2013, 109; Karaçam, 2014, 282.

⁴⁹ Pakdil, 2013, 157.

⁵⁰ Zerkânî, 1415/1995, 449.

⁵¹ Cezerî, 1400/1980, 3.

⁵² Dimyâtî, 1987, 68.

⁵³ Saçaklızâde, 1873, 110.

⁵⁴ Süyûtî, 1973, 89.

sonra tilavete devam etmek içi istiaze ve besmele gerekirken vakfta buna gerek yoktur.

Kurrâ: (قراء) Lügate okuyucu veya okuyan manalarını ifâde eden “el-Kârî” kelimesinin çoğuludur. Kırâat literatüründe ise “yedi ya da on mütevâtir kıraatin kendilerine isnâd edildiği meşhur imamlar” anlamı taşımaktadır.⁵⁵

Med: (مد) Kelime manası “uzatmak, çekmek, yükseltmek, akmak” olan med kavramının ıstilahî manası “Tabî meddin üzerine yapılan ilave uzatmalardır.”⁵⁶ Bir başka anlamı ise med harfî veya lin harfî sebebi ile sesi uzatmaktır. Med kavramı tabî ve ferî med olarak iki kısma ayrılmaktadır. Tabii med için رُسُولًا – رُسُومُ lafızları birer örnektir. Kırâat ilminde med kavramı tabî meddin üzerine yapılan ilave uzatmalar için kullanılmıştır. Ferî medler ise kendi içerisinde medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız ve medd-i lîn olmak üzere beş kısma ayrılmaktadır.⁵⁷

Med-i Bedel: (مد بدل) Kelime içerisinde bulunan iki hemzeden, ikincisinden bedel birincisinin harekesi cinsinden med yapmaktır.⁵⁸

Mukrî: (مقرء) Kırâatleri bilen ve onları müşâfehe⁵⁹ (Kırâati bizzat hocasının yakınında bulunarak onun ağzından almak ve gerekirse bizzat hocasına okuyarak düzeltirmek) yöntemiyle aktaran kırâat âlimine denilmektedir.⁶⁰ Örneğin bir kimse Ebû amr ed-Dânî’ nin et-Teysir isimli kırâatle alakalı olan kitabını ezberlemiş olsa ve bunu müşâfehe yöntemini kullanarak bir başkasına nakletmediği müddetçe mukrî tabiriyle anılamaz.⁶¹

Mukattaa: (المقاطعة) Harfleri, lâm-ı tariftin ve tenvinden ârî olarak kesik bir şekilde kıraat etmektir.⁶²

Nakil: (نقل) Tenvin, sakın nun ve lâm-ı târif veyâ diğer bir sakın harfî müteâkip gelen hemze harfinin harekesini bu sakın harfe antarmaya nakil denilir.⁶³

⁵⁵ Karaçam, 2014, 68.

⁵⁶ Cezerî, ty., 357.

⁵⁷ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yay. Bursa, 2015, s. 205.

⁵⁸ Hârûf, 2020, 75.

⁵⁹ Abdülhamit Birişik, *Kıraat İlmi Ve Tarihi*, TDV, Ankara, 2002, s. 430.

⁶⁰ Abdurrahman, Çetin, *Yedi Harf Ve Kıraatler*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2005, s. 195.

⁶¹ Cezerî, 1400/1980, 3.

⁶² Pakdil, 2013, 50.

⁶³ Cezerî, ty., 305.

Râvî: (راوي) İmamlardan birine atfedilen kırâatlerden herhangi birini, O kırâatin imamından vasıtasız olarak veya vasıtalı bir şekilde alır. Bu şekilde imamından görüş alarak, kırâatle iştigal eden diğer arkadaşlarından ayrı bir görüş ile bu ihtilâfı rivâyet eden şahsa kırâat terimiyle “râvî” denilmektedir.⁶⁴

Ravm: (روم): Lügate “istemek, talep etmek” “belirtmek” anlamlarına gelmektedir. İstilahî açıdan ise sakin kılınan harfin harekesini hafif bir sesle okumaktır.⁶⁵ Bir diğer ifadeyle vakfedilen yerdeki sakin okunan son harfin harekesinin üçte birini okuyarak harekeyi belirtmektir. Ravm ve işmâm uygulamaları müenneslik alameti olan te’nis tâ’sında cemi mimlerinde ve arızî hareketlerde caiz değildir.⁶⁶ Ayrıca ravm harekeye mahsustur. Dolayısıyla sadece kasr ile uygulanmaktadır. âyetinin sonunda vakfedildiği ⁶⁷ وَقَالُوا إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ takdirde ravm uygulamasını görmek mümkündür. Uygulama olarak vakf yapılan kelimenin sonunda bulunan “ن” harfinin harekesi olan ötre 1/3 oranında okunur.

Rivâyet: (رواية) Bir kırâat imamından bir râvîye atfedilen ihtilaflara “rivâyet” denilir.⁶⁸ Bir başka deyişle her kırâat imamının râvileri vardır. İşte bu râvîler arasındaki farklılıklardır.

Sekte: (سكتة) Nefesi kesip, sesi kesmemektir.⁶⁹

Sıla: (صلة) Mânâ olarak med ile aynı anlama gelmekte olup, uzatmak demektir. Terim olarak ise, gerçekte sâkin halde bulunan cemî mîm’in muttasıl veya munfasıl bir zamire bittiği veya hemze-i kat’a uğradığı zaman med yapılıp yapılmayacağıyla alakalı bir ıstılahtır.⁷⁰

Tarîk: (طريق) Bir râvînin rivâyetinden sonra gelenlerin muhalefet etmelerine tarîk denilmektedir.⁷¹ Bir başka ifâde ile: Kırâat imamlarının zikredilen meşhur râvilerinin ikişer tarîki ve ayrıca bu tarîk sâhiplerinin de ikişer tarîkleri vardır.⁷² Bir

⁶⁴ Dimyâtî, 1987, 201.

⁶⁵ Cezerî, ty., 121.

⁶⁶ Cezerî, ty., 125.

⁶⁷ Sâffât, 37/15.

⁶⁸ Karaçam, 2018, 79.

⁶⁹ Pakdil, 2013, 50.

⁷⁰ Hâruf, 2020, 13.

⁷¹ Suyûtî, 1973, 76.

⁷² Muhammed Salim İbn Muhaysın, *el-Mühezzeb fi'l-Kırâati'l-Aşr Ve Tenvihihâ min tariki Tayyibeti'n-Neşr*, Mektebetü'l-Ezheriyye, Kâhire, 1997, c. I, s. 9-12.

râvîden rivâyet eden iki kişiden birinin aynı seviyedeki diğer kişiye muhâlif olan kıraatine “tarîk” denilir.⁷³

Taklîl/Beyne: (تقليل/بينه) Fetih ve imâle arası bir okuyuş şekli olup, sesi azaltarak yarıya indirmek demektir.⁷⁴

Tahkîk: (تحقيق) Literatürde iki anlamda değerlendirilmektedir: Birincisi; Kur’ân kıraatinde en yavaşından en hızlısına doğru sıralanan tahkik, tedvir ve hadr şeklindeki tilâvet tarzlarının ilkinin oluştururken, harflerin mahreç ve sıfatlarına riayet ederek ve tilâvetin hakkını vererek okumaktır. İkincisi ise, tez çalışmamızda da kullanılacağı üzere kırâatler arasında tercih edilen okuyuş şeklidir.⁷⁵

Tahfîf: (تحفيف) Harfi hafifleterek tek seferde telaffuz etmek, dile hafif gelecek şekilde şeddesiz okumaktır.⁷⁶

Terkîk: (ترقيق) Harfin ince olarak telaffuz edilmesi olup, tefhim’in karıştıdır.⁷⁷

Teshîl: (تسهيل) Hemzeyi yumuşatarak “hemze” ve “he” arası bir seda ile telaffuz etmektir.⁷⁸

Tefhîm: (تفخيم) Harfin kalın olarak telaffuz edilmesi ve terkikin karıştıdır.⁷⁹

Vecih: (وجه) Kırâat farklılığı demektir.⁸⁰

Vasl: (وصل) Duraklama yapmadan kırâat etmeye devâm etmek demektir.⁸¹

Yâu’l-izâfe: (ياء الاضافة) Kırâat ilminde mütekellim kişiye işaret eden zaid bir ي harfidir. الكلياتي kelimesindeki ي harfi gibi.

Yâu’z-zevâid: (ياء الزوائد): Hz. Osman’ın (ra.) istinsah ettirdiği mushafların hattında olmadığı hâlde tilâvet esnasında isbat edilen ve kelimenin sonunda bulunan ي harfidir. İsim ve fiillerde gerçekleşmektedir. Mushaflarda mahzûf olan bu ي lar bazen hafifçe bazen de isbât ile okunmaktadırlar. Bunlar kelimenin asli harfi olabilecekleri gibi aynı kelimedeki zaid olarak da bulunabilirler.

⁷³ Karaçam, 2018, 79.

⁷⁴ Hârûf, 2020, 95.

⁷⁵ Pakdil, 2013, 50.

⁷⁶ Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Esâsî, 1988, 410.

⁷⁷ Saçaklızade, 1873, 38.

⁷⁸ Saçaklızade, 1873, 51.

⁷⁹ Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Esâsî, 1988, 899.

⁸⁰ Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Esâsî, 1988, 1293.

⁸¹ Öztoprak, 2005, 64.

Kırâat ilminin ilgilendiği bölümlerden olan Ferş bölümünde ise, Kur’ân kelimelerinin şekilsel boyutu üzerinde yoğunlaşılır. Yani kelimelerdeki bab, hareke vb. değişiklikleri konu edinir. Kırâat ilmi, bu kelimeleri yazılış ve isnat boyutuyla inceler.

1. 3. TİLÂVET TARZI BAKIMINDAN TARİKLER

Yukarıda da değinildiği üzere tarîk, kırâati râvîden alan kişinin kırâatinin râviye nispet edilmesidir. Tarîkler, tilâvet tarzı bakımından, kırâatlerin sayısı bakımından, kitaplar ve şahıslar bakımından guruplara ayrılmaktadır. Şimdi bu guruplar içerisinde tilâvet tarzı bakımından tarikler bu başlık altında sunulmaya çalışılacaktır.

1. 3. 1. İndirac Tarîki

Lügat mânâsı bakımından dâhil olma, içine sıkıştırma anlamlarına gelen indirac, kırâat teriminde ise bir hatimde bütün kırâat vecihlerini öğretme ve kırâat etmektir.⁸² Tek başına olma, yakınında hiç kimsenin olmaması anlamlarına gelmektedir.⁸³

1. 3. 2. İnfirad Tarîki

Kırâatte ise Kur’ân vecihleri, kırâatle ilgilenen her kırâat âlimi için bir kez Kur’ân’ı hatmetmek koşuluyla tedris edilir ve ettirilirse buna “infirad” tariki denir.⁸⁴

1. 4. KIRÂATLARIN SAYISI BAKIMINDAN TARİKLER

Kırâat imamlarının sayılarını göz önünde bulunduran, birbirlerinin kırâatlerinden etkilenen, onların kırâatlerini düstur edinen ve o yolda ilerleyen kırâat âlimleri gurubu bu bölümde aktarılmaya çalışılacaktır.

1. 4. 1. Seb’a Tarîki

“Yedi kırâati konu alan kitaplar arasında imâm Ebû Amr ed-Dâni’nin et-Teysîri ile imam Şâtıbî’nin Hırzu’l-Emânî’sinin ihtivâ ettiği kırâat vecihlerine seb’a tarîki denir.”⁸⁵

⁸² Suyûtî, 1973, 449.

⁸³ Zebîdî, 1306, 449.

⁸⁴ Suyûtî, 1973, 103.

⁸⁵ Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, İFAV Yay. İstanbul, 2009, 129.

1. 4. 2. Aşere Tarîki

“Kırâat teriminde imam el-Cezerî’nin et-Tahbîru’t-Teysîr’i ile ed-Durre isimli eserlerinin münderecatına aşere tariki denir.”⁸⁶

1. 4. 3. Takrib Tarîki

Kırâat-ı Aşere İmamlarının ravileri vardır. Mevcut râviler arasında ufak tefekte olsa ihtilaflar vuku bulmaktadır. İşte bu ihtilaflara “Takrib Tarîki” denir.⁸⁷

1. 5. KİTAPLAR VE ŞAHISLAR BAKIMINDAN TARÎKLER

Kırâat alanında eserler ortaya koyan ve bu ilmi yaymak münasebetiyle beldelelere ulaşan ve kırâat hakkındaki bilgilerin bizlere ulaşmasını sağlayan kırâat âlimleri grubu bu bölümde okuyucuya sunulacaktır.

1. 5. 1. Teysir Tarîki

Kur’ân’a büyük hizmetleri dokunmuş, kırâat âlânında yapmış oldukları çalışmalarla adlarından sıkça bahsedilen ed-Dânî’nin et-Teysir’i ile İbn’i Cezerî’nin et-Tahbîr’ini kendilerine düstur edinip, eş-Şâtıbiyye ve ed-Durre’yi de kendi kendi saflarına alarak oluşturulan tarîke “Teysir tarîki” denilmektedir. Daha sonraki aşamalarda bu tarîk İstanbul Tarîki ismiyle zirvede yerini almıştır.⁸⁸

1. 5. 2. Şâtıbî Tarîki

Bu Tarîk Şâtıbiyye ve ed-Durre’yi temel alarak çalışmalarını sürdürmüş, et-Teysir ile et-Tahbîr bunlara idhâl edilmişlerdir. Nâsuri’d-Din Tablâvî’nin talebelerinden biri olan ve bu alanda çalışmalarıyla bilinen Şeyh Sehâzetu’l-Yemânî, gayretleriyle Şâtıbiyye Tarîkini Mısırdaki geniş kitlelere ulaştırmış ve çok sayıda müntesip oluşturmuştur. Bu münâsebetle bu Tarîk, Mısır Tarîki adıyla da anılmaktadır.⁸⁹

1. 5. 3. Tayyibe Tarîki

Bu tarîkte ibnü’l-Cezerî’nin Neşr ve Takrîbü’n-Neşr ismiyle müsemma olmuş eserleri temel alınır. Meşhur kırâat âlimi ibnü’l-Cezerî Tayyibe isimli eserinde yukarıda isimlerini zikrettiğimiz eserleri şiirsel olarak sunmuştur. Osmanlı

⁸⁶ Temel, 2009, 129.

⁸⁷ Ahmed Hilmi, *Ravdatu’l-Kurrâ*, Sırât-ı Mustakîm Mecmuâsı, yy., 1327, c. VI, s. 148.

⁸⁸ Hilmi, 1327, 148.

⁸⁹ Temel, 2009, 129.

Dârulkurrâlarında ders kitabı olarak okutulan Tayyibe adıyla zikredilen kitabın ezberletilmesi kırâat eğitiminde kalıplaşmış bir durum haline gelmiştir. İşte bu şekildeki yöntemle sunulan eğitim metoduna Tayyibe Tarîki denilmektedir.⁹⁰ Kısaca Tayyibe, takrîbi târif eder.

1. 6. KIRÂAT İLMİNİN GEÇİŞ EVRELERİ

Kur’ân’ın inzalini müteâkip kendini göstermeye başlayan kırâat ilminin İslâmî ilimler târîhi bakımından, özellikle Hz. Peygamber ve sahabe devrinde, ayrıca bundan sonraki aşamalardaki seyrinin bilinmesi önem arz eden bir husustur. Aslında Kur’ân’ın Arapça olarak inzâl olması ve kendine has kırâat telaffuzlarından bir kısmının Kur’ân’ın ilk muhatapları olan Araplar tarafından Kur’ân’dan önce de uygulanıyor olması gibi nedenler bu ilmin daha öncelere kadar uzandığını göstermektedir. Fakat çalışmamızın bu bölümünde Kur’ân’ın inzâliyle birlikte başlayan kırâat ilminin, bundan sonraki aşamalarda geçirdiği evreler üzerinde durulacaktır.

1. 6. 1. Hz. Peygamber Dönemi

Kur’ân’ın inzali 23 yıllık bir zaman zarfında tamamlanmıştır. Hz. Peygambere inzalinin başlamasıyla birlikte onun tedrisâtı ve okunmasına başlanmış, öncelikle Allah Rasûlü inen ayetleri anlama ve yorumlamanın heyecanıyla yaşarken Yüce Allah “Sana vahy edilmesi henüz tamamlanmadan Kur’ân’ı acele okumaya yeltenme”⁹¹ ayetiyle Rasûlüllahın dikkatini çekmiş ve inen âyetlerin kalbine nakşedileceğini “Onun yâni Kur’ân’ın Hz. Peygamberin kalbinde toplanacağını”⁹² beyân buyurmuştur.

İbni Abbas’tan bir rivâyete göre, Peygamber (s. a. v) kendisine indirilen vahyi anlama ve onu hıfzetmenin telâşı içerisinde, istem dışı olarak dudaklarını sürekli olarak kıpırdatmasının sonucunda, Allah tarafından dudaklarını sürekli kıpırdatmaması ve Kur’ân âyetlerinin kendisinin kalbinde toplamanın ve onu dilinde akıtip okutmanın kendilerine has bir kudret olduğunu beyan etmiştir.⁹³ Nihâyetinde Allah Rasûlü bu yüce beyan gereği Cebrâil tarafından kendisine

⁹⁰ Ahmed Gökdemir, “Osmanlı Kıraat Eğitiminde XIX. Yüzyıl Mısır Tarîkinin Arka Planı: Biyografik Bir İnceleme”, *İhyâ Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2019, s. 5.

⁹¹ Tâhâ, 20/114.

⁹² Kıyâme, 75/17.

⁹³ Kıyâme, 75/16-19.

okunan âyetleri sessizce dinler ve akabinde âyetleri ezberinde bulurdu.⁹⁴ Rasûl-i Ekrem efendimiz kendisine inzâl olan ve ezberlediği âyetleri, indirildiği hâliyle büyük bir özenle ashâbına okur ve onların da ezberlemelerini sağlardı. Büyük bir dikkatle Peygamberlerinden duydukları âyetleri ashab da başkalarına aktarmaktan imtinâ etmezlerdi. İşte bu şekildeki dikkat ve özen, kaynağını Kur'ân'dan almaktadır. Kur'ân'ın hakkıyla idrak edilmesi için Hz. Peygamber Kur'ân tilavetiyle ilgili hiçbir kuralı atlamamış, tecvid kurallarını da uygulayarak, dikkatli bir okuyuş yöntemiyle arz ve semâ yöntemini kullanarak Kur'ân'ı sahâbeye aktarmış, onlardan da dinlemiştir.⁹⁵

Öyle ki nâzil olduğu o zamandan bugüne kadar hiçbir değişikliğe uğramadan gelen ve inkâr edenleri bir harf dahi benzerini getirmekten aciz bırakan Allah kelâmının da ancak bu şekilde korunması mümkün olurdu. Hz. Peygamberin Kur'ân öğretimindeki gayretini Abdullah b. Mes'ûd'un, yetmiş küsur sûreyi bizzat Resulullah'ın ağzından ezberlediğini⁹⁶ beyan etmesi özetlemektedir. Kur'ân tâlimine tüm hızıyla ve gayretiyle devam edilmiştir. Ashab-ı Suffaya yaptırdığı toplu Kur'ân tâlimleri o kadar şiddetli ve o kadar gürültülü bir ortamda devam etmekteydi ki Ubâde b. Sâmit'in ifâdesiyle zaman zaman Allah Rasülü'nün uyarılarına maruz kalınmaktaydı.⁹⁷

Kur'ân'ın bir de yedi harf üzerine okunması konusu vardır. Mekke döneminde söz konusu değilken Medine döneminde zuhur etmiş bir mevzudur. Bununla alakalı değişik görüşler ve yorumlar var olmakla birlikte aslında genel kabul gören görüşe göre “harf” derken değişik lehçe ve ağız kastedilmektedir. Hz. Peygamber Kur'ân'ın bazı kelimelerinin değişik şekilde telaffuz edilmesine kolaylık sağlamak münasebetiyle izin vermiş zaman zaman da kendisi uygulamıştır.⁹⁸

Ebu Hureyre'den bir rivâyete göre Hz. Peygamber: “Kur'ân yedi harf üzere indirildi, okuyun, zorluk yoktur. Ancak, azap âyetini rahmet âyeti ile değiştirmeyin”⁹⁹ buyurmuştur. Bu durum Hz. Peygamber (s. a. v.)'in vefaatine

⁹⁴ Muhammed b. İsmâil Buhârî, *el-Câmiu's-Sahih*, Mektebu'l-İslâmiyye, İstanbul, 1981, s. 5.

⁹⁵ Tetik, 1990, 21.

⁹⁶ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an-Te'vil'i-Âyi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût, 1413/1992, c. I, s. 60.

⁹⁷ Zerkânî, 1415/1995, 199.

⁹⁸ Zerkânî, 1415/1995, 337.

⁹⁹ Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Mürşidu'l-Vecîz*, (thk) Tayyar Altıkulaç, TDV, Ankara, 1407/1986, s. 103.

kadar ve ondan sonraki süreçlerde de devâm etmiş, herkes Kur'ân'ı kendi lehçesine göre okumayı ruhsat olarak kullanmış ve gittikleri bölgelerdeki İslamla müşerref olmuş insanlara söz konusu değişik okuyuşları öğretmişlerdir.

1. 6. 2. Hz. Ebû Bekir Dönemi

Hz. Peygamber devrinde nâzil olan Kur'ân âyetleri vahyin muhafaza edilmesi münasebetiyle sahabeye yazdırılıyor¹⁰⁰ ve okur-yazar sayısının yok denilecek kadar az olması münasebetiyle de ezber yeteneği kuvvetli olanlar ezberliyorlardı. İnen Kur'ân ayetlerinin yazıya geçirilmesi Hz. Peygamberin emri ve bilgisi dâhilinde devam ederken aynı zamanda da şahsi Kur'ân nüshalarının da oluşması muhtemel bir durumdu. “*Benden Kur'ân dışında bir şey yazmayınız. Kim Kur'ân dışında bir şey yazmışsa onu yok etsin*” hadisi aynı zamanda Kur'ân'ın yazıya geçirilmesi emrini teyid etmekteydi. Rasûlullah'ın vefatıyla birlikte ve Hz. Ebu Bekir döneminde Kur'ân'ı Kerîm daha çok insanların hafızalarında bulunuyor ve onlar da açılan yeni cephelere ve savaşlara katılıyorlardı.

Yemâme savaşında birçok hafızın şehit olması Hz. Ömer'i telaşlandırmış, konuyu Hz. Ebu Bekire açarak Kur'ân'ın tek kapak arasında toplanması talebini iletmıştır. Hz. Ebû Bekir bu talebe başlangıçta Resulullah'ın yapmadığı bir şeyi yapamayacağını söyleyerek itiraz etmiş, fakat daha sonra kalbi mutmain olarak kabul etmiş ve Zeyd b. Sâbit'in komisyon başkanlığında Kur'ân'ın bir kitap hâline getirilmesi sağlanmıştır.

Kur'ân metninin muhafaza edilmesi gayesiyle yapılan ve hedefine ulaşan bu çalışma sayesinde Hz. Peygamberin evinde ve sahâbenin elinde dağınık halde bulunan Kur'ân nüshalarının iki şâhitle birlikte komisyona iletilmesiyle¹⁰¹ Abdullah b. Mesud'un teklifiyle, meşhur adı Mushaf¹⁰² olan, hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelen, baş tacımız Kur'ân kitap haline getirilmiştir. Bu kitap Ebû Bekire teslim edilmiş, ondan sonra Hz. Ömer'e ve onun vefatı ile de kızı Hafsâ ya iade edilmiştir.¹⁰³

¹⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Dâru'l-Meârif, Kâhire, 1391/1972, c. III, s. 12.

¹⁰¹ Suyûtî, 1973, 184; Zerkânî, 1415/1995, 207.

¹⁰² Bedruddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrût, 1391/1972, c. I, s. 283.

¹⁰³ Zerkeşî, 1972, 234.

1. 6. 3. Hz. Osman Dönemi

Hz. Osman devri Kur'ân'ın çoğaltılarak çevre eyaletlere gönderilmesi ve tüm Müslümanların ortak bir okuyuş etrafında toplanılması açısından Hz. Ebû Bekir ve Ömer döneminden farklılık arz etmektedir. Her geçen gün İslam beldelerinin ve Müslümanların sayısı artmaktaydı. İslâmı kabul etmiş bölgelerdeki insanları da Kur'ân'la tanıştırmak ve onlara Kur'ân'ın mânevi hazzını tattırmak münâsebetiyle çeşitli bölgelere giden Kur'ân muallimleri çok önemli bir vazifeyi îfâ etmekteydiler.

Farklı bölgelere Kur'ân muallimi olarak giden sahâbîlerden her biri farklı kırâatlar öğrettikleri için okuyuşta ortak bir birliktelik bulunmamaktaydı. Farklı muallimden farklı okuyuşlar almış olan Kur'ân talebeleri, herhangi bir münasebetle bir araya geldiklerinde birbirlerinin okuyuşlarını yadırgıyor ve hatta biri diğerini tekfir edecek kadar ileri gidiyordu. Bu durum Hz. Osman'ın bile yanında vuku bulduğundan¹⁰⁴ Hz. Osman bir hutbe îrâd ederek durumun vahâmet'ini şu veciz sözlerle ifade etmiştir: *“Siz benim yanımda ihtilaf ediyorsunuz ki uzak beldelerde olanlar elbette daha fazla ihtilâfa düşeceklerdir.”*¹⁰⁵

Ermenistan seferine çıkan Ebû Huzeyfe seferdeyken ibn Mesut'un talebeleri olan Iraklı askerlerle, Ubeyy b. Ka'b'ın talebeleri olan Suriyeli askerlerin¹⁰⁶ tartışmalarına şahit olmuş ve seferden dönüşte durumu Hz. Osman'a “Ey mü'minlerin emiri! Şu ümmet Yahudi ve Hristiyanların kitaplarında düşmüş oldukları ihtilafa düşmeden evvel sen bu işin icabına bak” şeklindeki ifadeleriyle aktarmıştır.¹⁰⁷

Bu uyarının akabinde Hz. Osman olayın vahim olduğunun idrâkine varmış ve Hz. Ebu Bekir zamanında kitap haline getirilmiş olan, Hz. Hafsa da bulunan nüsha temel alınarak Zeyd b. Sabit önderliğinde oluşturulan bir heyet tarafından uzun bir süre, muhtemelen beş yıl gibi bir zaman mücadele ederek, Arza-i Âhîradaki sıralamayı dikkate alarak, 114 sûre olarak dizayn etmişler, Ebu Bekir mushafındaki ayet tertibine göre çoğaltma işlemini gerçekleştirmişler,¹⁰⁸ Müslümanlar arasındaki

¹⁰⁴ Suyûtî, 1973, 187-188.

¹⁰⁵ Ebû Bekir Abdullah b. Süleyman b. el-Eş'âs es-Sicistânî İbn Ebî Dâvûd, *Kitâbu'l-Mesâhif*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 2002, c. I, s. 21.

¹⁰⁶ Zerkânî, 1415/1995, 210.

¹⁰⁷ Cezerî, ty.,11.

¹⁰⁸ İbn Ebû Dâvud, 2002, 239.

okuyuş muhalefetine son vermek maksadıyla önemli şehirlere birer rehber/ kârî ile birlikte gönderilmişlerdir.¹⁰⁹

1. 6. 4. Tâbiîn Dönemi

Bu dönem kırâatın öğrenilip yayılması noktasında Sahabe-i Kirâm'ın yolunu takip etmeye çalışan, Kur'ân'a hâdim olmuş rehberlerin sayısının hayli arttığı bir dönemdir. Okuyuş farklılıklarının epeyce kendini göstermeye başladığı bir dönemdir.¹¹⁰ Kırâat Hz. Peygamberden sahâbeye, sahâbeden tâbiîne ve onlardan da bize kadar ulaşmıştır.

İbnü'l Cezerî bu dönemde yaşamış ve Kur'ân'a hizmet etmiş kurrâlardan meşhur olanlarını şu isimler olarak zikretmektedir:

Medine'de: Sa'id b. Müseyyeb (öl. h. 94), Urve b. Zübeyr (öl. h. 95), Ömer b. Abdilazîz (öl. h. 101), Atâ b. Yesâr (öl. h. 103), Süleyman b. Yesâr (öl. h. 107), Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî (öl. h. 124).

Mekke'de: Mücâhid b. Cebr (öl. h. 103), Tâvûs b. Keysân (öl. h. 106), Ata b. Ebî Rebah (öl. h. 115).

Küfe'de: Alkame b. Kays (öl. h. 62), Ubeyd b. Amr es- Selmânî (öl. h. 72), Ebû Abdirrahmân b. Habîb es-Sülemî (öl. h. 74), Said b. Cübeyr (öl. h. 95).

Basra'da: Âmie b. Abdikays (öl. h. 55), Yahyâ b. Ya'mer el-Adavî (öl. h. 90), Nasr b. Âsım el- Leysî (öl. Hicrî 100' den önce), Ebû Recâ (öl. h. 105), Hasan el- Basrî (öl. h. 110), Muhammed b. Sirîn (öl. h. 110).

Şam'da: Muğîre b. Ebî Şihab el- Mahzûmî (öl. 70' li yıllar), Halife b. Sa'd Sâhib-i Ebi'd- Derdâ.¹¹¹ Burada zikredilen isimler Tâbiîn döneminde yetişen kırâat âlimlerinin tamamını temsil etmez iken, bunlar meşhur olanların sadece birkaçıdır. Tâbiîn döneminde de kırâat konusunda imamlar birbirlerine muhalefet etmişler, bu muhalif durum tâbiîn devrinin akabinde de devamlılığını sürdürmüş, tâ ki kırâat imamlarının ortaya çıktığı döneme kadar ve onların devamında günümüze kadar gelmiştir.¹¹²

¹⁰⁹ Zerkânî, 1415/1995, 413.

¹¹⁰ Abdulhayy el-Fadlî Abdulhâdî, *el-Kırâatu'l-Kur'âniyye: Tarih Ve Tarîf*, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1985/1405, s. 22.

¹¹¹ Ünal, 2019, 56.

¹¹² Tetik, 1990, 57.

1. 6. 5. Kırâatin Gelişim Dönemi

Hicrî birinci yüzyılın sonu ile ikinci yüzyılın başlamasıyla kırâat imamları, alanında yapmış olduğu çalışmalarla adından söz ettirir hâle gelmişler, kırâat konusunda ciddi çalışmalar yapmaları neticesinde, insanların kişiliklerine itimat edilip bu alanda rehber edindikleri ekol haline gelmeye başlamışlardır.

İbn Mücâhid'in ifâdesiyle; “*Bu kârîler bulunmuş oldukları beldelelerde nam sahibi olmuşlar, kırâatleri Mekke, Medine, Küfe, Basra ve Şam gibi İslamın ana merkezi konumundaki şehirlerde üzerinde ittifak edilerek okunmaya başlanmıştır.*”¹¹³ Bundan sonra fetihler sonucunda İslamın sınırlarının bir hayli genişlemesi ve akabinde Müslümanların sayısının sürekli artması münasebetiyle Mısır, Kuzey Afrika, Endülüs, İran, Anadolu ve Orta Asya'ya kadar kırâat çalışmaları ulaştırılmış, buradaki İslamla müşerref olmuş kişilerde kırâatten müstefid olmuşlardır.

Yukarıda adını zikrettiğimiz çok geniş bir coğrafyaya bu ilmi yaymış olan kırâat âlimleri kelime, med, kasr, imâle, tahfif, idgam gibi okuyuş şekillerinde, kişisel kırâat formlarını sergilemeye başlamışlar ve insanlara aktarmanın yollarını aramışlardır. Rivâyet ve kırâatleri kabul gören Kur'ân âlimleri arasından insanlar, kişilik, karakter ve ilmi birikimleri ile öne çıkanlar etrafında toplanmışlardır.¹¹⁴ Böylelikle kırâatler vuku bulmaya başlamış, “İbnü'l-Cezerînin ifadesiyle sayılar arttıkça iyi ile kötü, doğru ile yanlış birbirine karışmış, kırâatler hakkında muhalifler çoğalmış, bir takım kırâat sevdalılarının duruma müdahil olmalarıyla sıkıntı atlatılmış ve kırâatlerin gruplandırılması yapılmıştır.”¹¹⁵

İbn Mücâhid (öl. 324/936) kırâat ilminin derlenmesi ve sonraki kuşaklara ulaştırılması hususunda mîlat olmuştur. *Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kırâat* isimli eseriyle insanların gönlünde yer etmiş ve kabullenilen kırâatin sayısını yedi olarak ilan etmiştir.

Kırâatler hususunda meşhur kırâat âlimlerinden olan İbn Mücâhid *Kitâbu's-Seb'a* isimli eserinde kırâatleri yediye ayırarak tasnifini yapmıştır. Yaşıtları ve onlardan sonra gelen şahsiyetler tarafından tasdik edilen, kırâat eğitiminin

¹¹³ İbn Mücâhid, 1400/1988, 49.

¹¹⁴ Ebu'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed es-Sehavî, *Cemâlü'l-Kurrâ' Ve Kemâlü'l-İkra*, (nşr. Abdülkerim Zübeydî) Beyrut, 1413/1993, c. II, s. 42.

¹¹⁵ Cezerî, ty., 14-15.

yürütülmesinde esas alınan tasnifi şu şekildedir: Medîne’de Nâfî, Mekke’de İbn Kesîr, Küfe’de Âsım, Hamza b. Habîb ve Kisâî, Basra’da, Ebû Amr ve Şam’da, İbn Âmir dir ve bunlar beş merkezde bulunan yedi kırâat imamıdır.¹¹⁶

Yine aynı dönemde hayatını devâm ettiren İsbahânî (öl. 381/992) *el-Ğâye fi’l-Kırâati’l-Aşr* adlı kitabında yedi kıraata üç kırâat daha ilâve ederek (Ebû Ca’fer, Ya’kub ve Halefû’l-Âşir) kırâat-ı Aşereyi meydana getirmiştir.

Kırâat âlimlerinin ileri gelenlerinden İbnü’l-Cezerî ise en-Neşr fi’l-Kırâati’l-Aşr isimli eserinde üç kırâtında diğer yedi kırâatte olduğu gibi geçerli bir kırâat olduğunu aktarmış ve onun bu yönlendirmesiyle Kırâat-i Aşere Müslümanlar tarafından kabul görmüş ve şöhret bulmuştur.¹¹⁷

1. 7. KIRÂATLARIN SENETLERİ BAKIMINDAN TASNİFİ VE HÜKÜMLERİ

Kırâat tasnifleri hususunda yapılar araştırmalara göz atıldığında iki, üç ve altılı bir sınıflandırmanın yapıldığına rastlanılmaktadır.¹¹⁸ Suyûtî (911/1505) İbnü’l-Cezerî’ den yapmış olduğu bir rivâyette, senetleri açısından kırâatların altı olduğu beyânında bulunmuştur.¹¹⁹ Kırâatlar sahih, zayıf ve mevzu kırâatler şeklinde ele alınmaktadır. Bu üç çeşit kırâati ve onların alt başlıklarını birlikte gözlemleyelim:

1. 7. 1. Sahih Kırâatlar

Kaynaklar tarama yapıldığında sahih kırâatlarda bulunması gereken hususiyetler şu şekilde gözlemlenmektedir:

İsnat zinciri itibariyle, muttasıl ve güvenilir bir senetle Hz. Peygamber’e ulaşan, halife Osman tarafından teksir ettirilerek İslamın önemli beldelerine gönderilen mushaflardan herhangi birine takdiren de olsa uygun bulunan ve Arap dil gramer kâidelerine ters düşmeyen kırâatlar âlimlerin ittifakıyla sahihtir.¹²⁰ Bu

¹¹⁶ Çetin, 2005, 203.

¹¹⁷ Bırışık, 2002, 52; Çetin, 2005, 203-204.

¹¹⁸ Mehmet Dağ, “Klasik Kıraat Tasniflerinin Eleştirisi Ve Yeni Bir Tasnif Denemesi”, Makale, 1; Mehmet Dağ, *Kıraat Farklılıklarının İslâm Hukukuna Ve Metodolojisine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Erzurum, 1997, s. 21.

¹¹⁹ Suyûtî, 1973, 215.

¹²⁰ Cezerî, ty., 9; Suyûtî, 1973, 210; Zerkânî, 1415/1995, 411.

şartları taşıyan kırâatlar reddedilemez ve inkârda edilemezler. Bu şartları içinde barındırmayan kiraatlar zayıf, şaz veya batıldır.¹²¹

Sahih olan kırâat, adil olan ve kuvvetli hafızaya sahip olan kimselerden peygamberimize ulaşmış olmalı, kırâat imamları tarafından da şaz kabul edilmemeli ve sonradan gelen âlimlere göre kırâatın tevâtürü sabit olmalıdır.¹²² Bu şartlara haiz olan kırâatların reddedilmesi caiz olmadığı gibi Müslümanlarında bu şartları taşıyan kırâatları kabul etme sorumluluğu bulunmaktadır.¹²³ Şimdi sahîh kırâatın alt başlıklarının tanımlarını ve hükümlerini vermeye çalışalım.

1. 7. 1. 1. Mütevâtir kırâat

Mütevâtir kırâat, “Yalan konusunda ittifak edip fikrî mânâda birleşmeleri aklen imkânsız olan bir topluluğun, diğer bir topluluğa rivâyet ettikleri, muttasıl senetle Hz. Peygambere ulaşan kırâatlardır.”¹²⁴ Cumhurun ittifakıyla mütevâtir kabul edilen¹²⁵ Kırâat-ı seb’a ve ilavesiyle (Ebû Câfer, Yâkup, Halefû'l-âşir) oluşan kırâat-ı aşere bunun örneğini teşkil eder. Bu durum Müslümanların kabul ettiği bir haldir.¹²⁶ Bu kırâat imamlarının çoğunluğunun okunuşunda ittifak ettikleri kırâat gurubuna dâhildir.

Sahih kırâatların ilk aşamasını oluşturan mütevâtir kırâat, kırâatların derece olarak en üst seviyesini oluştururken, bunu tasdik etmek, onaylamak vâcib, tasdik etmemek ise kesinlikle câiz değildir.

1. 7. 1. 2. Meşhur kırâat

“Senedi sahîh bir vecihle de olsa Arap dili gramer yapısına uygun olan ve Resm-i Osmân’a takdîrî de olsa muvâfakât eden kırâatlara meşhur kırâat” denir. Başka bir ifade ile “Senet itibariyle mütevâtir olmamakla berâber, sahîh yollardan aktarılmış olan, Arap dili gramer yapısına ve Resmi Osmânî’den birine uygun bulunan kırâatlara meşhur kırâat” denir.¹²⁷ Bu şekildeki kırâatlar, kırâati aşere ya da diğer muteber sayılan kırâat âlimlerince makbul kabul edilmişlerdir.

¹²¹ Cezerî, 1400/1980, 9; Suyûtî, 1973, 210.

¹²² Cezerî, 1400/1980, 13.

¹²³ Zerkânî, 1415/1995, 418.

¹²⁴ Cezerî, 1400/1980, 15; Bâzemûl, 1417/1996, 146.

¹²⁵ Zerkeşi, 1391/1972, 318.

¹²⁶ Zerkânî, 1415/1995, 441; Cezerî, 1400/1980, 15-16.

¹²⁷ Cezerî, ty., 9; Bâzemûl, 1417/1996, 146.

Bu minvalde kırâatları ibnü'l-Cezerî (öl. 833/1429) 'in gözünde de mütevâtir kırâatlardan kabul edilen Ebû Cafer (130/747), Yakup (205/820) ve Halef (229/843) “meşhur kırâat imamları” gurubunda zikredilmektedirler. Meşhur kırâat hüküm olarak vâcib telakkî edilmekte ve bu kırâatı onaylamamak câiz kabul edilmemektedir.¹²⁸

1. 7. 2. Sahih Olmayan Kırâatlar

Bir vechile de olsa Arap dili gramer yapısına uygun olmayan, sahih bir senetle Resulullah'a ulaşmayan ve Hz. Osman Mushaflarından herhangi birinin yazılışına takdiren de olsa uygun olmayan kırâatlara sahih olmayan (gayri sahih) kırâat denir.¹²⁹ Zikredilen bu şartlara hâiz olmayan kırâatlar, aşağıda özelliklerini aktaracağımız âhad, şâz, mevzû ve müdrec kırâatlar isimleri ile anılmaktadırlar. Senedinde eksiklik olmayan yani sahih bir senedi olup, Hattı Osmânî yahut Arap dil yapısına uymayan veyahutta kırâat âlimleri arasında istenilen ünvânı elde edemeyen kırâatlara denir.¹³⁰

1. 7. 2. 1. Âhad Kırâat

Senedinin doğruluğunda şüphe bulunmayan ancak, Osman Mushafı ve Arap dil yapısı ile uyuşmayan veyahut çokça uygulanıp insanlar tarafından çokça bilinmeyen kırâat türüdür ki bu türden kırâatların telaffuzunun gerçekleştirilmesi ve bunların onaylanması gerekmez.¹³¹

Bu konuyu bir örnekle açıklayacak olursak, aslı (لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ)¹³² “Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki” şeklinde olan bu ayetin (لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ)¹³³ şeklinde kırâat edildiği yönündeki rivayetler bizim bu konuda aydınlanmamız açısından yeterli olacaktır.¹³⁴ Bu tür kırâatlar okunamaz ve bu kırâatlara inanmak vâcib değildir.

¹²⁸ Zerkânî, 1415/1995, 423.

¹²⁹ Zerküşî, 1391/1972, 331; Suyûtî, 1973, 73.

¹³⁰ Zerküşî, 1391/1972, 331.

¹³¹ Suyûtî, 1973, 430.

¹³² Tevbe, 9/128.

¹³³ Abdurrahman Çetin, *Kırâatların Tefsîre Etkisi*, Ensar Yay., İstanbul, 2012, s. 86.

¹³⁴ Çetin, 2012, 86.

1. 7. 2. 2. Şâz Kırâat

Senedi doğru ve mûteber kabul edilmeyen kırâat olarak tanımlanmaktadır.¹³⁵ Ya da şâz kırâat yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluk tarafından nakledilmiş kırâatların haricindeki kırâatlardır.¹³⁶ Zerkeşinin Şeyh Şihâbüddin Ebû Şâme'den naklettiği şâz kırâat tanımını ise şu şekildedir: “*Arap dilinin fesahatına uygun, sahih nakille gelmiş ve Mushaf yazısının imkân verdiği her kırâat, sahih ve muteberdir. Bu üç esastan herhangi birisi kendisinde eksik olan kırâat ise şazdır ve güvenilir değildir.*”¹³⁷

“Fâtihâ suresinin dördüncü ayetinin مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ şeklindeki telaffuzunun değiştirilerek مَلَكِ يَوْمَ الدِّينِ şeklinde, ayetin مَالِكِ kısmının mâzi sigası formuna dönüştürülerek مَلَكِ telaffuzuyla; aynı ayetin يَوْمِ kelimesinin sonunun nasb ile يَوْمِ şeklinde ve sûrenin dördüncü âyetindeki إِيَّاكَ نَعْبُدُ kelimesinin إِيَّاكَ نَعْبُدُ şeklinde okunmasıyla alakalı söylentiler şâz kırâata örnek verilebilir.”¹³⁸ “Bu tür kırâatları rivayet edenler ister adalet ve zapt sahibi olsun isterse olmasın bunların yazım şekli, mushafın hattına uyumlu olsalar bile Kur’ân kırâatı olarak kabul görmezler.”¹³⁹

1. 7. 2. 3. Müdrec kıraat

Kırâat ilminde âyetleri tefsir etme düsturuyla yapılmış ziyâdelerin daha sonraki zamanlarda âyetler bağlamında kırâat edilmesidir.¹⁴⁰ Müdrec kırâati örnekle açıklamanın konunun anlaşılması açısından daha önemli olduğu kanaatimdir. Bu vesileyle Suyûtî den nakledilen şu örnekle konumuza açıklık getirmeye çalışalım:

Hasan-ı Basrî tarafından (وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا) “İçinizden, oraya varmayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, rabbinin kesinleşmiş hükmüdür”¹⁴¹ âyetinde mevcut olan (وَرُودُ) (الدُّخُولُ) “Girmek” anlamına denk geldiği ve bu kelimenin şöylece ayete iliştilirip kırâat edilmesinin gerekli olduğu (وَإِنْ مِنْكُمْ) (وَرُودُ الدُّخُولُ كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا) fikri ileri sürülmüştür. Râvîlerden

¹³⁵ Suyûtî, 1973, 77; Zerkânî, 1415/1995, 430.

¹³⁶ İbnü’s-Subkî, Şerhu Cem’i’l Cevâmi’, yy., Mısır, 1318, c. I, s. 112.

¹³⁷ Zerkeşî, 1391/1972, 331.

¹³⁸ Ünal, 2019, 94.

¹³⁹ Karaçam, 2018, 89.

¹⁴⁰ Karaçam, 1974, 265.

¹⁴¹ Meryem, 19/71.

bazıları bu şekildeki kırâatı Kur'ân'la bütünleştirerek büyük bir yanlışla kapı aralamışlardır.¹⁴²

Müşâhede edildiği üzere âhad ve müdrec kırâatlarda âyete ilave yapıldığı gözlemlenmektedir. Ancak ilâve konusunda âhad kırâat müdrec kırâatten şu şekilde ayırt edilir: Âhad kırâata yapılan ilâve Hz. Peygamber tarafından nakledilmiş, müdrec kırâatta ise sahâbenin kendi uygulamasıdır.

1. 7. 2. 4. Mevzu Kırâat

Bu tür kırâatlar aslında, kırâat isminin kendisine oturmadığı; doğruluğunun bulunmadığı ve herhangi birine uydurma bir bilgi olarak iliştirilen;¹⁴³ Hz. Peygamberle ve ilâhi mesajla uzak veya yakın ilgisi bulunmayan kırâat rivayetleridir.

Bu kırâate şöyle bir örnek verecek olursak anlatılmak istenen hedefine ulaşmış olacaktır: Muhammed b. Ca'fer el-Huzâî (ö.408/1017)'nin, (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) “Kulları içinde Allah'tan ancak âlim olanlar içleri titreyerek korkarlar.”¹⁴⁴ Ayetini Ebu Hanife'ye dayandırarak (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) şeklinde hareke değişikliği yaparak الله lafzının merfu olarak tilaveti, mevzû kırâatlerin örneğini oluşturmaktadır. Bu okuyuşa göre mânânın şu şekilde değişmesine vesile olmuştur: “Allah, âlim olan kullarından korkar.” İbn Cezerî bu kırâatin doğruyu yansıtmadığını düzmece bir kırâat olduğunu beyan etmektedir.¹⁴⁵ Mevzu kırâat senet ya da metin itibariyle hiçbir tutanağı olmayan, sahte haber olmaktan ileri geçemeyen bir rivâyettir. Kur'ân'ın rivâyet zincirleri bağlamında geçmişten günümüze kadar kırâatlerin üçlü bir şartla denetlemeye tâbî tutulması uydurma kırâatların yok denecek kadar az olması sonucunu doğurmuştur.

1. 8. KIRÂATLERİN USÛL VE FERŞ-İ HURUF YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu başlık Kur'ân'ı Kerîm kırâatındaki okuyuş keyfiyeti hususunda, özet mâhiyetinde de olsa konumuzun daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu münâsebetle kelimeler üzerinde meydana gelen değişikliklerin

¹⁴² Suyûtî, 1973, 243.

¹⁴³ Zerkânî, 1415/1995, 266; Karaçam, 2018, 89.

¹⁴⁴ Fâtır, 35/28.

¹⁴⁵ Cezerî, ty., 16.

mahiyetini aktaran Usûlî farklılıklar ve Ferşî farklılıklar konusunu kısaca inceleyelim.

1. 8. 1. Usûlî Farklılıklar

Kırâat imamlarının, kırâat ihtilaflarının mevzubahis olduğu kelimelerde bir yöntem benimsemeleri ve kendilerine has benimsedikleri bu yöntem dairesinde yaptıkları okuyuş farklılıkları kırâat ilminde usûlî farklılıklar olarak nitelendirilmektedir. Bu meyanda kırâat ilminde önde gelen âlimlerden sayılan Dimyâtinin kırâat ilmi ile alakalı yapmış olduğu şu şekildeki tanımını usûlî farklılıkların olası bir durum olduğunu bizlere anımsatmaktadır:

“ Yüce Allah’ın kitabını nakledenlerin, Kur’ân’ın hazif-isbât, tahrîk-teskîn, fasıl-vasıl ve bunların haricinde, yalnızca semâ’ yoluyla gerçekleştirecek okuyuş yöntemlerindeki ittifak ve ihtilaf noktalarını bize öğreten ilimdir.”¹⁴⁶ Bu çeşit farklılıklar, ses veyâ telaffuz keyfiyetiyle alakalı olması hasebiyle fonetik farklılıklar şeklinde de isimlendirilmektedirler.¹⁴⁷

Istılâhî açıdan ele alacak olursak, “Başkasının üzerine inşâ edilen şey”,¹⁴⁸ “Bir bilimin esas ilke, nizam ve intizamları”,¹⁴⁹ şeklinde hafızalarda yer almaktadır. İmâle, idğâm, teshil, terkîk, sıla ve işmam gibi tecvid kâideleri bu başlık altında değerlendirilmektedir. Âyetin mânâsı üzerinde herhangi bir tesiri bulunmamakla birlikte Kırâatı Aşere bünyesinde bulunan kırâat ihtilaflarının çoğunluğu bu farklılıklardan meydana gelmektedir.

Her kırâat âlimi ve râvilerinin birbirleriyle olan ittifak veya ihtilaflarının yanında, telaffuz keyfiyetleri ile alakalı farklılıkları da irdeler. Tecvid kâideleri ve telaffuz farklılıkları bu başlık altında değerlendirilir.

Kelime yapısındaki değişiklikler ise buraya dâhil edilmezler. Yöresel konuşma ve fonetik özellikler ile alakalı olan usûlî farklılıklar, kelimenin anlamında değişikliğe sebep olmamaktadır. Bu durum üslupla alakalıdır. Örneğin (الصلوة) kelimesinde bulunan (ﻝ) harfinin tağlîz ile okunması ki böyle bir okuyuş asım

¹⁴⁶ Dimyâtî, 1987, 67.

¹⁴⁷ Dağ, 1997, 57.

¹⁴⁸ Temel, 2009, 37-38.

¹⁴⁹ Serdar Mutçalı, *el-Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Hadîs: Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995, s. 18.

kırâatinde yoktur. Bu şekilde okuyuş Verş'e âittir ki sakın veya meftuh olan (ص - ط ظ) harflerini müteakiben gelen (ل) harfinin telaffuzu kalındır.

Değişik tavır ve eda ile kelimeleri telaffuz etmeyi ses zenginliği ve çeşit olarak anlamlandırmak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır.¹⁵⁰ Mânâyı değiştirmeyen ve sâdece seslendirmeye alakalı olan bu hadise muhtemeldir ki kırâat farklılıklarının yüzde seksenini kapsamaktadır.¹⁵¹

1. 8. 2. Ferşî Farklılıklar

Kırâat ilminde kelimelerdeki değişim *Ferşu'l-Huruf* olarak isimlendirilmektedir. Ferş kelimesi sözlükte “açma, serme ve yayma”¹⁵² gibi manalara gelmektedir. Istılâhî manada ise “belli bir kurala dayanmayan, okunuşunda ihtilaf vâkî olan, üzerine kıyas yapılamayan ayrıntılara”¹⁵³ denir. Ferşu'l-Huruf, surelerin geneline dağılmış halde bulunan, belli bir kâideye denir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki kırâat farklılıklarının yaklaşık yüzde yirmisine tekâbül eden bu şekildeki farklı kırâatler çok az da olsa mânâyı etkilemekte, zaman zaman da değişik hüküm ortaya koymaya neden olabilecek şekilde etki oluşturmaktadır.¹⁵⁴

Kırâatta otorite olan İbnü'l-Cezerînin görüşüne göre, Ferşu'l-Huruf'a dâhil olan ihtilaflar mütevâtir mesabesindedir.¹⁵⁵ Bunu bir örnekle açıklayacak olursak (يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ)¹⁵⁶ ayetindeki (يُخَادِعُونَ) kelimesini Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Amr, mufa'ale vezninde (يُخَادِعُونَ) şeklinde kırâat ederlerken, İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halefû'l-Âşir gibi âlimler, metindeki gibi sülâsî mücerred olarak (يُخَادِعُونَ) şeklinde kırâat etmişlerdir.¹⁵⁷ Aynı fiili (إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ)¹⁵⁸ ayetinde tüm kırâat imamları (يُخَادِعُونَ) şeklinde telaffuz etmişlerdir.¹⁵⁹

Bu şekildeki kelimelerin en önemli özelliği, örnekte de görüldüğü üzere Kur'ân-ı Kerîm'deki geçtiği her yerde aynı şekilde kırâat edilmemesidir.

¹⁵⁰ Çetin, 2005, 148.

¹⁵¹ Çetin, 2005, 148.

¹⁵² Ebu'l-Kâsım Mufaddal Rağıb el-İsfehânî, *Müfredâtü fî ġaribi'l-Kur'ân*, Mektebetü'l-Enclo'l, Mısır, 1970, s. 565; İbn Manzûr, ty., s. 3382.

¹⁵³ Zerkânî, 1415/1995, 358.

¹⁵⁴ Çetin, 2005, 381.

¹⁵⁵ Cezerî, ty., 37.

¹⁵⁶ Bakara, 2/9.

¹⁵⁷ Cezerî, ty., 237; Dimyâtî, 1987, 377.

¹⁵⁸ Nîsâ, 4/142.

¹⁵⁹ Cezerî, 1400/1980, 207.

1. 9. KIRÂATLARIN KUR'ÂN'IN ANLAMINA ETKİSİ

Kırâatların mânâyâ etkisi üzerinde kısacık da olsa durmak, konumuzun daha güzel anlaşılması açısından önemli bir husustur. Çünkü kırâat farklılıkları ayetlerin mânalarına açıklık kazandırmakta,¹⁶⁰ Kur'ânda geçen bazı müphem ve kapalı ifadelerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Sadece bu yönüyle kırâatler bir tür tefsir sayılabilmektedirler.

Kırâat konusuna biraz daha dikkatimizi yoğunlaştırdığımızda, kırâat farklılıklarına zemin oluşturan değişik okumaların gerçek amacının, mânânın biraz daha belirginleştirilmesi gayesini güttüğü anlaşılmaktadır. Buradan kırâat farklılıklarının hepsinin ayetlerin manasına olan tesirinin çok büyük ve açık olduğu kanâatine varılmamalıdır. Çünkü Kur'ân'daki kırâat farklılıklarını gözlemlediğimizde kimisinin fonetik özelliklerinin değişik olması, kimisinin medli veya medsiz kırâat edilmesi, kimisinin de sadece harekenin değişmesinden ibaret olması sonucuna bizi götürmektedir.

Bazı araştırmacılar, kırâatları anlama etki eden ve etmeyen şeklinde sınıflandırma yapmışlar, manayı etkileyen grubundaki hareke ve harflerin okunması hususunda kurranın ihtilafa düştüğü vecihler¹⁶¹ şeklinde ifade buyurmuşlardır. Buna göre, teshil, tahfif, imale, tahkik, hems, gunne ve ihfa gibi kırâat terimleri bu guruba dâhildirler.

Kırâatların bir kısmı tefsirle ilişkilendirilerek, manaya değişik yönlerden tesir ettiği beyan edilmiş, konuşma üslubuna benzeyen bir fonetik zenginlik ve çeşit¹⁶² düsturuyla değerlendirilmiş olan feth-imale, hemze-teshil, terkîk-tefhim, nakil, med, idgam ve işmam gibi vecihler bir yana, kırâatlerin manayla ilgisinin olduğu inkâr edilemez bir durumdur. Kırâatların manayla ilgisi bağlamında bazı kırâatlar, değişik mana vermeyi zorunlu kılacak derecede tezahür ederken, bazı kırâatlarda yalnızca mana üzerinde durmak suretiyle değişik şekillerde vurgulanmış vecihler halinde de meydana gelmiş olabilir.

Kur'ân Allah kelimidir ve sözlerin en güzelidir. Derin ve sınırsız bir mana çeşitliliğini bünyesinde barındırmaktadır. Kırâat farklılıkları da bu mana çeşitliliğine kapı aralayan bir vasıtaadır. Kırâat alanında yapmış olduğu çalışmalarla

¹⁶⁰ Bâzemûl, 1417/1996, 325.

¹⁶¹ Hacı Önen, *Kıraatların Fıkhi Hükümlere Etkisi*, DÜİFD, 2013, c. XV, s. 1-25.

¹⁶² Çetin, 2012, 61.

adından sıkça bahsedilen Bâzemûlün yaptığı tesbite göre kîrâatlar bir tür tefsir mesabesindedir.¹⁶³

Buraya kadar manayı etkileyen kîrâat farklılıkları ve sebeplerinden bahsettikten sonra örneklerle de konumuzu açıklamaya ve zihnimize netleştirmeye çalışalım.

Kîrâat imamlarından İbn Kesir, Ebû Amr ve Hişam'ın kîrâatlarına göre tezimizde konularından biri olan sebe' suresindeki bir ayeti şu şekilde kîrâat etmişler ve manaya etkisi aşağıdaki gibi olmuştur: (فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) “*Rabbim seferimizin arasını uzak eyle*”¹⁶⁴ yakup, (فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) şeklinde okumuş ve mana şu şekilde oluşmuştur. “*Rabbimiz seferlerimizin arasını uzaklaştırdı*”¹⁶⁵ ve yine kîrâat imamlarından bunlar dışındakilerin okuyuşu şu şekildedir (فَقَالُوا رَبَّنَا بَعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) “*Rabbimiz seferlerimizin arasını uzaklaştırdediler.*”¹⁶⁶ şeklinde de anlam oluşmaktadır.¹⁶⁷

Bu üç kîrâatın birincisi istek, ikincisi haber ve üçüncüsünde yine bir istek bulunmaktadır. Sonuç olarak burada anlatmak istediğimiz husus farklı kîrâatlar, farklı anlamlar meydana getirmekte, Kur'ân'ın muciz bir kelam olması, insanları çok çeşitli şekillerde anlamaya ve yorumlamaya yönlendirmekte ve mana da derinlik oluşmaktadır.

1. 10. KÎRÂAT- TEFSİR İLİŞKİSİ

Kîrâat farklılıkları, Kur'ân'ın değişik şekillerde tefsir edilmesi münasebetiyle, bu ilme zenginlik kazandırmaktadır. Arap diline olan tesiri tartışmaya dâhi mahal vermeyecek nitelikte olan kîrâatların bu durumu, Sarf-Nahiv, Belâgat ve Lügatte araştırma ve inceleme mevzusu yapılmış, kîrâat-tefsir münasebetinin yansıtılması esas gayelerden biri olmuştur. Kîrâatların tefsirle olan ilişkisi bağlamında değerlendirme yapılırken, iki yönden ele alınırsa bu konuda anlatmak istediğimiz husus daha iyi anlaşılacak ve atmış olduğumuz yukarıdaki başlık amacına ulaşacaktır.

¹⁶³ Bâzemûl, 1417/1996, 305.

¹⁶⁴ Sebe', 34/19.

¹⁶⁵ Sebe', 34/19.

¹⁶⁶ Sebe', 34/19.

¹⁶⁷ Dimyâtî, 1987, 359.

Tefsirle olan münâsebetini ifade etme bağlamında med, imâle, teshil, tahkîk, ğunne, meddin mertebeleri, ihfâ, cehr, hems gibi tecvide ve sıfatlara dair teleffuz şekillerini yansıtmak maksadıyla ortaya atılan fonetik farklılıklarla ilgili kırâat ihtilafları, ayetlerin anlamını değıştirmezler. Bunlar yalnızca lehçesel kırâat farklılıklarıyla alakalı bir husustur.¹⁶⁸ Kırâat imamları bu meyanda farklı okuyuş şekilleri göstermiş olsalar bile bu okuyuşlar manaya tesir etmezler. Bunu bir örnekle açıklayacak olursak (الصِّرَاطُ) kelimesinin (السِّرَاطُ) veya (الزِّرَاطُ) şeklinde;¹⁶⁹ (عَلَيْهِمْ) kelimesinin (عَلَيْهِمْ) şeklinde kırâat edilmesi¹⁷⁰ kelimenin manasında hiçbir değışiklik meydana getirmemektedir.

Tefsîri alakadar eden kırâat farklılıkları, kelimelerde meydana gelen harf, hareke değışiklikleri ve ziyadelerle ilgilidir. Bunu da bir iki örnekle açıklayacak olursak, Bakara sûresinin 159. âyetinde bulunan (تَنْشُرُهَا) kelimesinin bu şekilde telaffuz edilmesiyle “*Yaratmak için birbiri üzerine koyarak birleştirmek, üst üste inşa etmek*” şeklinde oluşan mânâ, aynı kelimenin (تَنْشُرُهَا) şeklinde telaffuz edilmesiyle “*Diriltmek ölüye can vermek*” manası kazanmaktadır. Buna benzer bir şekilde Zuhruf sûresi 57. âyette bulunan ve Nâfî, İbn Âmir ve Kisâî tarafından (يَصْدُونَ) şeklinde ötreli olarak telaffuz edilmesiyle “*Kendi dışındakileri imandan alıkoyuyorlar*” şeklinde oluşan mânâ (يَصْدُونَ) şeklinde kesre ile telaffuz edilmesiyle “*Kendi kendilerini alıkoyarlar*” manası kazanmaktadır.¹⁷¹ İşte bu şekildeki örnekler yoruma etki eden kıraatler olmakla birlikte bu ilimle iştilal edenlerin manaya etki eden bu tür kırâat farklılıklarını ve anlam genişliğini beyan ederek okuyucusuna hizmet etmesi gerekmektedir.

1. 11. KIRÂAT İMAMLARI VE RÂVİLERİ

Kırâat imamlarının kendi aralarındaki farklı okuyuşlar münasebetiyle her imam kendi hocalarına kırâat ettikleri vecih ile okuyarak bir yol tutmuşlardır. Bir imam, okuduğu vechi kendisinden önceki imamdan almış, kendisinin de tercihi olarak kabul edilmiş ve onun da çevresinde var olan kişiler ondan kıraatı bu formda kabul etmişlerdir. Kırâat alanında çalışmalar yaparak söz sahibi olmuş ve adından

¹⁶⁸ Hâlid Abdurrahmân Akk, *Usûlu't-Tefsîr ve Kavâiduh*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1415/1994, s. 428.

¹⁶⁹ İbn Mücâhid, 1400, 105-108; Cezerî, ty., 271-272.

¹⁷⁰ Muhammed Kerîm, *el-Kırââtü'l-Aşri'l-Mütevâtira min Tariki's-Şâtibiyye ve'd-Dürre*, Dâru'l-Muhâcir, Medîne, 1414/1994, s. 43.

¹⁷¹ Akk, 1415/1994, 428-429.

sıkça bahsettirmiş kırâat imamlarından ve onların bu alanda ünvan yapmış olan râvîleri hakkında bu bölümünde kısaca bilgi verilmiştir.

1. 11. 1. Nâfi'

Künyesi, Ebû Ruveyym Nâfi' b. Abdîrrahman b. Ebî Nuaym el-Leysî: (öl. 169/785) dir.¹⁷² Medîne kırâat imamıdır.

70/689 yılında Mısırda doğmuş, 169/785 senesinde Medîne'de vefat etmiştir. Kendi ifadesinden de anlaşılmaktadır ki Tâbiîn'in ileri gelen yetmiş yakın âliminden tedrisât yapmıştır.

Kırâat ilminde yapmış olduğu çalışmalarla nam kazanmış, bu konudaki yetkinliğini kanıtlamış; İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in övgülerine mazhar olmuş, İsfahanlı bir âlimdir. Arap diline ve Hadis ilmine de vukufiyeti bulunmaktadır. Kırâat alanında yapmış olduğu çalışmalarıyla tanınan Endülüslü Mekki b. Ebû Tâlib el-Kaysî, kırâatların en üstünü, senet bakımından güçlü olanı ve Arapça olarak en fasih olanı Nâfi' ve Âsım kırâatlarını ve bunları takip eden kırâatlar olarak ise Ebû Amr ve Kisânin kırâatlarını kabul etmektedir.¹⁷³ Kâlûn ve Verş en şöhretli râvîleridir. Rumuz olarak (ل) “elif” harfiyle isimlendirilmiştir.¹⁷⁴

1. 11. 1. 1. Kâlûn

Künyesi, Ebû Mûsâ İsâ b. Mînâ b. Verdân: (öl. 220/835) dir.¹⁷⁵

120/737 senesinde Medîne'de doğmuş ve 220/835 senesinde Medine'de vefat etmiştir. İmam Nâfi'nin talebesidir. Hocası tarafından kendisine atfedilen ve Rumca “iyi, güzel” anlamına gelen “kâlûn (kalon)” lakabıyla tanınmıştır. Nâfi'nin vefatından sonra hocasının yerine geçerek Medine Şeyhu'l-Kurrâsı olmuştur.¹⁷⁶ Kâlûn'un en meşhur tarikleri ve kaynaklarda isimleri zikredilenleri Ebû Neşît ve el-Hulvânîdir.¹⁷⁷ Rumuz olarak (ن) harfiyle isimlendirilmiştir.¹⁷⁸

¹⁷² Şemsuddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Ma'rifetu'l-Kurrâi'l-Kibâr alat-Tabâkâti'l-A'sâr*, Medresetü'r-Risâle, Beyrut, 1404/1984, c. I, s. 107.

¹⁷³ Zerkeşî, 1972, 480.

¹⁷⁴ İbn Mücâhit, 1400, 63; Ebu'l-Hayr Şemsüddîn İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabâkâti'l-Kurrâ*, yy., Beyrut, 1351/1932, c. II, s. 330-334.

¹⁷⁵ İsmâil Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara, 1983, s. 107.

¹⁷⁶ Cezerî, 1932, 615-616.

¹⁷⁷ Cezerî, 1932, 615-616.

¹⁷⁸ Karaçam, 2014, 161.

1. 11. 1. 2. Verş

Künyesi, Ebû Saîd Osman b. Saîd b. Abdillâh el-Mısrî: (öl. 197/812) dir.¹⁷⁹

110/728 yılında Mısırın Kıft şehrinde doğan Verş, 197/812 yılında Mısır'da vefat etmiştir. Hareketlerinin hızlılığı sebebiyle hocası Nâfi' ona güvercine benzeyen bir kuş olan "verşân" lakabıyla hitap etmeye başlamış ve o günden beri bu lakapla anılmaktadır. Güzel sesi ve tatlı okuyuşuyla dinleyenleri adeta büyüleyen bir tavrı vardı.¹⁸⁰ Verş'in el-Ezrak ve el-İsfhânî adıyla anılan tarikleri vardır.¹⁸¹ Rumuz olarak (ج) harfiyle isimlendirilmiştir.¹⁸²

1. 11. 2. İbn Kesîr

Künyesi, Ebû ma'bed Abdullah b. Kesîr b. Amr ed-Dârî: (öl. 120/737) dir.¹⁸³ Mekke kırâat imamı olarak anılmaktadır.

45/665 senesinde Mekke'de doğmuş, 120/738 senesinde Mekke'de vefat etmiştir. Tâbiun neslinden olmakla birlikte aynı zamanda sahâbeden Abdullah b. Zübeyr, Ebû Eyyub el-Ensârî ve Enes b. Mâlikle görüşme fırsatına nâil olmuştur. Arap dil kâidelerine son derece hâkim olmakla birlikte sayıca az da olsa hadis rivayetinde bulunmuştur.¹⁸⁴

Kırâatı Abdullah b. Es- Sâib el-Muhzûmî'den aldığı beyan edilen İbn Kesir kırâatı konusunda Mekkelilerin icmâını kazanmış, vefatine kadar Mekke'nin okuyuculuğu ve hemde Mescid-i Haramın mukrîliği görevini yürütmüştür. Mekke'nin kırâat imamlığı göreviyle taltif edilmesine karşın birtakım kırâatlerinin Mekke mushafına aykırı olduğu tezi ileri sürülmüştür.¹⁸⁵ Rivâyette şöhret bulmuş râvîleri Bezzî ve Kunbüldür. Rumuz olarak kendisi için (ـ) harfi kullanılmıştır.¹⁸⁶

1. 11. 2. 1. Bezzî

Künyesi, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Bezzî: (öl. 250/864) dir.¹⁸⁷

¹⁷⁹ Cerrahoğlu, 1983, 107.

¹⁸⁰ Cezerî, 1932, 503-504; Cezerî, ty., 113.

¹⁸¹ Cezerî, 1932, 502-503.

¹⁸² Karaçam, 2014, 161.

¹⁸³ Zehebî, 1404/1984, 86.

¹⁸⁴ Tayyar Altıkulaç, "İbni Kesîr Ebû Mâbed", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 131-132.

¹⁸⁵ İbn Mücâhid, 1400, 64-66; Dâni, 1416/1996, 4; Cezerî, 1932, 443-445.

¹⁸⁶ Dâni, 1416/1996, 4-5; Zerkeşî, 1972, 327.

¹⁸⁷ Cerrahoğlu, 1983, 107.

170/876 tarihinde Mekke’de dünyaya gelmiş ve yine 250/864 târihinde Mekke’de hayatı son bulmuştur.

Kırk yıl gibi uzun bir zaman Ümmül Kurâ’ da müezzinlik görevi icrâ etmiş ve hâlen devam etmekte olan Duhâ suresinden sonra tekbir getirme uygulaması Bezzî ile hayata geçmiş ve bununla ilgilide hadis rivâyetinde bulunmuştur.¹⁸⁸ İbn Kesir ile aralarında elli yıl gibi neredeyse yarım asırlık bir zaman mefhumu bulunan Bezzî, İbn Kesir’in kırâatını İkrime b. Süleymân Şibl b. Abbâd İsmâil b. Abdullah el-Kıst isnadıyla almıştır.¹⁸⁹ Bezzî’nin Ebû Rebîa ve İbnü’l-Habbâb adıyla anılan tarîkleri vardır.¹⁹⁰ Rumuz olarak (•) harfi kullanılmıştır.¹⁹¹

1. 11. 2. 2. Kunbül

Künyesi, Ebû Ömer Muhammed b. Abdırrahman b. Hâlid el-Mahzûmî: (öl. 291/903) dir.¹⁹²

195/810 senesinde Mekke’de dünyaya gelen kunbül, 291/903 senesinde yine doğduğu şehir olan Mekke’de hayata veda etmiştir. Ahmed b. Muhammed b. Avn en-Nebbâl el-Kavvâs’tan arz usulüyle kırâat tedris etmiş ve Bezzî’den’de kırâat öğrenmiştir. İbn Mücâhid ve İbn Şenebûz isimleriyle anılan iki tariki vardır.¹⁹³ Rumuz olarak (ج) harfi kullanılmıştır.¹⁹⁴

1. 11. 3. Ebû Amr

Künyesi, Ebû Amr Zebbân b. El-Alâ b. Ammâr el-Mâzinî el-Basrî: (öl. 157/770) dir.¹⁹⁵

70/689 senesinde Mekke’de dünyaya gelmiş olan Ebû Amr, 157/770 senesinde ilim öğrenmek maksadıyla çıkmış olduğu yolculuk esnasında Kûfe’de yaşamı son bulmuştur.

¹⁸⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Hâkim en-Nîşâbûrî, *el-Müstedrek*, yy., Beyrut, 405/1014, c. III, s. 304.

¹⁸⁹ Ebu’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fî l-Kırââtî l-Aşr*, Dâru’l-Kütübî l-Arabî, Beyrut, ty., c. I, s. 120.

¹⁹⁰ Cezerî, 1351/1932, 119-120; Tayyar Altıkulaç, “Bezzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, (C. XI, ss. 114-115), s. 114-115.

¹⁹¹ Karaçam, 2014, 161.

¹⁹² Cerrahoğlu, 1983, 107.

¹⁹³ Cezerî, 1351/1932, 165-166; Cezerî, ty., 97-101; Tayyar Altıkulaç, “Kunbül”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, (C. XVI, ss. 374-375), s. 275.

¹⁹⁴ Karaçam, 2014, 161.

¹⁹⁵ Zehebî, 1404/1984, 100.

Basralıların kırâat imamı olarak kaynaklarda zikredilen Ebû Amr, kırâat ilmini öğrenmek ve bu alandaki yetkinliğini artırmak münasebetiyle Mekke, Medine, Basra ve Küfe şehirlerinin tümüne ulaşmış ve bu eğitimi almak için mücadele vermiştir. Sibeveyh'te dâhil olmak üzere epey kişi şahsından kırâat ilmi okumuş ve bu alanda rivayette bulunmuşlardır.¹⁹⁶ Birçok eseri bulunan Ebû Amr'ın eserlerinin önemli olanları: *Kitâbü'l-Kırâat*, *Kitâbü Mersûmi'l-Mushaf*, *el-Vakfû ve'l İbtidâ*, *Kitâbü'l-İdğâmi'l-Kebîr* dir.¹⁹⁷ Rumuz olarak (ح) harfi ile anılmaktadır.¹⁹⁸ Rivâyetleriyle meşhur olmuş râvîleri, Dûrî ve Sûsîdir.¹⁹⁹

1. 11. 3. 1. Dûrî

Künyesi, Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdilazîz el-Ezdî ed-Dûrî: (öl: 240/854) dir.²⁰⁰

150/767 tarihinin akabinde Bağdat'ın Dûr ismiyle bilinen bir kentinde hayata gözlerini açan Dûrî, 240/854 târihinde Sâmerrâ şehrinde yaşama veda etmiştir. Kırâat ilmine gösterdiği gayretleriyle bilinen Dûrî uzun yollar kat etmiş; Basra, Bağdat ve küfe gibi şehirlerdeki âlimlerin tedrisatından geçmiştir. Birçok kırâat âliminin okuyuşu ile ilim hazinesi oluşturmuş olan Dûrî, Nâfi'nin kırâatını İsmâil b. Ca'fer el-Medenî kanalıyla; Hamza kıraatını Süleyman b. İsa kanalıyla; Ebû Amr kırâatını Yahyâ b. Mübârek el-Yezîdî kanalıyla; Kisâî'nin kırâatını ise bizzat onun kendisinden almıştır. Ebû'z-Za'râ ve İbn Farah onun meşhur tariklerindendir.²⁰¹ Rumuz olarak (ط) harfiyle isimlendirilmiştir.²⁰²

1. 11. 3. 2. Sûsî

173/789 senesinde hayata gözlerini açarken, 261/874 senesinde bu dünyadan göç eylemiştir. Kırâatı Yahyâ b. Mübârek el-Yezîdî, Abdullah b. Numeyr ve Sufyân b. Uyeyne'den almıştır. Tarîkleri İbn Cerîr ile İbn Cumhûr'dur.²⁰³ Rumuz olarak (س) harfiyle isimlendirilmiştir.²⁰⁴

¹⁹⁶ Cezerî, 1351/1932, 290.

¹⁹⁷ Cezerî, 1932, 288-292; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Amr B. Âlâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. XI, ss. 94-96), s. 94-96.

¹⁹⁸ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 124.

¹⁹⁹ Cerrahoğlu, 1983, 107.

²⁰⁰ Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1404/1984, c. I, s. 332.

²⁰¹ Cezerî, 1932, 255-257; Cezerî, ty., 101-107; Tayyar Altıkulaç, "Dûrî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. X, ss. 5-6), s. 56.

²⁰² Karaçam, 2014, 161.

²⁰³ Cezerî, 1351/1932, 332-333; Cezerî, ty., 107-111.

²⁰⁴ Karaçam, 2014, 161.

1. 11. 4. İbn Âmir

Künyesi, Ebû İmrân Abdullah b. Âmir b. Yezîd el-Yahsubî: (öl. 118/736) dir.

Tâbiîn neslinden olup Şamlıların kırâatta imamı olarak tanınmıştır. Kırâatı Ebu'd-Derdâ ve Muğîre b. Şihâb'dan almıştır.²⁰⁵ Doğum tarihiyle ilgili net bir tarih olmamakla beraber bir rivâyete göre 8/630, bir rivâyete göre 21/641 senesinde Ürdün'de hayata gözlerini açmış, 118/736 senesinde ise yaşamını idâme ettirdiği Şam'ın Dimâşk şehrinde hayatı son bulmuştur. Kaynaklarda *İhtlâfu Mesâhifi's-Şâm ve'l-Hicâz ve'l-İrâk, Kitâb fî Maktûi'l-Kur'ân ve Mevsûlih ismiyle anılan iki eseri mevcuttur.*²⁰⁶ Sahâbeden Mu'âz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ ve Fedâle b. Ubeyd'den kırâat almış olan İbn Âmir'in gerçek hocası ise Muğîre b. Ebû Şihâb el-Mahzûmîdir. Kırâatta meşhur olan iki râvîsi Hişâm ve İbn Zekvândır.²⁰⁷ Rumuz olarak (ك) harfiyle isimlendirilir.²⁰⁸

1. 11. 4. 1. Hişâm

Künyesi, Ebu'l-Velîd Hişâm b. Ammâr b. Nusayr ed-Dimaşkî: (öl. 245/859) dir.²⁰⁹

153/770 senesinde Şam'ın Dimâşk şehrinde doğan Hişâm, 245/859 senesinde aynı şehirde vefat etmiştir. Kırâatı isnad kanalıyla İbn Âmir'e dayanmaktadır.²¹⁰ Zikredilen eserleri *Fedâilü'l-Kur'ân, el-Fevîd, el-Meb'as ve Ehâdis'* tir.²¹¹ Hişâm kırâatı'nin tarikleri Hulvânî ve Dâcûnîdir.²¹² Rumuz olarak (ج) harfiyle isimlendirilir.²¹³

1. 11. 4. 2. İbn Zekvân

Künyesi, Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Beşîr b. Zekvân ed-Dimaşkî: (öl. 242/856) dir.²¹⁴ 173/789 senesinde Dimâşk'ta dünya hayatı başlarken, 242/856 senesinde yine doğduğu şehir olan Dimâşk'ta yaşama veda etmiştir. Kırâat ve Hadis

²⁰⁵ İbn Hacer, 1404/1984, 83.

²⁰⁶ Cezerî, 1932, 423-425; Tayyar Altıkulaç "İbn Âmir", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, (C. XIX, ss. 308-310), s. 308-310.

²⁰⁷ Cezerî, 1351/1932, 404.

²⁰⁸ Karaçam, 2014, 161.

²⁰⁹ Cezerî, 1932, 404.

²¹⁰ Cezerî, ty., 143-144.

²¹¹ Cezerî, 1351/1932, 354-356; Tayyar Altıkulaç, "Hişâm b. Ammâr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, (C. XVIII, ss. 150-151), s. 151.

²¹² Cezerî, ty., 111-113; Tayyar Altıkulaç, "Hişâm b. Ammâr", s. 151.

²¹³ Karaçam, 2014, 161.

²¹⁴ Cezerî, 1351/1932, 404.

ilminde adından söz ettiren İbn Zekvân Şam Emeviyye câmîinde Hişâm b. Ammar ile beraber imamlık görevi icra etmiştir. Sözü edilen eserleri *Mâ Yecibü âlâ Kârii'l-Kur'ân Inde Hareketi Lisânih ve Aksâmu'l-Kur'ân olarak anılmaktadır.*²¹⁵ Tarîkleri olarak ise el-Ahfeş ile es-Sûrî zikredilmektedir.²¹⁶ Rumuz olarak (م) harfiyle isimlendirilir.²¹⁷

1. 11. 5. Âsım

Künyesi, Ebû Bekr Âsım b. Ebi'n-Necûd Behdele el-Esedî el-Kûfî: (öl. 128/745) dir.²¹⁸ Kûfe'de dünyaya gelmiş ve kûfede hayata veda etmiştir.

Tâbiünden olan Âsım, Kûfe'de kırâatta adından söz ettirerek bu alanda müracaat edilecek bir şahsiyet haline gelmiştir. Âsım'ın görme yetisini ne zaman kaybettiği bilinmemekle birlikte doğuştan âmâ olmadığı anlaşılmaktadır. Ebî Abdîrrahmân es-Sülemî'den Hz. Ali'nin kırâatini almış ve bu kırâatı de râvîsi olarak zikredilen Hafs'a nakletmiştir.²¹⁹ Ebû Hanife de kendisinden kırâat ilmi öğrenmiştir.

Âsım kırâatı zamanla bulunmuş olduğu bölgenin geneline yayılmış ve Müslümanlar tarafından genel mânada kabul görmüş bir kırâattır. Kabul görmesinin altında yatan sebep, kurallara aykırı okuyuşların bulunmaması, imâle, işmam, teshil gibi değişik aktarımları bulunan faktörlerin yer almaması, kırâatının çok çetrefilli olmayışı gibi nedenlerden dolayı Âsım'ın kırâati çoğunluk tarafından benimsenmiştir.²²⁰ Rumuz olarak (ع) harfiyle isimlendirilmiştir.²²¹

1. 11. 5. 1. Ebû Bekir Şu'be

Künyesi, Ebû Bekr Şu'be b. Ayyâs b. Sâlim el-Esedî el-Kûfî: (öl. 193/808) dir.²²² 95/713 senesinde doğan Ebû Bekir Şu'be, 193/808 senesinde Kûfe'de vefat etmiştir. Kırâatı Âsım'dan başka kimseden kırâat ilmi okumayan Şu'be üç yıl

²¹⁵ Tayyar Altıkulaç, "İbn Zekvân", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, (C. XX, ss. 461-462), s. 462.

²¹⁶ Cezerî, 1351/1932, 404-405; Cezerî, ty., 113; Tayyar Altıkulaç, *İbn Zekvân*, XX, 462.

²¹⁷ Karaçam, 2014, 161.

²¹⁸ Zehebî, 1404/1984, 88.

²¹⁹ Cezerî, ty., 155.

²²⁰ Dâni, 1416/1996, 6; Cezerî, 1351/1932, 346-349.

²²¹ Karaçam, 2014, 161.

²²² Zerkânî, 1415/1995, 370.

Âsım'dan kırâat okumuştur. Tarîkleri Yahyâ b. Âdem ve el-Uleymîdir.²²³ Rumuz olarak (ص) harfiyle isimlendirilmiştir.²²⁴

1. 11. 5. 2. Hafs

Künyesi, Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğîre el-Esedî: (öl. 180/796) dir.²²⁵ 90/709 senesinde Kûfe'de doğan Hafs, 180/796 senesinde vefat etmiştir. Kırâat ilmini üvey babası olan Âsım'dan almıştır. Ubeyd b. es-Sabbâh ve Amr b. es-Sabbâh hafs'ın tariklerindendir.²²⁶ Rumuz olarak (ع) harfiyle isimlendirilmiştir.²²⁷

1. 11. 6. Hamza

Künyesi, İsim olarak Ebû Ammâre Hamza b. Habîb b. Ammâre: (öl. 156/772) dir.²²⁸ 80/699 yılında dünyaya gelen Hamza, 156/772 yılında Hulvan'da hayata veda etmiştir. Âsım'dan sonra Kûfe'de kırâat konusunda otorite olmuş ve bu hususta aranan ve bilgisine başvurulmuş kişi olmuştur. Arap diline çok iyi vakıf olmakla birlikte takva sahibi bir dindarlığa sahip olan, talebelerinden asla hediye kabul etmeyen hatta onların evlerinde su dahi içmeyen, yağ ticareti işi ile geçinen Hamza, İmam Ebû Hanîfe'nin "Kur'ân ve ferâiz hususunda bizi geride bıraktın" şeklindeki güzel ifadelerine mazhar olan bir kırâat âlimidir. Med ve imâleler ile, sükunlu harflerde sekke yapma hususunda abartılı davranışları nedeniyle eleştirilmişler, aslında bu durum Hamza'nın kendisinden değil icrâdâki aykırılıktan meydana gelmiş bir vakâ olduğunu, bu durumdaki memnuniyetsizliğini beyanından anlamaktayız.²²⁹ Hamza'nın adından söz edilen ve meşhur olmuş râvîleri Halef²³⁰ ve Hallâddır.²³¹ Rumuz olarak (ف) harfiyle isimlendirilmiştir.²³²

²²³ İbn Mücâhid, 1400/1988, 70-71; Zehebî, 1404/1984, 280-287; Cezerî, 1351/1932, 325-327; Cezerî, ty., 119-123; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Bekir b. Ayyâş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. X, ss. 109-110), s. 109-110.

²²⁴ Karaçam, 2014, 161.

²²⁵ Zerkânî, 1415/1995, 370.

²²⁶ İbn Mücâhid, 1400/1988, 95-96; Cezerî, 1351/1932, 254-255; Cezerî, ty., 123-127; Tayyar Altıkulaç, "Hafs b. Süleyman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, (C. XV, ss. 118-119), s. 118-119.

²²⁷ Karaçam, 2014, 161.

²²⁸ Cezerî, 1351/1932, 261.

²²⁹ İbn Mücâhid, 1400/1988, 77.

²³⁰ Cezerî, 1932, 272.

²³¹ Cezerî, 1932, 274.

²³² Karaçam, 2014, 161.

1. 11. 6. 1. Halef

Künyesi, Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Esedî: (öl. 229/843) dir.²³³ 150/767 senesinde dünyaya gelmiş ve 229/843 senesinde hayatı Bağdat'ta son bulmuştur. Halef Hamza'nın râvîsi olmakla birlikte kırâat imamlarının onuncusu olarak kaynaklarda zikredilmektedir. Rumuz olarak (ض) harfiyle isimlendirilmiştir.²³⁴

1. 11. 6. 2. Hallâd

Künyesi, Ebû Îsâ Hallâd b. Hâlid eş-Şeybânî: (öl. 220/835) dir.²³⁵ 220/835 senesinde Kûfe'de hayata veda etmiştir. Hamzadan kırâat almamış olmasına rağmen, onun talebesi vasıtasıyla kırâatını almıştır. Muhammed İbnü'l-Heysem, Kâsım b. Yezîd el-Vezzân ve et-Talha Hallâd'ın tarîkleridir.²³⁶ Rumuz olarak (ق) harfiyle isimlendirilmiştir.²³⁷

1. 11. 7. Kisâî

Hicrî 120 senesinde doğan Ebu'l-Hasen Ali b. Hamze b. Abdillâh el-Kisâî, 189/805 senesinde doğan Kisâî, Hicrî 189'da Rey'de hayata veda etmiştir.²³⁸ Kûfe'de kırâat imamlığı görevini icrâ etmiştir. Kırâat ilmini İmam Hamze, Muhammed b. Ebî Leylâ, Ebu Hayve Şureyh b. Yezîd, Ebû Bekir b. Ayyâş ve Îsâ b. Ömer el-Hamedânî gibi şahsiyetlerden almış ve bu yolda ilerlemiştir. Kisâî'nin adından söz edilen ve Kırâatta otorite olmuş râvîleri Ebu'l-Hâris ve Dûrîdir.²³⁹ Dûrî aynı zamanda kırâatı aşereden Ebû Amr'ın da râvîleri arasındadır.²⁴⁰ Rumuz olarak (ج) harfiyle isimlendirilmiştir.²⁴¹

1. 11. 7. 1. Ebu'l-Hâris

İsmi, Ebu'l-Hâris Leys b. Hâlid el-Bağdâdî: (öl. 240/854) dir.²⁴² Kırâat konusunda kisâî'ye arz yoluyla talebe olmuş ve kırâat konusundaki bilgilere onun

²³³ Cezerî, 1932, 272.

²³⁴ Karaçam, 2014, 161.

²³⁵ Cezerî, 1932, 274.

²³⁶ Zehebî, 1404/1984, 422-423; Cezerî, 1932, 274-275; Tayyar Altıkulaç, "Hallâd b. Hâlid", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, (C. XV, ss. 380-381), s. 381.

²³⁷ Karaçam, 2014, 161.

²³⁸ Cezerî, 1351/1932, 530.

²³⁹ Cezerî, 1932, 34.

²⁴⁰ Abdurrahmân Çetin, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kiraat İlmindeki Yeri*, U.Ü.F.D, 1991, c. III, s. 26.

²⁴¹ Karaçam, 2014, 161.

²⁴² Cezerî, 1932, 34.

sayesinde vâkıf olmuştur. Ebu'l-Hârisin hem talebeleri ve hemde tarîkleri olarak Muhammed b. Yahyâ ve Seleme b. Âsım zikredilmektedir.²⁴³ Rumuz olarak (س) harfiyle isimlendirilmiştir.²⁴⁴

1. 11. 7. 2. Dûrî

İsmi, Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdilazîz el-Ezdî ed-Dûrî: (öl. 248/862) dir. 150/767 yılınsa Bağdat şehrinin Dûr ismiyle anılan köyünde dünyaya gözlerini açan Dûrî'nin 248/862 senesinde dünya yaşamı sona ermiştir. Kisâi ve Ebû Amr'ın râvileri olarak kaynaklarda zikredilmektedir.²⁴⁵ Rumuz olarak (ت)harfiyle isimlendirilmiştir.²⁴⁶

1. 11. 8. Ebû Ca'fer

Ebû Ca'fer Yezid b. el-Ka'ka' el-Mahzûmî el-Medenî: (öl. 132/749) ismiyle kaynaklarda adı zikredilmekte olup, kırâat ilmini Medîne'de insanlara aktarmaya çalışmış ve Tâbiîn neslinden olan bir şahsiyettir.²⁴⁷ 132/749 senesinde doksan yaşını aşkın bir süre hayatını idâme ettirdikten sonra Medîne'de hayatı son bulmuştur. Kırâatını Abdullah b. Ayyâş b. Ebî Rebîa, Abdullah b. Abbas ve Ebû Hureyre'den; Bunlarda Ubeyy b. Kâ'b'dan; Ebû Hureyre ve Abdullah b. Abbas, Zeyd b. Sâbit'ten; Zeyd b. Sâbit ve Ubeyy b. Kâ'b da Hz. Peygamberden almıştır.²⁴⁸ Ebû Ca'fer gibi Tâbiîn'den olan birçok kırâat âliminin kırâati şaz kırâat kapsamında değerlendirilse de çoğunluğun görüşüne göre Ebû Ca'fer'in kırâati zikredilen meşhur kırâat âlimleri kategorisinde değerlendirilmiştir.²⁴⁹ Ebû Ca'fer'in kırâatta meşhur olmuş râvileri; Îsâ b. Verdân ve Süleyman b. Cemmâz olarak anılmakla birlikte, Rumuz olarak (ع) harfleriyle isimlendirilmiştir.²⁵⁰

1. 11. 8. 1. Îsâ b. Verdân

Asıl ismi, Ebul-Hâris Îsâ b. Verdân el-Medenî: (öl. 160/776) dir.²⁵¹ Aslen Medîneli olmakla birlikte kırâatını Ebû Ca'fer el-Kârî, Şeybe b. Nisâh ve Nâfi'den

²⁴³ Zehebî, 1404/1984, 424; Cezerî, 1932, 34; Cezerî, ty., 134-137; Tayyar Altıkulaç, "Ebu'l-Hâris", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. X, ss. 320-322), s. 322.

²⁴⁴ Karaçam, 2014, 161.

²⁴⁵ Çetin, 2005, 230.

²⁴⁶ Karaçam, 2014, 161.

²⁴⁷ İbn Mücâhid, 1400/1988, 56-58; Cezerî, 1351/1932, 382-384; Cezerî, ty., 178-179.

²⁴⁸ Cezerî, ty., 178; Dimyâtî, 1987, 29.

²⁴⁹ Zehebî, 1404/1984, 74-75; Cezerî, ty., 179-180; Zerkânî, 1415/1995, 373.

²⁵⁰ Karaçam, 2014, 161.

²⁵¹ Çetin, 2005, 231.

arz yöntemiyle elde etmiştir. Değerli bir kırâat âlimi ve de sika bir râvî olduğu nakledilmektedir. Tarîkleri arasında el-Fadl b. Şâzân ve Hibetullah b. Ca'fer zikredilmektedir.²⁵² Rumuz olarak (ع) harfleriyle isimlendirilmişlerdir.²⁵³

1. 11. 8. 2. Süleymân b. Cemmâz

Kaynaklarda ismi Ebu'r-Rabî'Süleyman b. Müslim b. Cemmâz ez-Zührî (öl. 170/786)²⁵⁴ olarak zikredilmektedir. Ebû Ca'fer, Nâfi ve Şeybe gibi âlimlerinden kırâat anlamında müstefid olmakla birlikte kırâatini, vasıtasız olarak Ebû Ca'ferden alıp nakletmiştir.²⁵⁵ Rumuz olarak (ج) harfleriyle isimlendirilmişlerdir.²⁵⁶

1. 11. 9. Ya'kûb

İsmi, Ebû Muhammed b. İshak b. Zeyd el-Hadramî olan kırâat âlimi 117/735 senesinde Basra şehrinde yaşama gözlerini açarken 205/821 senesinde yaşamı son bulmuştur. İki sene kadar bir zaman zarfında Basra imamı olarak görev icrâ etmiştir.²⁵⁷ Zehebî, İbnü'l-Cezerî ve Ya'kup gibi kırâat âlimlerinin kırâatlerinin şâz olarak gösterilmesine şiddetle itirazda bulunmuş ve Yedi kırâat mesabesinde doğru ve kabul edilebilir olduğu fikrini savunmuştur.²⁵⁸ Kırâatını Ebû Münzir Sellâm b. Süleyman, Ebu'l-Eşheb Ca'fer b. Hayyân, Şihâb b. Şurnufe ismiyle anılan şahsiyetlerden, bunlarda; İmam Âsım, Ebû Amr, Abdullah b. Abbâs, Hasan Basrî, Yahyâ b. Ya'mer, Nasr b. Âsım ve Ebu'l-Âliye'den; bu şahsiyetlerde Ebû Mûsâ el-Eşârî ve Ubey b. Kâ'b'dan; bunlarda Hz. Peygamberden almışlardır.²⁵⁹ Kırâat alanında şöhret bulmuş râvîleri Ruveys ve Ravh ismiyle anılan şahsiyetlerdir. Rumuz olarak (ب) harfleriyle isimlendirilmişlerdir.²⁶⁰

1. 11. 9. 1. Ruveys

Ebû Abdillâh Muhammed b. El-Mütevekkil b. Abdîrrahmân el-Lü'lûî ismiyle meşhur olan kırâat alimi'nin 238/852 senesinde Basra şehrinde dünya hayatı son bulmuştur. Kırâatını vasıtasız olarak Ya'kub'tan almış ve müntesiplerine

²⁵² Cezerî, 1351/1932, 616; Tayyar Altıkulaç, "İbn Verdân", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, (C. XX, ss. 444-445), s. 445.

²⁵³ Karaçam, 2014, 161.

²⁵⁴ Çetin, 2005, 231.

²⁵⁵ Cezerî, 1932, 315.

²⁵⁶ Karaçam, 2014, 161.

²⁵⁷ Cezerî, ty., 186; Cezerî, 1932, 386-389.

²⁵⁸ Zehebî, 1404/1984, 328-331; Cezerî, 1932, 386.

²⁵⁹ Zehebî, 1404/1984, 157; Cezerî, ty., 185-186; Dimyâtî, 1987, 30.

²⁶⁰ Karaçam, 2014, 161.

aktarmıştır.²⁶¹ Sadece tariki et-Temmâdir.²⁶² Rumuz olarak (يس) harfleriyle isimlendirilmişlerdir.²⁶³

1. 11. 9. 2. Ravh

Ebu'l-Hasen Ravh b. Abdi'lmü'min el-Huzelî el-Basrî kırâatını Ya'kub'dan almış, etrafındaki insanlara aktarmış ve 235/849 senesinde dünyaya veda etmiştir. Buhârî'de de onun naklettiği hadisler konu edilmiştir.²⁶⁴ Rumuz olarak (ه) harfleriyle isimlendirilmiştir.²⁶⁵

1. 11. 10. Halefü'l-Âşir

Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Esedî hicrî olarak 150 senesinde dünyaya gelmiş ve hicrî 229/843 senesinde yaşama veda etmiştir.²⁶⁶ Kûfe kırâat imamı olmakla birlikte,²⁶⁷ sıralama itibarı ile onuncu sıraya tekâbü'l etmesi münasebetiyle bu isimle zikredilmektedir. Kırâatını; Süleyman b. İsâ yoluyla Hamze'den; el-Âşâ ve Yahyâ b. Âdem vasıtasıyla Ebu Bekr Şu'be ve onun vasıtasıyla Âsımdan; Müseyyebî vasıtasıyla da Nâfiden almış, Kisâî'den de rivayet aktarımında bulunmuştur.²⁶⁸ Kırâatta meşhur olmuş râvîleri İshâk (İshak b. İbrâhim) ve İdrîs (İdris b. Abdilkerim) dir.²⁶⁹ Rumuz olarak (خل) harfleriyle isimlendirilmiştir.²⁷⁰

1. 11. 10. 1. İshâk

Kaynaklarda Ebû Ya'kûb İshak b. İbrâhim b. Osman el-Verrâk el-Mervezî el-Bağdâdî (öl. 286/889) ismiyle ve Halefîn öne çıkan iki râvisinden biri olarak anılmaktadır.²⁷¹ Kırâatı vasıtasız olarak Haleften almış, Velid b. Müslimden de okumuştur. Tarîkleri ise Muhammed b. İshâk, el-Burzâtî ve İbn Ebû Ömerdir.²⁷² Rumuz olarak (سح) harfleriyle isimlendirilmiştir.

²⁶¹ Cezerî, 1932, 234-235.

²⁶² Cezerî, 1932, 234-235.

²⁶³ Karaçam, 2014, 161.

²⁶⁴ Cezerî, ty., 285.

²⁶⁵ Karaçam, 2014, 161.

²⁶⁶ Zehebî, 1404/1984, 208.

²⁶⁷ Karaçam, 2014, 161.

²⁶⁸ Cezerî, ty., 191; Tayyar Altıkulaç, "Halef b. Hişâm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, (C. XV, ss. 237-238), s. 237.

²⁶⁹ Dimyâtî, 1987, 31-32.

²⁷⁰ Karaçam, 2014, 161.

²⁷¹ Cezerî, 1932, 155.

²⁷² Cezerî, 1932, 154.

1. 11. 10. 2. İdrîs

İsim olarak, Ebu'l-Hasen İdrîs b. Abdilkerîm el-Haddâd el-Bağdâdî (öl. 292/905) olarak kaynaklarda adı geçen İdrîs, 199/814'te Bağdat şehrinde yaşama gözlerini açarken, 292/905 senesinde de yine doğduğu şehir olan Bağdat'ta hayatı sona ermiştir. Kırâatı Halef'ten ve Muhammed b. Habîb eş-Şemûnî'den almış Âsım b. Alî, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Mus'ab b. Abdullah ve ez-Zübeyrî'den alan İdrîs'in eş-Şattî ve İbn Buyân ismiyle öne çıkmış tarikleri vardır.²⁷³ Rumuz olarak (سه) harfleriyle isimlendirilmiştir.²⁷⁴

²⁷³ Cezerî, 1932, 154.

²⁷⁴ Karaçam, 2014, 161.

İKİNCİ BÖLÜM: RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDEKİ KİRÂAT FARKLILIKLARI

Bu başlık altında tezimizin konusunu teşkil eden Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları, kırâat alanında yazılmış olan kaynak eserler taranarak bu alanda farklılık bulunan kelimeler, farklı okuyuş yapan kırâat âlimleriyle birlikte sunulacaktır.

2. 1. RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİYLE İLGİLİ GENELBİLGİLER

Bu başlık altında ise, Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerinin isimleri, âyet sayıları, nüzulleri, muhtevâları ve fazîletleri, hem sûreler hakkında bilgi sâhibi olma ve hem de sûrelerin içeriğini yansıtmaya gayesiyle genel bilgiler sunulacaktır.

2. 1. 1. Râ'd sûresi

Kur'ân'ı Kerîm'in sıralama olarak 13. Sûresi olan Ra'd sûresi bu başlık altında ana hatlarıyla değerlendirilecek ve Kur'ân ilmiyle uğraşan kişilerin istifade edeceği bir çalışma ortaya konulacaktır.

2. 1. 2. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Nuzûlü, Muhtevâsı ve Fazîleti

Ra'd sûresi (سورة الرعد) adını, sûrenin 13. Âyetinde geçen, Allâh'ı tesbih ettiği beyân edilen “Gök gürültüsü” mânasını veren “Ra'd” kelimesinden almış, sahabe-i kiram döneminde bu adla anılmaya başlamış ve günümüzde de aynı adla anılmaya devam etmektedir.²⁷⁵ Ra'd sûresi'nin Hurûf-u Mukattaa diye tâbir edilen ve mânasını en iyi yüce Allâh'ın bildiğine inandığımız (الحر) harfleriyle başlayan yedinci suredir. Kur'ân'daki sıralama olarak 13. Sırayı alan Ra'd sûresi, nuzûl sırasına göre ise 98. Sırayı almaktadır. Tabatabâî gibi bazı tefsircilerin görüşleri esas alınırsa Ra'd sûresi muhtevâsı itibariyle mekkî²⁷⁶, Muhammed Hâdî gibi müfessirlerin görüşleri esas alınırsa sûre medenîdir.²⁷⁷

Bâzı müfessirler arasında görüş farklılığı olmakla beraber sure medenî bir suredir. Âyet sayısı olarak yüzden aşağı (mesânî) olan surelerden olup, enfal

²⁷⁵ Muhammed Tâhir Bin Muhammed İbn Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî/Müessesetü't-Târih, Tunus, 1984, c. XIII, s. 75.

²⁷⁶ Seyyid Muhammed Hüseyin Tabâtabâî, *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Müessesetü'l-A'lem li'l-Matbuat, Beyrut, 1390, c. II, 258; İbn Âşûr, 1984, 76.

²⁷⁷ Zerkeşî, 1972, 195.

surelerinden sonra ikinci sırayı almaktadır. Âyet sayısı bakımından kaynaklar incelendiğinde kûfelilere göre 43, Medînelilere göre 44, Basralılara göre 45 âyetten müteşekkildir. Yaygın kabule göre sûre, 43 ayet, 854 kelime ve 3450 harften oluşmaktadır.

Ra'd sûresi; Allah kelâmı olan Kur'ân'a toptan inanmanın, îmânın kemâle ermesi münasebetiyle gerekli olduğu, Allâhın varlığını, birliğini, kudretini, yüceliğini müşâhede etmeye yardımcı olan delillerin varlığı,²⁷⁸ tabiattaki hiçbir şeyin (Dağlar, ırmaklar, kıtalar, meyveler, üzüm bağları, hurmalıklar gece-gündüz) Allahın irâdesinin ve bilgisinin dışında olmadığının beyân edilmesi,²⁷⁹ Allahtan başka ilah olmadığı ve ona ortak koşulmamasının gerekliliği, bu dünyadan sonra yok olan insan uzuvlarının tekrardan dirileceğine müminlerin inanmalarının gerekli olduğu,²⁸⁰ herkesin ettiğinin karşılığını bulacağı, inananların mükâfâta müstehâk, inanmayanların cezaya müstehâk olacakları,²⁸¹ kâmil bir mümin olabilmenin gerekli vasıfları ve kazanacakları mükafatlar,²⁸² kazancımızı kendimizden değil rızık verici olan Allahtan bilmemizin gerektiği,²⁸³ inkarcıların baskı ve zulmüne boyun eğerek yapılan baskı ve zulüm karşısında yılmamak gerektiği,²⁸⁴ Hz. Muhammedin kendisinden önceki peygamberler gibi hak bir peygamber olduğu ve onun asli görevinin yalnızca İslâmi tebliğ olduğu,²⁸⁵ ve hesap görücü olanın Yüce Allah olduğu²⁸⁶ şeklindeki hususları sure bütünlüğü içerisinde ihtiva etmektedir.

Ubeyb. Kâ'b'dan bir rivayete göre; Hz. Peygamber (s. a. v) Râ'd suresinin faziletini beyân eden şu hadîsi şerîfi irade buyurmuştur: *“Allâhu Teâlâ Râ'd suresini okuyan herkese geçmişte, günümüzde ve gelecekte geçmekte olan bulutların on kat fazlası kadar iyilik verir ve kıyamet gününde o şahıs ilahi ahde vefa edenlerin zümresinden sayılır.”*²⁸⁷ Bu hadisi şerif bizlere, sûrenin fazileti açısından okuyan kişiye vaad edilen mükâfâtın büyüklüğünü ve Kur'ân okumanın gerekliliğini yansıtmaları açısından değerli ve manidardır.

²⁷⁸ Râ'd, 13/1-2.

²⁷⁹ Râ'd, 13/3-4.

²⁸⁰ Râ'd, 13/5.

²⁸¹ Râ'd, 13/16,18.

²⁸² Râ'd, 13/19-24.

²⁸³ Râ'd, 13/26.

²⁸⁴ Râ'd, 13/31.

²⁸⁵ Râ'd, 13/38.

²⁸⁶ Râ'd, 13/40-43.

²⁸⁷ Ebû Ali Emînüddîn el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl et-Tabersî, *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Nâsır Husro, Tahran, 1372, c. VI, s. 419.

2. 1. 3. Kasas Sûresi

Kur'ân'ı Kerîm'in sıralama olarak 28. Sûresi olan Kasas sûresi ana hatlarıyla değerlendirilecek ve bu minvalde ulaşılan bilgilerin sunumu yapılacaktır.

2. 1. 4. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Sebebi Nuzûlü, Muhtevâsı Ve Fazîleti

Kasas sûresi (سُورَةُ الْقَصَصِ) Kur'ân-ı Kerîm'de sıralama olarak 28. Sırada yer almakta olup, nuzûl sırası bakımından ise 49. sıradadır. Adını 25. Âyette yer alan “kıssa, olay, rivâyet” mânâlarıyla eşdeğer olan “el-Kasas” kelimesinden almaktadır. “Musâ ve Firavn” adıyla da anılmaktadır.

Sûre'nin Neml sûresini müteâkip, Mekke döneminde nâzil olduğu, 88 âyet, 1441 kelime ve 5791 harften oluştuğu beyân edilmektedir.²⁸⁸ Doğumundan itibaren peygamberliğine kadar, Hz. Musâ (a. s) 'ın başından geçen hâdiselere teferruatlı bir şekilde temas edildiği için sûreye “Kasas Sûresi” adı verilmiştir. Ayrıca “Kasas”, kıssalar anlamına gelmekte olup, Kur'ân'da bahsi geçen kıssa ve olaylar için bu isimle anılmaktadır.

Sûre “Evsât-ı Mufasssal” diye tâbir edilen Kur'ân-ı Kerîm'deki orta uzunluktaki sûrelerden olup Hurûf-u Mukatta (طسم) ile başlayan “Tavâsin” sureleri gurubunda (Şuarâ, Neml ve Kasas) anılmaktadır.²⁸⁹ Yukarıda adı geçen ve “Tavâsin” şeklinde nitelendirilen sûrelerin zikredildiği şekliyle anılması Hz. Peygambere dayanmaktadır. Nakledildiğine göre Hz. Peygamber: “*Bana Leh-i Mahfûzda Bakara sûresi, Hz. Mûsâ'nın levhalarından Tâhâ, Tavâsîn ve Havâmîm, arşın altından ise Fatihatü'l-Kitâb ve Bakara'nın son ayetleri verildi.*”²⁹⁰ Buyurmuştur.

Kasas sûresi, Hz. Musa (a. s.)'ın dünyaya teşriflerinden itibaren, firavun ve onun askerlerine karşı kazandığı zaferi ve Tevrat'ın nâzil olmasına kadar vuku bulan hadiseleri konu edinmektedir. Bu sûrede Firavun'un ihtişamı, gücü ve kudreti gözler önüne serilerek aslında Allâh'ın gücü ve kudretinin yanında bir beşerin gücünün ve kudretinin sınırlı olduğunu, İsrâiloğulları'nın hiçbir güce ve kudrete sahip olmadığı halde firavun ve askerlerine karşı Allah'ın yardımıyla nasıl galip

²⁸⁸ Muhammed Hâdî Mârifet, *Amuzeş-i Ulûm-u Kur'ân*, Merkez-i Çap ve Neşr-i Sazman-ı Tebliğât-ı İslâmî, 1371, s. 166.

²⁸⁹ İbrâhim Muhammed Ceremî, *Mu'cemu Ulûmi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Hayr, Dımaşk/Beyrut, 2013, s. 185.

²⁹⁰ Hikmet Koçyiğit, “Ortak Sûre İsimleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, S. XXI, c. II, s. 63.

geldiğini²⁹¹ gözler önüne sermektedir.²⁹² Hz. Musa (a. s) 'ın firavuna karşı vermiş olduğu mücadeleye sûrenin başında değinilirken.²⁹³ Kârun hikâyesine ise sûrenin sonunda değinilmektedir.²⁹⁴ Firavun ve Kârun'un zâhirde zenginlik sahibi oldukları beyan edilmekte, ancak onların zahirdeki mallarının Allâh'ın güç ve kudreti karşısında hiçbir şey olmadığı hatırlatılmaktadır.²⁹⁵

Seyyid Muhammed Hüseyin Tabâtabâi bu sûredeki hikâyelerin asıl amacının, o dönemde Mekke'de bulunan ve sayıca az olan inanmış insanların moral bulmaları ve onların davaları karşısında motive edilmeleri olduğunu beyan etmiştir.²⁹⁶ Taberî'den nakledildiğine göre bir hadisi şerifinde Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Her kim, *kasas sûresin'i okursa, Hz. Musa (a.s) 'ı tekzip edenlerin sayısının ona on mükâfât verilecektir*”.²⁹⁷ Bu hadisi şerif ışığında, Kasas sûresinin okunmasının bile muhatabına sevap kazandırması açısından yetebileceği hususu anlaşılmaktadır.

2. 1. 5. Sebe' Sûresi

Kur'ân'ı Kerîm'in sûreler sıralamasında 34. sûresi olan ve bir kavim adı olarak zikredilen Sebe' sûresini, bu başlık altında ana hatlarıyla değerlendirerek, sûre hakkında bilgiler sunulacaktır.

2. 1. 6. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Sebebi Nuzûlü, Muhtevâsı Ve Fazîleti

Sebe' sûresi (سُورَةُ السَّبَا) ismini sure'nin 15. âyetinde bulunan “Sebe” kelimesinden esinlenilerek almıştır. Sebe', Yemen'de bulunan bir bölge ya da kabile adı olarak anılmaktadır. Sûre 54 âyetten müteşekkil olup, Şam kârîlerinin görüşüne göre ise 55 âyetten oluşmakta olup mesânî sûrelerdendir. Birinci görüş daha ağırlıklı olmakla berâber sûre, 887 kelime ve 3. 594 harften müteşekkildir.

Mekke döneminin ikinci yarısında ve tefsircilerden bazılarının görüşüne göre, Lokman sûresi'nin akabinde inzal olmuştur.²⁹⁸ Kur'ân-ı Kerîm'deki sıralama itibarı ile 34. sûre olan Sebe' sûresi, nuzül sırası itibarı ile ise 58. sûredir. Kur'ân-ı

²⁹¹ Kasas, 28/5,6.

²⁹² Tabâtabâi, 1390, c. XVI, 6.

²⁹³ Kasas, 28/4.

²⁹⁴ Kasas, 28/76-82.

²⁹⁵ Kasas, 28/81,82.

²⁹⁶ Tabâtabâi, 1390, 6-7.

²⁹⁷ Taberî, 1372, 373.

²⁹⁸ Molla Huveyş Ali Gâzi Abdulkâdir, *Beyânu 'l-Meânî*, Matbaa et-Turagi, Dimeşk, 1382, c. III, s. 494.

Kerîm’de hamd ile başlayan Fâtiha, En’am, Kehf ve Fâtır sureleri ile beraber beş sûreden biridir. Bunun sebebi ise yer gök ve tüm varlıkların yaratılmasına şükür mâhiyetindedir.²⁹⁹ Sebe’ sûresi Mekkî bir sûredir ve altıncı âyetinin Medîne’de nâzil olduğu zikredilmektedir.³⁰⁰ 15. âyetten itibaren Sebe’ kavminin tarihteki durumunu ele aldığı ve bu kavmi anlattığı için bu adla anılmaktadır.³⁰¹

Sebe’ kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de, birincisi Neml sûresi’nin yirmi ikinci âyetinde, ikincisi ise Sebe’ sûresinin on beşinci âyetinde olmak üzere iki kez zikredilmekte olup, bu sûrenin diğer adı Dâvud olarak anılmaktadır. Sûre’nin 10 ve 11. Âyetlerinde de değinildiği üzere Dâvud ilâhi lütuflarla ve mucizelerle donatılmıştır.³⁰²

Bazı müfessirler; Allahu Teâlâ’nın, iyilik edenin mükâfâtını yaptığı iyilik paralelinde, kötülük yapanın ve günah işleyenin işlemiş olduğu günah paralelinde, mükellef olmanın getirdiği sorumluluk gereği, Ahzab sûresine sorumluluğu zikredilerek başlanması münasebetiyle, Sebe’ sûresine de şükür ve hamd ile başladığını beyan etmektedirler.³⁰³ Sebe’ sûresi birçok konuyu bünyesinde barındırmakla berâber genel anlamda bu konuların üç başlık altında toplanabileceği beyân edilmektedir. Bunlar; Tevhid. Nübüvvet ve Meâddır.³⁰⁴ Sûre’de Hz. Davud (a. s) ’ın gösterdiği mucizevî hâdiselere ve Hz. Süleyman (a. s) ’ın güç, kuvvet ve ihtişamına kısaca değinilmiştir.³⁰⁵

Sûrede Sebe’ kavmi ve onların bahçelerinden, nimetlere şükretmemelerinin ve nankörlüklerinin neticesi olarak bahçelerinin sel ile yok edilmesinden,³⁰⁶ rızık kimlere bol miktarda verdiğinden,³⁰⁷ Kıyamet gününde böbürlenip büyüklük taslayanların, güçsüz olanlarla iletişimleri ve mead konusuyla alakalı konuşma halinde olmalarından, güçsüz olanların büyüklük taslayanlara onların yönlendirmesi olmasaydı cehennemlik olmayacakları yönündeki

²⁹⁹ Âyetullah Nâsır Mekârim Şirâzî, *Tefsîr-i Numûne*, Dâru’l-Kütübi’l-İslâmiyye, Tahran, 1374, c. XVIII, s. 6.

³⁰⁰ Ebu’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâ’iki Gavâmizi’t-Tenzîl ve Uyûni’l-Ekâvîl fî Vucûhi’t-Te’vîl*, Dâru’l-Kütâbi’l-Arabî, Beyrut, 1407, c. III, s. 566.

³⁰¹ Şirâzî, 1374, 3.

³⁰² Sebe’, 34/10,11.

³⁰³ Taberi, 1372, 588.

³⁰⁴ Tabâtabâî, 1390, 356.

³⁰⁵ Sebe’, 34/10-14.

³⁰⁶ Sebe’, 34/15-17.

³⁰⁷ Sebe’, 34/36,39.

serzenişlerinden,³⁰⁸ Büyüklük taslayanların ise onlara cevaben, kendilerine hidayet geldikten sonra onları saptırmadıkları ve suça kendilerinin iştirâk ettiklerini beyân etmelerinden,³⁰⁹ zayıf olanların buna itiraz ederek, gece gündüz tuzak kurduklarını, kendilerini Allah'ı inkâr ve ortak koşmaya teşvik etmelerinden bahsedilmektedir.³¹⁰

Sûrenin fazileti ile ilgili Hz. Peygamber bir hadîs-i Şeriflerinde şu beyanda bulunmuşlardır: “*Sebe’ sûresini okuyan her kim olursa kıyamet gününde bütün peygamberlerle birlikte ve onlarla arkadaş olarak bulunacaklardır.*”³¹¹

2. 1. 7. Mü'min (Ğafir) Sûresi

Kur'ân'ı Kerîm'in sûreler sıralamasında 40. Sûresi olan ve Firavun'un kavminden olan “mü'min” bir şahsiyeti konu edindiği için bu adla zikredilen Mü'min sûresi, bu başlık altında ana hatlarıyla değerlendirilerek sunulacaktır.

2. 1. 8. Sûrenin İsmi, Âyet Sayısı, Sebebi Nuzûlü, Muhtevâsı Ve Fazileti

Mü'min sûresi (سُورَةُ الْمُؤْمِنِ) veya Ğafir sûresi (سُورَةُ الْغَافِرِ) ismiyle anılmaktadır. Sûrede Firavun'un kabilesinden olan ve mü'min kişiliğiyle tanınmakta olan bir şahsiyetten bahsedildiği için “mü'min” ismiyle, Yüce Allah'ın affedici ve bağışlayıcı sıfatı, sûre'nin üçüncü âyetinde “Ğâfir” (bağışlayan) kelimesiyle ifâdesini bulduğu için “Ğâfir” ismiyle,³¹² ve lütfu, nîmeti, ihsan ve ikramı bol ve geniş olan mânasına gelen “Tavl” (ذِي طَوْلٍ) ismiyle anılmaktadır. Mekke'de nâzil olan Mü'min sûresi, (حم) “Hâ-Mîm” ismiyle giriş yapılan ve “Havâmîm” diye anılan yedi sûre'nin ilki olup, resmî tertibe göre 40, iniş sırasına göre ise, 60. Sûredir. Sûre, Kûfe ve Şam kârîlerinin beyanları doğrultusunda 85, Hicaz kârîlerinin beyanları doğrultusunda 84 ve Basra kârîlerinin beyanları doğrultusunda ise 82 ayetten teşekkül etmiş olup, 1228 kelime ve 5109 harften meydana gelmektedir.

Tabâtabâî'nin, el-Mîzân ismiyle meşhur olmuş olan Tefsir kitabında bahsedildiğine göre, Mü'min sûresi'nin ana temasını, Kur'ân-ı Kerîm'i yok etmeye

³⁰⁸ Sebe', 34/31.

³⁰⁹ Sebe', 34/32.

³¹⁰ Sebe', 34/33.

³¹¹ Tabersî, 1372, 588.

³¹² Şirâzî, 1374, 5.

çalışan kâfirlerin çabalarını ve bu anlamdaki fikir uyuşmazlıklarını boşa çıkarmak münasebetiyle inzâl olmasıdır.³¹³

Bu sûrede; Kur'ân-ı Kerîm'in Allah tarafından indirilen ilâhî bir kelam olduğu,³¹⁴ Allahın âyetleriyle cedelleşenlerin yaptıklarının, geçmişte olduğu gibi yanlarına kalmayacağı ve muhakkak cezalandırılacakları,³¹⁵ yeryüzünde gezip dolaşarak, olanlardan ders çıkarılması gerektiği ve akıl sâyesinde gerçeklere ulaşılmasının elzem olduğu,³¹⁶ kıyâmetin gerçek olduğu ve mutlaka onunla yüzleşileceği,³¹⁷ Dünyanın güzellikleri ve ihtişâm'ına aldanmamak gerektiği, dünyanın geçici, âhiretin ise bâkî olduğu,³¹⁸ İnsanların Allah'ın büyüklüğünü anlamaları için yeryüzüne, gökyüzüne, kendi yaratılışlarına, gece ile gündüze ve hayvanlara bakılması gerektiği,³¹⁹ Allah'ın azabına müstehak olduklarında inandık demelerinin artık kendilerine fayda sağlamayacağı hususu beyan edilmektedir.³²⁰

Sûre'nin faziletinden bahsedilecek olursa, Resulullah efendimizin şu hadisi şerifleri önem arz etmektedir: “Her kim ğafir sûresini okursa, kıyamet günü ümitsizliğe kapılmayacak, dünyada Allahtan korkan kimseler olarak hasredileceklerdir.” Ve “Her kim cennet bahçelerinde yürümek istiyorsa, “Hâ-Mîm” ile başlayan sûreleri okusun.”³²¹

2. 2. RA'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmında kırâat ilmi, kırâat ilminin tanımı, kırâat ilmi'nin konusu, gayesi ve faydası, kırâat ilmiyle alakalı bir takım ıstılahlar, tarikler, kırâat ilmi'nin geçiş evreleri, kırâatlerin senetleri bakımından tasnifleri ve hükümleri, kırâatler'in usûl ve Ferş-i Huruf yönünden değerlendirilmeleri, kırâatlerin Kur'ân'ın anlamına etkileri, kırâat-tefsir ilişkisi, kırâat imamları ve

³¹³ Tabâtabâî, 1390, 480.

³¹⁴ Mü'min, 40/2, 3.

³¹⁵ Mü'min, 40/5, 6.

³¹⁶ Mü'min, 40/21.

³¹⁷ Mü'min, 40/59.

³¹⁸ Mü'min, 40/39.

³¹⁹ Mü'min, 40/61, 64.

³²⁰ Mü'min, 40/84, 85.

³²¹ Tabersî, 1372, 224.

râvileri, Râ'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûreleri'nin isimleri, âyet sayıları, nüzulleri, muhtevâları ve fazîletleri, derinlemesine bir çalışma ile sunulmuştur.

Araştırmamızın bu bölümünde ise Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları tespit edilerek ortaya konulacaktır. Bilindiği üzere, dünya üzerinde gelişim konusunda en ileri mertebeye ulaşmış ve kök salmış en eski dillerden birisi Arap dilidir. Kur'ân-ı Kerîm'de Arapça olarak nâzil olmuştur. Bunu birkaç âyetle izah edecek olursak:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ “Biz onu Arapça bir kitap olarak indirdik ki anlayasınız.”³²²

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ “Apaçık Arapça bir dil ile indirdik.”³²³

كِتَابٍ فَصَّلْتُ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ “Bu, bilen bir kavim için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır.”³²⁴

Bu durum, Kur'ân-ı Kerîm'in Arap lisânı üzerine inzal olduğu gerçeğinin daha iyi anlaşılması açısından elzem bir hususiyet arz etmektedir. Arapça birçok lehçeyi bünyesinde barındıran zengin bir dil konumundadır. Bahse konu olan lehçeler içerisinde Kureyş lehçesi; her yönüyle diğer lehçelere üstünlük sağlamış ve Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in Kureyş kabilesi mensubu olması hasebiyle, Kureyş lehçesiyle inzâl olmuştur.³²⁵ Kârîler'in farklı lehçelere sâhip olması ve kendi lehçelerinde Kur'ân-ı Kerîm'i daha güzel telaffuz edebilmeleri ve anlayabilmeleri münasebetiyle, kırâat farklılıklarının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Hiz. Peygamber ümmetine Kur'ân'ı eksiksiz bir şekilde aktarmış ve düzgün bir şekilde okumalarını sağlamış, إِنَّ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَفَرَّوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ, “Şüphesiz bu Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir; ondan kolayınıza geleni okuyunuz” nebevî hitabıyla da sahabeler arasındaki kırâat farklılıklarına noktayı koyarak, yedi harf hususuna vurgu yaparak, Kur'ân'ın kırâat edilmesi anlamında kolaylık sağladığını, başarılı olacakları şekilde kırâat etmelerini ve anlam bozulacak şekildeki okuyuşlardan da kaçınmalarını tavsiye etmiştir.³²⁶ Ayrıca yedi

³²² Yusuf, 12/2.

³²³ Şuara, 26/195.

³²⁴ Fussilet, 41/3.

³²⁵ Çetin, 2005, 24, 28, 29.

³²⁶ Çetin, 2012, 50-52.

harf ruhsatına Hz. Peygamber (s. a. v): “Allah’ın affını ve mağfiretini dilerim; benim ümmetimin buna gücü yetmez”; “Ey cibrîl. Ben, ümmî bir ümmete gönderildim; bunlar arasında kocamış kadınlar, ihtiyar erkekler, köle ve câriyeler ve hiç kitap okumamış kimseler vardır”; “Onu ümmetime hafiflet”; “Rahmet âyeti’ni azab’la, azab âyetini rahmet’le karıştırmadığın sürece hepsi şâfîdir kâfîdir” sözleriyle ışık tutmuştur.³²⁷ Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılmaktadır ki yedi harf; Hicretin akabinde Medine döneminde, çeşitli kabile ve milletlerin İslamla müşerref olması neticesinde, Kur’ân’a hâdim olmuş mü’minlere okuyuşta kolaylık tanımak ve Allah kelâmının İslamla müşerref olmuş çeşitli milletler arasında hızlıca kabul görmesinin önünü açmak münasebetiyle tanınmış bir ruhsat ve güzelliştir.³²⁸

Yedi harfle alakalı olan ve bu alanda araştırma yapan kırâat önderlerine rehberlik edecek olan yorumları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ebû Ca’fer Muhammed b. Sâdân (231/845) ve Celâleddîn es-Suyûtî (911/1505) ’nin görüşlerine göre; yedi harf ile ne anlatılmak istendiği anlaşılamayan müteşâbih bir kavramdır.

2. Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (224/938) ve Ebû hâtim es-Sicistânî’nin görüşlerine göre; Arap kabilelerinden ileri gelen yedi sülâle yi ifâde etmektedir.

3. Abdullah b. Vehb (197/812), Süfyân b. Uyeyne (198/813) ve Taberî (310/912) ’nin görüşlerine göre; mânâ olarak aynı noktada birleşen farklı lafızların yedi vechi’nin adıdır.

4. İbn Kuteybe (276/889), Ebû’l-Fadl er-Râzî (290/902) ve Mekkî b. Ebî Tâlib (437/1045) ’in görüşlerine göre; yedi vecihtir.

5. Kâdî İyâd (544/1149), Kâsimî (1914) ve Râfî (1937) gibi ilimle iştigal eden şahsiyetlere göre; zor olmayan durum, darlıktan uzak ve bolluk kastedilmiştir.³²⁹

Buraya kadar “el-ahrûfu’s-Seb’a” tabiri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra araştırmamıza, Râ’d, Kasas, Sebe’ ve Mü’min sûrelerinin kırâatlar açısından değerlendirilmesi yapılarak hedefe ulaşmaya çalışılacaktır.

³²⁷ Çetin, 2012, 53,54.

³²⁸ Çetin, 2012, 55.

³²⁹ Çetin, 2012, 57-59.

2. 2. 1. Ra'd Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmamızın bu bölümünde, kırâat ve tefsir kaynaklarından faydalanılarak, Ra'd sûresinde mevcut olan kırâat farklılıkları ortaya konulacak ve çıkarılan bu kırâat farklılıklarının değerlendirilmesi yapılarak anlama ve tefsire olan etkisi okuyucuya aktarılacaktır.

2. 2. 2. Ra'd Sûresindeki Kırâat Farklılıkları

1. ÂYET: (الْمَر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ)

“Elif-lâm-mîm-râ. İşte kitabın âyetleri. Rabbinden sana indirilen, gerçeğin ta kendisidir; fakat insanların çoğu inanmaz.”³³⁰

(المر) Ebû Cafer bütün haruf-u mukattaa harflerinde olduğu gibi burada da (اَلْفُ , لَامٌ , مِيمٌ , رَا) şeklinde sekte ile okumuştur.³³¹ Ayrıca verş (و) harfinin fethasını Yunus suresinde olduğu gibi beyne ile okumuşlar iken, Kâlûn, Hafs, İbni Âmir, İbni kesîr, Ebû Amr ve râvîsi Dûrî, Sûsî, Halefûl Âşîr, Hallâd, Kisâî, Ebû Bekir, Hamze ve Halef imâle ile okumuşlardır.³³² Kabul edilen görüş itibarı ile haruf-u mukattaa harfleri tembih amaçlıdır. Bu harfler telaffuz edilirken sekte yapılmasındaki amaç dikkat çekmek ve odaklanma sağlamaktır. Ayrıca sekte akabinde telaffuz edilecek ifadeye iştihakı sağlamakta, dikkati ortaya çıkarmaktadır. Kırâat âlimlerinden diğerlerinin, sekte yapmadan telaffuzu gerçekleştirmeleri, bu harflerin birbirleriyle ilişkili manalar içerdiği düşüncesiyle hareket etmelerinden kaynaklanmaktadır.

2. ÂYET: (اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ)

“Gökleri görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükselten, sonra arşa istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır; her biri belirlenmiş bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşleri Allah düzenliyor; âyetleri de açıklıyor ki rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız.”³³³

(اِسْتَوَى) Bu kelime (كَالْهُدَا) kelimesinde olduğu beyne ve imale ile okunmakta olup, Verş beyne ile okurken, Hallâd, Kisâî, Halefûl Âşîr ve Halef imâle ile

³³⁰ Ra'd, 13/1.

³³¹ Hârûf, 2020, 249.

³³² Pâlûvî, 2019, 67; Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hallân fi İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, el-Mektebetü'l-mahmûdiyye, Fatih-İstanbul, 1287/1933, 371; Abdurrahman Gürses, 1992, 463.

³³³ Ra'd, 13/2.

okumuşlar, bunların dışında kalanlardan, Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Câfer ve Yâkub normal haliyle telaffuz etmişlerdir.³³⁴

3. ÂYET: وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا
زُجْجِينَ اثْنَيْنِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Yeryüzünü enine boyuna uzatan, onda sabit dağlar ve ırmaklar meydana getiren, orada meyvelerin her birinden çiftler çiftler yaratan O’dur. Geceyi de gündüzün üzerine O bürüyüp örtüyor. Düşünen insanlar için şüphesiz bütün bunlarda ibretler vardır.”³³⁵

Ayet içerisinde geçmekte olan (وَهُوَ) kelimesini, Kalun, Ebû Amr, Kisai ve Ebû Cafer (وَهُوَ) şeklinde “ه” harfini sükûnlu kılarak okumakta olup, Hasan-ı Basrî ve Yezîdî de onları onaylamaktadırlar. Yakup ise hâ-i sekt yaparak kırâat etmiştir.³³⁶

(وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ) Bu kelimeyi Sûsî, (ت) harfini (ج) harfine idğâm ederek (ثَمَرَاتٍ جَعَلَ) şeklinde okumuştur.³³⁷

(يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ) Bu kelimeyi de Ebû Bekir, Hamze, Kisâî, Yâkub ve Halefû’l-Âşîr (غ) harfini fethalı ve (ش) harfini ise şeddeleyerek (يُغْشَى) şeklinde okumuşlar, Hasan ve A’meş onları onaylamışlarken, geriye kalanlar ise sükunlu ve tahfifli haliyle kırâat etmişlerdir.³³⁸

4. ÂYET: وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزُرْعٌ وَنَخِيلٌ صُنُوفٌ وَغَيْرُ
صُنُوفٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“Yeryüzünde birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler; sürgünlü-çatalı ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır; hepsi bir tek su ile sulanır. Böyle iken üründe bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan insanlar için ibretler vardır.”³³⁹

(زُرْعٌ وَنَخِيلٌ, صُنُوفٌ وَغَيْرُ) Dördüncü âyette geçmekte olan bu kelimeyi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Hafs, Yâkub ve bunları onaylayan İbn Muhaysin ve Yezîdî

³³⁴ Molla Efendi, 1287/1933, 371; Pâlûvî, 2019, 76; Gürses, 1992, 464.

³³⁵ Ra’d, 13/3.

³³⁶ Hârûf, 2020, 249.

³³⁷ Pâlûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1933, 371; Gürses, 1992, 464.

³³⁸ Pâlûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Hârûf, 2020, 249; Dimyâtî, 1987, 338; Gürses, 1992, 464.

³³⁹ Ra’d, 13/4.

hâricinde ki kırâat âlimleri, kelimelerde bulunan dördüncü harflerdeki tenvinleri mecrur olan kelimeye atfederek (وَزَزِعَ, وَنَخِيلَ, صُنْوَانٍ, وَغَيْرِ) şeklinde okumuşlardır.³⁴⁰

(يُسْقَى) kelimesinin telaffuzunda ihtilaf bulunmakta olup, İbn Âmir, Âsım ve Yâkub, onları onaylayan İbn Muhaysın ve Hasan-ı Basrî haricindekiler (تُسْقَى) şeklinde kırâat etmişlerdir. (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi ayrıca (يُسْقَى) kelimesi imâle, beyne ve feth ile okunmakla birlikte, Hallâd (تُسْقَى) şeklinde imâle, Verş (تُسْقَى) şeklinde feth ve beyne ve Hamze'nin râvîsi Halef (تُسْقَى) şeklinde imâle ile kırâat etmişlerdir.³⁴¹

(وَنُقْضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فَلَاكُلِ) Bu kelimeyi Hamze, Kisai, Halef, onları onaylayan İbn Muhaysın ve A'meş (وَيُقْضِلُ) şeklinde (ن) harfini (ى) harfine dönüştürerek, ayrıca Hamze sekte yaparak okumuşlarken, bunlar haricindekiler (وَنُقْضِلُ) şeklinde kırâat etmişlerdir.³⁴²

(فِي لُكُلِ) Bu kelimeyi Nâfî, İbn Kesîr ve onları onaylayan İbn Muhaysın (فِي لُكُلِ) şeklinde (ك) harfini sükunlu kılarak okurlarken, diğerleri normal haliyle telaffuz etmişlerdir.³⁴³

5. ÂYET: (وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبْ قَوْلُهُمْ إِذَا كُنَّا تُرَابًا إِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ)

“Eğer şaşacağın bir şey varsa o da onların, “Biz toprak olduğumuz zaman gerçekten yeniden mi yaratılacakmışız?” demeleridir. Onlar, rablerini inkâr edenlerdir; onlar boyunlarında demir halkalar bulunanlardır, onlar cehennemliklerdir; orada ebedî kalacaklardır!”³⁴⁴

Bu iki ayrı kelimeyi, ikinci elifin teshîli ve evvelindeki elifi aralarında fâsıla ile

(عَهْدًا) - (عَهْدًا) şeklinde Kâlûn ve Ebû Amr okumuşlardır.³⁴⁵

(عَهْدًا) - (عَهْدًا) şeklinde Verş, İbni Kesîr ve Ruveys yalnızca teshil ile telaffuz etmişlerdir.³⁴⁶

³⁴⁰ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1933, 371; Hârûf, 2020, 249; Dimyâtî, 1117, 338; Gürses, 1992, 465.

³⁴¹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Hârûf, 2020, 249; Gürses, 1992, 465.

³⁴² Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Hârûf, 2020, 249.

³⁴³ Hârûf, 2020, 249; Dimyâtî, 1987, 338; Gürses, 1992, 465.

³⁴⁴ Ra'd, 28/5.

³⁴⁵ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Gürses, 1992, 465.

³⁴⁶ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Gürses, 1992, 465.

(إِنَّا) - (إِذَا) şeklinde, ikincisinde haber olmak maksadıyla hemze'nin meksuruyla yalnız bir hemze ile Nâfî, Kisâî ve Yâkub kırâat etmişlerdir.³⁴⁷

(عَهْدًا) - (عَهْدًا) şeklinde ikinci hemzeyi teshil ile okuyan İbni Kesîrdir.³⁴⁸

(عَهْدًا) - (عَهْدًا) şeklinde elifi fâsıla ve teshil ile okuyan kırâat âlimleri; Ebû Amr ve Ebû Câferdir.³⁴⁹

(إِنَّا) - (إِنَّا) şeklinde birinci hemze'nin kesre'siyle kırâat edenler; İbn Âmir ve Ebû Câferdir.³⁵⁰

(عَاهِدًا) - (عَاهِدًا) şeklinde teshil yapmadan ikinci elifi fâsıla ile okuyan Hişâm'dır.³⁵¹

(أَنَّا) Bu kelime (كَأَبْصَارِهِمْ) kelimesi örneğinde de görüldüğü üzere beyne ve imâle ile okunmaktadır. Ebû Amr ve Kisâî'nin râvîlerinden Dûrî imâle ile, Verş ise beyne ile okumuşlardır.³⁵²

7. ÂYET: (وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ)

“İnkârcılar, “Ona rabbinden bir mûcize indirilse ya!” diyorlar. Sen ancak bir uyarıcısın; her topluluğun da bir kılavuzu vardır.”³⁵³

(هَادٍ) Bu kelimeyi İbni Kesîr, tenvin yerine sakın (ي) harfi getirerek (هَادِي) şeklinde, vasıl halinde ise (هَادِي) şeklinde telaffuz etmişlerdir.³⁵⁴

8. ÂYET: (اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ)

“Allah her dişinin karnında neyi taşıdığını, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracığını bilir. O'nun katında her şey bir ölçüye bağlıdır.”³⁵⁵

(كُمُوسَى) sekizinci âyet içerisinde bulunan bu kelimeyi (كُمُوسَى) örneğinde olduğu gibi, kırâat âlimlerinden Verş ve Sûsî beyne, Halef ise imâle ile okumuşlardır.³⁵⁶

³⁴⁷ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Gürses, 1992, 465.

³⁴⁸ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Gürses, 1992, 465.

³⁴⁹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Gürses, 1992, 465.

³⁵⁰ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Gürses, 1992, 465.

³⁵¹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 372; Gürses, 1992, 465.

³⁵² Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Gürses, 1992, 465.

³⁵³ Ra'd, 13/7.

³⁵⁴ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Gürses, 1992, 465.

³⁵⁵ Ra'd, 13/8.

³⁵⁶ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Gürses, 1992, 465.

(كَابَّصَارِهِمْ) yine sekizinci âyet içerisinde bulunan bu kelimeyi (بِمَقْدَارٍ) örneğinde olduğu gibi, kıraat âlimlerinden Ebû Amr ve Dûrî imâle, Verş ise beyne ile kıraat etmişlerdir.³⁵⁷

9. ÂYET: (عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَاتِ الْكَبِيرِ الْمُتَعَالِ)

“O, görüneni de görünmeyen de bilir; O, büyüktür, yücedir.”³⁵⁸

(الْمُتَعَالِ) Bu kelime için İbni Kesîr ve Yâkub (ى) harfinin ispatıdır demişlerdir. Yani burada mukadder bir (ى) harfi bulunmakta olup, İbni Kesîr ve Yâkub’a göre (الْمُتَعَالِ) şeklinde kıraat edilebilmektedir.³⁵⁹

10. ÂYET: (سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ)

“Sizden, sözü gizleyenle onu açıkça söyleyen, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen O’na göre eşittir.”³⁶⁰

(بِالنَّهَارِ) Bu kelime (كَابَّصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi imâle ve beyne ile okunmakta olup, Ebû Amr ve Dûrî imâle ile, Verş ise beyne ile kıraat etmişlerdir.³⁶¹

16. ÂYET: (قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ)

“Göklerin ve yerin rabbi kimdir?” diye sor. “Allahtır” diye de cevap ver; sonra de ki: “Öyle ise O’nu bırakıp da kendilerine bile fayda sağlama veya zararı önleme gücüne sahip olmayanları velîler yerine mi koyuyorsunuz?” Sor onlara: “Hiç körle gören bir olur mu; yahut karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?” Yoksa Allah’ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu iki yaratma arasındaki benzerlikten dolayı mı şaşırdılar? De ki: “Her şeyi yaratan Allah’tır. O birdir, karşı konulamaz güce sahiptir.”³⁶²

(الْأَعْمَى) Bu kelime (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imale ile okunmakta olup, Verş beyne, Hamze, Kisâi ve Halef imâle ile okumuşlardır.³⁶³

³⁵⁷ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Gürses, 1992, 465.

³⁵⁸ Ra’d, 13/9.

³⁵⁹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Hârûf, 2020, 250; Gürses, 1992, 465.

³⁶⁰ Ra’d, 13/10.

³⁶¹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Gürses, 1992, 465.

³⁶² Ra’d, 13/16.

³⁶³ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Dimyâtî, 1987, 339; Gürses, 1992, 465.

(تَسْتَوِي) Bu kelimeyi (ي) harfi değişikliği ile Ebû Bekir, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan A'meş (يَسْتَوِي) şeklinde okumuşlardır.³⁶⁴

17. ÂYET: (أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حُلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلَهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ)

“O, gökten su indirdi; su, vadiler dolusunca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan köpüğü taşıyıp götürdü. Yaktıkları ateşin üzerine koyup eriterek süs eşyası veya alet yapmak istedikleri madenlerden de üste böyle köpük çıkar. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider; insanlara fayda veren şeye gelince, o dünya durdukça durur. İşte Allah böyle misaller getirir.”³⁶⁵

(يُوقِدُونَ) On yedinci âyet içerisinde bulunan bu kelimeyi, Hafs, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve İbni Muhaysin haricindeki kıraat âlimleri (ي) harfinde değişiklik yaparak (تُوقِدُونَ) şeklinde kıraat etmişlerdir.³⁶⁶

(فِي النَّارِ) Bu kelime de (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imale ile okunmakta olup, Verş beyne, Ebû Amr ve Dûrî ise imale ile okumuşlardır.³⁶⁷

18. AYET: (الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ أَوْلَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ)

“Rablerinin emrine uyanlar için mükâfatın en güzeli vardır. Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tamamı ve ek olarak bir misli daha onların olsa (kurtuluş için) onu mutlaka feda ederlerdi. Onlar var ya, hesabın en kötüsü işte onları bekliyor; varacakları yer de cehennemdir. Orası ne kötü kalacak yerdir!”³⁶⁸

(الْحُسْنَىٰ) Bu kelime (كُمُوسَىٰ) kelimesi örneğinde olduğu gibi beyne, imale ve ayrıca feth ile okumuşlar, Ebu Amr ve Verş beyne ile, Yakub feth ile, Hamze, Kisai ve Halefûl Âşir imale ile okumuşlardır.³⁶⁹ Ayrıca bu kelimeyi Ebû Amr, Yâkub ve

³⁶⁴ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Dimyâtî, 1987, 339; Hârûf, 2020, 251; Gürses, 1992, 468.

³⁶⁵ Ra'd, 13/17.

³⁶⁶ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Dimyâtî, 1987, 339; Hârûf, 2020, 251; Gürses, 1992, 469.

³⁶⁷ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 469.

³⁶⁸ Ra'd, 13/18.

³⁶⁹ Palûvî, 2019, 76; Gürses, 1992, 469; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî (لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى) şeklinde (م) harfine meksûr hareke vererek, Ebû Amr ve Yâkub ise (لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى) şeklinde (ه) ile (م) harfine mazmum hareke vererek, diğer kârîler ise (ه) harfine meksur, (م) harfine mazmum hareke vererek (لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى) şeklinde kırâat etmişlerdir.³⁷⁰

(كَالْهَدَى) on sekizinci ayet içerisinde geçen bu kelime ise (وَمَاوَاهُمْ) örneğinde olduğu gibi, beyne, imale ve ayrıca feth ile okunmakta olup, Verş tarafından hem feth ve hem de beyne ile, Hamze, Kisaî ve Halefûl Âşir tarafından ise imale ile okunmaktadır.³⁷¹

Ayrıca Verş ve onun tariklerinden İsbahânî, Ebû Amr, Halef, Ebû Câfer ve onları onaylayan Hamze, Yezîdî ve Ebû Amr (وَمَاوَاهُمْ) şeklinde okumuşlar iken diğer kıraat imamı (وَمَاوَاهُمْ) şeklinde imâle ile kırâat etmişlerdir.

Ve yine onsekizinci ayet içerisinde geçen (وَبِئْسَ) kelimesini Verş ve tarikleri, Ebû Amr ve halefi, Ebû Câfer ve onları onaylayan Hamze, onlara muvafakat eden Yezîdî ve Ebû Amr (وَبِئْسَ) şeklinde kırâat ederlerken, geriye kalan diğer kırâat âlimleri ise (وَبِئْسَ) şeklinde tahkik ile kırâat etmişlerdir.³⁷²

19. ÂYET: (أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَنْتَكِرُ الْآلُ الْآلِبَابِ)

“Sana rabbinden indirilenin hak olduğunu görüp bilen kimse görmeyen gibi olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri anlar.”³⁷³

(أَعْمَى) Bu kelime (كَابْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi beyne, imâle ve ayrıca feth ile okunmakta olup, Verş beyne ve feth ile, Hallâd, Hamze, İbni Âmir, Kisâî, Halefûl Âşir, Halef gibi kırâat âlimleri ise imâle ile okumuşlardır.³⁷⁴

22. ÂYET: (وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَعُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَ الدَّارِ)

“Ve onlar rablerinin rızasını elde etmek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda gizli açık harcayan, kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte dünya hayatının güzel sonu (cennet) sadece onlarındır.”³⁷⁵

³⁷⁰ Hârûf, 2020, 251.

³⁷¹ Palûvî, 2019, 76; Gürses, 1992, 469; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁷² Hârûf, 2020, 251.

³⁷³ Ra'd, 13/19.

³⁷⁴ Palûvî, 2019, 76; Gürses, 1992, 469; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁷⁵ Ra'd, 13/22.

(الدَّارِ) Bu kelime de (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi imâle ve beyne ile okunmakta olup, Verş beyne ile, Ebû Amr ve Dûrî ise imâle ile okumuşlardır.³⁷⁶

29. ÂYET:

(الصَّالِحَاتِ طُوبَى) Bu kelime (كُمُوسَى) örneğinde olduğu gibi imâle, beyne ve ayrıca feth ile okunmakla birlikte Sûsî tarafından (ت) harfi (ط) harfine idgam edilerekte okunmaktadır. Ayrıca kelime, Sûsî ve Verş tarafından beyne ile okunurken, Dûrî tarafından hem beyne ve hem de feth ile Hamze tarafından imâle ile okunmuştur.³⁷⁷

30. ÂYET: كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوا بِالرَّحْمَانِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ

“İşte seni de kendilerinden önce nice benzerlerinin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar ise rahmânı inkâr ediyorlar. De ki: “Benim rabbim O’dur, O’ndan başka tanrı yoktur; sadece O’na güvenip dayandım, dönüş de yalnız O’nadır.”³⁷⁸

(مَتَابِ) Kelimesini Yakub, (ى) harfinin isbatı ile (مَتَابِى) şeklinde okumuştur.³⁷⁹

31. ÂYET: وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتَى بَلَّ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَنبَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَ النَّاسِ جَمِيعًا وَلَا يَزَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ

“Eğer gelmesi sebebiyle dağların yürütüldüğü veya yerin parçalandığı yahut ölümlerin konuşturulduğu bir Kur’ân olsaydı (yine inanmazlardı). Fakat bütün işler Allah’a aittir. Müminler bilmezler mi ki Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah’ın vaadi gelinceye kadar inkâr edenler yaptıklarından dolayı ya hep felâketle yüz yüze olacaklar veya felâket onların yurtlarını çepeçevre kuşatacak. Allah, vaadinden asla dönmez.”³⁸⁰

(الْمَوْتَى) Bu kelime (كُمُوسَى) örneğinde olduğu gibi beyne, imâle ve ayrıca feth ile okunmakta olup, Dûrî ve Sûsî beyne ile, Hamze, Kisâî, halefûl âşir ve Hamze’nin râvîsi halef imâle ile, Verş ise beyne ve feth ile okumuştur.³⁸¹

³⁷⁶ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁷⁷ Palûvî, 2019, 76; Gürses, 1992, 471; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁷⁸ Râ’d, 13/30.

³⁷⁹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁸⁰ Ra’d, 13/31.

³⁸¹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 472.

(أَقْلَمَ يَاسِينَ) Mevcut kelimeyi, kırâat âlimlerinden Bezzî, halefi ile (يَاسِينَ) harfinin önüne uzatan elif koyarak ve ikinci (يَ) harfinde bulunan cezm harekeyi kaldırarak yerine fetha koyarak okumuş, diğer kırâat alimleri ise (يَاسِينَ) şeklinde değişiklik yapmadan okumuşlardır.³⁸²

(دَارِهِمْ) Bu kelime (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmuş olup, Ebu Amr'ın râvîlerinden Dûrî ile Kisâî'nin râvîlerinden Dûrî imâle ile, Verş ise beyne ile okumuştur.³⁸³

32. ÂYET: (وَلَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاْمَلَيْتَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اَنْتُمْ اَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ)

“Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ancak ben inkâr edenleri bir süre serbest bıraktım, sonra da onları yakaladım. Görülsün işte azabım nasılmış?”³⁸⁴

(عِقَابِ) Bu kelimeyi kırâat âlimlerinden Yâkub, (يَ) isbat ederek (عِقَابِ) şeklinde okumuşlardır.³⁸⁵

33. AYET: (اَقَمَنْ هُوَ قَانِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ اَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ يَبْظَاهِرُ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ)

“Herkesi hak ettiğine göre yönetip gözeten Allah (hiç başkalarıyla bir olur mu) ? Bir de O’na ortaklar koşuyorlar! De ki: “Söyleyin bakalım onların isimlerini (onlar kimlermiş, ne yapmışlar) ! Siz Allah’a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi bildiriyorsunuz? Yoksa içi boş sözler mi ediyorsunuz?” Doğrusu inkâr edenlere tuzakları güzel göründü de doğru yoldan saptırıldılar. Allah’ın saptırdığı kimseyi doğru yola iletecek yoktur.”³⁸⁶

(ص) Bu kelimeyi Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir ve Ebû Câfer (ص) harfinde bulunan mazmum (ötre) harekeyi meftuh (fetha) harekeye dönüştürerek (وَصُدُّوا) “saptırdılar” şeklinde kırâat etmişler, Âsım, Hamze, Kisâî, Yâkub, Halef ve onları onaylayan Hasen (وَصُدُّوا) “saptılar” şeklinde kırâat etmişlerdir.³⁸⁷

³⁸² Hârûf, 2020, 253.

³⁸³ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 472.

³⁸⁴ Râ’d, 13/32.

³⁸⁵ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁸⁶ Râ’d, 13/33.

³⁸⁷ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Hârûf, 2020, 253; Dimyâtî, 1987, 339.

36. AYET: (وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَخْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبٌ)

“Kendilerine kitap verdiğimiz (bazı kimseler) sana indirilen vahiyden memnun olurlar. Fakat inanç gruplarından onun bir kısmını inkâr eden de vardır. De ki: “Bana, sadece Allah’a kulluk etmem ve O’na ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız O’na çağırıyorum ve dönüş de yalnız O’nadır.”³⁸⁸

(مَآبٍ) Bu kelimeye de kırâat âlimlerinden Yakub (ی) ilave ederek (وَالَيْهِ مَآبٌ) şeklinde okumuştur.³⁸⁹

39. AYET: (يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ)

“Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır; ana kitap onun katındadır.”³⁹⁰

(وَيُثَبِّتُ) otuz altıncı âyet içerisinde geçen bu kelimeyi, İbni Kesîr, Ebû Amr, Asım ve Yâkub haricindeki kırâat alimlerinden, Nâfî, İbni Âmir, Hamze, Kisâî, Ebu Câfer, Halef ve onları onaylayan muttavv’î, (ث) harfini meftûh (fetha) yaparak ve (ب) harfini şeddeleyerek (وَيُثَبِّتُ) şeklinde kırâat etmişlerdir.³⁹¹

42. ÂYET: (وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقِبَ الدَّارُ)

“Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; oysa bütün tedbirlere hâkim olan Allahtır. O, herkesin neyi hak ettiğini ve neyi elde ettiğini bilir. İnkâr edenler dünya hayatından kimin kazançlı çıkacağını yakında anlayacaklardır!”³⁹²

(الْكُفَّارُ) Bu kelimeyi Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer ve onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî (ك) harfini meftûh (fetha) ile harekeleyerek, önüne uzatan bir (ل) harfi getirerek ve akabinde gelen (ف) harfini kesre (esre) ile (الْكُفَّارُ) şeklinde okumuşlarken, bunlar dışındaki kırâat alimleri ise (الْكُفَّارُ) şeklinde okumuşlardır.³⁹³

³⁸⁸ Râ’d, 13/36.

³⁸⁹ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 474.

³⁹⁰ Râ’d, 13/39.

³⁹¹ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Hârûf, 2020, 254; Dimyâtî, 1987, 340; Gürses, 1992, 475.

³⁹² Râ’d, 13/42.

³⁹³ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 475; Hârûf, 2020, 254; Dimyâtî, 1987, 340.

(الدَّار) Bu kelime (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, Ebû Amr'ın râvîlerinden olan Dûrî ile Kisâî'nin râvîlerinden olan dûrî ve Sûsî imâle ile, Verş ise beyne ile okumuşlardır.³⁹⁴

43. ÂYET: **وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ**

“O inkârcılar, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. De ki: “Sizinle benim aramda şahit olarak bir Allah, bir de kitap bilgisine sahip olanlar yeter.”³⁹⁵

(كَفَى) Bu kelime (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş beyne ile, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir ise imâle ile okumuşlardır.³⁹⁶

2. 2. 3. Kasas Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmamızın bu bölümünde, kırâat ve tefsir kaynaklarından faydalanılarak, Kasas sûresinde mevcut olan kırâat farklılıkları ortaya konulacak ve çıkarılan bu kırâat farklılıklarının değerlendirilmesi yapılarak anlama ve tefsire olan etkisi okuyucuya aktarılacaktır.

2. 2. 4. Kasas Sûresindeki Kırâat Farklılıkları

1. ÂYET: **(طسم)**

“Tâ-sîn-mîm.”³⁹⁷

(طسم) Burada hurûf-u mukattaa harflerinden olan (ط) harfi Şuarâ sûresinde de geçtiği üzere, Ebû Bekir, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından imâle ile okunmuş, ayrıca Hamze tarafından (س) harfinden sonra idgam yapılmamış, (ن) ile (م) harfi arasında izhar yapılarak okunmuştur.³⁹⁸

5. ÂYET: **(وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ)**

“Oysa biz o ülkede güçsüz düşürülenlere lutufta bulunmak, onları önderler yapmak, onları (ülkelerinin) vârisleri kılmak istiyorduk.”³⁹⁹

³⁹⁴ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 475.

³⁹⁵ Râ'd, 13/43.

³⁹⁶ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375.

³⁹⁷ Kasas, 28/1.

³⁹⁸ Palûvî, 2019, 101, Molla Efendi, 1287/1933, 450; Gürses, 1992, 739; Hârûf, 2020, 385; Dimyâtî, 1987, 434.

³⁹⁹ Kasas, 28/5.

(أَنِمَّةً) Bu kelimeyi tevbe suresinde de geçtiği gibi, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ruveys ve Ebû Câfer, bir defada ikinci hemze'nin teshili ve bir başka defâda da yâ-i meksûre'nin ibdâli ile okumuşlardır.⁴⁰⁰ Bu okuyuşları şu şekillerde sıralamak mümkündür:

İbni Kesîr, Kâlûn Ebu Amr, Ruveys: (عَهْمَةً)

Ebu Câfer: (عَهْمَةً)

Hişam: (عَهْمَةً)

İbni Amir, Asım, Kisai, Hallad, Halefûl Âşir: (عَهْمَةً)

Vers: (عَهْمَةً)⁴⁰¹

6. ÂYET: (وَنُتِمِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيْ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ)

“Onları belli bir yere yerleştirmek, Firavun’a, Hâmân’a ve ordularına, sakındıkları şeyi onların eliyle başlarına getirip göstermek (istiyorduk).”⁴⁰²

(وَنُرِيْ) Bu kelimeyi, Hamze, Kisai ve Halefûl Âşir, Mazmûm (ötre) ’lu olan (ن) harfinin meftûh (fetha) ’lu bir (ي) harfine dönüştürerek, akabinde gelen meksûr (kesre) ’lu (ر) harfini de meftûh (fetha) hareke ile değiştirerek, elifi maksureye galb olan (ي) sonrasında (وَيَرِيْ) şeklini alan kelimeyi imale ile okumuşlardır.⁴⁰³

8. ÂYET: (فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ)

“Nitekim Firavun ailesi onu bulup aldı. Ama sonunda o kendileri için bir düşman ve tasa sebebi olacaktı. Şüphesiz Firavun, Hâmân ve askerleri yanlış yoldalardı.”⁴⁰⁴

(حَزَنًا) Bu kelimeyi de Hamze, Kisâi ve Halefûl Âşir ve onları onaylayan A’meş (ح) harfini zamme (ötre) harekeye çevirerek ve (ن) harfini sükunlu kılarak (حَزَنًا) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ Palûvî, 2019, 105, Molla Efendi, 1287/1933, 315.

⁴⁰¹ Gürses, 1992, 740.

⁴⁰² Kasas, 28/6.

⁴⁰³ Palûvî, 2019, 105, Molla Efendi, 1287/1933, 461.

⁴⁰⁴ Kasas, 28/8.

⁴⁰⁵ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Hârûf, 2020, 386; Dimyâtî, 1987, 434; Gürses, 1992, 741.

(فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا) Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşîr, bu üç kelimenin de son harfleri'nin meftûh (fetha) olan harekelerini mazmûm (ötre) harekeye çevirerek (فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا) şeklinde okumuşlardır.⁴⁰⁶

9. AYET: (وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ)

“Firavun’un karısı, “O, senin ve benim göz aydınlığımız, muradımız olsun! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur veya onu evlât ediniz” demişti. Onlar işin farkında değillerdi.”⁴⁰⁷

(عَسَى) Bu kelime (كَأَلْهَدَى)kelimesi örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş beyne, Kisâî, Halefûl Âşîr ve Hamze’nin râvîlerinden Halef imâle ile okumuşlardır.⁴⁰⁸

15. ÂYET: (وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَةِ هَذَا مِنْ شِيعَةِ هَذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ)

“Mûsâ, ahalisinin fark edemeyeceği bir vakitte şehre girdi. Orada, biri kendi halkından, diğeri düşmanı olan taraftan iki adamın birbirleriyle kavga ettiğini gördü. Kendi halkından olan kişi, düşman taraftan olana karşı ondan yardım istedi. Bunun üzerine Mûsâ ötekine bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu; sonra şöyle dedi: “Bu şeytanın işidir; o gerçekten ayartıcı ve apaçık bir düşman!”⁴⁰⁹

(فَقَضَى) Bu kelimede (كَأَلْهَدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşîr ise imâle ile okumuşlardır.⁴¹⁰

19. ÂYET: (فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَا مُوسَىٰ أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمَصْلُوحِينَ)

“Mûsâ, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince adam şöyle dedi: “Ey Mûsâ! Dün birini öldürdüğün gibi, şimdi de beni mi öldürmek

⁴⁰⁶ Palûvî, 2019, 105, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Hârûf, 2020, 386; Dimyâtî, 1987, 434.

⁴⁰⁷ Kasas, 28/9.

⁴⁰⁸ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 741.

⁴⁰⁹ Kasas, 28/15.

⁴¹⁰ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 742.

istiyorsun? Demek ki sen insanların arasını düzelten değil de bu ülkede zorba biri olmak istiyorsun!” dedi.”⁴¹¹

(يَبْطِشُ) On dokuzuncu ayet içerisinde bulunan bu kelimeyi, Ebu Cafer meksur harekeyi mazmum harekeye dönüştürerek (يَبْطِشُ) şeklinde okumuştur.⁴¹²

20. AYET: (وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْأُمَلَاءَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ)

“Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve dedi ki: “Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında görüşme yapıyorlar; derhal çıkıp git! İnan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim.”⁴¹³

(يَسْعَى) Bu kelime (كَأَلْهَدَى) örneğinde olduğu gibi beyne, imale ve feth ile okunmakta olup, kıraat alimlerinden Verş beyne ve feth ile, Kisâî, Halefûl Âşir, Hamze ve râvîsi Halef ise imâle ile okumuşlardır.⁴¹⁴

22. ÂYET: (وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَأْتِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ)

“Mûsâ Medyen’e doğru yöneldiğinde, “Umarım rabbim bana doğru yolu buldurur” dedi.”⁴¹⁵

(عَسَى) Bu kelime de (كَأَلْهَدَى) örneğinde olduğu gibi beyne, imale ve feth ile okunmakta olup, kıraat alimlerinden Verş beyne ve feth ile, Kisâî, Halefûl Âşir ve Hamze’nin râvîlerinden Halef ise imâle ile okumuşlardır.⁴¹⁶

(رَبِّي أَنْ) Bu kelime kıraat âlimlerinden Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer tarafından, sakın halde bulunan (ى) harfine meftûh (fetha) hareke verilerek (رَبِّي أَنْ) şeklinde okunmuştur.⁴¹⁷

23. AYET: (وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ)

“Medyen suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir grup insanla karşılaştı. Onların biraz ötesinde de (hayvanlarının suya gelmesini) engelleyen iki kadın gördü. Onlara, “Meseleniz nedir?” diye sordu. “Çobanlar

⁴¹¹ Kasas, 28/19.

⁴¹² Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461.

⁴¹³ Kasas, 28/20.

⁴¹⁴ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 744.

⁴¹⁵ Kasas, 28/22.

⁴¹⁶ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 744.

⁴¹⁷ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 744; Hârûf, 2020, 388.

sulayıp çekilmeden biz (hayvanlarımızı) sulayamayız; babamız da çok yaşlı” dediler.”⁴¹⁸

(يُصْنِر) Bu kelime kırâat alimlerinden Ebû Amr, İbni Âmir ve Ebû Câfer ve onları onaylayan Yezîdî ve Hasan tarafından (ى) harfi meftûh (fetha) hareke ile ve (د) harfi ise mazmûm (ötre) hareke ile değişiklik yapılarak (يُصْنِر) şeklinde okunmuştur.⁴¹⁹

24. ÂYET: (فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ)

“Bunun üzerine Mûsâ, onların hayvanlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekilip, “Ey rabbim! Bana lütfedeceğin her türlü hayra muhtacım!” diye niyazda bulundu.”⁴²⁰

(فَسَقَى) Bu kelime (كَأُلهْدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, Verş beyne, Hamze imale ile okumuştur.⁴²¹

(تَوَلَّى) Bu kelime de (كَأُلهْدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, Verş beyne ile, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir imâle ile okumuşlardır.⁴²²

25. ÂYET: (فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ)

“Bu esnada kızlardan biri utangaç bir eda ile yürüyerek yanına geldi; “Bizim yerimize (hayvanlarımızı) sulamanın karşılığını ödemek üzere babam seni çağırıyor” dedi. Mûsâ, babalarının yanına gelip de ona başından geçenleri anlatınca, “Korkma, zalimler güruhundan kurtuldun” dedi.”⁴²³

(إِحْدَاهُمَا) Bu kelime (كَأُلهْدَى) örneğinde olduğu gibi imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş ve Ebû Amr tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁴²⁴

⁴¹⁸ Kasas, 28/23.

⁴¹⁹ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 745; Hârûf, 2020, 388; Dimyâtî, 1987, 435.

⁴²⁰ Kasas, 28/24.

⁴²¹ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 745.

⁴²² Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 745.

⁴²³ Kasas, 28/25.

⁴²⁴ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 745.

27. ÂYET: **قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُزَنِي ثَمَانِي حَجَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ**

“Baba, “Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini seninle evlendirmek istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan bu da senin bileceğin bir şey; seni zorlamak istemem. İnşallah benim iyi kimselerden olduğumu göreceksin” dedi.”⁴²⁵

(إِنِّي أُرِيدُ) Bu kelimeyi, Nâfîve Ebû Câfer (ى) harfini meftûh (fetha) yaparak (إِنِّي أُرِيدُ) şeklinde okumuşlardır.⁴²⁶

(هَاتَيْنِ) yirmi yedinci âyet içerisinde kıraat farklılığı bulunan bu kelimeyi de İbni Kesîr (ن) harfini şeddeleyerek (هَاتَيْنِ) şeklinde kıraât etmişlerdir.⁴²⁷

(سَتَجِدُنِي) Bu kelimeyi ise, Nâfî ve Ebû Câfer (ى) harfini meftûh (fetha) harekeye çevirerek (سَتَجِدُنِي) şeklinde kıraât ederlerken, bunlar haricindeki kıraât âlimleri normal hâliyle (سَتَجِدُنِي) şeklinde okumuşlardır.⁴²⁸

29. ÂYET: **فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ**

“Mûsâ bu süreyi doldurup ailesiyle birlikte yolda giderken Tûr tarafında bir ateş gördü; ailesine, “Siz bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir parça ateş getiririm” dedi.”⁴²⁹

(كَأُلهْدَى) Yirmi dokuzuncu âyet içerisinde mevcut olan bu kelime, (قَضَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imâle ile okunmakta olup, Verş beyne ile, Hamze imâle ile okumuşlardır.⁴³⁰

(لَأَهْلِهِ امْكُثُوا) Bu kelimeyi kıraât âlimlerinden Hamze ve Ağmeş (ه) harfinin harekesini Damme (ötre) harekeye dönüştürerek (لَأَهْلِهِ امْكُثُوا) şeklinde okurlarken, geriye kalan kıraât âlimleri ise normal hâliyle (لَأَهْلِهِ امْكُثُوا) şeklinde kıraât etmişlerdir.⁴³¹

⁴²⁵ Kasas, 28/27.

⁴²⁶ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 746; Hârûf, 2020, 388.

⁴²⁷ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 746.

⁴²⁸ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 746; Hârûf, 2020, 388.

⁴²⁹ Kasas, 28/29.

⁴³⁰ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 746.

⁴³¹ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747; Hârûf, 2020, 389; Dimyâtî, 1987, 435.

(إِنِّي أَنَسْتُ) Araştırmalarımıza göre yirmi dokuzuncu âyet içerisinde bulunan bu kelimeyi, kırâat âlimlerinden Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer, sakın halde bulunan (ى) harfinin harekesi’ni Meftûh (fetha) harekeye çevirerek (إِنِّي أَنَسْتُ) şeklinde kırâat etmişler, İbni Âmir ve onu onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî (إِنِّي أَنَسْتُ لَعَلِّي آتِيَكُمْ) şeklinde sükunlu olarak kırâat ederlerken, diğerleri normal hâliyle (إِنِّي أَنَسْتُ) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁴³²

(لَعَلِّي) Bu kelimeyi de kırâat âlimlerinden Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir ve Ebû Câfer, sakın halde bulunan (ى) harfine meftûh (fetha) hareke koyarak (لَعَلِّي) şeklinde okurlarken, diğerleri sükunlu halde (لَعَلِّي) şeklinde okumuşlardır.⁴³³

(أَوْ جُدُوْةً) Yine yirmidokuzuncu âyet içerisinde telaffuz edilen bu âyeti, Âsım, Hamze ve Halefûl Âşir hâricindeki kırâat âlimleri (ج) harfinin harekesini meksûr (kesre) harekeye çevirerek (أَوْ جُدُوْةً) şeklinde okumuşlardır.⁴³⁴

(أَلَنَّا) Bu kelime (كَابُصَارِهِمْ) örneğinde olduğu üzere imâle ve beyne ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş beyne ile okurken, Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî, Kisâî’nin râvîsi Dûrî imâle ile ve ayrıca Sûsî (أَلَنَّا لَعَلَّكُمْ) şeklinde hem imale ve hem de idgam ile okumuşlardır.⁴³⁵

30. AYET: فَلَمَّا آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

“Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafından, (oradaki) ağaç yönünden kendisine şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Muhakkak ki ben yalnızca ben âlemlerin rabbi olan Allahım.”⁴³⁶

(آتَاهَا) Bu kelimede (كَأَلْهَدَى) örneğinde olduğu gibi feth, imâle ve beyne yapılmakta olup, Verş beyne ve feth, Hamze’nin râvîsi Halef, Kisâî ve Halefûl Âşir imâle ile okumuşlardır.⁴³⁷

(إِنِّي أَنَا) Bu kelimeyi Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Câfer ve onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî, sakın halde bulunan (ى) harfini meftûh (fetha)

⁴³² Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747; Hârûf, 2020, 389; Dimyâtî, 1987, 435.

⁴³³ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747; Dimyâtî, 1987, 435.

⁴³⁴ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747; Dimyâtî, 1987, 435; Hârûf, 2020, 389.

⁴³⁵ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747.

⁴³⁶ Kasas, 28/30.

⁴³⁷ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747.

ile harekeleyerek (اِنِّى اَنَا) şeklinde okumuşlar ve diğer kırâat alimleri değişiklik yapmadan (اِنِّى اَنَا) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁴³⁸

31. ÂYET: (وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى أَقْبِلْ) وَلَّى تَخَفَ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ

“Asânı yere bırak!” Mûsâ asâyı yılan gibi kıvrılır görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. “Ey Mûsâ! Beri gel, korkma, çünkü sen güvendesin.”⁴³⁹

(رَآهَا) kelimesi enbiya suresindeki (رَأَى) kelimesinde olduğu gibi hem meftûh (fetha) ‘lu (ر) harfinde ve hemde meftûh (fetha) ‘lu (أ) harfinde taklil/beyne ve imale okuyuşu yapılmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından ker iki harfte taklil/beyne, Ebû Amr tarafından yalnızca (أ) harfinde imale, İbni Zekvân ve Ebû Bekirtarafından da her iki harfte imâle yapılmaktadır.⁴⁴⁰

(وَلَّى) Bu kelime de (كَأَنَّهَا) kelimesi örneğinde olduğu gibi, feth, beyne ve imâle ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş, Kisâî’nin râvîlerinden Dûrî, Ebû Amr’ın râvîlerinden Dûrî ve Hallâd tarafından feth ve beyne, Hallâd, Kisâî, Halefûl Âşir ve Hamze’nin râvîsi Halef tarafından imâle ile okunmuştur.⁴⁴¹

32. ÂYET: (أَسْنُكَ يَدَاكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ)

“Şimdi elini koynuna sok; bir hastalık yüzünden olmaksızın bembeyaz çıkacaktır. Korkudan açılıp savrulan kollarını normal konuma getir (sakin ol). İşte bu ikisi Firavun ve adamlarına karşı göstereceğin, rabbin tarafından iki kesin delildir. Onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır.”⁴⁴²

(الرَّهْبِ) Otuzikinci âyet içerisinde bulunmakta olan bu kelime; Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Câfer ve Yâkub tarafından sakın olan (و) harfine meftûh (fetha) hareke getirilerek (الرَّهْبِ) şeklinde, İbni Âmir, Ebû Bekir, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Şenbûzî tarafından (و) harfine damme (ötre)

⁴³⁸ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 747; Hârûf, 2020, 389.

⁴³⁹ Kasas, 28/31.

⁴⁴⁰ Palûvî, 2019, 94; Gürses, 1992, 747.

⁴⁴¹ Gürses, 1992, 747.

⁴⁴² Kasas, 28/32.

getirilerek (الرُّهْب) şeklinde ve hafs tarafından ise (ه) harfi sükunlu kılınarak okunmuştur.⁴⁴³

(فَذَانِكَ) Bu kelimeyi İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ruveys, (ن) harfini şeddeleyerek (فَذَانِكَ) şeklinde okumuşlardır.⁴⁴⁴

33. ÂYET: (قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ)

“Mûsâ dedi ki: “Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm, beni öldürmelerinden korkuyorum!”⁴⁴⁵

(يَقْتُلُونِ) Bu kelimeyi kırâat âlimlerinden Yâkub (ي) harfinin isbâtı ile (يَقْتُلُونِ) şeklinde kırâat ederlerken, kırâat alimlerinden geriye kalanları ise normal haliyle (يَقْتُلُونِ) şeklinde okumuşlardır.⁴⁴⁶

34. ÂYET: (وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ)

“Kardeşim Hârûn benden daha açık ve düzgün konuşur. Onu da beni onaylayan bir yardımcı olarak yanımda gönder. Zira beni yalancılıkla itham etmelerinden endişe ediyorum.”⁴⁴⁷

(مَعِيَ) Otuz dördüncü âyet içerisinde yer bulan bu kelimeyi kırâat âlimlerinden Hafs haricindeki âlimler, kelimenin sonunda bulunan (ي) harfini sükunlu kılarak (مَعِيَ) şeklinde okumuşlardır. Bu kelimeyle ilgili el-Müyesser fi'l-Kıraati'l-Aşr adlı eserde Nâfî, Hamze ve Ebû Câfer'in (مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي) şeklinde kelimenin içerisinde bulunan (ي) harflerini meczûmlu kılarak okudukları aktarılmaktadır.⁴⁴⁸

(رِدْءًا) Bu kelimeyi de kırâat âlimlerinden Nâfî, hemzesiz bir şekilde, sükunlu olan (د) harfinin harekesini meftûh (fetha) harekeyle değiştirerek ve Ebû câfer de (د) harfini fâsılalı bir şekilde tenvinleyerek ve hemzeyi hazfederek (رِدْءًا) şeklinde okumuşlardır.⁴⁴⁹

⁴⁴³ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389; Dimyâtî, 1987, 436.

⁴⁴⁴ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389; Dimyâtî, 1987, 436.

⁴⁴⁵ Kasas, 28/33.

⁴⁴⁶ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389.

⁴⁴⁷ Kasas, 28/34.

⁴⁴⁸ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389.

⁴⁴⁹ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748.

(يُصَدِّقُنِي) yine otuz dördüncü âyet içerisinde bulunan bu kelimeyi, kırâat âlimlerinden Âsım ve Hamze haricindekiler, kelime içerisinde bulunan (ق) harfini meczûmlayarak (يُصَدِّقُنِي) şeklinde okumuşlardır.⁴⁵⁰

(إِنِّي أَخَافُ) Bu kelimeyi de kırâat âlimlerinden Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer, sakın halde bulunan (ي) harfinin harekesini meftûh (fetha) harekeye dönüştürerek (إِنِّي أَخَافُ) şeklinde okumuşlardır.⁴⁵¹

(يُكَذِّبُونِي) Bu kelimeyi ise Yakub, (ي) harfi isbat ederek (يُكَذِّبُونِي) şeklinde, ve kırâat âlimlerinden Verş, yalnızca vasıl halinde (يُكَذِّبُونِي) şeklinde okumuşlardır.⁴⁵²

37. ÂYET: وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

“Mûsâ dedi ki: “Kendi katından kimin hidayet getirdiğini ve bu ülkede sonunda kimin kalacağını en iyi bilen rabbimdir. Muhakkak ki zalimler kurtulamaz.”⁴⁵³

(وَقَالَ) Bu kelimeyi, İbni Kesîr ve onu onaylayan İbni Muhaysın (ق)harfinden önceki (و) harfi olmaksızın (قَالَ) şeklinde kırâat etmiştir.⁴⁵⁴

(رَبِّي أَعْلَمُ) Otuz yedinci âyet kırâat farklılıklarının yoğun olduğu bir âyet olmakla birlikte, bu âyet içerisinde bulunan paragrafın başlangıcındaki kelimeyi, kırâat âlimlerinden Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Câfer ve onları onaylayan İbni Muhaysın, sakın halde bulunan (ي) harfini meftûh (fetha) ile harekeleyerek (رَبِّي أَعْلَمُ) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁴⁵⁵

(بِالْهُدَىٰ) Bu kelime daha önce (كَالْهُدَىٰ) örneğinde geçtiği gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş beyne ile, Halef, Ebul Hâris ve Halefûl Âşir ise imâle ile okumuşlardır.⁴⁵⁶

⁴⁵⁰ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389.

⁴⁵¹ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389; Dimyâtî, 1987, 436.

⁴⁵² Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389.

⁴⁵³ Kasas, 28/37.

⁴⁵⁴ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 749; Hârûf, 2020, 390; Dimyâtî, 1987, 436.

⁴⁵⁵ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 749; Hârûf, 2020, 390; Dimyâtî, 1987, 436.

⁴⁵⁶ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 749.

(تَكُونُ) Bu kelimeyi ise, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Ağmeş (ت) harfini (ي) harfine dönüştürerek, (يَكُونُ) şeklinde okumuşlardır.⁴⁵⁷

(الذَّارِ) Ayet içerisinde kırâat farkı olan bu son kelime, (كَابَّصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, Verş tarafından beyne, Ebû Amr'ın râvîlerinden Dûrî, Sûsî ve Kisâî'nin râvîsi olan Dûrî tarafından imâle ile okunmuştur.⁴⁵⁸

38. ÂYET: وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطْلُعَ إِلَى إِلَهِي مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ

“Firavun, “Ey seçkinler! Sizin için benden başka tanrı tanımıyorum. Ey Hâmân! Haydi benim için tuğla fırını yak, bana bir kule yap. Belki oradan Mûsâ'nın tanrısını görürüm; ama kesinlikle onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum” dedi.”⁴⁵⁹

(لَعَلِّي) Bu âyet içerisinde tek kırâat farklılığı bu kelimedede olmakla birlikte, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer ve onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî, sakın halde bulunan (ي) harfine meftûh (fetha) hareke vererek (لَعَلِّي) şeklinde okumuşlardır.⁴⁶⁰

39. AYET: وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُم إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ

“Firavun ve askerleri, bize döndürülmeyeceklerini sanarak yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar.”⁴⁶¹

(هُوَ وَجُنُودُهُ) Bu kelimeyi kırâat âlimlerinden Sûsî idgam ile okumuştur.⁴⁶²

(لَا يُرْجَعُونَ) Bu kelimeyi de kırâat alimlerinden Nâfî, Hamze, Kisâî, Yâkub, Halefûl Âşir ve onları onaylayan İbni Muhaysın, Hasan ve Mûttavvî, Damme (ötre) ' li olan (ي) harfini meftûh (fetha) 'a, meftûh (fetha) 'lu olan (ج) harfini Meksûr (kesre)'a çevirerek (لَا يُرْجَعُونَ) şeklinde okumuşlardır.⁴⁶³

41. ÂYET: وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ

⁴⁵⁷ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 749; Hârûf, 2020, 390.

⁴⁵⁸ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 749.

⁴⁵⁹ Kasas, 28/38.

⁴⁶⁰ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 750; Hârûf, 2020, 390.

⁴⁶¹ Kasas, 28/39.

⁴⁶² Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 750.

⁴⁶³ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 750; Hârûf, 2020, 390.

"Böylece onları, halkı ateşe çağıran öncüler yapmış olduk. Kıyamet gününde onlar yardım görmeyeceklerdir."⁴⁶⁴

(أَنِمَّة) Bu kelimeyi tevbe suresinde de geçtiği gibi, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ruveys ve Ebû Câfer, hemze'nin teshîli ile okumuşlardır. Bu okuyuşları şu şekillerde sıralamak mümkündür:

İbni Kesîr, Kâlûn, Ebu Amr, Ruveys: (عَهْمَّة)

Ebu Câfer: (عَهْمَّة)

Hişam: (عَهْمَّة)

İbni Amir, Asım, Kisai, Hallad, Halefûl Aşir: (عَهْمَّة)

Verş: (عَهْمَّة)⁴⁶⁵

(النَّار) Bu kelime de (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi imâle ve beyne yapılmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş beyne, Ebû Amr ve Kisâî'nin râvîlerinden Dûrî imâle ile okumuşlardır.⁴⁶⁶

43. ÂYET: (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بِصَانِرٍ لِّى النَّاسِ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ)

"Muhakkak ki biz, önceki (birçok) nesilleri yok ettikten sonra, düşünüp ders çıkarsınlar diye Mûsâ'ya insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o kitabı verdik."⁴⁶⁷

(الْأُولَى) Bu kelime (كَمُوسَى) örneğinde olduğu gibibeyne, imâle ve feth ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Ebû Amr'ın râvîsi Dûrî beyne, Kisâî, Halefûl Aşir, Halef, Hallâd imâle, Verş ise hem feth ve hem de beyne ile okumuştur.⁴⁶⁸

45. ÂYET: (وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًّا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ)

"Bilâkis (aranızda) biz nice nesiller meydana getirdik ve onların ömrü nice yıllar sürdü. Sen âyetlerimizi kendilerinden okuyarak (öğrenmek üzere)

⁴⁶⁴ Kasas, 28/41.

⁴⁶⁵ Palûvî, 2019, 64; Molla Efendi, 1287/1933, 315; Gürses, 1992, 750.

⁴⁶⁶ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 750.

⁴⁶⁷ Kasas, 28/43.

⁴⁶⁸ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 750.

Medyen halkı arasında oturmuş da değilsin; aksine (bu bilgileri sana) gönderen biziz.”⁴⁶⁹

(اَنْشَانَا) Kırk beşinci ayet içerisinde bulunan bu kelimeyi kırâat alimlerinden Sûsî ve Ebu Câfer, cezman ibdâli ile (اَنْشَانَا) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁴⁷⁰

46. ÂYET: (وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ)

“Evet, Mûsâ’ya seslendiğimiz zaman sen Tûr’un yanında değildin. Fakat senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için rabbinden bir rahmet olarak (sana da vahiy gönderdik). Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.”⁴⁷¹

(اَنْشَانَا) Bu kelime de (كَأَلْهَدَى)örneğinde olduğu gibi, imale, feth ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş, feth ve beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir ise imâle ile okumuşlardır.⁴⁷²

48. ÂYET: (فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ)

“Fakat onlara tarafımızdan o gerçek (Kur’ân) gelince, “Ona da Mûsâ’ya verilen benzeri verilmeli değil miydi?” dediler. Peki daha önce Mûsâ’ya verileni de inkâr etmemişler miydi? “Birbirini destekleyen iki sihir!” demişler ve eklemişlerdi: “Doğrusu biz hiçbirine inanmıyoruz.”⁴⁷³

(سِحْرَانِ) Kırksekizinci ayet içerisinde kırâat farklılığı bulunan tek kelime olmakla birlikte, kırâat âlimlerinden Âsım, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Muttavvî’î haricindeki âlimler tarafından, meksûr (kesre) olan (س) harfinin harekesi meftûh (fetha ile harekelenip önüne bir uzatan elif konularak, sakın durumunda olan (ح) harfi, meksûr (kesre) ile harekelenerek (سَاحِرَانِ) şeklinde okunmuştur.⁴⁷⁴

49. ÂYET: (قُلْ فَاتَّبِعُوا بِكِتَابِ مَنْ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا اتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)

⁴⁶⁹ Kasas, 28/45.

⁴⁷⁰ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 751; Hârûf, 2020, 391.

⁴⁷¹ Kasas, 28/46.

⁴⁷² Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 752.

⁴⁷³ Kasas, 28/48.

⁴⁷⁴ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 753; Hârûf, 2020, 391; Dimyâtî, 1987, 436.

“De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız, Allah katından bu ikisinden daha doğru yol gösteren bir kitap getirin de ben ona uyayım!”⁴⁷⁵

(أَهْدَى) Bu kelime, (كَأْهْدَى)örneğinde olduğu gibi imâle, feth ve beyne ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş, feth ve beyne, Hamze ise imâle ile okumuştur.⁴⁷⁶

50. ÂYET: (فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ)

“Eğer sana cevap vermezlerse bil ki onlar sırf kendi bencil arzularına uymaktadırlar. Allah’tan bir yol gösterme olmaksızın, sırf kendi bencil arzularına uyandan daha sapkını kim olabilir! Elbette Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.”⁴⁷⁷

(هُوَاهُ) Bu kelime de (كَأْهْدَى)örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kıraat alimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşîr ve Halef tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁴⁷⁸

53. ÂYET: (وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ)

“Onlara Kur’ân okunduğu zaman, “Ona iman ettik, şüphesiz o rabbimizden gelmiş gerçeğin kendisidir. Esasen biz bundan önce de rabbimize boyun eğmiştik” derler.”⁴⁷⁹

(يُتْلَى) Ellinci âyet içerisinde bulunan bu kelime de (كَأْهْدَى)örneğinde olduğu gibi imâle ve beyne ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşîr ise imâle ile okumuşlardır.⁴⁸⁰

57. ÂYET: (وَقَالُوا إِنْ تَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ تَتَخَفَتُ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُؤْمِكُنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجَبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ)

“Seninle beraber doğru yolu izlersek yurdumuzdan sökülüp atılırız” diyorlar. Peki biz onları dokunulmaz, güvenli, katımızdan bir rızık olarak her

⁴⁷⁵ Kasas, 28/49.

⁴⁷⁶ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 753.

⁴⁷⁷ Kasas, 28/50.

⁴⁷⁸ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 753.

⁴⁷⁹ Kasas, 28/53.

⁴⁸⁰ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 753.

şeyin ürünlerinin içinde toplandığı bir yere yerleştirmedik mi? Fakat çoğu bunun şuurunda değildir.”⁴⁸¹

(اَلْهُدَى) Bu kelime de (كَا لْهُدَى)örneğinde olduğu gibi imale, feth ve beyne yapılmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş feth ve beyne, Halef, Kisâî ve Halefûl Âşir ise imâle yapmışlardır.⁴⁸²

(يُجْبَى) Bu kelimeyi, kırâat alimlerinden Nâfî, Ebû Câfer ve Ruveys, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak bulunan (ى) harfini, damme (ötre) harekeli (ت) harfine çevirerek (تُجْبَى) şeklinde, diğer kırâat alimleri ise, (يُجْبَى) şeklinde okurlarken, ayrıca bu kelime, (كَا لْهُدَى) örneğinde olduğu gibi, imâle, beyne ve feth ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş arafından feth ve beyne, Halef, Hallâd, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁴⁸³

59. ÂYET: (وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبِيعَتْ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ)

“Merkezinde halka âyetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe rabbin memleketleri helâk etmez. Biz, ülkeleri ancak halkı zulümde ısrar edince helâk ederiz.”⁴⁸⁴

(كَالْنَّصَارَى) Elli dokuzuncu ayet içerisinde bulunan bu kelime, (اَلْقُرَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş beyne, Ebû Amr ise imâle ile okumuştur.⁴⁸⁵

60. ÂYET: (وَمَا أَوْتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ)

“Size verilen şeyler dünya hayatı için faydalı nesneler ve güzelliklerden ibarettir. Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Aklınızı kullanmaz mısınız?”⁴⁸⁶

(وَآبَقَى) Altmışıncı ayet içerisinde bulunan bu kelime, (كَا لْهُدَى)örneğinde olduğu gibi, imale, beyne ve feth ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş

⁴⁸¹ Kasas, 28/57.

⁴⁸² Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 754.

⁴⁸³ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 755; Hârûf, 2020, 392; Dimyâtî, 1987, 437.

⁴⁸⁴ Kasas, 28/59.

⁴⁸⁵ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 755.

⁴⁸⁶ Kasas, 28/60.

tarafından feth ve beyne, Halef, Hallâd, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁴⁸⁷

(تَعْقُلُونَ) Bu kelime, kırâat alimi Ebû Amr ve râvîsi sûsî ve onları onaylayan Yezîdî tarafından, kelime içerisinde meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ت) harfi, meftûh (fetha) harekeli bir (ى) harfine çevrilerek (يَعْقُلُونَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise (تَعْقُلُونَ) şeklinde okunmuştur.⁴⁸⁸

61. ÂYET: (أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَا قِيَهُ كَمَنْ مَتَّعَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُخْضَرِينَ)

“Buna göre kendisine güzel bir şey vaat ettiğimiz ve vaat edildiği şeyi kavuşacak olan kimse, dünya hayatının geçici menfaat ve zevkini yaşattığımız, sonra kıyamet gününde yargılanmak üzere huzura çıkarılanlardan biri gibi olur mu?”⁴⁸⁹

(فَهُوَ) Altmış birinci âyet dahilinde bulunan bu kelime, Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan damme (ötre) harekeli haldeki (و) harfi meczûmlu kılınarak (فَهُوَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (و) harfi damme (ötre) harekeli haliyle (فَهُوَ) şeklinde okunmuştur.⁴⁹⁰

(ثُمَّ هُوَ) Yine altmış birinci âyet dahilindeki bu kelimeyi, Kâlûn, Ebû Câfer ve râvîleri ve Kisâî tarafından, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak yer alan (و) harfinin sükunlu hali korunarak (ثُمَّ هُوَ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁴⁹¹

62. ÂYET: (وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ)

“O gün Allah onları huzuruna çağırarak, “Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz tanrılar şimdi nerede?” diye sorar.”⁴⁹²

(يُنَادِيهِمْ) Kelime içerisinde meksûr (kesre) harekeli olarak bulunan (ي) harfi, kırâat alimlerinden Yâkub tarafından, damme (ötre) harekeye çevrilerek, (يُنَادِيهِمْ)

⁴⁸⁷ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 756.

⁴⁸⁸ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 756; Hârûf, 2020, 393; Dimyâtî, 1987, 437.

⁴⁸⁹ Kasas, 28/61.

⁴⁹⁰ Gürses, 1992, 756; Hârûf, 2020, 393.

⁴⁹¹ Gürses, 1992, 756; Hârûf, 2020, 393; Dimyâtî, 1987, 437.

⁴⁹² Kasas, 28/62.

şeklinde okunurken, diğer kırâat imamları tarafından ise, (◌) harfi, meksûr (kesre) harekeli hâliyle (يُنَادِيهِمْ) şeklinde okunmuştur.⁴⁹³

63-66. ÂYETLER: قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا
غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ

“Kendileriyle ilgili azap hükmü kesinleşmiş olanlar, “Rabbimiz! Şunlar azdırdığımız kimselerdir. Kendimiz azdırdığımız gibi onları da azdırdık. (sorumluluklarını yüklenmiyorlar) onları senin hükmüne bırakıyoruz. Onlar zaten bize tapmıyorlardı” derler.”⁴⁹⁴

(فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ)

“İşte o gün kurtarıcı cevapların bütün kapıları yüzlerine kapanmıştır, birbirlerine de soramazlar.”⁴⁹⁵

(عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ، عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ) Altmış üç ve Altmış altıncı ayetler içerisinde bulunan bu iki kelime, kırâat alimlerinden Ebû Amr, onu onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan damme (ötre) harekeli (م) harfi, meksûr (kesre) harekeye çevrilerek (عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ، عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ) şeklinde, Hamze, Kisâ, Yâkub ve râvîleri, onları onaylayan A'meş tarafından kelime içerisinde bulunan (◌) ve (م) harfi damme (ötre) harekeye çevrilerek (عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ، عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise (◌) harfi meksûr (kesre), (م) harfi ise, damme (ötre) harekeli kılınarak, (عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ، عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ) şeklinde okunmuştur.⁴⁹⁶

(تَبَرَّأْنَا) kelime içerisinde sükunlu halde bulunan (ء) hemze ibdâl ile okunarak uzatan elif şeklinde kırâat âlimlerinden Sûsî ve Ebû Cafer tarafından (تَبَرَّأْنَا) şeklinde okunmuştur.⁴⁹⁷

67. ÂYET: (فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ)

“Tövbe edip iman eden ve iyi işler yapan kimseye gelince, işte onun kurtuluşa erenler arasında olması umulabilir.”⁴⁹⁸

⁴⁹³ Gürses, 1992, 756; Hârûf, 2020, 393.

⁴⁹⁴ Kasas, 28/63.

⁴⁹⁵ Kasas, 28/66.

⁴⁹⁶ Hârûf, 2020, 393; Dimyâtî, 1987, 437.

⁴⁹⁷ Gürses, 1992, 757; Hârûf, 2020, 393.

⁴⁹⁸ Kasas, 28/67.

(فَعَسَى) Bu kelime, (كَأ لَهْدَى) örneğinde olduğu gibi, imale, beyne ve feth ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş, beyne ve feth, Halef, Kisâî ve Halefûl Âşir ise imâle ile okumuşlardır.⁴⁹⁹

68. ÂYET: (وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ)

“Rabbin, dilediğini yaratır ve tercih eder. (O’nun seçme ve yaratmasında) onların tercih hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve şâni yücedir.”⁵⁰⁰

(وَتَعَالَى) Bu kelime de (كَأ لَهْدَى) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş beyne, Hamze, Kisai ve Halefûl Âşir ise imâle ile okumuşlardır.⁵⁰¹

70. ÂYET: (وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ)

“İşte O, Allahtır; O’ndan başka tanrı yoktur. Önünde de sonunda da hamd O’na mahsustur, hüküm de O’nundur; sadece O’na döndürüleceksiniz.”⁵⁰²

(فِي الْأُولَى) Yetmişinci âyet içerisinde bulunan bu kelime, (كَمْوَسَى) örneğinde olduğu gibi imale, beyne ve feth ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş, feth ve beyne, Ebû Amr, beyne, Kisâî ve Hallâd ise imâle ile okumuşlardır.⁵⁰³

(تُرْجَعُونَ) Bu kelimeyi, kırâat alimlerinden Yakub, onu onaylayan İbni Muhaysın ve Muttavvî tarafından, damme (ötre) harekeli olarak bulunan (ت) harfinin harekesi, meftûh (fetha) harekeye çevrilerek, (تُرْجَعُونَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ت) harfi ötreli olarak (تُرْجَعُونَ) şeklinde okunmuştur.⁵⁰⁴

71. ÂYET: (قُلْ إِرَآيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ أَوْ لَآ تَسْمَعُونَ)

⁴⁹⁹ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 757.

⁵⁰⁰ Kasas, 28/68.

⁵⁰¹ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 757.

⁵⁰² Kasas, 28/70.

⁵⁰³ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 758.

⁵⁰⁴ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 758; Hârûf, 2020, 393; Dimyâtî, 1987, 437.

“De ki: “Hiç düşündünüz mü, Allah geceyi kıyamet gününe kadar üzerinizde devamlı kılrsa, Allah’tan başka size ışık getirecek bir tanrı var mıdır? Hâlâ söze kulak vermeyecek misiniz!”⁵⁰⁵

(أَرَأَيْتُمْ) Yetmiş birinci ayet içerisinde bulunan bu kelime üzerinde üç ayrı okuyuş tarzı uygulanmış olup, kırâat âlimlerinden Nâfî ve Ebû Câfer tarafından, ikinci hemze’nin teshîli ile, (أَرَهَيْتُمْ) şeklinde, Verş tarafından ikinci hemze’nin ibdâliyle, (أَرَأَيْتُمْ) şeklinde, Kisâî ise, ikinci hemze’nin iskâtı ile, (أَرَيْتُمْ) şeklinde okumuşlardır.⁵⁰⁶

(بُضِيَاءِ) Bu kelimeyi ise, kırâat âlimlerinden Kunbûl, (ى) harfinin yerine meftûh (fetha) harekeli bir (ء) getirerek (بُضِيَاءِ) şeklinde okumuştur.⁵⁰⁷

74. AYET: (وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ)

“O gün Allah onlara seslenerek, “Benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şeyler hani nerede?” diye soracaktır.”⁵⁰⁸

(يُنَادِيهِمْ) Bu kelimeyi, kırâat âlimlerinden Yâkub, meksûr (kesre) harekeli olarak bulunan (ى) harfinin harekesini, damme (ötre) harekeye çevirerek, (يُنَادِيهِمْ) şeklinde okurlarken, diğerleri ise (يُنَادِيهِمْ) şeklinde meksûr (kesreli) olarak okumuşlardır.⁵⁰⁹

76. AYET: (إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءَ أُنْبَالُ الْعُصْبَةِ إِلَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ)

“Kârûn Mûsâ’nın kavmindendi. O, gücüne dayanarak onlara haksızlık etmekteydi. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki sadece anahtarlarını güçlü kuvvetli bir ekip bile zor taşırdı. Halkı ona şöyle demişti: “Sakın şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.”⁵¹⁰

⁵⁰⁵ Kasas, 28/71.

⁵⁰⁶ Gürses, 1992, 758; Hârûf, 2020, 394; Dimyâtî, 1987, 437.

⁵⁰⁷ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 758; Hârûf, 2020, 394; Dimyâtî, 1987, 437.

⁵⁰⁸ Kasas, 28/74.

⁵⁰⁹ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 759; Hârûf, 2020, 394; Dimyâtî, 1987, 437.

⁵¹⁰ Kasas, 28/76.

(فَبَغَى) Bu kelime, (كَأُلهْدَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁵¹¹

(عَلَيْهِمْ) Bu kelime de kırâat âlimlerinden, Hamze, Yâkub ve onları onaylayan Ağmeş tarafından, kelime içerisinde meksûr (kesre) harekeli olarak bulunan (ه) harfi, damme (ötre harakeye çevrilerek (عَلَيْهِمْ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, meksûr (kesre) harekeli şekliyle, (عَلَيْهِمْ) şeklinde okunmuştur.⁵¹²

77. AYET: **وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ**

“Allah’ın sana verdiğiinden âhîret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez.”⁵¹³

(آتَاكَ) yetmiş yedinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, (كَأُلهْدَى) örneğinde olduğu gibi, imale, beyne ve feth ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne ve feth, Hamzei Kisâi ve Halefûl Âşîr tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁵¹⁴

78. ÂYET: **قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسَلِّ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ**

“Kârûn, “Bu serveti sahip olduğum bilgi sayesinde elde ettim” diye karşılık verdi. Bilmiyor muydu ki Allah ondan önceki kuşaklardan, ondan daha güçlü ve daha çok servet biriktirmiş kimseleri helâk etmişti. Ama suçluluğu kesinleşmiş olanlara artık günahları sorulmaz!”⁵¹⁵

(عِنْدِي) Bu kelime, kırâat alimlerinden Nâfî, Ebû Amr, Ebû Câfer ve onları onaylayan Yezîdî tarafından sâkin halde bulunan (ي) harfi meftûh (fetha) ile

⁵¹¹ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 759.

⁵¹² Gürses, 1992, 759; Hârûf, 2020, 394.

⁵¹³ Kasas, 28/77.

⁵¹⁴ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 760.

⁵¹⁵ Kasas, 28/78.

harekelenerek, (عَدَى) şeklinde, İbni Kesîr tarafından ise sükunlu haliyle (عَدَى) şeklinde kırâat edilmiştir.⁵¹⁶

(ذُنُوبُهُمُ الْمُجْرِمُونَ) Yetmiş sekizinci ayet içerisinde yer alan bu kelime, kırâat alimleri tarafından üç farklı şekilde okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Ebû Amr, Yâkub, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, damme (ötre) harekeli olarak bulunan (م) harfinin harekesini, meksûr (kesre) harekeye çevirerek (ذُنُوبُهُمُ) şeklinde, Hamze, Kisâî ve râvileri ve onları onaylayan A'meş tarafından, meksûr (kesre) harekeli olarak bulunan (و) harfi damme (ötre) harekeli olarak, (ذُنُوبُهُمُ) şeklinde, geriye kalan kırâat alimleri tarafından ise, (ذُنُوبُهُمُ) şeklinde okunmuştur.⁵¹⁷

80. ÂYET: وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ

“Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle derlerdi: “Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlar için Allah’ın mükâfatı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir.”⁵¹⁸

(يُلْقَاهَا) Bu kelime, (كَأْ لَهْدَى) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁵¹⁹

81. ÂYET: فَخَسَفْنَا بِهِ وَبَدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ

“Sonunda biz onu ve evini barkını yerin dibine geçirdik. Artık Allah’a karşı ona yardım edecek adamları olmadığı gibi, kendi kendini kurtarabilecek durumda da değildi.”⁵²⁰

(وَبَدَارِهِ) Bu kelime, (كَأَبْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve Kisâî’nin râvîsi Dûrî tarafından imâle ile okunmuştur.⁵²¹

⁵¹⁶ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 760; Hârûf, 2020, 395; Dimyâtî, 1987, 437.

⁵¹⁷ Gürses, 1992, 760; Hârûf, 2020, 395.

⁵¹⁸ Kasas, 28/80.

⁵¹⁹ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 761.

⁵²⁰ Kasas, 28/81.

⁵²¹ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 761.

(فَنَةً) Bu kelime, Ebû Câfer ve Hamze tarafından, kelime içerisinde bulunan (ة) ibdâl edilerek ve yerine meftûh (fetha) harekeli bir (ى) harfi getirilerek, (فِيَّة) şeklinde, geriye kalan kırâat âlimleri tarafından ise, (فَنَةً) şeklinde kırâat edilmiştir.⁵²²

82. ÂYET: (وَاصْبِحَ الَّذِينَ تَمَنُّوا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَانُ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيَكَانَهُ لَا يَفْلِحُ الْكَافِرُونَ)

“Daha dün Karun’un yerinde olmayı isteyenler bu defa, “Yazıklar olsun bize! Demek ki Allah rızkı kullarından dilediğine bol bol, dilediğine de ölçülü veriyormuş. Allah bize lutfu bulunmuş olmasaydı, bizi de mutlaka yerin dibine geçirmişti. Vah ki vah! Demek inkârcılar iflâh olmazmış!” der oldular.”⁵²³

(لَخَسَفَ) Bu kelime, kırâat alimlerinden Hafs ve Yâkub haricindeki kırâat âlimleri tarafından, meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (خ) harfi, damme (ötre) harekeye çevrilerek ve ayrıca meftuh (fetha) harekeli olarak bulunan (س) harfi ise meksûr (kesre) harekeye çevrilerek, (لَخَسَفَ) şeklinde okunurken, Hafs, Yâkub ve onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından ise, (لَخَسَفَ) şeklinde okunmuştur.⁵²⁴

85. ÂYET: (إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ)

“Kur’ân’ı sana indiren Allah, elbette seni dönülecek yere tekrar gönderecektir. De ki: “Kimin doğru yolda yürüdüğünü, kimin de apaçık bir sapkınlık içinde olduğunu en iyi rabbim bilir.”⁵²⁵

(الْقُرْآنَ) Bu kelime, kırâat alimlerinden İbni Kesir, Vakfen Hamze, onları onaylayan İbni Muhaysın, kelime içerisinde bulunan (ة) yi ibdâl ederek (الْقُرْآنَ) şeklinde okurken, diğer kırâat alimleri ise, (الْقُرْآنَ) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁵²⁶

(رَبِّي أَعْلَمُ) Seksen beşinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Câfer, onları onaylayan İbni

⁵²² Gürses, 1992, 761; Hârûf, 2020, 395.

⁵²³ Kasas, 28/82.

⁵²⁴ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 761; Hârûf, 2020, 395; Dimyâtî, 1987, 437.

⁵²⁵ Kasas, 28/85.

⁵²⁶ Hârûf, 2020, 395.

Muhaysın ve Yezîdî tarafından (ى) harfinin fethasıyla, (رَبِّيْ اَعْلَمُ) şeklinde okunmuştur.⁵²⁷

(بِالْهَدَى) Bu kelime de feth, beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından feth ve beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁵²⁸

88. ÂYET: وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Allah ile birlikte başka bir tanrıya yalvarma! O’ndan başka tanrı yoktur. O’nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O’nundur ve siz ancak O’na döndürüleceksiniz.”⁵²⁹

(تُرْجَعُونَ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Yâkub ve onu onaylayan İbni Muhaysın ve Muttavviî tarafından, damme (ötre) harekeli olarak bulunan (ت) harfinin harekesi meftûh (fetha) harekeye çevrilerek, meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ج) harfinin harekesi de meksûr (kesre) harekeye çevrilerek, (تُرْجَعُونَ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁵³⁰

2. 2. 5. Sebe’ Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmamızın bu bölümünde, kırâat ve tefsir kaynaklarından faydalanılarak, Sebe’ sûresinde mevcut olan kırâat farklılıkları ortaya konulacak ve çıkarılan bu kırâat farklılıklarının değerlendirilmesi yapılarak anlama ve tefsire olan etkisi okuyucuya aktarılacaktır.

2. 2. 6. Sebe’ Sûresindeki Kırâat Farklılıkları

1-2. ÂYETLER: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ

“Hamd göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah’a mahsustur; âhirette de hamd yalnız O’na özgüdür. Hikmetle yöneten, her şeyden haberdar olan O’dur.”⁵³¹

⁵²⁷ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 762; Hârûf, 2020, 396; Dimyâtî, 1987, 438.

⁵²⁸ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 762.

⁵²⁹ Kasas, 28/88.

⁵³⁰ Gürses, 1992, 762; Hârûf, 2020, 396; Dimyâtî, 1987, 438.

⁵³¹ Sebe’, 34/1.

(يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَرْجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ
الْعَفُورُ)

“O, yere giren ve ondan çıkan, gökten inen ve ona yükselen her şeyi bilir.
O, engin merhamet sahibidir, bağışlaması boldur.”⁵³²

(وَهُوَ) Sebe’ sûresi’nin birinci ve ikinci âyetleri içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer ve onları onaylayan Yezîdî, Hasan-ı Basrî, bu kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak bulunan (و) harfinin harekesini, sükunlu kılarak (وَهُوَ) şeklinde okurlarken, diğer kırâat alimleri ise (و) harfini, damme (ötre) harekeli olarak (وَهُوَ) şeklinde okumuşlardır.⁵³³

3. ÂYET: وَقَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِيَنَ السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَكُمُ الْعَالَمِ الْغَيْبِ لَا يَغْرُبُ عَنْهُ
مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

“İnkâr edenler, “Bize kıyamet gelmeyecek” dediler. De ki: “Bilâkis! Gaybı bilen rabbime andolsun ki o size mutlaka gelecektir.” Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey, O’nun bilgisi dışında kalamaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın.”⁵³⁴

(بَلَى) Bu kelime, (كَأ لَهْدَى) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze ve kisâî ise imâle ile okumuştur.⁵³⁵

(عَالِمِ الْغَيْبِ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden, Nâfî, İbni âmir, Ebû Câfer, Ruveys ve onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından, meksûr (kesre) harekeli halde bulunan (م) harfinin harekesi haber cümlesi olmak üzere, damme (ötre) harekeye çevrilerek, (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde, Hamze, Kisâî ve onları onaylaya Muttavvî tarafından, kelime içerisinde meksûr (kesre) harekeli halde bulunan (ل) harfi şeddelenerek ve önüne uzatan (ل) getirilerek (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise (م) harfi meksûr (kesre) harekeli olarak, (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde okunmuştur.⁵³⁶

⁵³² Sebe’, 34/2.

⁵³³ Gürses, 1992, 826; Hârûf, 2020, 428.

⁵³⁴ Sebe’, 34/3.

⁵³⁵ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992-827.

⁵³⁶ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428; Dimyâtî, 1987, 457.

(لَا يَغْرُبُ) Bu kelime, kırâat alimlerinden Kisâî ve onu onaylayan A'meş tarafından, kelime içerisinde bulunan (ر) harfi meksûr (kesre) harekeli olarak, (لَا يَغْرُبُ) şeklinde okunmuştur.⁵³⁷

5. ÂYET: (وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ)

“Âyetlerimizi boşa çıkarmak için çaba harcayanlara ise en kötüsünden elem verici bir azap vardır.”⁵³⁸

(مُعَاجِزِينَ) Beşinci âyet içerisinde bulunan bu kelime, hac suresinde de geçtiği üzere, kırâat alimlerinden İbi Kesîr, Ebû Amr, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ج) harfi şeddelenerek ve öncesinde bulunan uzatan elif (إ) harfi iskat edilerek (düşürülerek) (مُعَاجِزِينَ) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (مُعَاجِزِينَ) şeklinde okunmuştur.⁵³⁹

(مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ) Bu kelime sonunda bulunan (م) harfi, kırâat alimlerinden İbni Kesîr, Hafs, Yâkub, onları onaylayan İbni Muhaysın haricindeki kırâat âlimleri tarafından, iki esreli tenvin getirilerek, (مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ) şeklinde, İbni Kesir, Hafs, Yakub, onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından ise, iki ötreli tenvin getirilerek, (مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ) şeklinde okunmuştur.⁵⁴⁰

6. ÂYET: (وَيَرِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ)

“Kendilerine bilgi verilenler, rabbinden sana indirilenin, gerçeğin ta kendisi olduğunu ve çok güçlü, her türlü övgüye lâyık olan Allah'ın yolunu gösterdiğini çok iyi bilirler.”⁵⁴¹

(صِرَاطٍ) Altıncı âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden Kunbûl, Halef, Ruveys, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Şenebûzî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ط) harfi, iki esreli tenvin getirilerek, (صِرَاطٍ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, meksûr (kesre) harekeli haliyle (صِرَاطٍ) şeklinde okunmuştur.⁵⁴²

⁵³⁷ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428.

⁵³⁸ Sebe', 34/5.

⁵³⁹ Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428.

⁵⁴⁰ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428; Dimyâtî, 1987, 457.

⁵⁴¹ Sebe', 34/6.

⁵⁴² Gürses, 1992, 828; Hârûf, 2020, 428.

8. ÂYET: اَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا اَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيْدِ

“Allah hakkında yalan mı uyduruyor, yoksa aklını mı yitirmiş bu?”
Bilâkis! Asıl âhirete inanmayanlar azaptadırlar ve tam bir sapkınlık içindedirler.”⁵⁴³

(اَفْتَرَىٰ) Bu kelime, (كَالْنَّصَارَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imâle ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr, Hamze ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁵⁴⁴

9. ÂYET: اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِنْ نَّشَاءُ نُخْسِفْ بِهُمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ اِنْ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةٌ لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ

“Kendilerini her yönden kuşatan göğe ve yere bakıp düşünmezler mi? Dilesek onları yerin dibine geçirir veya gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Kuşkusuz bütün bunlarda Allah’a yönelen her kul için alınacak bir ders vardır.”⁵⁴⁵

(اَيْدِيْهِمْ) Dokuzuncu ayet kırâat farklılıklarının fazla olduğu bir âyet olmakla birlikte, ayet içerisinde kırâat farklılıklarının bulunduğu bu ilk kelime içerisinde bulunan (ي) harfi, kırâat âlimlerinden Yâkub tarafından, damme (ötre) harekeli olarak (اَيْدِيْهِمْ) şeklinde okunurken, diğer kırâat alimleri tarafından ise (ي) harfi, meksur (kesre) harekeli olarak okunmuştur.⁵⁴⁶

(نَّشَاءُ) Âyet içerisinde bulunan bu kelimenin birinci harfi, kırâat âlimlerinden Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve A’miş tarafından, meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ن) harfi, meftûh (fetha) harekeli bir (ي) harfine çevrilerek (يَشَاءُ) şeklinde, ebû Câfer tarafından ise, (ع) harfinin ibdâli ile, (نَشَاءُ) şeklinde okunmuştur.⁵⁴⁷

(نُخْسِفْ بِهُمُ) Âyet içerisinde bulunan bu kelimenin birinci harfi, kırâat âlimlerinden Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve A’miş tarafından, meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ن) harfi, meftûh (fetha) harekeli

⁵⁴³ Sebe’, 34/8.

⁵⁴⁴ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 828.

⁵⁴⁵ Sebe’, 34/9.

⁵⁴⁶ Gürses, 1992, 828; Hârûf, 2020, 429.

⁵⁴⁷ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 828; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

bir (ى) harfine çevrilerek (يُخَسِفُ بِهِمْ) şeklinde, Kisâî tarafından ise, kelime içerisinde sakın olarak bulunan (ف) harfi (ب) harfine idgam edilerek (نُخَسِفُهُمْ) şeklinde okunmuştur.⁵⁴⁸

(نُسَقِطُ) Bu kelime, kıraat alimlerinden Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve A'meş tarafından, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak yer alan (ن) harfi, damme (ötre) harekeli bir (ى) harfine çevrilerek (يُسَقِطُ) şeklinde okunmuştur.⁵⁴⁹

(كُسِفَا) Bu kelimeyi de Hafs haricindeki kırâat âlimleri, kelime içerisinde meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (س) harfini sükunlu kılarak, (كُسِفَا) şeklinde okumuşlarken, Hafs bu kelimeyi, (كُسِفَا) şeklinde okumuştur.⁵⁵⁰

(عَلَيْهِمْ) Dokuzuncu ayet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden Hamze, Yâkub ve onları onaylayan Ağmeş tarafından, kelime içerisinde meksûr (kesre) harekeli halde bulunan (و) harfinin harekesi, damme (ötre) harekeye çevrilerek, (عَلَيْهِمْ) şeklinde okunmuştur.⁵⁵¹

12. ÂYET: (وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَوَاحُها شَهْرٌ وَأَسَلْنَاهُ عَيْنَ الْقَطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنَ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَرِغْ مِنْهُمْ عَن أَمْرِنَا نُنْفِئْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ)

“Süleyman’ın emrine de sabahleyin bir aylık, akşamleyin bir aylık yol almakta olan rüzgârı verdik. Onun için bakır madenini eritip akıttık. Cinlerden de rabbinin izniyle onun maiyetinde çalışanlar vardı. Onlardan kim buyruğumuzdan sapsa, ona yakıcı ateşin azabını tattırırdık.”⁵⁵²

(الرِّيحَ) Bu kelime, Ebu Bekir Şube ve onu onaylayan İbni Muhaysın tarafından ref ile, yani kelimenin son harfinin harekesi damme (ötre) ile harekelenerek (الرِّيحُ) şeklinde okunurken, Ebû Câfer ve onu onaylayan İbni Muhaysın tarafından, kelime içerisinde sakın halde bulunan (ى) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek ve akabinde uzatan elif (ا) harfi getirilerek, (الرِّياحَ)

⁵⁴⁸ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 828; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

⁵⁴⁹ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 828; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

⁵⁵⁰ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 828; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

⁵⁵⁰ Hârûf, 2020, 429.

⁵⁵¹ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 829; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

⁵⁵² Sebe’, 34/12.

şeklinde, diğer kırâat imamları ise kelimenin son harfi olan (ح) harfini meftu (fetha) ile harekeleyerek (الرَّيْح) şeklinde okumuşlardır.⁵⁵³

13. ÂYET: (يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ)

“Onlar Süleyman’a, isteğine göre yüksek ve görkemli binalar, heykeller, havuz gibi lengerler, yerinden kalkmaz kazanlar imal ederlerdi. Ey Dâvûd ailesi! Şükür için çaba gösterin. Kullarım arasında hakkıyla şükredenler pek azdır.”⁵⁵⁴

(كَالْجَوَابِ) On üçüncü âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden Verş, Ebû Amr, vasıl halinde iken (ى) harfinin isbâtı ile, (كَالْجَوَابِ) şeklinde, her iki durumda da yâni hem vasl ve hem de vakf halinde, İbni Kesîr, Yâkub, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî, (ى) harfinin isbâtı ile (كَالْجَوَابِ) şeklinde okumuşlardır.⁵⁵⁵

(عِبَادِى) Kelime içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden Hamze, onu onaylayan İbni Muhaysın, Muttavvi’î tarafından, kelime içerisinde meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ى) harfini sükunlu kılarak, (عِبَادِى) şeklinde, diğer kırâat âlimleri ise, meftûh (fetha) harekeli haliyle (عِبَادِى) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁵⁵⁶

14. ÂYET: (فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْ كَانَُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ)

“Süleyman’ın ölümüne hükmettiğimizde, öldüğünü, ancak asâsını kemiren ağaç kurdu göstermişti. Süleyman’ın cesedi yere yıkılınca ortaya çıktı ki eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı o aşağılayıcı eziyete katlanıp durmazlardı.”⁵⁵⁷

(مِنْسَأَتَهُ) On dördüncü ayet içerisinde yer alan bu kelime, dört farklı şekilde kıraat edilmekte olup, kırâat alimlerinden Nâfî, Ebû Amr, Ebû Câfer, onları onaylayan İbni Muhaysın, Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde yer alan (ء) harfi bedel kılınarak, (مِنْسَأَتَهُ) şeklinde, ve yine kırâat alimlerinden İbni

⁵⁵³ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 829; Hârûf, 2020, 429.

⁵⁵⁴ Sebe’, 34/13.

⁵⁵⁵ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 829; Hârûf, 2020, 429.

⁵⁵⁶ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 829; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

⁵⁵⁷ Sebe’, 34/14.

Âmir'in râvîlerinden İbni Zekvân tarafından, kelime içerisinde yer alan (ع) harfi sükunlu kılınarak, (مُسَاتَّه) şeklinde, kırâat âlimlerinden Hamze tarafından ise (حَيْثُ) (örneğin olduğu gibi, vakıf halinde teshil yapılarak diğer kırâat âlimleri tarafından ise, kelime üzerinde değişiklik yapılmadan (مُسَاتَّه) şeklinde okunmuştur.⁵⁵⁸

(تَبَيَّنَتْ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Ruveys tarafından, kelime içerisinde meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ت) harfi damme (ötre) harekeli, meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ب) harfi, damme (ötre) harekeli, meftûh (fetha) harekeli olarak bulunan (ي) harfi, mehsûr (kesre) harekeli kılınarak, (تَبَيَّنَتْ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (تَبَيَّنَتْ) şeklinde meftuh (fetha) harekeli olarak okunmuştur.⁵⁵⁹

15. ÂYET: **لَقَدْ كَانَ لِسَيِّفِي مَسْكَنُهُمْ آيَةً جَنَّاتٍ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ**

“Andolsun ki oturdukları yerlerde Sebe kavmine ait büyük bir işaret vardı. Biri sağda diğeri solda iki bahçe. “Rabbinizin bahşettiği rızıktan yiye ve O’na şükredin. Ne güzel bir belde, ne bağışlayıcı bir rab!”⁵⁶⁰

(سَبَا) On beşinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden, Bezzî, Ebû Amr, onları onaylayan Yezîdî, Muttavvî’î ve İbni Muhaysın tarafından, kelime içerisinde iki esreli tenvin halinde bulunan (ع) tenvinsiz bir şekilde meftûh (fetha) harekeli olarak (سَبَا) şeklinde, kırâat âlimlerinden Kunbûl tarafından kelime içerisinde bulunan (ع) sükunlu kılınarak, (سَبَا) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (سَبَا) şeklinde tenvinli olarak kırâat edilmiştir.⁵⁶¹

(فِي مَسْكَنِهِمْ) Bu kelime de kırâat âlimlerinden Hafs, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir, haricindeki kırâat âlimleri tarafından, sakin halde bulunan (س) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek ve önüne uzatan elif (ا) harfi getirilerek, Meftuh (fetha) harekeli halde bulunan (ك) harfi, meksûr (kesre) ile harekelenerek, (مَسَاكِينِهِمْ) şeklinde, Hafs ve Hamze tarafından, (س) harfi sükunlu, (ك) harfi meftûh (fetha)

⁵⁵⁸ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 829; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 458.

⁵⁵⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 429; Dimyâtî, 1987, 459.

⁵⁶⁰ Sebe’, 34/15.

⁵⁶¹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

ile harekelenerek, (مَسْكَنُهُمْ) şeklinde, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan A'meş tarafından ise, (س) harfi sükunlu, (ك) harfi meksûr (kesre) ile harekelenerek, (مَسْكَنُهُمْ) şeklinde okunmuştur.⁵⁶²

16-20. ÂYETLER: فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَاتِي أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ

“Ama onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, acı yemişli, ılgınlı ve birkaç da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.”⁵⁶³

(وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ)

“Gerçek şu ki İblîs onlar hakkındaki tahminini doğrulamış oldu; çünkü inanan bir grup hariç hep ona uymuşlardı.”⁵⁶⁴

(عَلَيْهِمْ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Hamze, Yâkub ve onları onaylayan Ağmeş tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) harfi, damme (ötre) ile harekelenerek, (عَلَيْهِمْ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise (ه) harfi, meksûr (kesre) hareke ile, (عَلَيْهِمْ) şeklinde okunmuştur.⁵⁶⁵

(أُكُلٍ) Yine on altıncı ayet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden Ebû Amr, Yâkub, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, tenvinsiz olarak (أُكُلٍ) şeklinde, Nâfî, İbni Kesîr ve onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından, kelime içerisinde bulunan (ك) harfi sükunlu kılınarak (أُكُلٍ) şeklinde, diğer kırâat imamları ise, tenvinli bir halde, (أُكُلٍ) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁵⁶⁶

(صَدَقَ) Yirminci ayet içerisinde bulunan bu kelime, Âsım, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan A'meş hâricindeki kırâat âlimleri tarafından, (د) harfi tahfifli kılınarak, yani şeddesiz bir meftûh (fetha) ile harekelenerek (صَدَقَ) şeklinde, Âsım, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan A'meş tarafından ise, şeddeli haliyle (صَدَقَ) şeklinde okunmuştur.⁵⁶⁷

17. ÂYET: (ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهُمْ فِي جَهَنَّمَ أَلْفَاظٌ)

⁵⁶² Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

⁵⁶³ Sebe', 34/16.

⁵⁶⁴ Sebe', 34/20.

⁵⁶⁵ Hârûf, 2020, 430.

⁵⁶⁶ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

⁵⁶⁷ Hârûf, 2020, 423.

“Nankörlük etmelerinden ötürü onları işte böyle cezalandırdık. Bize sadece nankörlük edenleri cezalandırırız.”⁵⁶⁸

(نَجَازِي) Bu kelime, kırâat âlimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer tarafından, kelimenin birinci harfi, damme (ötre) harekeli (ى) harfi ile, yine kelime içerisinde bulunan (ج) harfi, meftûh (fetha) hareke ile, (يَجَازِي) şeklinde, Verş tarafından ise, hem taklîl ve hem de hulf ile okunmuştur.⁵⁶⁹

(الْكُفُورِ) Âyet sonunda bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer tarafından ref ile, yâni kelime içerisinde bulunan (ر) harfi meftûh (fetha) ile harekelenerek, (الْكُفُورِ) şeklinde kırâat edilmiş, diğer kırâat imamları tarafından ise, (الْكُفُورِ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁵⁷⁰

18. ÂYET: (وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقَرِّ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ)

“Bereketli kıldığımız beldeler ile onlar arasında birbirini gören birçok yerleşim yeri oluşturduk ve bunlar arasında seyahati uygun konaklara ayırdık. “Oralarda geceleri, gündüzleri güven içinde seyahat edin” dedik.”⁵⁷¹

(أَيَّامًا آمِنِينَ) Bu kelimeyi, kırâat alimlerinden Hamze ve Verş nakil yaparak, Halef sekte yaparak okumuşlardır.⁵⁷²

19. ÂYET: (فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَرَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ)

“Onlar ise “Rabbimiz! Konak yerlerimizin arasını uzaklaştır” dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları darmadağın ederek ibret kıssaları haline getirdik. Kuşkusuz bunda, yeterince sabretmesini ve şükretmesini bilenler için ibretler vardır.”⁵⁷³

⁵⁶⁸ Sebe', 34/17.

⁵⁶⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 831.

⁵⁷⁰ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

⁵⁷¹ Sebe', 34/18.

⁵⁷² Hârûf, 2020, 430; Gürses, 1992, 830.

⁵⁷³ Sebe', 34/19.

(رَبَّنَا) Bu kelime içerisinde bulunan (ر) harfi, kırâat âlimlerinden Yâkub tarafından ref ile, yâni (ر) harfinin harekesi damme (ötre) ile harekelenerek, (رَبَّنَا) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (ر) harfi, meftuh (fetha) hareke ile, (رَبَّنَا) şeklinde okunmuştur.⁵⁷⁴

(بَاعِدْ) Bu kelime ise, kırâat âlimlerinden, İbni Kesîr, Ebû Amr, Hişâm, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ع) harfi şeddelenenek ve uzatan elifsiz olarak, (بَعِدْ) şeklinde, kırâat âlimlerinden Yâkub tarafından, kelime içerisinde bulunan (ع) harfi ve (د) harfi meftûh (fetha) ile harekelenerek (بَاعِدْ) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (ب) harfi uzatılarak, (ع) harfi meksûr (kesre) ile harekelenerek ve (د) harfi sükunlu kılınarak (بَاعِدْ) şeklinde okunmuştur.

(أَسْفَارِنَا) Bu kelime, (كَأَبْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve Kisâî'nin râvîsi Dûrî tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁵⁷⁵

(صَبَّارِ) Hâkezâ bu kelime de (كَأَبْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş beyne, Ebû Amr ve Kisâî'nin râvîsi Dûrî tarafından imâle ile okunmuştur.⁵⁷⁶

21. ÂYET: (وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ)

“Oysa onlar üzerinde onun hiçbir zorlayıcı gücü yoktu. (Şeytana, kendine uyanları ayartma fırsatı vermemiz ise) sadece, âhirete inananı ona şüphayle bakandan ayırt etmemiz içindir. Rabbin her şeyi görüp gözetir.”⁵⁷⁷

(شَيْءٍ) Yirmi birinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden Hamze tarafından, sukun ile beraber nakil yapılarak, revm, idgam ve ikisiyle beraber vakf yapılarak, Hişâm da hâkezâ nakl ve idgam ile, Ezrak ise meddî meşbağ

⁵⁷⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 831; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

⁵⁷⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 831.

⁵⁷⁵ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 831.

⁵⁷⁶ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 831; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 460.

⁵⁷⁷ Sebe', 34/21.

ve tavassut ile, İbni zekvân, Hafs, Hamze, İdrîs ve tarikleri ise, (ى) harfi üzerinde sekte yaparak okumuşlardır.⁵⁷⁸

22. AYET: **قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَالَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَالَهُمْ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ**

“De ki: “Allah’tan başka (ilâhî güçlere sahip) sandığınız varlıkları çağırın bakalım! Onlar göklerde ve yerde zerre miktarı bir şeye sahip olmadıkları gibi buralarda herhangi bir ortaklıkları da yoktur; Allah’ın onlardan bir destekçiye de ihtiyacı bulunmamaktadır.”⁵⁷⁹

(قُلْ ادْعُوا) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Âsım, Hamze, Yâkub, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve Muttavviî, kelime içerisinde bulunan (ل) harfini meksur (kesre) harekeli olarak, (قُلْ ادْعُوا) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (ل) harfini damme (ötre) harekeli olarak, (قُلْ ادْعُوا) şeklinde okumuşlardır.⁵⁸⁰

(فِيهِمَا) Bu kelime, Yâkub tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) harfi, damme (ötre) harekeli olarak, (فِيهِمَا) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (ه) harfi, meksûr (kesre) harekeli olarak, (فِيهِمَا) şeklinde okunmuştur.⁵⁸¹

23. ÂYET: **وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ**

“Allah katında, O’nun izin verdiği kimselerden başkasının şefaati yarar sağlamaz. Sonunda kalplerinden korku giderilince, “Rabbiniz ne buyurdu?” derler. Onlar da şu cevabı verirler: “Hak olanı buyurdu. O yücedir, uludur.”⁵⁸²

(أَذِنَ لَهُ) Bu kelimeye bulunan (ع) harfi, kırâat âlimlerinden Ebû Amr, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir, onları onaylayan Yezîdî, Hasan-ı Basrî ve A’meş tarafından, damme (ötre) ile harekelenerek, (أَذِنَ لَهُ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, meftuh (fetha) ile harekelenerek (أَذِنَ لَهُ) şeklinde okunmuştur.⁵⁸³

⁵⁷⁸ Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 430.

⁵⁷⁸ Sebe’, 34/22.

⁵⁷⁹ Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 430.

⁵⁸⁰ Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 430.

⁵⁸¹ Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 430.

⁵⁸² Sebe’, 34/23.

⁵⁸³ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 431; Dimyâtî, 1987, 460.

(فُرْع) Yirmi üçüncü âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden İbni âmir, Yâkub ve onları onaylayan A'meş tarafından, kelime içerisinde bulunan (ف) ve (ز) harfleri, meftûh (fetha) ile harekelenerek, (فُرْع) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ف) harfi, damme (ötre), (ز) harfi ise, meksûr (kesre) ile harekelenerek (فُرْع) şeklinde okunmuştur.⁵⁸⁴

(وَهُوَ) Kırâat âlimlerinden Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) harfi sükunlu kılınarak, (وَهُوَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ه) harfi damme (ötre) ile harekelenerek, (وَهُوَ) şeklinde okunmuştur.⁵⁸⁵

27. ÂYET: (قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ حَقَّقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)

“De ki: “Ortak diye O’nun yanına kattıklarınızı bana gösterin bakalım! Hayır asla (gösteremezsiniz) ! Bilâkis yegâne galip ve her şeyi hikmetle yöneten yalnız o Allah’tır.”⁵⁸⁶

(شُرَكَاء) Kelime, kırâat âlimlerinden Hamze tarafından, hemze’nin ibdali, kasr ile med ve tavassut yapılarak okunmuştur.⁵⁸⁷

29. ÂYET: (وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)

“Eğer doğru söylüyorsanız, bu vaad ne zaman gerçekleşecek, söyleyin bakalım!” diyorlar.”⁵⁸⁸

(مَتَى) Bu kelime ise, (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁵⁸⁹

30. ÂYET: (قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ)

“De ki: “Sizin için öyle bir vakit belirlenmiştir ki ondan ne bir an geri kalabilirsiniz ne de ileri geçebilirsiniz.”⁵⁹⁰

⁵⁸⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 431; Dimyâtî, 1987, 460.

⁵⁸⁵ Hârûf, 2020, 431.

⁵⁸⁶ Sebe’, 34/27.

⁵⁸⁷ Hârûf, 2020, 431.

⁵⁸⁸ Sebe’, 34/29.

⁵⁸⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 833; Hârûf, 2020, 431.

⁵⁹⁰ Sebe’, 34/30.

(لَا تَسْتَخِرُونَ) Kırâat alimlerinden verş ve tarikleri, Ebû Amr ve Râvîleri, Ebû Câfer, vakıf halinde Hamze ve onları onaylayan Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ع) ibdâl edilerek ve (ت) harfini uzatılarak (لَا تَسْتَخِرُونَ) şeklinde, geriye kalan kırâat alimleri tarafından ise, (ع) ibdâl edilmeden, sükunlu kılınarak (لَا تَسْتَخِرُونَ) şeklinde okunmuştur.⁵⁹¹

31. ÂYET: وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْ لَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُّٰمِنِينَ

“İnkâr edenler şöyle dediler: “Biz ne bu Kur’ân’a inanırız ne de bundan öncekilere!” Sen o zalimleri rablerinin huzurunda, tutuklanmış halde birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Horlananlar büyüklük taslayanlara şöyle derler: “Siz olmasaydınız, hiç kuşkusuz biz iman ederdik.”⁵⁹²

(الْقُرْءَانِ) İbni Kesîr, vakfen Hamze ve onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından, kelime içerisinde bulunan (ر) harfi meftûh (fetha) ile harekelenerek, hemzesiz olarak (الْقُرَانِ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ر) harfi sükunlu kılınarak, (الْقُرْءَانِ) şeklinde okunmuştur.⁵⁹³

(وَلَوْ تَرَىٰ) Bu kelime, (كَالنَّصَارَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imâle ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşîr ve Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî tarafından imâle ile okunmuştur.⁵⁹⁴

(مُؤْمِنِينَ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Sûsî, Ebû Câfer, Hamze ve Verş, bu kelimeyi, (ع) harfinin ibdâliyle, (مُؤْمِنِينَ) şeklinde okumuşlardır.⁵⁹⁵

32. ÂYET: قَالِ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ بَعْدٍ إِذْ جَاءَكُمْ بِلَ كُنْتُمْ مُّٰجِرِينَ

“Büyüklük taslayanlar hor görülenlere, “Size doğru yol gösterildikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Hayır, günah işleyenler sizsiniz” derler.”⁵⁹⁶

⁵⁹¹ Hârûf, 2020, 431.

⁵⁹² Sebe’, 34/31.

⁵⁹³ Gürses, 1992, 833; Hârûf, 2020, 431.

⁵⁹⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 833; Hârûf, 2020, 431.

⁵⁹⁵ Gürses, 1992, 833; Hârûf, 2020, 431.

⁵⁹⁶ Sebe’, 34/32.

(كَالْهُدَى) Otuz ikinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, (الْهُدَى) olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze ve Kisâî tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁵⁹⁷

(إِذْ جَاءَكُمْ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden, İbni Zekvân, Hamze ve Halefûl Âşîr tarafından imâle ile, Ebû Amr ve Hişam tarafından ise idgam ile okunmuştur.⁵⁹⁸

33. ÂYET: وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَعْلَالِ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Hor görülenler büyüklük taslayanlara şöyle cevap verirler: “Bilâkis! Bize Allah’ı inkâr etmemizi ve O’na ortaklar koşmamızı telkin ederken gece gündüz yaptığınız aldatmadan ibaretti.” Sonunda azabı görünce için için yanarlar. Biz de inkârcıların boyunlarına halkalar geçiririz. Onlar ancak yapıp ettiklerinin karşılığını görürler.”⁵⁹⁹

(وَالنَّهَارِ) Bu kelime, (كَابْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imâle ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶⁰⁰

37. ÂYET: وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ

“Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır. Ama iman edip dünya ve âhirete yararlı iş yapanlar başka, yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.”⁶⁰¹

(زُلْفَى) Bu kelime de (كُمُوسَى) örneğinde olduğu gibi, beyne, feth ve imale ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından feth ve beyne, Ebû Amr ve râvîsi Dûrî tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşîr tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶⁰²

⁵⁹⁷ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 833.

⁵⁹⁸ Gürses, 1992, 833; Hârûf, 2020, 432.

⁵⁹⁹ Sebe’, 34/33.

⁶⁰⁰ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 833.

⁶⁰¹ Sebe’, 34/37.

⁶⁰² Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 834.

(جَزَاءٍ) Ruveys, vasl halinde nasb ile, vakf hâlinde ise tenvin ile, (جَزَاءٍ) şeklinde, diğerleri ise, (جَزَاءٍ) şeklinde okumuşlardır.⁶⁰³

(الضَّغْفِ) kelime içerisinde bulunan (ف) harfi, kırâat âlimlerinden Ruveys tarafından ref ile, yani damme (ötre) harekeli olarak, (الضَّغْفِ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (الضَّغْفِ) şeklinde meksûr (kesre) harekeli olarak okunmuştur.⁶⁰⁴

(فِي الْغُرَفَاتِ ءَامِنُونَ) Hamze tarafından, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak bulunan (ر) harfi, sükunlu kılınarak ve (ف) harfi önünde bulunan uzatan elif düşürülerek, (فِي الْغُرَفَاتِ ءَامِنُونَ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ر) harfi meftûh (ötre) harekeli, (ف) harfi ise önünde uzatan elif bulunur halde, (فِي الْغُرَفَاتِ ءَامِنُونَ) şeklinde okunmuştur.⁶⁰⁵

38. ÂYET: (وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ)

“Âyetlerimizi etkisiz kılmak için çaba gösterenler ise azap içinde bırakılacaklardır.”⁶⁰⁶

(مُعَاجِزِينَ) Otuz sekizinci âyet içerisinde bulunan bu kelime, hac sûresinde de geçtiği üzere, kırâat âlimlerinden İbni Kesîr, Ebû Amr, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ج) harfi şeddelenerek ve öncesinde bulunan uzatan elif (ل) harfi düşürülerek (مُعَاجِزِينَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (مُعَاجِزِينَ) şeklinde okunmuştur.⁶⁰⁷

39. ÂYET: (قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ)

“De ki: “Rabbim kullarından dilediğine rızkı bol verir, dilediğine de kısar. Başkaları için ne harcarsanız Allah onun yerine yenisini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.”, 40. O gün Allah onların hepsini toplayacak ve meleklere soracak: “Bunlar mıydı size tapmakta olanlar?”⁶⁰⁸

⁶⁰³ Gürses, 1992, 834; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 460; Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483.

⁶⁰⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 460.

⁶⁰⁵ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 460.

⁶⁰⁶ Sebe', 34/38.

⁶⁰⁷ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 461.

⁶⁰⁸ Sebe', 34/39.

(فَهُوَ) Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-
1 Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (هـ) harfî sükunlu kılınarak (فَهُوَ)
şeklinde, diğerleri tarafından ise, meftuh (fetha) harekeli olarak (فَهُوَ) şeklinde
okunmuştur.⁶⁰⁹

(وَهُوَ) Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-
1 Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (هـ) harfî sükunlu kılınarak, (وَهُوَ)
şeklinde, diğerleri tarafından ise, meftuh (fetha) harekeli olarak (وَهُوَ) şeklinde
okunmuştur.⁶¹⁰

(شَيْءٍ) Otuz dokuzuncu âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden
Hamze tarafından, sukun ile beraber nakil yapılarak, revm, idgam ve ikisiyle
beraber vakf yapılarak, Hişâm da hâkezâ nakl ve idgam ile, Ezrak ise meddi meşbağ
ve tavassut ile, İbni zekvân, Hafs, Hamze, İdrîs ve tarikleri ise, (ى) harfî üzerinde
sekte yaparak okumuşlardır.⁶¹¹

40. ÂYET: (وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا تَمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهْلُوا لَنَا إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ)

**“O gün Allah onların hepsini toplayacak ve meleklerle soracak: “Bunlar
mıydı size tapmakta olanlar?”⁶¹²**

(يُحْشَرُهُمْ) Hafs, Yâkub, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Muttavvî
hâricindeki kırâat imamları tarafından, kelime içerisinde meftûh (fetha) harekeli
olarak bulunan (ى) harfî, meftûh (fetha) harekeli bir (ن) harfî ile değiştirilerek
(يُحْشَرُهُمْ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, meftûh (fetha) harekeli bir
(ى) harfî ile, (يُحْشَرُهُمْ) şeklinde okunmuştur.⁶¹³

(يَقُولُ) Hafs, Yâkub, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Muttavvî
hâricindeki kırâat imamları tarafından, kelime içerisinde meftûh (fetha) harekeli
olarak bulunan (ى) harfî, meftûh (fetha) harekeli bir (ن) harfî ile değiştirilerek
(يَقُولُ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, meftûh (fetha) harekeli bir (ى)
harfî ile, (يَقُولُ) şeklinde okunmuştur.⁶¹⁴

⁶⁰⁹ Hârûf, 2020, 432.

⁶¹⁰ Hârûf, 2020, 432.

⁶¹¹ Hârûf, 2020, 432.

⁶¹² Sebe', 34/40.

⁶¹³ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 461.

⁶¹⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 461.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) Kırkıncı âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimleri tarafından farklı okuyuş şekilleri ve farklı vecihler halinde kırâat edilmiştir. Şimdi kırâat âlimleri tarafından uygulanan bu okuyuş şekillerini aktarmaya çalışalım.

Kâlûn: Birinci hemzenin teshili ile, üç vecih şeklinde okumuştur.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)	(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)	(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
22	2 1	1 1

Ebû Amr: Birinci hemzeyi ıskât ederek, iki vecih hâlinde okumuştur.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)	(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
21	11

Dûrî: Birinci hemzeyi ıskât ederek, bir vecih halinde okumuştur.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)	(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
21	11

Ruveys Birinci hemzeyi ıskat ederek, İkinci hemzenin teshili ile, bir vecih halinde okumuştur.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
2 1

Ravh: Normal haliyle bir vecih halinde okumuştur.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
2 1

Kâlûn ve Bezzî: Birinci hemzenin teshili ve ayrıca sıla ile iki vecih halinde okumuşlardır.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)	(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
1 1	2 1

Bezzî: İkinci hemzenin teshili ve ibdâl ile okumuştur.

(هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)
5 5

Ebû Câfer: İkinci hemzenin teshili ve sıla ile, bir vecih halinde okumuştur.

(هُؤْلَاءِ هِيَاكُمُو)

2 1

Kâlûn: Birinci hemzenin teshili ve sıla ile okumuştur.

(هُؤْلَاهِ إِيَاكُمُو)

3 3

Kunbûl: İkinci hemzenin teshili ve ayrıca sıla ile bir vecih halinde okumuştur.

(هُؤْلَاءِ هِيَاكُمُو)

3 1

Verş: İkinci hemzenin teshili ile, bir vecih halinde okumuştur.

(هُؤْلَاءِ هِيَاكُمُو)

5 5

İbni Âmir, Kisâî, Ebû Bekir Şûbe ve Halefûl Âşir: Normal haliyle okumuşlardır.

(هُؤْلَاءِ إِيَاكُمُ)

3 3

Âsım: Normal haliyle bir vecih halinde okumuştur.

(هُؤْلَاءِ إِيَاكُمُ)

4 4

Hamze ve Hallâd: Normal haliyle birer vecih halinde okumuşlardır.

(هُؤْلَاءِ إِيَاكُمُ)

5 5⁶¹⁵

42. ÂYET: النَّارِ فَلْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ

⁶¹⁵ Gürses, 1992, 835. (هُؤْلَاءِ إِيَاكُمُ) bu kelime kıraat âlimleri tarafından farklı okuyuş şekilleri ve vecihler halinde okunmuş olup, okuyuş şekilleri ve yapmış oldukları vecihler yukarıda aktarılmıştır.

“(Ey tapanlar ve tapılanlar!) Artık bugün birbirinize ne fayda sağlayabilirsiniz ne de zarar verebilirsiniz. Zulmedenlere şöyle diyeceğiz: “Yalan sayıp durduğunuz ateşin azabını tadın bakalım!”⁶¹⁶

(أَنَارَ) Bu kelime, (كَابَّصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Ebû Amr'ın râvîsi Dûrî ile, kisâî'nin râvîsi Dûrî ve Sûsî tarafından imâle, Verş tarafından ise beyne ile okunmuştur.⁶¹⁷

43. ÂYET: (وَإِذَا تَنَزَّلْنَا عَلَىٰ بَنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرٍ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ)

“Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğunda “Bu, başka değil, sizi atalarınızın taptıklarından vazgeçirmek isteyen biri” demişler ve eklemişlerdi: “Bu da ancak düzmece bir yalan.” İnkâr edenler kendilerine hakikat ulaştığında onun hakkında, “Bu, besbelli bir büyüdür” demişlerdi.”⁶¹⁸

(تَنَزَّلَى) Bu kelime de (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Halef, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶¹⁹

(مُفْتَرَى) Bu kelime de vakıf halinde de (كَالْنَصَارَى) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Ebu Amr ve râvîsi Dûrî, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir ise imâle ile okumuşlardır.⁶²⁰

(عَلَيْهِمْ) Hamze, Yâkub ve onları onaylayan Ağmeş tarafından, kelime içerisinde bulunan (•) harfi, damme (ötre) hareke ile (عَلَيْهِمْ) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, meksûr (kesre) hareke ile, (عَلَيْهِمْ) şeklinde okunmuştur.⁶²¹

44. ÂYET: (وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ)

“Oysa biz onlara okuyacakları (inkârlarına dayanak yapacakları) kitaplar vermemiştik ve senden önce onlara uyarıcı da göndermemiştik.”⁶²²

⁶¹⁶ Sebe', 34/42.

⁶¹⁷ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 836.

⁶¹⁸ Sebe', 34/43.

⁶¹⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 836.

⁶²⁰ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 836.

⁶²¹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 836; Hârûf, 2020, 433.

⁶²² Sebe', 34/44.

(الْيَهُم) Hamze, Yâkub ve onları onaylayan Şenebûzî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) harfi, damme (ötre) hareke ile (الْيَهُم) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, meksûr (kesre) hareke ile (الْيَهُم) şeklinde okunmuştur.⁶²³

45. ÂYET: (وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ)

“Onlardan öncekiler de (ilâhî bildirimleri) yalan saymışlardı. Bunlar (şimdikiler) onlara verdiklerimizin onda birine bile ulaşamadılar. Buna rağmen onlar peygamberlerimi yalancılıkla itham etmişlerdi. Ben de bilerseniz onları nasıl cezalandırdım!”⁶²⁴

(نَكِيرِ) Verş tarafından vasl halinde, (ي) harfinin isbâtı ile, (نَكِيرِ) şeklinde, Yâkub tarafından ise, vasl halinde (ي) harfinin isbâtı ile, (نَكِيرِ) şeklinde ve vakf halinde de (نَكِيرِ) şeklinde olmak üzere, her iki durumda da (ي) harfinin isbâtı ile, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (نَكِيرِ) şeklinde okunmuştur.⁶²⁵

46. ÂYET: (قُلْ إِنَّمَا أَعِذُّكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفَرَادَى تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ)

“De ki: “Size tek bir öğüt vereceğim: Allah için, başkalarıyla birlikte veya tek başınıza şöyle bir durup düşünün! (Görüyorsunuz ki) arkadaşınızda cinnetten eser yok; o ancak şiddetli bir azap öncesinde sizi uyaran bir kimse.”⁶²⁶

(مِثْلِي) Bu kelime, (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶²⁷

(وَفَرَادَى) Bu kelime de (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶²⁸

(تُمْ تَتَفَكَّرُوا) Ruveys tarafından, kelime içerisinde bulunan (ت) harfi, (ت)harfine idgam edilerek, (تُمْ تَتَفَكَّرُوا) şeklinde okunmuştur.⁶²⁹

⁶²³ Hârûf, 2020, 433.

⁶²⁴ Sebe', 34/45.

⁶²⁵ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 837; Hârûf, 2020, 433.

⁶²⁶ Sebe', 34/46.

⁶²⁷ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 837.

⁶²⁸ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 837.

⁶²⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 837; Hârûf, 2020, 433; Dimyâtî, 1987, 461.

47. AYET: (قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ)

“De ki: “Sizden isteyebileceğim bir karşılık varsa o da sizin olsun; benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allahtır. O her şeye tanıktır.”⁶³⁰

(فَهُوَ) Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (هـ) harfi sükunlu kılınarak, (فَهُوَ) şeklinde, diğerleri tarafından ise, meftuh (fetha) harekeli olarak (فَهُوَ) şeklinde okunmuştur.⁶³¹

(شَيْءٍ) Otuz dokuzuncu âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden Hamze tarafından, sukun ile beraber nakil yapılarak, revm, idgam ve ikisiyle beraber vakf yapılarak, Hişâm da hâkezâ nakl ve idgam ile, Ezrak ise meddi meşbağ ve tavassut ile, İbni zekvân, Hafs, Hamze, İdrîs ve tarikleri ise, (ي) harfi üzerinde sekte yaparak okumuşlardır.⁶³²

(أَجْرِي) Nâfî, Ebû Amr, İbni Âmir, Hafs, Ebû Câfer, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ي) harfi sükunlu kılınarak (أَجْرِي) şeklinde okunurken, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ي) harfi, meftûh (fetha) hareke ile (أَجْرِي) şeklinde okunmuştur.⁶³³

48. ÂYET: (قُلْ إِنْ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَافُ الْغُيُوبِ)

“De ki: “Kuşkusuz rabbim gerçeği ortaya koyar; O, gayblar âlemini hakkıyla bilmektedir.”⁶³⁴

(الْغُيُوبِ) Bu kelime, Ebû Bekir Şûbe, Hamze, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Ağmeş tarafından, kelime içerisinde bulunan (غ) harfi, meksûr (kesre) ile harekelenerek, (الْغُيُوبِ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (غ) harfi, damme (ötre) ile harekelenerek, (الْغُيُوبِ) şeklinde okunmuştur.⁶³⁵

49. ÂYET: (قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِيُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ)

“De ki: “Hak gelmiştir; bâtil ne yeni bir şey var edebilir, ne de eskiyi geri getirebilir.”⁶³⁶

⁶³⁰ Sebe', 34/47.

⁶³¹ Hârûf, 2020, 432.

⁶³² Hârûf, 2020, 432.

⁶³³ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 837; Hârûf, 2020, 433.

⁶³⁴ Sebe', 34/48.

⁶³⁵ Hârûf, 2020, 433.

⁶³⁶ Sebe', 34/49.

(يُؤَيِّ) Bu kelime, Hamze ve Hişâm tarafından hemze'nin ibdâli ile ve (ى) harfî sakın kılınarak (يُؤَيِّ) şeklinde okunmuştur.⁶³⁷

50. ÂYET: (قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ)

“De ki: “Şayet ben yanlış yolda isem bunun vebali banadır. Eğer doğru yolda isem bu da rabbimin bana vahyettiği sayesinde. Şüphesiz O her şeyi işitmektedir, çok yakınımızdadır.”⁶³⁸

(رَبِّي إِنَّهُ) Nâfî, Ebû Amr, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) harfî, meftûh (fetha) ile harekelenerek (رَبِّي إِنَّهُ) şeklinde okunurken, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ى) harfî sakın kılınarak (رَبِّي إِنَّهُ) şeklinde okunmuştur.⁶³⁹

51. ÂYET: (وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ)

“Korkuya ve telâşa kapıldıklarında onları bir görsen! Artık kaçış-kurtuluş yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır.”⁶⁴⁰

(تَرَى) Bu kelime, (كَالْنَّصَارَى) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebu Amr ve râvîsi Dûrî, Hamze, Kisâi ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶⁴¹

52. ÂYET: (وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَإِنَّا لَلْمُتَنَافِسِينَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ)

“Artık ona inandık” diyecekler; ama (dünyaya) bu kadar uzak bir yerden (kurtarıcı bir imana) kavuşmak ne mümkün!⁶⁴²

(وَإِنَّا) Bu kelime, beyne, imale ve hulf ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Ebû Amr'ın râvîsi Dûrî tarafından beyne, Verş tarafından hulf, Hamze, Kisâi ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁶⁴³

(الْمُتَنَافِسِينَ) Ebû Amr, Ebû Bekir Şûbe, Hamze, Kisâi, onları onaylayan Yezîdî ve A'meş tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfî yerine (ء) harfî getirilerek

⁶³⁷ Hârûf, 2020, 398.

⁶³⁸ Sebe', 34/50.

⁶³⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Hârûf, 2020, 434.

⁶⁴⁰ Sebe', 34/51.

⁶⁴¹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 838.

⁶⁴² Sebe', 34/52.

⁶⁴³ Gürses, 1992, 838.

(التَّائِشُ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (و) harfi ile, (التَّائِشُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁴⁴

2. 2. 7. Mü'min Sûresinin Kırâatlar Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmamızın bu bölümünde, kırâat ve tefsir kaynaklarından faydalanılarak, Mü'min sûresinde mevcut olan kıraat farklılıkları ortaya konulacak ve çıkarılan bu kırâat farklılıklarının değerlendirilmesi yapılarak anlama ve tefsire olan etkisi okuyucuya aktarılacaktır.

2. 2. 8. Mü'min Sûresindeki Kıraat Farklılıkları

1. ÂYET: (حم)

“Hâ-mîm.”⁶⁴⁵

(حم) Huruf-u Mukattaa olan bu kelime, kırâat alimlerinden Verş ve Ebû Amr tarafından (ح) harfinin fethası ile taklil ile, İbni Zekvân, Ebû Bekir Şûbe, Hamze, Kisâi ve Halefûl Âşir tarafından imâle ile, Ebû Câfer tarafından ise, (ح, ميم) şeklinde sekte ile okunmuştur.⁶⁴⁶

5. ÂYET: (كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابُ)

“Bunlardan önce Nûh’un kavmi, onların ardından da çeşitli topluluklar ilâhî gerçeği yalanlamış, her topluluk kendi peygamberlerini yakalayıp etkisiz hale getirmeye kalkışmış, asılsız iddialarla gerçeği ortadan kaldırmak için mücadele vermişlerdi; sonunda onların yakalarına yapıştım. Nasılmış benim cezalandırmam, gördüler!”⁶⁴⁷

(الْعِقَابُ) Kıraat âlimlerinden Yâkub tarafından hem vakf ve hemde vasl hâlinde (ى) isbât edilerek, onu onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından ise, sadece vasl halinde (ى) isbât edilerek (الْعِقَابِ) şeklinde okunmuş, diğer kırâat imamları tarafından ise, (الْعِقَابُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁴⁸

6. ÂYET: (وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)

⁶⁴⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 838; Hârûf, 2020, 434; Dimyâtî, 1987, 461.

⁶⁴⁵ Mü'min, 40/1.

⁶⁴⁶ Palûvî, 2019, 119, Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 900; Hârûf, 2020, 467.

⁶⁴⁷ Mü'min, 40/5.

⁶⁴⁸ Palûvî, 2019, 119, Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 900; Hârûf, 2020, 467; Dimyâtî, 1987, 484.

“Böylece (kavminden) inkâra sapanlar hakkında rabbinin verdiği, “Onlar artık cehennemliktir” şeklindeki hüküm gerçekleşmiş olacak.”⁶⁴⁹

(كَلِمَةً) Nâfî, İbni Âmir ve Ebû Câfer tarafından, (م) harfinden sonra uzatan elif (ل) getirilerek (كَلِمَاةً) şeklinde okunmuştur.⁶⁵⁰

(النَّارِ) Bu kelime, (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve râvîsi Dûrî, ayrıca Kisâî'nin râvîsi Dûrî imâle ile okumuşlardır.⁶⁵¹

7. ÂYET: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِ الَّذِينَ تَابُوا وَتَّبِعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ)

“Arşı yüklenenler ile onun çevresinde bulunanlar rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler ve müminlerin bağışlanmasını dilerler: “Ey rabbimiz! Sen, rahmetin ve ilminle her şeyi kuşattın. Tövbe edenleri ve yolundan gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru!”⁶⁵²

(وَقِهِمْ) Bu kelime, kırâat alimlerinden ruveys ve tarikleri tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) harfi sükunlu kılınarak, (وَقِهِمْ) şeklinde okunmuş, diğer kırâat imamları ise, meksur (kesre) harekeli olarak (وَقِهِمْ) şeklinde okumuşlardır.⁶⁵³

9. ÂYET: (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ)

“Onları kötü sonuçlardan koru. O gün sen kimi kötü sonuçlardan korumuşsan onu rahmetine mazhar kılmışsın demektir. İşte en büyük kurtuluş da budur.”⁶⁵⁴

(وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ) Ebu Amr, Ravh, Ruveys ve tarîkleri, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (م) harfi, meksûr (kesre) harekeli olarak (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ) şeklinde, Hamze, Kisâî ve râvîleri, Ruveys, onları onaylayan A'meş tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) ve (م) harfleri, damme (ötre) harekeli olarak (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ه) harfi, meksûr (kesre) harekeli ve (م) harfi, damme (ötre) harekeli olarak (وَقِهِمُ)

⁶⁴⁹ Mü'min, 40/6.

⁶⁵⁰ Palûvî, 2019, 119, Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 900; Hârûf, 2020, 467; Dimyâtî, 1987, 484.

⁶⁵¹ Palûvî, 2019, 119; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 900.

⁶⁵² Mü'min, 40/7.

⁶⁵³ Gürses, 1992, 902; Hârûf, 2020, 467; Dimyâtî, 1987, 484.

⁶⁵⁴ Mü'min, 40/9.

(السَّيِّئَاتِ) şeklinde, ayrıca vakf halinde Hamze tarafından, (السَّيِّئَاتِ) kelimesinde bulunan (ء) harfi ibdâl edilerek ve yerine meftûh (fetha) harekeli bir (ي) harfi getirilerek, (السَّيِّئَاتِ) şeklinde okunmuştur.⁶⁵⁵

13. ÂYET: (هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ)

“Size işaretlerini gösteren, sizin için gökten rızık (yağmur) indiren O’dur. Ama Allah’a yönelenden başkası (bundan) ders çıkarmaz.”⁶⁵⁶

(وَيُنَزِّلُ) İbni Kesir, Ebu Amr, Yâkub, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ن) harfi sükunlu, (ز) harfi ise, meksûr (kesre) harekeli kılınarak (وَيُنَزِّلُ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri ise, (ن) harfi meftûh (fetha) harekeli, (ز) harfi de meksûr (kesre) harekelihale getirilerek (وَيُنَزِّلُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁵⁷

15. ÂYET: (رَفِيعَ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ)

“O’nun dereceleri yüksektir, arşın sahibidir; buluşma günü hakkında uyarıda bulunması için kullarından dilediğine iradesiyle vahyi indirir.”⁶⁵⁸

(الدَّرَجَاتِ ذُو) Sûsî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ت) harfi, (ذ) harfine idğâm edilerek, (الدَّرَجَاتُ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (الدَّرَجَاتِ ذُو) idğâm yapılmadan okunmuştur.⁶⁵⁹

(التَّلَاقِ) On beşinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden Verş ve tarikleri, Kâlûn ve tarikleri, İbni Verdân, onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından vasl halinde (ي) harfi isbât edilerek, (اتَّلَاقِي) şeklinde, Kâlûn tarafından hulf ile, yani hem (اتَّلَاقِي) ve hem de (التَّلَاقِ) şeklinde, İbni kesîr ve Yâkub tarafından ise, iki durumda da yani hem vasl ve hem de vakf halinde (اتَّلَاقِي) şeklinde okunmuştur.⁶⁶⁰

16. ÂYET: (يَوْمَهُمْ بَارَزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّانِ)

⁶⁵⁵ Gürses, 1992, 902; Hârûf, 2020, 468.

⁶⁵⁶ Mü’min, 40/13.

⁶⁵⁷ Gürses, 1992, 902; Hârûf, 2020, 468; Dimyâtî, 1987, 484.

⁶⁵⁸ Mü’min, 40/15.

⁶⁵⁹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 903.

⁶⁶⁰ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 903; Hârûf, 2020, 468.

“O gün onlar, Allah’a gizli kalan hiçbir şeyleri olmaksızın (kabirlerinden) çıkarlar. Bugün hükümrânlık kimindir? Elbette tek ve mutlak hükümrân olan Allah’ındır!”⁶⁶¹

(شَيْءٌ) On altıncı âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden Hamze tarafından, sukun ile beraber nakil yapılarak, revm, idgam ve ikisiyle beraber vakf yapılarak, Hişâm da hâkezâ nakl ve idgam ile, Ezrak ise meddi meşbağ ve tavassut ile, İbni zekvân, Hafs, Hamze, İdrîs ve tarikleri ise, (ى) harfi üzerinde sekte yaparak okumuşlardır.⁶⁶²

(يُخْفَى) Bu kelime, (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁶⁶³

(الْقَهَّارِ) Bu kelime, İbrahim sûresinde geçen (كَالْبَوَّارِ) kelimesinde olduğu gibi, kırâat âlimlerinden Hamze ve Verş tarafından taklîl ile okunmuştur.⁶⁶⁴

17. ÂYET: (الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ)

“O gün herkes yaptığının karşılığını bulur. O gün hiçbir haksızlık olmayacaktır; kuşkusuz Allah’ın hesabı çok hızlıdır.”⁶⁶⁵

(تُجْزَى) Bu kelime de (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁶⁶⁶

20. ÂYET: (وَاللَّهُ يَفْضِلُ بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ)

“Ve Allah adaletle hüküm verir; onların Allah’tan başka taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Kuşkusuz Allah her şeyi en iyi işiten ve en iyi görendir.”⁶⁶⁷

⁶⁶¹ Mü’min, 40/16.

⁶⁶² Hârûf, 2020, 468.

⁶⁶³ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 903.

⁶⁶⁴ Palûvî, 2019, 77.

⁶⁶⁵ Mü’min, 40/17.

⁶⁶⁶ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 903.

⁶⁶⁷ Mü’min, 40/20.

(يَدْعُونَ) Nâfi, Hişâm ve İbni Zekvân tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) harfi yerine, (ت) harfi getirilerek, (تَدْعُونَ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ى) harfi ile (يَدْعُونَ) şeklinde okunmuştur.⁶⁶⁸

(شَيْءٌ) Yirminci âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat alimlerinden Hamze tarafından, sukun ile beraber nakil yapılarak, revm, idgam ve ikisiyle beraber vakf yapılarak, Hişâm da hâkezâ nakl ve idgam ile, Ezrak ise meddi meşbağ ve tavassut ile, İbni zekvân, Hafs, Hamze, İdrîs ve tarikleri ise, (ى) harfi üzerinde sekte yaparak okumuşlardır.⁶⁶⁹

21. ÂYET: (أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كُتُواهُمْ. أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ)

“Yeryüzünde dolaşp da kendilerinden öncekilerin âkîbetlerinin nice olduğunu görmediler mi? Onlar, güçleri ve yeryüzünde bıraktıkları eserler itibariyle bunlardan daha üstün idiler. Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakalayıp cezalandırdı; kendilerini Allah’a karşı koruyan da olmadı.”⁶⁷⁰

(أَشَدَّ مِنْهُمْ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden İbni âmir tarafından, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak yer alan (و) harfi yerine (ك) harfi getirilerek, (أَشَدَّ مِنْكُمْ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (و) harfi ile, (أَشَدَّ مِنْهُمْ) şeklinde okunmuştur.⁶⁷¹

(وَاقٍ) Bu kelime, vakıf halinde İbni Kesîr ve onu onaylayan İbni Muhaysın tarafından (ى) harfi isbât edilerek, (وَاقِي) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, tenvinli halde (وَاقٍ) şeklinde okunmuştur.⁶⁷²

22. ÂYET: (ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَاخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ)

“Bunun sebebi, peygamberleri onlara açık seçik kanıtlar getirdiklerinde bunları inkâr etmeleriydi. İşte bunun için Allah onları yakalayıp cezalandırdı. Çünkü O güçlüdür, cezası çok çetindir.”⁶⁷³

⁶⁶⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 903; Hârûf, 2020, 469; Dimyâtî, 1987, 485.

⁶⁶⁹ Hârûf, 2020, 467.

⁶⁷⁰ Mü'min, 40/21.

⁶⁷¹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 904; Hârûf, 2020, 469; Dimyâtî, 1987, 485.

⁶⁷² Hârûf, 2020, 469.

⁶⁷³ Mü'min, 40/22.

(تَاتِيهِمْ) Kıraat âlimlerinden Yâkub tarafından, kelime içerisinde bulunan (ه) harfi, damme (ötre) harekeli olarak, (تَاتِيهِمْ) şeklinde, Verş ve tarîkleri, Ebû Amr ve râvîleri, Ebû Câfer, vakf halinde Hamze, onları onaylayan Yezîdi ve Ebû Amr tarafından (ت) harfini müteakip, (ه) harfi ibdâl edilerek ve uzatan elif (ا) harfi getirilerek, (تَاتِيهِمْ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (تَاتِيهِمْ) şeklinde değişiklik yapılmadan okunmuştur.⁶⁷⁴

(رُسُلُهُمْ) Ebu Amr, onu onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından kelime içerisinde bulunan (س) harfi sükunlu kılınarak (رُسُلُهُمْ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (رُسُلُهُمْ) şeklinde değişiklik yapılmadan okunmuştur.⁶⁷⁵

25. ÂYET: **فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ**

“Mûsâ, katımızdan verilmiş hakikati onlara getirdiğinde, “Onunla birlikte olan inanmış kişilerin oğullarını öldürün, kızlarını diri bırakın!” dediler. Oysa inkârcıların tuzağı hep boşa çıkmıştır.”⁶⁷⁶

(نِسَاءَهُمْ) Bu kelime, vakf halinde kıraat alimlerinde Hamze tarafından, teshil ile beraber med ve kasr yapılarak okunmuştur.⁶⁷⁷

26. ÂYET: **وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ**

“Firavun, “Bırakın beni de şu Mûsâ’yı öldüreyim! Tanrısına yalvarsın bakalım (kurtulabilecek mi) ! Çünkü onun, dininizi değiştirmesinden yahut ülkede huzursuzluk çıkarmasından kaygı duyuyorum” dedi.”⁶⁷⁸

(ذُرُونِي أَقْتُلْ) Bu kelime, kırâat alimlerinden, İbni Kesîr, Verş, İsbahânî, onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından kelime içerisinde bulunan (ي) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek (ذُرُونِي) şeklinde, geriye kalan kırâat imamları tarafından ise, (ي) harfi üzerinde med yapılarak (ذُرُونِي) şeklinde okunmuştur.⁶⁷⁹

(إِنِّي أَخَافُ) Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Câfer, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ي) harfi, meftûh (fetha)

⁶⁷⁴ Hârûf, 2020, 469; Gürses, 1992, 904.

⁶⁷⁵ Hârûf, 2020, 469; Gürses, 1992, 904; Dimyâtî, 1987, 485.

⁶⁷⁶ Mü'min, 40/25.

⁶⁷⁷ Hârûf, 2020, 469.

⁶⁷⁸ Mü'min, 40/26.

⁶⁷⁹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905; Hârûf, 2020, 470.

ile harekelenerek (اَيَّ اَخَافُ) şeklinde, geriye kalan kırâat imamları tarafından ise, (ى) harfi üzerinde med yapılarak (اَيَّ اَخَافُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁸⁰

(اَوْ اَنْ) Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfi, fetha ile harekelenerek ve öncesinde bulunan (ء) harfi olmaksızın, (وَأَنْ) şeklinde okumuşlardır.⁶⁸¹

(أَنْ يَظْهَرُ) Bu kelime, kıraat alimlerinden, Nâfî, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer, Yâkub, haricindeki kırâat âlimleri tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) ve (ء) harfleri, meftûh (fetha) ile harekelenerek, (أَنْ يَظْهَرُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁸²

(الْفَسَادُ) Bu kelime de Nâfî, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer, Yâkub, haricindeki kırâat âlimleri tarafından, kelime içerisinde bulunan (د) harfi ref ile, yani damme (ötre hareke ile, (الْفَسَادُ) şeklinde, Nâfî, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer, Yâkub, haricindeki kırâat âlimleri tarafından ise, meftûh (fetha) hareke ile, (الْفَسَادُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁸³

27. ÂYET: (وَقَالَ مُوسَى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ)

“Mûsâ ise, “Hesap gününe inanmayan her kibirli kişinin şerrinden, benim ve sizin rabbiniz olan Allah’a sığındım!” dedi.”⁶⁸⁴

(عُذْتُ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Ebû Amr, Hamze, Kisâî, Ebû Câfer ve Halefûl Âşîr tarafından, kelime içerisinde sükunlu halde bulunan (ذ) harfi, yine kelime içerisinde bulunan (ت) harfine idgâm edilerek, (عُذْتُ) şeklinde okunmuştur.⁶⁸⁵

28. ÂYET: (وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ)

“Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir mümin kişi şöyle dedi: “Adamı, ‘Rabbim Allaktır’ dediği için öldürecek misiniz? Oysa o size rabbinizden âyetler getirmiştir. Eğer yalancı biriyse yalanı kendi zararınadır; ama eğer doğru söylüyorsa size bildirip uyardığı şeyin bir kısmı başınıza

⁶⁸⁰ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905; Hârûf, 2020, 470.

⁶⁸¹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905; Hârûf, 2020, 470.

⁶⁸² Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905; Hârûf, 2020, 470.

⁶⁸³ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905.

⁶⁸⁴ Mû'min, 40/27.

⁶⁸⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502.

gelecektir. Hiç kuşku yok ki Allah, aşırılığa sapmış, yalancı kimseyi doğru yola ulaştırmaz.”⁶⁸⁶

(يَكْذِبًا) Sûsî tarafından bu kelime, idgâm ile, (يَكْذِبًا) şeklinde, ve idgâmsız (يَكْ كَذِبًا) şeklinde okunmuştur.⁶⁸⁷

29. ÂYET: (يَا قَوْمِ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ)

“Ey benim kavmim! Bugün ülkede hâkimiyeti elinde bulunduran bir toplum olarak hükümlanlık sizindir. Ama eğer Allah’ın cezası başımıza gelirse O’na karşı bize kim yardım edebilir?” Firavun ise, “Ben sadece kendi bilip gördüğümü size gösteriyorum ve sizi yalnızca doğru yola yönlendiriyorum” dedi.”⁶⁸⁸

(بِأَسِ) Ebû Amr ve râvîsi Sûsî, Ebû Câfer, vakf halinde Hamze, onları onaylayan Yezîdî tarafından, (ب) harfî med yapılarak, (بِأَسِ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (بِأَسِ)‘nin sükunlu haliyle, (بِأَسِ) şeklinde okunmuştur.⁶⁸⁹

(أَرَى) Bu kelime, (كَالْنَصَارَى) örneğinde olduğu gibi imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Halef, Ebû Amr, Dûrî, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁶⁹⁰

30. ÂYET: (وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ)

“İnanan kişi de şöyle dedi: “Ey kavmim! Doğrusu vaktiyle (peygamberlerine karşı) gruplar oluşturmuş eski toplulukların yaşadıkları felâketlerin benzerinin sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum.”⁶⁹¹

(إِنِّي) Bu kelime de kırâat alimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde sakın halde bulunan (ي) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek (إِنِّي) şeklinde okunmuştur.⁶⁹²

31. ÂYET: (مِثْلَ دَابِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ)

⁶⁸⁶ Mü’min, 40/28.

⁶⁸⁷ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905.

⁶⁸⁸ Mü’min, 40/29.

⁶⁸⁹ Hârûf, 2020, 470.

⁶⁹⁰ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905.

⁶⁹¹ Mü’min, 40/30.

⁶⁹² Gürses, 1992, 906.

“Nûh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonrakilerin durumu gibi. Allah asla kulları için zulmü istemez.”⁶⁹³

(دَاب) Sûsî, Ebû câfer, Verş ve tariki İsbahânî, Vakfen Hamze ve Yezîdî tarafından (ء) harfinin ibdâli ile, (دَاب) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, sükunlu haliyle (دَاب) şeklinde okunmuştur.⁶⁹⁴

(يُرِيدُ ظُلْمًا) Bu kelime de Sûsî tarafından, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak bulunan (د) harfi, (ظ) harfine idgâm edilerek, (يُرِيظُلْمًا) şeklinde okunmuştur.⁶⁹⁵

32. ÂYET: (وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ)

“Ey kavmim! İnsanların çığrışacağı günde başınıza gelecek olanlardan korkuyorum.”⁶⁹⁶

(إِنِّي) Bu kelime de kırâat alimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde sakin halde bulunan (ى) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek (إِنِّي) şeklinde okunmuştur.⁶⁹⁷

(التَّنَادِ) Bu kelime, (التَّلَاقِ) kelimesi örneğinde olduğu gibi, Verş ve tarikleri, Kâlûn ve tarikleri, İbni Verdân, onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından vasl halinde (ى) harfi isbât edilerek, (التَّنَادِى) şeklinde, Kâlûn tarafından hulf ile, yani hem (التَّنَادِى) ve hem de (التَّنَادِ) şeklinde, İbni kesîr ve Yâkub tarafından ise, iki durumda da yani hem vasl ve hem de vakf halinde ise, (التَّنَادِى) şeklinde okunmuştur.⁶⁹⁸

33. ÂYET: (يَوْمَ تُولُونِ مُدْبِرِينَ مَالَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ)

“Öyle bir gün ki arkanızı dönüp kaçarsınız ama sizi Allah’tan kurtaracak hiçbir güç bulamazsınız! Allah kimi şaşırtırsa artık onu doğru yola yönlendirebilecek bir güç yoktur.”⁶⁹⁹

(هَادٍ) Bu kelime de el-Müeyesser fi’l-Kırââtî’l-Aşr adlı eserin 469. Sahifesinde geçen (وَاقٍ) kelimesi örneğinde olduğu gibi, vakıf halinde İbni Kesîr ve onu

⁶⁹³ Mü’min, 40/31.

⁶⁹⁴ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 906; Hârûf, 2020, 470.

⁶⁹⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 906.

⁶⁹⁶ Mü’min, 40/32.

⁶⁹⁷ Gürses, 1992, 906.

⁶⁹⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 903; Hârûf, 2020, 468.

⁶⁹⁹ Mü’min, 40/33.

onaylayan İbni Muhaysın tarafından (ى) harfi isbât edilerek, (هَادِى) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, tenvinli halde (هَادٍ) şeklinde okunmuştur.⁷⁰⁰

35. ÂYET: (الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتِيهِمْ كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا) كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ

“Onlar, kendilerine ulaşmış kesin bir kanıt olmadan Allah’ın âyetleri hakkında tartışmaya girişirler. Bu tutum, gerek Allah yanında gerekse inananlar yanında büyük bir nefrete sebep olur. Allah, kendini beğenmiş her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.”⁷⁰¹

(أَتِيهِمْ) Bu kelime, (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, imâle, feth, nakil, sekte ve beyne ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş tarafından feth, nakil ve beyne, Kisâi ve Halefûl Âşir tarafından imâle, Hamze tarafından nakil ve imâle, Halef tarafından ise imâle ve sekte yapılmaktadır.⁷⁰²

(قَلْبٍ) Ebû Amr ve İbni Zekvân, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ب) harfi tenvinli olarak (قَلْبٍ) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, meksûr (kesre) harekeli olarak (قَلْبٍ) şeklinde okunmuştur.⁷⁰³

(جَبَّارٍ) Bu kelime de (كَابِصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle, tenvîn ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Kisâi’nin râvîsi Dûrî tarafından imâle, Ebû Amr tarafından ise imâle ve tenvîn ile okunmuştur.⁷⁰⁴

36. ÂYET: (وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلَّ الْأَسْبَابَ)

“Firavun, “Ey Hâmân!” dedi, “Bana yüksek bir kule inşa et; belki bazı yollara, göklerin yollarına ulaşırım da bu sayede Mûsâ’nın ilâhını görebilirim!”⁷⁰⁵

(لَعَلَّى) Bu kelime, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) harfi,

⁷⁰⁰ Hârûf, 2020, 469.

⁷⁰¹ Mü’mîn, 40/35.

⁷⁰² Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907.

⁷⁰³ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907; Hârûf, 2020, 471; Dimyâtî, 1987, 485.

⁷⁰⁴ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907.

⁷⁰⁵ Mü’mîn, 40/36.

meftûh (fetha) hareke ile (لَعَلَى) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, uzatan (ى) şeklinde (لَعَلَى) şeklinde kırâat edilmiştir.⁷⁰⁶

37. ÂYET: (أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَاطَّلَعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لِأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ)

“Doğrusu onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum.” İşte böylece, yaptığı çirkin iş Firavun’a güzel göründü ve doğru yolu bulması engellendi. Firavun’un tuzağı hüsrandan başka bir sonuç doğurmadı.”⁷⁰⁷

(فَاطَّلَعَ) Bu kelime içerisinde bulunan (ع) harfi, kırâat âlimlerinden Hafs tarafından, meftûh (fetha) hareke ile, (فَاطَّلَعَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ع) harfi, damme (ötre) hareke ile, (فَاطَّلَعَ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁷⁰⁸

(وَصَدَّ) Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde bulunan (ص) harfi nasb ile, (وَصَدَّ) şeklinde, Âsım, Hamze, Kisâî, Yâkub, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından ise, damme (ötre) hareke ile, (وَصَدَّ) şeklinde okunmuştur.⁷⁰⁹

38. ÂYET: (وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ)

“Mümin kişi sözlerine şöyle devam etti: “Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.”⁷¹⁰

(اتَّبِعُونِ) Bu kelime, Kâlûn, Ebû Amr, Ebû Câfer tarafından, vasl halinde (ى) harfi isbat edilerek, (اتَّبِعُونِى) şeklinde, İbni Kesir ve Yâkub tarafından her iki durumda, yani hem vasl ve hem de vakf halinde (ى) harfi isbat edilerek, (اتَّبِعُونِى) şeklinde okunmuştur.⁷¹¹

39. ÂYET: (يَا قَوْمِ إِنَّمَا هِذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ)

“Ey kavmim! Bu dünya hayatı bir sürelik yararlanmadan ibarettir; âhirete gelince, ebedîlik yurdu işte orasıdır.”⁷¹²

⁷⁰⁶ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907; Hârûf, 2020, 471.

⁷⁰⁷ Mü'min, 40/37.

⁷⁰⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907; Hârûf, 2020, 471; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷⁰⁹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907; Hârûf, 2020, 471.

⁷¹⁰ Mü'min, 40/38.

⁷¹¹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 908; Hârûf, 2020, 471; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷¹² Mü'min, 40/39.

(الْقَرَار) Bu kelime, Âl-i İmrân sûresinde geçmekte olan (كَالْإِبْرَارِ) kelimesi örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Ebû Amr, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından imâle, Hamze, Hallâd ve Verş tarafından ise, beyne ile okunmuştur.⁷¹³

40. ÂYET: (مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَيَّ مِثْلُهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ)

“Kim bir kötülük yapmışsa sadece o kötülüğünün miktarınca ceza görecektir; kim de -erkek olsun kadın olsun- inanmış bir kişi olarak dünya ve âhirete yararlı iş yapmışsa işte böyleleri de cennete girecekler, orada kendilerine hesapsız nimetler verilecektir.”⁷¹⁴

(يُجْزَى) Bu kelime, (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imale ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷¹⁵

(أَنْتَى) Bu kelime de (كَمْوَسَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imâle ile okunmakta olup, kıraat âlimlerinden Verş ve Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî tarafından beyne, Hamze ve Halef tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁷¹⁶

(وَهُوَ) Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî, Ebû Câfer, onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfî sükunlu kılınarak, (وَهُوَ) şeklinde, diğerleri tarafından ise, meftuh (fetha) harekeli olarak (وَهُوَ) şeklinde okunmuştur.⁷¹⁷

(يَدْخُلُونَ) İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer, Yâkub tarafından, (ي) harfinin damme (ötre) ’si, (خ) harfinin meftûh (fetha) ’u ile, (يَدْخُلُونَ) şeklinde, Nâfî, İbni Âmir, Hafs, Hamze, Kisâî, Halef, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve Ağmeş tarafından ise, (ي) harfinin meftûh (fetha) ’u, (خ) harfinin damme (ötre) ’si ile, (يَدْخُلُونَ) şeklinde okunmuştur.⁷¹⁸

41. ÂYET: (وَيَا قَوْمِ مَالِي أَدْعُوكُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ)

⁷¹³ Gürses, 1992, 908.

⁷¹⁴ Mü'min, 40/40.

⁷¹⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 908.

⁷¹⁶ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 908.

⁷¹⁷ Hârûf, 2020, 471.

⁷¹⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 908; Hârûf, 2020, 471; Dimyâtî, 1987, 486.

“Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz!”⁷¹⁹

(مَالِي) Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Hişâm ve Ebû Câfer, İbni Zekvân, onları onaylayan İbni Muhaysîn ve Yezîdî tarafından, (ى) harfi mansûb ile, (مَالِي) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ى) harfi, harekesiz olarak (مَالِي) şeklinde okunmuştur.⁷²⁰

(النَّارِ) Bu kelime de (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî, Kisâî’nin râvîsi Dûrî ve Sûsî tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷²¹

42. ÂYET: (تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأَشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ)

“Siz bana Allah’ı inkâr etmem ve hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığım şeyleri O’na ortak koşmam için çağrıda bulunuyorsunuz; ben ise sizi izzet sahibi, çok bağışlayıcı olan Allah’a davet ediyorum.”⁷²²

(الْغَفَّارِ) Bu kelime, (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve Kisâî’nin râvîsi Dûrî tarafından imâle ile okunmuştur.⁷²³

43. ÂYET: (لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنْ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)

“Gerçek şu ki siz beni, bu dünyada da öteki dünyada da çağrılmaya değer olmayan bir şeye davet ediyorsunuz. Kuşku yok ki dönüşümüz Allah’adır ve hakikat çizgisinden sapanlar, işte onlar cehennemliktir.”⁷²⁴

(النَّارِ) Bu kelime de (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve râvîsi Dûrî, Kisâî’nin râvîsi Dûrî tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷²⁵

44. ÂYET: (فَسْتَدْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفَوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ)

⁷¹⁹ Mü’min, 40/41.

⁷²⁰ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 908; Hârûf, 2020, 472; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷²¹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 908.

⁷²² Mü’min, 40/42.

⁷²³ Gürses, 1992, 908.

⁷²³ Gürses, 1992, 909.

⁷²⁴ Mü’min, 40/43.

⁷²⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 909.

“Size söylediklerimi yakında hatırlayıp anlayacaksınız. Ben durumumu Allah’a havale ediyorum; kuşkusuz Allah kullarını çok iyi görmektedir.”⁷²⁶

(أَمْرِي) Nâfî, Ebû Amr, Ebû Câfer ve onları onaylayan Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) harfi, mansup olarak (أَمْرِي) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise harekesiz olarak ve med yapılarak (أَمْرِي) şeklinde okunmuştur.⁷²⁷

45. ÂYET: (فَوْقِيَهُ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَا مَكْرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ)

“Nihayet Allah, onların kurdukları kötü tuzaklardan bu kişiyi korudu; Firavun ailesini ise şiddetli bir azap kuşatıp yok etti.”⁷²⁸

(فَوْقِيَهُ) Bu kelime, (كَأَلْهَدَى) örneğinde olduğu gibi imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁷²⁹

(سَيِّئَاتٍ) Bu kelime, vakf halinde Hamze tarafından (ء) harfinin ibdâli ile ve yerine mansup bir (ى) harfi getirilerek (سَيِّئَاتٍ) şeklinde, Ezrak’ta hâkezâ aynı şekilde okunmuştur.⁷³⁰

46. ÂYET: (النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ)

“Bu azap, onların sabah akşam sokulacakları ateştir. Kıyamet koptuğunda, “Firavun ailesini en şiddetli azabın içine atın!” denilecek.”⁷³¹

(أَنَارَ) Bu kelime, (كَأَبْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve râvîsi Dûrî tarafından İmâle ile okunmuştur.⁷³²

(أَسَاعَةُ أَدْخِلُوا) İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Bekir Şûbe ve onları onaylayan İbni Muhaysın, Yezîdî, Hasan-ı Basrî tarafından, vasl halinde kelime içerisinde bulunan (ء) harfinin ve (خ) harfinin damme (ötre) ’siyle (أَسَاعَةُ أَدْخِلُوا)

⁷²⁶ Mü’min, 40/44.

⁷²⁷ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 909; Hârûf, 2020, 471; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷²⁸ Mü’min, 40/45.

⁷²⁹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 909.

⁷³⁰ Hârûf, 2020, 472.

⁷³¹ Mü’min, 40/46.

⁷³² Gürses, 1992, 909.

şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ع) harfinin meftûh (fetha), (خ) harfininmeksûr (kesre) harekesiyle, (أَسَاعَةُ أُدْخِلُوا) şeklinde okunmuştur.⁷³³

47. ÂYET: **وَإِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُعْتَنُونَ عَلَيْنَا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ**

“Ateşin içinde birbirleriyle çekişirken zayıflar, büyüklük taslamış olanlara, “Vaktiyle biz size uymuştuk, şimdi bu ateşin hiç olmazsa bir kısmından bizi kurtarabilir misiniz?” dediklerinde,”⁷³⁴

(النَّارِ) Bu kelime de (كَابَصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imâle ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve râvîsi Dûrî, Kisâî’nin râvîsi Dûrî tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷³⁵

49. ÂYET: **وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَلَيْنَا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ**

“Ateşte bulunanlar cehennemdeki görevlilere, “Rabbimize dua edin de bir günlüğüne olsun azabımızı hafifletsin!” diye seslenirler.”⁷³⁶

(ج) (ت) harfi, (لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ) Sûsî tarafından bu kelime içerisinde bulunan (لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ) harfine idgâm edilerek (لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁷³⁷

50. ÂYET: **قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاؤُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ**

“Görevliler, “Peygamberleriniz size açık kanıtlar getirmemiş miydi?” diye sorarlar. “Evet, getirmişlerdi” cevabını verirler. O zaman görevliler, “Yalvarın durun şimdi; ama inkârcıların yalvarmaları boşunadır” derler.”⁷³⁸

(تَأْتِيكُمُ) Verş ve tarikleri, Ebû Amr ve râvîleri, Ebû Câfer, vakfen Hamze ve onları onaylayan Yezîdî, kelime içerisinde bulunan (ع) harfini ibdal ederek ve med yaparak, (تَأْتِيكُمُ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, sükunlu olarak (تَأْتِيكُمُ) şeklinde okumuşlardır.⁷³⁹

⁷³³ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 909; Hârûf, 2020, 472; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷³⁴ Mü’mîn, 40/47.

⁷³⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 909.

⁷³⁶ Mü’mîn, 40/49.

⁷³⁷ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 910.

⁷³⁸ Mü’mîn, 40/50.

⁷³⁹ Hârûf, 2020, 473.

(رُسُلُكُمْ) Ebû Amr ve onu onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (س) harfî sükunlu kılınarak, (رُسُلُكُمْ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (رُسُلُكُمْ) şeklinde okunmuştur.⁷⁴⁰

(بَلَى) Bu kelime, (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imâle ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁷⁴¹

52. ÂYET: (يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ الْغَنَّةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ)

"O gün zalimlere mazeretlerinin hiçbir faydası olmaz. Lânet onlarıdır, kalınacak yerin en kötüsü de onlar içindir."⁷⁴²

(لَا يَنْفَعُ) İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer ve Yâkub tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) harfî, (ت) harfine çevrilerek (لَا تَنْفَعُ) şeklinde, Nâfî, Âsım, Hamze, Kisâî, Halef, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve A'meş ise, mansub bir (ى) harfî ile, (لَا يَنْفَعُ) şeklinde okunmuştur.⁷⁴³

(الدَّارِ) Bu kelime, (كَابْصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından imâle ve beyne, Kisâî'nin râvîsi Dûrî ise imâle ile okumuştur.⁷⁴⁴

53. ÂYET: (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ)

"Andolsun biz Mûsâ'ya hidayet vermiş; İsrâiloğulları'nı da akıl iz'an sahipleri için bir yol gösterici ve hatırlatıcı olmak üzere (gelen) kitaba mirasçı kılmıştık."⁷⁴⁵

(الْهُدَى) Bu kelime de (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, imâle, feth ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından feth ve beyne, Hamze ve râvîsi Halef tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁷⁴⁶

54. ÂYET: (هُدًى وَذِكْرَى لِأُولَى الْأَلْبَابِ)

⁷⁴⁰ Hârûf, 2020, 473; Dimyâtî, 1117, 486.

⁷⁴¹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 910; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷⁴² Mü'min, 40/52.

⁷⁴³ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 910; Hârûf, 2020, 473.

⁷⁴⁴ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 910.

⁷⁴⁵ Mü'min, 40/52.

⁷⁴⁶ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 910.

“Andolsun biz Mûsâ’ya hidayet vermiş; İsrâiloğulları’nı da akıl iz’an sahipleri için bir yol gösterici ve hatırlatıcı olmak üzere (gelen) kitaba mirasçı kılmıştık.”⁷⁴⁷

(كَالْنَّصَارَى) Elli dördüncü âyet içerisinde bulunan bu kelime, (وَذِكْرَى) olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından Beyne, Ebû Amr, Kisâî, Halefûl Âşir ve Halef tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁷⁴⁸

55. ÂYET: (فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ)

“(Resulüm!) Sen şimdi sabret, çünkü Allah’ın vaadi mutlaka gerçekleşir; günahının bağışlanmasını iste ve sabah akşam rabbini hamd ile tesbih et.”⁷⁴⁹

(وَسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ) Bu kelime, Sûsî tarafından idgâm yapılarak, Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî tarafından ise hulf ile, yâni hem idgâm edilerek ve hem de idgâm’sız şekilde okunmuştur.⁷⁵⁰

(الْإِبْكَارِ) Bu kelime, (كَابُّصَارِهِمْ) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, imâle, nakil ve sekte ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Ebû Amr’ın râvîsi Dûrî ve Kisâî’nin râvîsi Dûrî tarafından imâle, Hallâd nakil ve sekte, Ebû Amr imâle, Halef nakil ve sekte, Verş ise nakil ve beyne ile okumuştur.⁷⁵¹

56. ÂYET: (إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ)

“Ellerinde hiçbir kesin delil olmadan Allah’ın âyetlerini tartışmaya kalkışanlara gelince, onların içlerindeki, hedefine asla ulaştıramayacakları bir büyüklenme duygusundan başka bir şey değildir. Öyleyse sen Allah’a sığın; kuşkusuz her şeyi işiten, gören yalnız O’dur.”⁷⁵²

(سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ) Bu kelime, (كَالْهُدَى) örneğinde olduğu gibi, imâle, beyne, feth, nakil ve sekte ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden verş tarafından feth, beyne ve

⁷⁴⁷ Mü’min, 40/54.

⁷⁴⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 910.

⁷⁴⁹ Mü’min, 40/55.

⁷⁵⁰ Gürses, 1992, 911.

⁷⁵¹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 911.

⁷⁵² Mü’min, 40/56.

nakil ile, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından imâle, Halef tarafından ise,⁷⁵³ imâle ve sekte yapılarak okunmuştur

58. ÂYET: وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلِلْمُؤْمِنَةِ قُلُوبٌ مَّا
تَتَذَكَّرُونَ

“Görenle görmeyen bir olmaz, iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapan ile kötülük yapan da bir değildir. Ne kadar kıt düşünüyorsunuz!”⁷⁵⁴

(الْأَعْمَى) Elli yedinci âyet içerisinde bulunan bu kelime, imâle, feth ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından feth ve beyne, Hamze ve Hallâd tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷⁵⁵

(الْمُؤْمِنَةِ) Bu kelime, kıraat alimlerinden Hişam tarafından beş ayrı vecih halinde, sükûn, işmâm, revm, teşdîdle beraber sükun, teşdîd ile beraber işmâm ve teşdîdle beraber revm şeklinde okunmuştur.⁷⁵⁶

(تَتَذَكَّرُونَ) Âsım, Hamze, Kisâî, Halef ve onları onaylayan Ağmeş tarafından, kelimeye mansup bir (ت) harfi ile (تَتَذَكَّرُونَ) şeklinde başlanırken, diğer kırâat alimleri tarafından ise, mansup bir (ي) harfi ile (يَتَذَكَّرُونَ) şeklinde başlanmıştır.⁷⁵⁷

60. ÂYET: وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ
دَاخِرِينَ

"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir!"⁷⁵⁸

(ادْعُونِي) İbni Kesir tarafından, kelime sonunda sakın halde bulunan (ي) harfi, mansub bir harekeyle, (ادْعُونِي) şeklinde okunmuştur.⁷⁵⁹

(سَيَدْخُلُونَ) Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer, Ruveys, İbni Kesîr ve onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından, kelime içerisinde bulunan (ي) harfi, damme (ötre) harekeli, (خ) harfi ise meftûh (fetha) harekeli olarak, (سَيَدْخُلُونَ) şeklinde, diğer kırâat

⁷⁵³ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 911.

⁷⁵⁴ Mü'min, 40/58.

⁷⁵⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 911.

⁷⁵⁶ Gürses, 1992, 911.

⁷⁵⁷ Hârûf, 2020, 473; Gürses, 1992, 911; Dimyâtî, 1987, 486.

⁷⁵⁸ Mü'min, 40/60.

⁷⁵⁹ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 912; Dimyâtî, 1987, 486.

imamları tarafından ise, (ى) harfi meftûh (fetha) harekeli, (خ) harfi ise, damme (ötre) harekeli olarak, (سَيَدْخُلُونَ) şeklinde okunmuştur.⁷⁶⁰

62. ÂYET: (دَلِكُمْ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَانِي تَوْفَكُونَ)

“İşte rabbiniz olan Allah; her şeyin yaratıcısı olan O’dur. O’ndan başka tanrı yok. Öyleyse nasıl olup da saptırılıyorsunuz?”⁷⁶¹

(فَانِي) Bu kelime, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷⁶²

67. ÂYET: (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِيَكونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ لِتَبْلُغُوا أَجَلَ مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ)

“Sizi toprak, sonra nutfe, sonra alaka aşamalarından geçirerek yaratan O’dur. Sonra O sizi bir bebek olarak hayat alanına çıkarır; ardından güçlü çağınıza ulaşınca, sonra da yaşlılar haline gelinceye kadar sizi yaşatır; içinizden bazıları bundan önce vefat eder. Sonuçta belli bir vakte kadar yaşamaktasınız. Umulur ki (bunlar üzerine) akıl yorarsınız.”⁷⁶³

(شُيُوخًا) İbni Kesîr, İbni Zekvân, Ebû Bekir Şûbe, Hamze, Kisâî, İbni Muhaysin ve A’mes tarafından, kelime içerisinde bulunan (ش) harfi, meksûr (kesre) hareke ile okunarak (شُيُوخًا) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ش) harfi, damme (ötre) hareke ile okunarak (شُيُوخًا) şeklinde okunmuştur.⁷⁶⁴

(يُتَوَفَّى) Bu kelime, (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, beyne ve imale ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Hallad ve Halef tarafından ise, imale ile okunmuştur.⁷⁶⁵

68. ÂYET: (هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ)

“Yaşatan da öldüren de O’dur. Bir işe hükmettiğinde o konuda sadece “ol!” der, o da olur.”⁷⁶⁶

⁷⁶⁰ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 912; Dimyâtî, 1987, 486; Hârûf, 2020, 474.

⁷⁶¹ Mü’mîn, 40/62.

⁷⁶² Gürses, 1992, 912.

⁷⁶³ Mü’mîn, 40/67.

⁷⁶⁴ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 913; Dimyâtî, 1987, 487; Hârûf, 2020, 475.

⁷⁶⁵ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 913.

⁷⁶⁶ Mü’mîn, 40/68.

(قَضَى) Bu kelime de (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷⁶⁷

(كُنْ فَيَكُونُ) Bu kelime, İbni Âmir tarafından, kelime sonunda bulunan (ن)harfi nasb ile, (كُنْ فَيَكُونُ) şeklinde, diğer kırâat imamı tarafından ise, damme (ötre) harekeli olarak (كُنْ فَيَكُونُ) şeklinde okunmuştur.⁷⁶⁸

69. ÂYET: (الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنْتَ يُصِرُّونَ)

“Görmez misin, Allah’ın âyetlerini tartışmaya kalkışanları; gerçeklerden nasıl da uzaklaştırılıyorlar!”⁷⁶⁹

(أَنْتَ) Altmış dokuzuncu ayet içerisinde bulunan bu kelime, imale ve beyne ile okunmakta olup, kırâat alimlerinden Verş ve Ebû Amr’ın ravîsi Dûrî tarafından beyne, Hamze, Kisâî ve Halefûl Âşir tarafından ise imâle ile okunmuştur.⁷⁷⁰

70. ÂYET: (الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا رُسُلُنَا بِهِ رُسُلُنَا فَيَسُوفَ يَعْلَمُونَ)

Kitabın ve elçilerimize gönderdiklerimizin asılsız olduğunu savunanlar, evet onlar ileride gerçeği anlayacaklar!”⁷⁷¹

(رُسُلُنَا) Ebû Amr, onu onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (س) harfi, sükunlu olarak (رُسُلُنَا) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (س) harfi, damme (ötre) harekeli olarak (رُسُلُنَا) şeklinde okunmuştur.⁷⁷²

72. ÂYET: (فِي الْحَمِيمِ ثَمَّ فَا النَّارُ يُسْجَرُونَ)

“O zaman boyunlarında halkalar ve zincirlerle şiddetli ateşe sürüklenirler; ardından da ateşte yakılırlar.”⁷⁷³

⁷⁶⁷ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 913.

⁷⁶⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 913; Dimyâtî, 1987, 487; Hârûf, 2020, 475.

⁷⁶⁹ Mü'min, 40/69.

⁷⁷⁰ Gürses, 1992, 913.

⁷⁷¹ Mü'min, 40/70.

⁷⁷² Hârûf, 2020, 475.

⁷⁷³ Mü'min, 40/72.

(فَالنَّارِ) Yetmiş iki âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden Verş tarafından beyne, Ebû Amr ve Kisâî'nin râvîsi Dûrî tarafından ise, imâle ile okunmuştur.⁷⁷⁴

73. ÂYET: (ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ)

“Sonra onlara, “Vaktiyle Allah’ın dışında ilâhî nitelikler yüklediğiniz şeyler şimdi nerede?” denir. “Bizi bırakıp kayboldular. Meğer vaktiyle gerçek bir varlığa tapmıyormuşuz” derler. İşte Allah inkârcıları böyle şaşkın ve çaresiz bırakır.”⁷⁷⁵

(قِيلَ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Hişâm, Kisâî, Ruveys, onları onaylayan Hasan-ı Basrî ve Şenebûzî işmâm ile, geriye kalan kırâat âlimleri ise halis damme ile okumuşlardır.⁷⁷⁶

76. ÂYET: (ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ)

“İçinde ebedî kalmak üzere cehennem kapılarından girin içeri!”
Büyüklük taslayanların kalacakları yer ne kötü!”⁷⁷⁷

(فَبِئْسَ) Verş ve tarikleri, Ebû Amr ve râvîleri, Ebû Câfer, vakfen Hamze ve onları onaylayan Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ع) harfi ibdâl edilip, yerine sükunlu bir (ي) harfi getirilerek (فَبِئْسَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, sükunlu haliyle (فَبِئْسَ) şeklinde okunmuştur.⁷⁷⁸

77. ÂYET: (فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَأَمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتُوفِّيَنَّكَ فَاَلَيْسَ بَالَيْنَا يَرْجِعُونَ)

“Sen şimdi sabret; Allah’ın vaadi mutlaka gerçekleşecek. Muhakkak ki biz, onlara vaktiyle bildirip uyarıda bulunduğumuz şeylerin bir kısmını (ölmeden) sana göstereceğiz, (bir kısmını da görmeden) seni vefat ettireceğiz; ama onlar da sonunda bize dönecekler!”⁷⁷⁹

(يَرْجِعُونَ) Yâkub, onu onaylayan İbni Muhaysın ve Muttavvi’î tarafından, kelimenin birinci harfi konumunda bulunan (ي) harfi, meftûh (fetha) harekeli olarak

⁷⁷⁴ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 914.

⁷⁷⁵ Mü'min, 40/73.

⁷⁷⁶ Hârûf, 2020, 475.

⁷⁷⁷ Mü'min, 40/76.

⁷⁷⁸ Hârûf, 2020, 475.

⁷⁷⁹ Mü'min, 40/77.

(يُرْجَعُونَ) şeklinde, diğer kırâat imamaları tarafından ise damme (ötre) harekeli olarak, (يُرْجَعُونَ) şeklinde okunmuştur.⁷⁸⁰

78. ÂYET: (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فَجَاءَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ)

"Senden önce de elçiler gönderdik; onlardan sana hayat hikâyelerini anlattıklarımız var, anlatmadıklarımız var. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir elçi âyet getiremez. Allah'ın buyruğu geldiğinde artık hak yerini bulmuştur ve ilâhî hakikatleri yok etmeye kalkışanlar hüsrana uğramışlardır."⁷⁸¹

(جَاءَ أَمْرُ) Bu kelime, Nîsâ sûresinde (كَالْسَّفْهَاءِ أَمْوَالَهُمْ) kelimesinde de olduğu üzere, Kâlûn, Bezzî, Ebû Amr, Ruveys ve Halefi, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından kelimenin evvelinde bulunan (ع) harfi ıskât edilerek, (جَاءَمْرُ) şeklinde med ve kasr ile beraber, Verş, Kunbûl, Ebû Câfer ve Ruveys tarafından ikinci hemze teshil edilerek (جَاءَ هَمْرُ) şeklinde, Ayrıca zaman zaman da Verş ve Kunbûl tarafından, kelime içerisinde bulunan sonraki hemze ibdâl edilerek (جَاءَ مَرُ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁷⁸²

81. ÂYET: (وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ)

"Allah size kanıtlarını gösteriyor. Allah'ın kanıtlarının hangisini inkâr edebilirsiniz?"⁷⁸³

(فَأَيَّ) Bu kelime, Hamze tarafından Vakf halinde, tahkik ve teshil ile okunmuştur.⁷⁸⁴

82. ÂYET: (أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا آغْنَاهُمْ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ)

"Yeryüzünde gezip de kendilerinden önce yaşamış olanların âkıbetlerini görmezler mi? Onların sayısı bunlardan daha çoktu, daha güçlülerdi, yeryüzündeki eserleri de daha sağlamdı. Ne var ki kazandıkları onları kurtaramadı."⁷⁸⁵

⁷⁸⁰ Hârûf, 2020, 475.

⁷⁸¹ Mü'min, 40/78.

⁷⁸² Hârûf, 2020, 476; Gürses, 1992, 915.

⁷⁸³ Mü'min, 40/81.

⁷⁸⁴ Hârûf, 2020, 476.

⁷⁸⁵ Mü'min, 40/82.

(أَغْنَى) Bu kelime, (كَالْهَدَى) örneğinde olduğu gibi, imâle, beyne ve feth ile okunmakta olup, kırâat âlimlerinden Verş tarafından feth ve beyne, Hallâd, Halef, Kisâi ve Halefûl Âşir tarafından imâle ile okunmuştur.⁷⁸⁶

83. ÂYET: (فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ)

“Elçileri onlara açık seçik kanıtlar getirdiklerinde, sahip oldukları bilgileriyle böbürlendiler. Ama alay ettikleri şey onları kuşatıverdi!”⁷⁸⁷

(رُسُلُهُم) Ebû Amr, onu onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından, kelime içerisinde bulunan (س) harfi, sükunlu olarak (رُسُلُهُم) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (س) harfi, damme (ötre) harekeli olarak (رُسُلُهُم) şeklinde okunmuştur.⁷⁸⁸

(يَسْتَهْزِؤْنَ) Ebû Câfer, vakf halinde Hamze tarafından, (و) harfi ile (و) harfi arasında teshil yapılarak ve hâlis (و) harfi ibdâl edilerek okunmuştur.⁷⁸⁹

84-85. ÂYETLER: (فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَّةً وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ)

“Dehşetli cezamızı gördüklerinde, “Allah’ın birliğine inandık, O’na ortak koştığımız şeyleri de şimdi reddetmekteyiz” derler.”⁷⁹⁰

(فَلَمْ يَكْ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادَةٍ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ)

“Ama azabımızı gördüklerinde artık inanmaları kendilerine fayda vermeyecektir; Allah’ın, kulları hakkında öteden beri uygulanan yasası böyledir. İşte o zaman artık inkârcılar hüsrana uğramışlardır.”⁷⁹¹

(بَأْسَنَا) Ebû Amr ve râvîsi, Ebû Câfer, vakfen Hamze ve onları onaylayan Yezîdî tarafından kelime içerisinde bulunan (و) harfi ibdâl edilerek ve med yapılarak (بَأْسَنَا) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, sükunlu haliyle (بَأْسَنَا) şeklinde okunmuştur.⁷⁹²

⁷⁸⁶ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 915.

⁷⁸⁷ Mü’min, 40/83.

⁷⁸⁸ Hârûf, 2020, 476.

⁷⁸⁹ Hârûf, 2020, 476.

⁷⁹⁰ Mü’min, 40/84.

⁷⁹¹ Mü’min, 40/85.

⁷⁹² Hârûf, 2020, 476.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 3. RÂ'D, KASAS, SEBE' VE MÜ'MİN SÛRELERİNDE TEFSÎRE ETKİ EDEN KIRÂAT FARKLILIKLARI

Buraya kadar, Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûreleri üzerinde yapmış olduğumuz çalışmalarda iki yüz seksen yedi kelime üzerinde usûl ve ferş açısından kırâat farklılığı tespit edilmiş olup, usul açısından yapılan kırâat farklılıklarının mânaya etki etmemekte olduğu, ferş yönünden yapılan farklılıkların mânaya etki ettiği âşikâr olmuş bir durumdur. Yani usul yönünde yapılan farklılıkların konusu olan ızhar, idğam, iklab, ihfa, sıla, med, işba', tahkîk, teshîl, ibdâl, iskat, nakil, tahfif, fetih, imâle, taklîl, terkîk, tefhîm, tağlîz, ihtilas, teşdid, teşkil, vakf, sekte, kat', iskân, râvm, işmam, hazf, yau'l-izafe, yau'z-zâide gibi kâideler mânâyeye etki edecek nitelikteki uygulamalar değildir. Bu münâsebetle çalışmamızın bundan sonraki aşamasında usul farklılıkları üzerinde durulmaksızın, kıraat-i Aşereye göre mânaya tesir eden kırâat farklılıkları inceleme konusu yapılacaktır.

3. 1. Ra'd Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları

Râ'd sûresi üzerinde yapmış olduğumuz araştırma neticesinde otuz dokuz kelimeye kırâat farklılığı olduğu tesbit edilmiş olup, anılan bu farklı okuyuşlar yukarıda aktarılmış bulunmaktadır. Şimdi bu kelimeler üzerinde yapılan farklı okuyuşların mânâyaya olan etkisini ele alacağız.

4. ÂYET: **وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صُنُونٌ وَعُيُنٌ**
صُنُونٌ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنَفْصٍ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“Yeryüzünde birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler; sürgünlü-çatalı ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır; hepsi bir tek su ile sulanır. Böyle iken üründe bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan insanlar için ibretler vardır.”⁷⁹³

Âyeti kerime içerisinde geçen ve altı çizili olan (يُسْقَى) kelimesi, kırâat âlimlerinden İbn Âmir, Âsım ve yâkub, onları onaylayan İbn Muhaysın ve Hasan-ı Basrî tarafından (يُسْقَى) şeklinde okunmuş,⁷⁹⁴ olup, bu okuyuşa göre mânâ; yani bütün bunlar aynı su ile sulanır anlamı verirken, (يُسْقَى) kelimesini, (تُسْقَى) şeklinde okuyan İbn Âmir, Âsım ve Yâkub, onları onaylayan İbn Muhaysın ve Hasan-ı Basrî haricindeki kırâat âlimlerinin okuyuşlarına göre ise "Bağlar" kelimesi dolayısıyla

⁷⁹³ Râ'd, 13/4.

⁷⁹⁴ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Hârûf, 2020, 249; Gürses, 1992, 465.

"te" ile okunmuştur. Ebû Amr da demiştir ki; “Yüce Allah'ın: "Onlardan bir kısmını lezzetlerinde, bir kısmından üstün kılıyorruz" buyruğu dolayısıyla (ت) ile okumak daha güzeldir. Çünkü burada görüldüğü gibi; "Onlardan bir kısmı" derken müennes zamir kullanmış diye müzekker zamir kullanmamıştır. Hamza, el-Kisâf ve diğerleri tarafından ise; "Üstün kılar" anlamında: "Her işi yerli yerince düzenler, uzun uzadıya açıklar... anlamı terennüm edilmiştir.”⁷⁹⁵

(وَزَّرَعٌ وَنَخِيلٌ, صُنَّوَانٌ غَيْرٌ) Yine âyet içerisinde geçmekte olan bu kelimeyi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Hafs, Yâkub ve bunları onaylayan İbn Muhaysin ve Yezîdî hâricinde ki kırâat âlimleri, kelimelerde bulunan dördüncü harflerdeki tenvinleri iki esreye dönüştürerek (وَزَّرَعٌ, وَنَخِيلٌ, صُنَّوَانٌ, وَغَيْرٌ) şeklinde okumuşlardır.⁷⁹⁶

İbni Kesîr, Ebû Amr, Hafs ve Âsımdan nakledilen rivâyet'e bakıldığında, yukarıda bahsi geçen âyeti kerimede ki tenvinleri (وَزَّرَعٌ وَنَخِيلٌ, صُنَّوَانٌ غَيْرٌ) şeklinde ref ile, Nâfi, İbni Âmir, Hamze, Kisâf ve Ebû Bekir Şûbe de kırâat-ı Âsımdan rivâyet ederek (وَزَّرَعٌ وَنَخِيلٌ, صُنَّوَانٌ غَيْرٌ) şeklinde kesre ile kırâat etmişlerdir. Bu durumu Ebû Ali şu şekilde ifâde etmiştir: Kim ref ile kırâat ederse mânâ şu şekilde anlaşılır: Yeryüzünde komşu kıtalar, bahçeler ve ekinler vardır. Kim de kesre ile kırâat ederse, mânâ şu şekli alır: Yeryüzünde üzüm bağları, ekinler ve hurmalıklar vardır.⁷⁹⁷

9. ÂYET: (عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالَى)

“O, görüneni de görünmeyeni de bilir; O, büyüktür, yücedir.”⁷⁹⁸

(الْمُتَعَالَى) Bu kelime için İbni Kesîr ve Yâkub (ي) harfinin ispatıdır demişlerdir. Yani burada mukadder bir (ي) harfi bulunmakta olup, İbni Kesîr ve Yâkub'a göre (الْمُتَعَالَى) şeklinde kırâat edilebilmektedir.⁷⁹⁹

Bu kelime kırâat âlimlerinden İbni Kesîr tarafından vasl halinde de vakf halinde de (ي) harfinin ispatı ile (الْمُتَعَالَى) şeklinde kırâat edilmiş, Abdü'l vâris tarafından Ebû Amr dan aldığı şekliyle aynı rivayet edilmiş, İbni Şenebûz

⁷⁹⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekr b. Ferhu'l-Ensârî'l-Hazrecî Şemseddîn el-Kurtubî, *el-Câmî Li-Ahkâmi'l-Kurân*, Dâru'l-Kütübî'l-Masriyye, Kâhire, 1384-1964, c. X, s. 281.

⁷⁹⁶ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 371; Hârûf, 2020, 249; Dimyâtî, 1987, 338; Gürses, 1992, 465.

⁷⁹⁷ Cemâleddîn Ebu'l Ferc Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1422, c. II, 481.

⁷⁹⁸ Râ'd, 13/9.

⁷⁹⁹ Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 374; Hârûf, 2020, 250; Gürses, 1992, 465.

tarafından Kunbûldan aldığı okuyuş şekli vakıf halinde (ى) harfinin isbâtı ile okunduğu aktarılmış ve diğer kırâat imamları tarafından ise, (ى) harfî olmaksızın kırâat edilmiştir. (الْمُتَعَالَى) şeklinde kırâat edildiğinde mahlukatın sıfatlarından münezzeh olan, (الْمُتَعَال) şeklinde (ى) harfî olmaksızın kırâat edildiğinde ise, görüneni de görünmeyi de bilir mânası oluşmaktadır. Hattâbî tarafından ise, toplumun üzerinde ulu olan yaratıcı mânasına gelebileceği durumu da aktarılmıştır.⁸⁰⁰

16. ÂYET: قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَتَاخَذُكُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“Göklerin ve yerin rabbi kimdir?” diye sor. “Allahtır” diye de cevap ver; sonra de ki: “Öyle ise O’nu bırakıp da kendilerine bile fayda sağlama veya zararı önleme gücüne sahip olmayanları velîler yerine mi koyuyorsunuz?” Sor onlara: “Hiç körle gören bir olur mu; yahut karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?” Yoksa Allah’ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu iki yaratma arasındaki benzerlikten dolayı mı şaşırdılar? De ki: “Her şeyi yaratan Allah’tır. O birdir, karşı konulamaz güce sahiptir.”⁸⁰¹

(تَسْتَوِي) Bu kelimeyi (ى) harfî değişikliği ile Ebû Bekir, Hamze, Kisâî, Halefû'l-Âşir ve onları onaylayan A'meş (يَسْتَوِي) şeklinde okumuşlardır.⁸⁰² (تَسْتَوِي) Bu kelime, İbni Kesîr, Ebû Amr, Nâfî, İbni Âmir ve Hafs tarafından Âsımdan rivayet edilerek “te” ile: (تَسْتَوِي) şeklinde, Hamze, Kisâî ve Ebû Bekir Şûbe tarafından da kırâat-ı Âsım’dan rivayet edilerek “ye” ile: (يَسْتَوِي) şeklinde okunmuştur. Ebû Ali bu duruma şöyle bir yorum getirmiştir: “Fâil müennes olduğundan dolayı müennes okumak güzel, onun müennesliği gerçek olmadığı münasebetiyle müzekker okumak da câizdir. Burada zulumât ve nurdan murat edilen şey şirk ve îmândır. Yoksa Allah’a ortaklar mı koştular. İbni Enbârîye göre mânâ şu şekli almaktadır: Allah’a eş mi koştular? Ya da onlarda Allah gibi yaratma yaptılar da Allah’ın yaratması ile onların yaratması birbirine mi karıştı? Burada yöneltilen sorular aslında onları onaylamadığının göstergesidir. Asıl mânâ şu

⁸⁰⁰ Cevzî, 1422, c. II, 485.

⁸⁰¹ Ra'd, 13/16.

⁸⁰² Palûvî, 2019, 76; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Dimyâtî, 1987, 339; Hârûf, 2020, 251; Gürses, 1992, 468.

şekildedir: Eğer tefekkür edip akli kullanırlarsa tek yaratıcının Allah olduğunu diğerlerinin hiçbir şey yaratmaya güçlerinin yetemeyeceğini anlarlar.⁸⁰³

33. AYET: (أَفَمَنْ هُوَ قَانِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بَظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زَيْنٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ)

“Herkesi hak ettiğine göre yönetip gözeten Allah (hiç başkalarıyla bir olur mu) ? Bir de O’na ortaklar koşuyorlar! De ki: “Söyleyin bakalım onların isimlerini (onlar kimlermiş, ne yapmışlar) ! Siz Allah’a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi bildiriyorsunuz? Yoksa içi boş sözler mi ediyorsunuz?” Doğrusu inkâr edenlere tuzakları güzel göründü de doğru yoldan saptırıldılar. Allah’ın saptırdığı kimseyi doğru yola iletecek yoktur.”⁸⁰⁴

(وَصُدُّوا) Bu kelimeyi Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir ve Ebû Câfer (ص) harfinde bulunan mazmum (ötre) harekeyi meftuh (fetha) harekeye dönüştürerek (وَصُدُّوا) şeklinde kıraat etmişler, Âsım, Hamze, Kisâî, Yâkub, Halef ve onları onaylayan Hasan-ı Basri (وَصُدُّوا) şeklinde okumuşlardır.⁸⁰⁵

(وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ) Otuz üçüncü ayet içerisinde geçen bu kelimeyi, İbni Kesîr, Nâfî, Ebû Amr ve İbni Âmir (ص) harfinin fethası ile: (وَصُدُّوا) şeklinde, Hâmîm, mü’min de de (gâfir: 37) bu şekilde kırâat etmişlerdir. Kırâat âlimlerinden Âsım, Hamze ve Kisâî de her iki durumda da damme (ötre) hareke ile: (وَصُدُّوا) şeklinde kırâat etmişlerdir. Kim bu kelimeyi fetha ile kırâat ederse: Müslümanları ya îmandan ya da Beyt-i Haram’dan yönlerini çevirdiler manasını vererek, kim de Damme (ötre) hareke vererek okursa: Allah onları istikamet üzereyken yoldan saptırdı mânası vererek kırâat etmiş olur.⁸⁰⁶

Semerkandî’nin ifâdesine göre, İbni Kesîr, Nâfî, Ebû Amr (وَصُدُّوا)kelimesini, (ص) harfinin nasb’ı ile: (وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ) şeklinde okuyanlara göre mâna: Kâfirler insanları Allah’ın dîni İslamdan saptırdılar, (وَصُدُّوا) kelimesini, (ص) harfinin damme’si ile: (وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ) şeklinde okuyanlara göre ise; burada fâili belli olmayan bir fiil vardır ve saptırıldılar anlamı verilirken kimin saptırdığı meçhul bir

⁸⁰³ Kurtubî, 1384/1964, 303.

⁸⁰⁴ Râ’d, 13/33.

⁸⁰⁵ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Hârûf, 2020, 253; Dimyâtî, 1987, 339.

⁸⁰⁶ Kurtubî, 1384/1964, 274.

hal almıştır. Misal verilecek olursa fâtır sûresindeki (فَرَيْنَ لَهُمْ) “onlar için süslendi”⁸⁰⁷ örneğinde olduğu gibi.⁸⁰⁸

Mazharî’nin bu kelime hakkındaki yorumu şu şekildedir: (ص) harfinin damme (ötre) harekesiyle: (وَصَدُّوْ) şeklinde okuyanların durumuna göre mânâ, şeytan insanları, imandan, hidayet ve Allah yolundan alıkoyarak saptırdı şeklinde, (ص) harfini fetha ile: (وَصَدُّوْ) şeklinde okuyanların durumuna göre: insanlar imandan, Allah yolu olan hidâyet yolundan alıkonularak saptırıldılar şeklinde mânâ ortaya çıkmaktadır.⁸⁰⁹

Bu kelime, kırâat âlimlerimizden Abdurrahman Çetin tarafından ise şu şekillerde değerlendirilmiştir:

(وَصَدُّوْ) Şeklinde, meftûh (fetha) harekeli mâlum olan sîga ile kıraat edildiğinde mânâ: “Doğru yoldan yüz çevirdiler, saptılar”; veyâ müteaddî anlamına göre “İnsanları doğru yoldan saptırdılar demektir.

(وَصَدُّوْ) Şeklindeki meçhul sîga ile ise: “Doğru yoldan alıkonuldular” demektir. Bu şekilde olduğu zaman fâil, ehli sünnet’in yorumuyla Ulu Allah, Mûtezîle’nin yorumuna bakıldığında iblis veyâ küfre dalanlardır; Küfre sapanların bir kısmı bir kısmını saptırdı, şeklinde mânâ ortaya çıkmakta, Allah’ın kişiyi doğru yoldan saptırması ise, küfürde ısrâr eden şahsiyeti, bulunduğu hal üzere serbest halde koymaktır.⁸¹⁰

39. ÂYET: (يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ)

“Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır; ana kitap onun katındadır.”⁸¹¹

(وَيُثَبِّتُ) otuz altıncı âyet içerisinde geçen bu kelimeyi, İbni Kesîr, Ebû Amr, Asım ve Yâkub haricindeki kırâat alimlerinden, Nâfî, İbni Âmir, Hamze, Kisâî, Ebu

⁸⁰⁷ Fâtır, 35/8.

⁸⁰⁸ Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhim es-Semerkindî, *Bahru’l-Ulûm*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1413-1993, c. II, s. 195.

⁸⁰⁹ Muhammed Sanâullah el-Mazharî, *Tefsîru’l-Mazharî*, Mektebetü’r-Rüşdiyye, Pâkistan, 1412, c. VI, s. 242.

⁸¹⁰ Çetin, 2012, 211.

⁸¹¹ Râ’d, 13/39.

Câfer, Halef ve onları onaylayan muttavvî'î, (ث) harfini meftuh (fetha) yaparak ve (ب) harfini şeddeleyerek (وَيْثِبْتُ) şeklinde kırâat etmişlerdir.⁸¹²

(وَيْثِبْتُ) Bu kelime, İbn Kesîr, Ebu Amr, Yâkub ve Âsim tarafından, if'âl bâbından son fiili, (ث) harfinin sükûnu ile ve (ب) harfini şeddesiz olarak (يُثِبْتُ) şeklinde; diğer kırâat imamları ise, tef'il babından (ث) harfinin fethası ve (ب) harfinin şeddesi ile (وَيْثِبْتُ) şeklinde okumuşlardır. Bunu şeddesiz okuyanların delili "mahv"ın zıddının "tesbit" değil "isbât" oluşudur. Bir de şedde teksiri (çokça yapmayı) göstermek içindir. Şeddeli haliyle okunduğunda ifâde çoğul anlamı verir. Halbuki "mahv" etmekten maksat, teksir değildir. Binâenaleyh onun mukabilinde olan da böyledir. Bu fiili şeddeli okuyanlar Cenâb-ı Hakk'ın (Enfal12) ayetlerini delil getirmişlerdir.⁸¹³

Abdurrahman Çetin tarafından da her iki okuyuş aynı mânayı vermesine rağmen, teşditli halde okunduğu durumda çoğul mana oluştuğu ifâde edilmektedir.⁸¹⁴

42. ÂYET: وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِ اللَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ
الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَ الدَّارِ

“Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; oysa bütün tedbirlere hâkim olan Allahtır. O, herkesin neyi hak ve elde ettiğini bilir. İnkâr edenler dünya hayatından kimin kazançlı çıkacağını yakında anlayacaklardır!”⁸¹⁵

(الْكُفَّارُ) Bu kelimeyi Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Câfer ve onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî (ك) harfini meftûh (fetha) ile harekeleyerek, önüne uzatan bir (ل) harfigetirerek ve akabinde gelen (ف) harfini kesre (esre) ile (الْكُفَّارُ) şeklinde okumuşlarken, bunlar dışındaki kırâat alimleri ise (الْكُفَّارُ) şeklinde okumuşlardır.⁸¹⁶

Burada (الْكُفَّارُ) çoğul anlamı veren“Kâfirler” mânâsındaki ifâdeyi, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, Ebû Câfer ve onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî (الْكُفَّارُ)

⁸¹² Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Hârûf, 2020, 254; Dimyâtî, 1987, 340; Gürses, 1992, 475.

⁸¹³ Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn er-Râzi et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru İhyâ-i et-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420, c. XIX, s. 49.

⁸¹⁴ Çetin, 2012, 212.

⁸¹⁵ Râ'd, 13/42.

⁸¹⁶ Palûvî, 2019, 77; Molla Efendi, 1287/1933, 375; Gürses, 1992, 475; Hârûf, 2020, 254; Dimyâtî, 1987, 340.

şeklinde tekil anlamı veren ifâde ile kıraat etmişler ve bu şekildeki okuyuşla aslında Ebû Cehil'in de kastedildiği vurgulanmıştır.⁸¹⁷

3. 2. Kasas Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları

Kasas sûresi üzerinde yapmış olduğumuz araştırma neticesinde seksendokuz kelimeye kıraat farklılığı olduğu tesbit edilmiş olup, anılan bu farklı okuyuşlar yukarıda aktarılmış bulunmaktadır. Şimdi ise bu kelimeler üzerinde yapılan farklı okuyuşların mânâyâ olan etkisi üzerinde yaptığımız çalışmalar aktarılacaktır.

6. ÂYET: (وَنُفِثَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمَا مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ)

“Onları belli bir yere yerleştirmek, Firavun’a, Hâmân’a ve ordularına, sakındıkları şeyi onların eliyle başlarına getirip göstermek (istiyorduk).”⁸¹⁸

(وَنُرِيَ) Bu kelimeyi, Hamze, Kisai ve Halefûl Âşir, Mazmûm (ötre) ’lu olan (ن) harfinin meftûh (fetha) ’lu bir (ي) harfine dönüştürerek, akabinde gelen meksûr (kesre) ’lu (ر) harfini de meftûh (fetha) hareke ile değiştirerek, elife galb olan (ي) sonrasında (وَيَرَى) şeklini alan kelimeyi imale ile okumuşlardır.⁸¹⁹

(وَيَرَى) Kelimesi, Hamze, Kisâi ve Halefûl Âşir tarafından (وَيَرَى) şeklinde okunmuş, bu durum Nesefî tarafından şu şekilde açıklanmıştır: “Ve kendi elleriyle Fir'avun'a, Hâmân'a ve ordularına, çekine geldikleri şeyleri gösterelim.” Gösterelim anlamına gelen (وَنُرِيَ) kelimesinin, (ن) harfi ötre harekeyle kıraat edilmiş olup, Fir'avun kelimesi ve akabinde gelen kelimeler ise mensûb kırâat edilmişlerdir. Aynı fiil (وَيَرَى) şeklinde (ن) harfiyle değil de (ي) harfiyle, kırâat etmek kaydıyla, Fir'avun kelimesi ve akabinde gelen kelimeleri de merfû olarak telaffuz eden kırâat imâmları Ali ve Hamza’dırlar. Bu durumda mânâ şu şekli almaktadır: “Kendilerinden doğacak olan bir çocuğun eliyle mülkünün ve saltanatının gideceğine inandıkları ve çekindikleri o olayı onlarda görecektir.” (وَيَرَى) fiili, mensûb olan bir kelimeyi, aynen (ن) ile yapılan kırâatte olduğu gibi, kendisinden önce geçen ve mensûb olan bir şeye atfetmek kabilindendir. Ya da yeni bir cümleymiş gibi merfû' olarak bu

⁸¹⁷ Kurtubî, 1384-1964, 335.

⁸¹⁸ Kasas, 28/6.

⁸¹⁹ Palûvî, 2019, 105, Molla Efendi, 1287/1933, 461.

yeni cümle üzerine atfetmektir. (مِنْهُمْ) kelimesi onların eliyle yani İsrâ'il oğullarının eliyle, demektir.⁸²⁰

Müfessirlerden Mazharî ise bu fiil (وَيَرَى) şeklinde okunduğunda bu durumda mânanın şu şekilde olacağı beyânında bulunmuştur: İsrâiloğullarından sakınmadıkları ve zararından emin oldukları (çekinmedikleri) ve ondan korkmadıkları bir adamın eli ile helak oluşları ve Allah'ın onları uyardımayacağını gösterdi.⁸²¹

Mısır topraklarında (وَنَرَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ) (Firavuna ve Hâmân'a gösterdik) Hamze ve Kisâî (وَيَرَى) şeklinde (ي) ve nasb ile, akabinde gelen üç fiilin hepsini damme (ötre) ile; geriye kalan kıraat âlimleri ise (وَنَرَى) şeklinde (ن) ve damme (ötre) ile, akabinde gelen üç fiilin hepsini nasb ile okumuşlardır. Çünkü (gösterdik) fiili üzerine atıf yapılmıştır. Kim (ي) ile ve ref ile kıraat ederse o zaman fiil için sonra şöyle dedi: وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ yâni krala gidilmesinden korktuklarını görüyorlar anlamı kazanır.⁸²²

23. AYET: وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ يَسْتَفُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

“Medyen suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir grup insanla karşılaştı. Onların biraz ötesinde de (hayvanlarının suya gelmesini) engelleyen iki kadın gördü. Onlara, “Meseleniz nedir?” diye sordu. “Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (hayvanlarımızı) sulayamayız; babamız da çok yaşlı” dediler.”⁸²³

(يُصْدِرُ) Bu kelime kıraat alimlerinden Ebû Amr, İbni Âmir ve Ebû Câfer ve onları onaylayan Yezîdî ve Hasan-ı Basrî tarafından (ي) harfi meftûh (fetha) hareke ile , (د) harfi ise mazmûm (ötre) hareke ile değişiklik yapılarak (يُصْدِرُ) şeklinde okunmuştur.⁸²⁴

⁸²⁰ Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Hâfizu'd-Dîn en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, Dâru'l-Kalemi't-Tayyib*, yy., Beyrut, 1419/1998, c. II, s. 628; Çetin, 2012, 273-274.

⁸²¹ Mazharî, 1412, 144.

⁸²² Semerkandî, 1413/1993, 598.

⁸²³ Kasas, 28/23.

⁸²⁴ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 745; Hârûf, 2020, 388; Dimyâtî, 1987, 435.

Yukarıda altı çizili halde bulunan kelimeyi kırâat âlimlerinden Ebû Amr, İbni Âmir ve Ebû Câfer ve onları onaylayan Yezîdî ve Hasan tarafından (ى) 'nin fethi ve (د) 'in damme'si ile (يَصْدُرُ) şeklinde okunmuştur ki bu şekilde kırâat edildiğinde çobanlar dönünceye kadar anlamı kazanmıştır. Diğer kırâat imamları tarafından ise, (ى) 'nin damme'si ve (د) 'in kesre'si ile (يُصْدِرُ) şeklinde kırâat edildiğinde ise: Çobanlar koyunlarını sudan çekinceye kadar anlamı kazanmıştır.⁸²⁵

Beğavî ise, bu durumu şu şekilde yorumlamıştır: Anılan kelime, (ى) 'nin fethi ve (د) 'in damme'si ile (يَصْدُرُ) şeklinde kıraat edildiğinde, çobanlar sudan dönünceye kadar anlamı kazanırken, (ى) 'nin damme'si ve (د) 'in kesre'si ile (يُصْدِرُ) şeklinde kırâat edildiğinde ise: Hayvanları sudan çevirinceye kadar anlamı kazanmıştır. Çobanlar, çobanın çoğuludur. Tâcir ve tüccar örneğinde olduğu gibi. Âyetin mânâsı: Biz çobanlar hayvanlarını çekene kadar koyunlarımızı sulamayız. Çünkü biz iki kadınız. Hayvanları sulamamız için onlarla konuşamayız ve onlara güç yetiremeyiz.⁸²⁶

Kurtûbî ise, anılan bu kelimeyi İbni Âmir ve Ebû Amr'ın “gidinceye” filinden gelen muzârî bir fiil olarak kırâat ettiklerinden, bu filin “suya geldi” anlamının zıddı olarak “çobanlar dönünceye kadar” anlamı kazandığını, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, dammeli bir (ى) harfini muzârî fiil olarak kırâat ettiklerinde ise, “onlar su içirmeye getirdikleri davarlarını geri götürünceye kadar anlamı kazandığını ifâde etmişlerdir.⁸²⁷

34. ÂYET: وَإِخَىٰ هَرُونَ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رَدْءًا يُصِدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ

“Kardeşim Hârûn benden daha açık ve düzgün konuşur. Onu da beni onaylayan bir yardımcı olarak yanımda gönder. Zira beni yalancılıkla itham etmelerinden endişe ediyorum.”⁸²⁸

⁸²⁵ Cevzî, 1422, c. III, 379.

⁸²⁶ Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesûd b. Muhammed b. el-Ferrâ-i el-Beğavî eş-Şâfiî, *Meâlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâr-u İhyâi't-Terâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420, c. III, s. 529.

⁸²⁷ Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferh el-Kurtubî Ebû Abdullah, *Tefsîru'l-Kurtubî*, Dâru'l-Kütübi'l-Masriyye, Kâhire, 1384-1964, c. XIII, s. 283.

⁸²⁸ Kasas, 28/34.

(يُصَدِّقُنِي) yine otuz dördüncü âyet içerisinde bulunan bu kelimeyi, kırâat âlimlerinden Âsım ve Hamze haricindekiler, kelime içerisinde bulunan (ق) harfini sükunlayarak (يُصَدِّقُنِي) şeklinde okumuşlardır.⁸²⁹

(يُصَدِّقُنِي) Bu kelime, kırâat âlimlerinden Âsım ve Hamze tarafından (ق) harfinin damme'si ile (يُصَدِّقُنِي) şeklinde, geriye kalan kırâat âlimleri tarafından ise, (ق) harfinin sükûnu ile (يُصَدِّقُنِي) şeklinde okunmuştur. Zeccac bu durumla alakalı şöyle bir ifâde de bulunmuştur: Her kim (يُصَدِّقُنِي) şeklinde (ق) harfinin sükûnu ile kırâat ederse, sâlin cevâbını almış olur. Yâni: (أَرْسَلَهُ يُصَدِّقُنِي) anlamı olur. Her kim de merfû (ötre) harekeli olarak (يُصَدِّقُنِي) şeklinde kırâat ederse mânâ: مُصَدِّقًا (رَدَّاء) (يُصَدِّقُنِي) şeklinde kırâat ederse mânâ: “beni onaylayan bir yardımcı olarak” anlamı ortaya çıkar.⁸³⁰

(يُصَدِّقُنِي) Yine bu kelime, Âsım ve Hamze tarafından (ق) harfinin ref-i ile bulunduğu hal üzere okunurken yani doğrulayan yardımcı anlamı terennüm etmekte, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (يُصَدِّقُنِي) şeklinde cezimli hâliyle okunurken tüm sözünde Hârûn'un onaylandığı anlamı ortaya çıkmaktadır.⁸³¹

48. ÂYET: فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْ لَا أَوْتِي مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ

“Fakat onlara tarafımızdan o gerçek (Kur’ân) gelince, “Ona da Mûsâ’ya verilen benzeri verilmeli değil miydi?” dediler. Peki daha önce Mûsâ’ya verileni de inkâr etmemişler miydi? “Birbirini destekleyen iki sihir!” demişler ve eklemişlerdi: “Doğrusu biz hiçbirine inanmıyoruz.”⁸³²

(سِحْرَانِ) Kırk sekizinci âyet içerisinde kırâat farklılığı bulunan tek kelime olmakla birlikte, kırâat âlimlerinden Âsım, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Muttavvî’î haricindeki âlimler tarafından, meksûr (kesre) olan (س) harfinin harekesi meftûh (fetha ile harekelenip önüne bir uzatan elif konularak, sakın durumunda olan (ح) harfi, meksûr (kesre) ile harekelenerek (سِحْرَانِ) şeklinde okunmuştur.⁸³³

Bu kelime cumhur tarafından (سِحْرَانِ) şeklinde okunmuştur. Bundan murad Mûsâ ve Hârûn'un ikisidir. Mücâhid ve Hasan şöyle dedi: Mûsâ ve Îsâdır. İbn’i

⁸²⁹ Palûvî, 2019, 106, Molla Efendi, 1287/1933, 461; Gürses, 1992, 748; Hârûf, 2020, 389.

⁸³⁰ Cevzî, 1422, c. III, 384.

⁸³¹ Beğavî, 1420, 534.

⁸³² Kasas, 28/48.

⁸³³ Palûvî, 2019, 107, Molla Efendi, 1287/1933, 462; Gürses, 1992, 753; Hârûf, 2020, 391; Dimyâtî, 1987, 436.

Abbas'a göre: Mûsâ ve Muhammed'dir. Aynı şekilde Hasan'a göre: Îsâ ve Muhammed (a. s) 'ın ikisidir. Kisâî ve Âsım tarafından (سِحْرَان) şeklinde okunmuş ve bundan murad ise Tevrat ve İncil'dir. İkrime ve İbn'i Abbas'a göre: Tevrat ve Kur'an'dır.⁸³⁴

Zâdü'l Mesîr adlı eser tahlil edildiğinde, kelime üzerinde yapılan şu yorumlar karşımıza çıkmaktadır. Kelime, İbn'i Kesîr, Nâfî, Ebû Amr ve İbn'i Âmir tarafından (سِحْرَان) şeklinde değil de (سَاحِرَان) şeklinde telaffuz edilmiştir. (تَظَاهَرَا) birbirine destek oldu anlamı vermekle beraber, Abbas el-Ensârî Ebû Amr'dan kelime içerisinde bulunan (ظ) harfini teşditli olarak (تَظَاهَرَا) şeklinde rivayet edilmiştir.

Bunlardan kimin kastedildiğinde üç yorum yapılmaktadır ve bunlar şu şekildedir:

1. İbn'i Abbas, Hasen ve Said b. Cübeyr'e göre: Musa ve Muhammed'dir. Buna göre bu Arap müşriklerinin söylemlerindendir.
2. Mûsâ ile Hârûn'dur. Bu ifâdeye göre de bu, risâletin ilk döneminde Yahûdîlerin onlara kullandığı sözlü ifâdelerdendir.
3. Katade'nin ifâdesiyle Muhammed ile Îsâ'dır. Bu durumda bu da Allah rasûlüne îmân etmeyen Yahûdîler'in söylemlerindendir.

Kelime, Kırâat âlimlerinden Âsım, Hamze ve Kisâî tarafından ise, (سِحْرَان) “iki sihir” şeklinde kıraat edilmekle birlikte bunda da üç farklı düşünce yer almaktadır.

1. İbn'i Abbas ve Süddî'ye göre: Tevrat ile Kur'an'dır.
2. Katade'ye göre: İncil ve Kur'an'dır.
3. Ebû Miclez ve İsmâîl b. Ebî Hâlid'e göre: Tevrat ve İncil'dir ve anlamı da şöyledir: Bunlardan her sihir bir başka sihri takviye etmekte ve desteklemektedir. Takviye iki sihre nispet edilmektedir. Bu durum da dil yapısının zenginliği nispetinde câizdir. “Biz hepsini inkâr edenleriz dediler”: Bundan da yukarıda farklı görüşlere göre zikredilen durumlar ima edilmiştir.⁸³⁵

⁸³⁴ Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temmâm b. Atıyyet'i el-Endülüsî el-Muhârabî, *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1422, c. IV, s. 291.

⁸³⁵ Cevzî, 1422, 386-387.

Bir başka görüşe göre ise, (سِحْرَان) şeklinde yapılan kırâatte “iki sihir birbirine destek oldu” mânası oluşmakta ve iki sihirden kastın Tevrat ve Kur’ân’ı Kerîm olabileceği ifâde edilmiştir.

(سَاحِرَان) şeklinde yapılan kırâatte ise, “iki sihirbaz birbirine destek oldu” mânasıyla anlatılmak istenen inkarcıların Mûsâ ve Hârûn’u veyâ Mûsa ve Muhammed’in kastedilmiş olabileceği beyan edilmiştir.⁸³⁶

3. 3. Sebe’ Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları

Sebe’ sûresi üzerinde yapmış olduğumuz araştırma neticesinde yetmiş beş kelimeye kırâat farklılığı olduğu tesbit edilmiş olup, anılan bu farklı okuyuşlar yukarıda aktarılmış bulunmaktadır. Şimdi ise bu kelimeler üzerinde yapılan farklı okuyuşların mânâyâ olan etkisi tarafımızca araştırılıp ortaya konulacaktır.

3. ÂYET: وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِيَنَّ السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَغْرُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ

“İnkâr edenler, "Bize kıyamet gelmeyecek" dediler. De ki: "Bilâkis! Gaybı bilen rabbime andolsun ki o size mutlaka gelecektir. " Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey, O’nun bilgisi dışında kalamaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın.”⁸³⁷

(عَالِمِ الْغَيْبِ) Bu kelime, kırâat âlimlerinden, Nâfî, İbni âmir, Ebû Câfer, Ruveys ve onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından, meksûr (kesre) harekeli halde bulunan (م) harfinin harekesi, damme (ötre) harekeye çevrilerek, (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde, Hamze, Kisâî ve onları onaylaya Muttavvî tarafından, kelime içerisinde meksûr (kesre) harekeli halde bulunan (ل) harfî şeddelenerek ve önüne uzatan (ل) getirilerek (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise (م) harfi meksûr (kesre) harekeli olarak, (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde okunmuştur.⁸³⁸

İbni kesîr, Âsım ve Ebû Amr, anılan bu kelimeyi (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde (م) harfini meksûr (kesre) hareke ile, Nâfî ve İbn’i Âmir (م) marfini ref ile, Hamze ve Kisâî ise (ل) harfini teşditli olarak (عَالِمِ الْغَيْبِ) şeklinde kırâat etmişlerdir. Ebû Ali

⁸³⁶ Çetin, 2012, 274-275.

⁸³⁷ Sebe’, 34/3.

⁸³⁸ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428; Dimyâtî, 1987, 457.

bu durumu şu şekilde yorumlamıştır: Kesre ile kırâat edildiğinde mânâ şu şekilde olur: Görünmeyeni bilen yaratana şükrolsun. Kim damme ile kırâat ederse, (عَالِمٌ) (هُوَ) kelimesinin mahzuf mübtedâ'nın haberi olması câizdir. Takdîrî olarakta (عَالِمُ الْغَيْبِ) anlamı vermektedir. Mübteda olup haberinin de (لَا يَرُوبُ عَنْهُ) olması da caizdir. (عَالِمٌ) ise (عَالِمٌ) kelimesinden daha mübâlagâlıdır.⁸³⁹

(عَالِمٌ) kırâatıyla mânâ: “İnkarcılar: Kıyâmet bize gelmeyecek dediler. Deki: Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için, o mutlaka size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre miktârı bir şey bile O’ndan gizli kalmaz...” şeklinde olurken; (عَالِمٌ) kırâatıyla ise mânâ: “Rabbim hakkı için o mutlaka size gelecektir. O (Rabbim) gaybı bilendir. Göklerde ve yerde zerre miktârı bir şey bile ondan gizli kalmaz...” Veyâ: “Rabbim hakkı için, o mutlaka size gelecektir. Gaybı bilen (Allah’tan) göklerde ve yerde zerre miktârı bir şey bile gizli kalmaz.” Şeklini almaktadır.⁸⁴⁰

Tefsîru’l-Mazharî isimli eserde bu kelime üzerinde yapılan değişiklikler şu şekilde ifâde edilmektedir: Kırâat âlimlerinden Hamze ve Kisâî tarafından (عَالِمٌ) (غَيْبِ) mübâlağa ismi fâil sigasında kırâat edilirken, diğer kırâat âlimleri tarafından ise normal ismi fâil sigasında yani mübâlağâ olmayan ismi fâil sigasında kırâat etmişlerdir. Nâfi ve İbn’i Âmir tarafından (عَالِمٌ) şeklinde ref ile (merfû) hazfedilen bir mübtedanın haberi ya da mübtedâ olarak merfû okunmuş, diğerleri tarafından ise, (رَبِّ) kelimesine sıfat yapılarak cer (kesre) okunmuştur.⁸⁴¹

5. ÂYET: (وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أَلَيْكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رَجْزِ آيَةٍ)

“Âyetlerimizi boşa çıkarmak için çaba harcayanlara ise en kötüsünden elem verici bir azap vardır.”⁸⁴²

(مُعَاجِزِينَ) Beşinci ayet içerisinde bulunan bu kelime, hac suresinde de geçtiği üzere, kırâat alimlerinden İbi Kesîr, Ebû Amr, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ج) harfi şeddelenenek ve öncesinde bulunan uzatan elif (إ) harfi iskat edilerek (düşürülerek) (مُعْجِزِينَ) şeklinde, diğer kırâat alimleri tarafından ise, (مُعَاجِزِينَ) şeklinde okunmuştur.⁸⁴³

⁸³⁹ Cevzî, 1422, 489-490; Nâsîru’d-Dîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, Dâr-u-İhyâi’t-Türâsî’l-Arabî, Beyrut, 1418, c. IV, s. 241.

⁸⁴⁰ Çetin, 2012, 292.

⁸⁴¹ Mazharî, 1412, 4.

⁸⁴² Sebe’, 34/5.

⁸⁴³ Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428.

(مُعَاجِزِينَ) şeklinde kırâat edildiğinde kelime; “Âyetlerimiz hususunda bizleri âciz duruma sokmaya çalışanlara gelince”; (مُعَاجِزِينَ) şeklinde teşditli olarak kırâat edildiğinde ise, “Allah’ın âyetlerini engellemeye, hükümsüz kılmaya çalışanlar”; veyâ “kişilerin, yaradan’ın âyetlerine inanma hususunda onlara engel teşkil edenler” şeklinde anlam kazanmaktadır.⁸⁴⁴

(مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) Bu kelime sonunda bulunan (م) harfi, kırâat alimlerinden İbni Kesîr, Hafs, Yâkub, onları onaylayan İbni Muhaysın haricindeki kırâat âlimleri tarafından, iki esreli tenvin getirilerek, (مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) şeklinde, İbni Kesir, Hafs, Yakub, onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından ise, iki ötreli tenvin getirilerek, (مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) şeklinde okunmuştur.⁸⁴⁵

Bu kelime, kırâat âlimleri tarafından (م) harfinin damme’siyle (مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) şeklinde kırâat edildiğinde, ayrıca diz çökmeye onu bir azap sıfatı yaptılar. Yâni: onlar için rezillikten elem verici bir azap mânâsı takdim edilir. Yâni: Şiddetli bir azap. (م) harfinin kesre’si ile (مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) şeklinde kırâat edildiğinde ise, (رَجَزٍ) için sıfat olur. Yâni: Elem verici azaptan azap vardır. Şeklinde anlam kazanır.⁸⁴⁶

Yine bu kelime ile ilgili Kırâatların Tefsire Etisi adlı eserde de (م) harfinin kesre’si ile (مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) şeklinde kırâat edildiğinde “onlar için elem verici rezillikten bir azap vardır” anlamı aktarılırken; (م) harfinin damme’siyle (مِنْ رَجَزٍ أَلِيمٍ) şeklinde kırâat edildiğinde ise, “onlar için rezillikten elem verici bir azap vardır” anlamı aktarılmıştır.⁸⁴⁷

15. ÂYET: لَقَدْ كَانَ لِسَيِّئٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
وَأَشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ

“Andolsun ki oturdukları yerlerde Sebe kavmine ait büyük bir işaret vardı. Biri sağda diğeri solda iki bahçe. “Rabbinizin bahsettiği rızıktan yiye ve O’na şükredin. Ne güzel bir belde, ne bağışlayıcı bir rab!”⁸⁴⁸

(فِي مَسْكَنِهِمْ) Bu kelime de kıraat alimlerinden Hafs, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir, haricindeki kırâat âlimleri tarafından, sakın halde bulunan (س) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek ve önüne uzatan elif (ل) harfi getirilerek, Meftuh (fetha)

⁸⁴⁴ Çetin, 2012, 292-293.

⁸⁴⁵ Palûvî, 2019, 112, Molla Efendi, 1287/1933, 482; Gürses, 1992, 827; Hârûf, 2020, 428; Dimyâtî, 1987, 457.

⁸⁴⁶ Semerkandî, 1413/1993, 79.

⁸⁴⁷ Çetin, 2012, 293.

⁸⁴⁸ Sebe’, 34/15.

harekeli halde bulunan (ك) harfi, meksûr (kesre) ile harekelenerek, (مَسْكُونُهُمْ) şeklinde, Hafs ve Hamze tarafından, (س) harfi sükunlu, (ك) harfi meftûh (fetha) ile harekelenerek, (مَسْكُونُهُمْ) şeklinde, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Ağmeş tarafından ise, (س) harfi sükunlu, (ك) harfi meksûr (kesre) ile harekelenerek, (مَسْكُونُهُمْ) şeklinde okunmuştur.⁸⁴⁹

Kelime, (مَسْكُونُهُمْ) şeklinde (ك) harfinin feth'i ile ve müfred olarak okuyanlar ve yine (مَسْكُونُهُمْ) şeklinde (ك) harfinin kesr'i ile müfred okuyanların durumuna göre kelime müfred (tekil) gözükmekle birlikte aslında çoğul anlamı vermektedir. (مَسْكُونُهُمْ) şeklinde okuyanların murâdı bu kelimenin müfred okunması yönündeki kafa karışıklığını gidermek, kelimeye cemî (çoğul) anlamı katmaktır ve kelime çoğul anlamı vermektedir.⁸⁵⁰

17. ÂYET: (ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ)

“Nankörlük etmelerinden ötürü onları işte böyle cezalandırdık. Biz sadece nankörlük edenleri cezalandırırız.”⁸⁵¹

(نُجَازِي) Bu kelime, kırâat âlimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer tarafından, kelimenin birinci harfi, damme (ötre) harekeli (ي) harfi ile, yine kelime içerisinde bulunan (ج) harfi, meftûh (fetha) hareke ile, (يُجَازِي) şeklinde, Verş tarafından ise, hem taklîl ve hem de hulf ile okunmuştur.⁸⁵²

(الْكَفُورَ) Âyet sonunda bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden, Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer tarafından ref ile, yâni kelime içerisinde bulunan (ر) harfi meftûh (fetha) ile harekelenerek, (الْكَفُورَ) şeklinde kırâat edilmiş, diğer kırâat imamları tarafından ise, (الْكَفُورَ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁸⁵³

“Nankörlük etmelerinden ötürü onları işte böyle cezalandırdık.” Burada, biz nankörlük edenlerden başkasını cezalandırır mıyız ki? Şeklinde yöneltilen soru

⁸⁴⁹ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

⁸⁵⁰ Ebu'l-Abbâs Şehâbe'd-Dîn Ahmed b. Yûsuf b. Abdu'd-Dâim el-Mağrûf Bi's-Semîn el-Halebî, *Eddurru'l-Mesnûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk, ty., c. IX, s. 169; Kurtubî, 1384/1964, 250.

⁸⁵¹ Sebe', 34/17.

⁸⁵² Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 831.

⁸⁵³ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 830; Hârûf, 2020, 430; Dimyâtî, 1987, 459.

cevabı nankörlük edenleri “cezalandırırız” şeklinde karşılık bulmaktadır. Kelime damme (ötre) ’li bir (ى) harfi ve meftûh (fetha) ‘lu bir (ن) harfi ile (يُجَارَى) şeklinde kırâat edildiğinde “cezalandırılır” anlamı kazanırken, “nankörlük eden” şeklindeki lafız ise nâibi fâil şeklinde merfû olarak (الْكُفُورُ) şeklinde kırâat edilmiştir. (ن) ve (ي) harfi meksur (kesre) harekeli olarak (يُجَارَى) şeklinde, Yâkub, Hafs, Hamze ve Kisâi tarafından kırâat edildiğinde “cezalandırırız” anlamı kazanırken, “nankörlük edenleri” anlamı kazanan (الْكُفُورُ) kelimesi nasb ile kırâat edilmiştir. Ebû Ubeyd ve Ebû Hatim’in de bu kırâati tercih etmiş olmalarıyla birlikte şu ifâdeyi telaffuz etmişlerdir: Bilakis bunun evveli "İşte Biz onları böyle cezalandırdık" şeklinde olup "cezalandırıldılar" şeklinde kelimeden edilmemiştir.⁸⁵⁴

19. ÂYET: فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَرَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

“Onlar ise "Rabbimiz! Konak yerlerimizin arasını uzaklaştır" dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları ibret kıssaları haline getirdik ve darmadağın ettik. Kuşkusuz bunda, yeterince sabretmesini ve şükretmesini bilenler için ibretler vardır.”⁸⁵⁵

(بَاعِدْ) Bu kelime ise, kırâat âlimlerinden, İbni Kesîr, Ebû Amr, Hişâm, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ع) harfi şeddelenenek ve uzatan elifsiz olarak, (بَعِدْ) şeklinde, kırâat âlimlerinden Yâkub tarafından, kelime içerisinde bulunan (ع) harfi ve (د) harfi meftûh (fetha) ile harekelenerek (بَاعِدْ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ب) harfi uzatılarak, (ع) harfi meksûr (kesre) ile harekelenerek ve (د) harfi sükunlu kılınarak (بَاعِدْ) şeklinde okunmuştur.

Bu kelime (رَبَّنَا بَاعِدْ) ve (رَبَّنَا بَعِدْ) şeklinde telaffuz edildiği okuyuşlara göre mana: “Rabbimiz seferlerimiz arasını uzaklaştır” anlamı; (رَبَّنَا بَاعِدْ) şeklinde telaffuz edildiği okuyuşa göre ise, “Rabbimiz seferlerimiz arasını uzaklaştırdı” şeklinde mazi bir anlam kazanmakta olup, Sebe’ kabilesinin farklı mekânlara dağılıp parçalandıkları sonucunu gözler önüne sermektedir.⁸⁵⁶

(رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) şeklindeki bu kelime, kırâat imamı tarafından farklı şekillerde okunmuştur. Medine ve küfe kırâati’nin geneli (رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا)

⁸⁵⁴ Kurtubî, 1384-1964, 288.

⁸⁵⁵ Sebe’, 34/19.

⁸⁵⁶ Çetin, 2012, 294-295.

şeklinde elif ile dua vechinde “Rabbimiz konak yerlerimizin arasını uzaklaştır” anlamıyla okumuşlar, bazı Mekke ve Basra ekolü de (بَعْدُ) Şeklinde teşditli halde ve aynı şekilde “Rabbimiz konak yerlerimizin arasını uzaklaştır” anlamıyla okumuşlar, zikredildiğine göre bazılarının da (رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) şeklinde Allahtan haber vechinde “Rabbimiz seferlerimizin arasını uzaklaştırdı” anlamıyla, anlatılan bir başka okuyuşa göre (رَبَّنَا بَعْدُ) şeklinde teşditli halde haber vechinde Rabb’eseslenerek okumuşlardır. Müfessir’in kendi görüşlerine göre ise (رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا ve (رَبَّنَا بَعْدُ) kırâati’nin doğru olacağı ifade edilmiştir.⁸⁵⁷

Kaynak olarak Taberî’nin tefsiri incelendiğinde (رَبَّنَا) kelimesi muzâf münâdâ olduğu için kırâat âlimlerinin umumu tarafından mensup olarak okunmuş, İbn’i Kesîr, Ebû Amr, İbn’i Âmir, İbn’i Muhaysın ve Hişâm tarafından teb’îd (tefil) bâbından (بَعْدُ) şeklinde ve (بَاعِدْ) ile (بَعْدُ) kelimeleri (قَرَّبْ) ve (قَرَّبْ) kelimelerinde olduğu gibi okunmuş (Rabbimiz seferlerimiz arasını uzaklaştır) anlamı vermiştir. (بَاعِدْ) Kelimesi, mübtedâ yapılar ve merfû olarak (رَبَّنَا) şeklinde okunmuş (بَاعِدْ) kelimesi defiili mâzî (cümle yapısında haber) yapılar (بَاعِدْ) şeklinde okunmuş ve şu anlamı kazanmıştır: Rabbimiz seferlerimiz arasını kesinlikle uzaklaştırdı. Ebû Hâtim de bu kırâati tercih etmiştir.⁸⁵⁸

Ve yine Fethu’l-Beyân adlı eserde, (رَبَّنَا) kelimesi cumhur tarafından muzaaf münâdâ olarak nasb okunmuş ve aynı şekilde devâmı (بَاعِدْ) şeklinde ve aynel fiili’nin şeddesiyle (بَعْدُ) şeklinde okunmuştur. İbn’i Semîfiğ tarafından ise, aynü’l fiilin damme’siyle (بَعْدُ) şeklinde okunmuş ve bu şekilde okunduğunda “seferin uzaklığından şikayetçi oldular” anlamı kazanmıştır. (رَبَّنَا) kelimesi mübtedâ, (بَاعِدْ) kelimesi haber yapılar ve (رَبَّنَا) kelimesi merfû olarak okunmuştur. Bu şekilde kırâat edildiğinde “Rabbimiz seferlerimiz arasını uzaklaştırdı” anlamı kazanmıştır. Bu kırâatin İbn’i Abbastan rivayet edildiği nakledilmekle birlikte Ebu Hatim de bu kırâati seçmiştir. Bir de (رَبَّنَا) kelimesi mübtedâ olduğu için merfû ve (بَعْدُ) kelimesi tef’îl bâbından fiil’i mâzî olarak ve aynü’l fiili şeddeli ve fethalı olarak okunmuş ve “seferlerimiz arasını rabbimiz uzaklaştırdığından dolayı şikayet anlamı kazanmıştır. Hasanü’l Basrî’nin kardeşi de İbnü’l Semîfiğ gibi kırâat etmiştir.⁸⁵⁹

⁸⁵⁷ Taberî, 1413/1992, 388.

⁸⁵⁸ Kurtubî, 1384/1964, 256.

⁸⁵⁹ Ebu’t-Tayyib Muhammed Sadîğ Hân b. Hasan b. Alî İbn-i Lütfullah el-Hüseynî el-Buhârî el-Gınnecî, *Fethu’l-Beyân fî Mekâsidi’l-Kur’ân*, el-Mektebeti’l-Asrıyyeti li’t-Tabâati ve’n-Neşr, Beyrût, 1412/1992, c. XI, s. 184.

20. ÂYET: (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ)

“Gerçek şu ki İblîs onlar hakkındaki tahminini doğrulamış oldu; çünkü inanan bir grup hariç hep ona uymuşlardı.”⁸⁶⁰

(صَدَقَ) Yirminci ayet içerisinde bulunan bu kelime, Âsım, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan Ağmeş hâricindeki kıraat âlimleri tarafından, (د) harfi tahfifli kılınarak, yani şeddesiz bir meftûh (fetha) ile harekelenerek (صَدَقَ) şeklinde, Âsım, Hamze, Kisâî, Halefûl Âşir ve onları onaylayan A'meş tarafından ise, şeddeli haliyle (صَدَقَ) şeklinde okunmuştur.⁸⁶¹

"Andolsun İblis onların aleyhindeki zannını gerçekleştirmişti" mânâsını ifâde eden ilâhî söz, dört farklı şekilde kıraat edilmiştir. Ebu Ca'fer, Şeybe, Naffî, Ebu Amr, İbn Kesir ve İbn Amir -ki Mücahid'den de böyle okuduğu rivayet edilmektedir-: "Andolsun İblis'in onların aleyhindeki zannı gerçek çıkmıştı. " şeklinde (dal harfi) şeddesiz olarak "İblis" ref ile ve "Zannını" lafzını da nasb ile okumuştur ki (İblis onların aleyhindeki) zannında (doğru çıkmıştı), anlamı kazanmaktadır.

Zeccâc şöyle demiştir: Bu kelimenin nasb (mansup) okunmasının nedeni, master (mef'ul-i mutlak) olmasından dolayıdır. Yani onlar yanılmadılar, zanları onları haklı çıkardı, bilakis onun bu şekilde bir zan içerisinde olması doğru idi. Böylelikle bu lafız, master yahut zarf olarak nasbedilmiş olmaktadır.

“Ebu Ali'nin görüşüne göre ise (ظَنَّهُ) şeklindeki kelimenin nasb ile telaffuz edilmesi, mef ul-u bih oluşundan kaynaklanmaktadır. Onun zannettiği zan onu yanıltmadı doğru çıktı, anlamını yansıtmaktadır. Zira İblis: "Ben de andolsun ki Senin yolunda ilerleyen, gösterdiğin istikamette yol alanlara mani olacağım. " (el-A'raf, 7/16); "... Onları toptan azdıracacağım. " (el-Hicr, 15/39) demişti. "Doğru çıkmıştı" anlamındaki fiilin bir mefulun bih'e teaddi etmesi (geçiş yapması) caizdir. Mesela: "Sözü doğru söyledi" yani (harf-i cer ile): "Sözünde doğru söyledi" demektir.”

“İbn Abbas, Yahya b. Vessab, el-A'meş, Asım, Hamza ve el-Kisâî ise: "Gerçekleştirmişti" şeklinde şeddeli olarak: " Zannını" kelimesini de mefulün bih olarak nasb ile okumuşlardır. Mücahid bu konuda şu ifadeleri kullandı: O bir zanda

⁸⁶⁰ Sebe', 34/20.

⁸⁶¹ Hârûf, 2020, 423.

bulundu ve zannettiği gibi oldu, o bakımdan zannı gerçekleştirdi. Cafer b. Muhammed, Ebu'l-Hechac (bazı kaynaklarda Ebu'l-Cehcah) ise; "Haklarında doğru çıktı" şeklinde şeddesiz olarak: "İblis"i nasb ile; "Zannını" lafzını ise ref ile okumuşlardır. Ebu Hatim dedi ki: Bana göre bu kırâatin izah edilebilir bir tarafı yoktur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Dördüncü bir kıraate göre: "Andolsun iblis (yani) onun zannı, onlar hakkında doğru çıkmıştır" şeklinde "İblis" ve "zan" kelimeleri ref ile, bununla birlikte: "Doğru çıkmıştır" kelimesi ise teşditsiz bir şekilde ve "zannı" lafzı "İblis"den bedel-i istimal olmak üzere okunmuştur.⁸⁶²

23. ÂYET: (وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ)

“Allah katında, O’nun izin verdiği kimselerden başkasının şefaati yarar sağlamaz. Sonunda kalplerinden korku giderilince, "Rabbimiz ne buyurdu?" derler. Onlar da şu cevabı verirler: "Hak olanı buyurdu. O yücedir, uludur."⁸⁶³

(فَزَع) Yirmi üçüncü âyet içerisinde bulunan bu kelime, kırâat âlimlerinden İbni âmir, Yâkub ve onları onaylayan Ağmeş tarafından, kelime içerisinde bulunan (ف) ve (ز) harfleri, meftûh (fetha) ile harekelenerek, (فَزَع) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ف) harfi, damme (ötre), (ز) harfi ise, meksûr (kesre) ile harekelenerek (فَزَع) şeklinde okunmuştur.⁸⁶⁴

Kelime, kırâat âlimlerinin çoğunluğu tarafından (ف) harfinin damme’si ve (ز) harfinin teşditli kesre’siyle (فَزَع) şeklinde kıraat edilmiştir. İbn’i Kuteybe’nin görüşüne göre mânâ şu şekildedir: Korkuları hafiflediği zaman. Zeccac’ın mânâ yorumu ise şu şekildedir: Kalplerinden korku giderildiği zaman şeklindedir. Kelime, İbn’i Âmir, Yâkub, A’meş ve Eban tarafından ise (ف) ve (ز) harfleri, meftûh (fetha) ile harekelenerek, (فَزَع) şeklinde kıraat edilmekle birlikte kelime yüce yaradana âit olur. Ayrıca bu kelime, Hasan-ı Basrî, Katade ve İbn’i Yâmur tarafından (ف) harfinin damme’si ve (ز) harfinin kesre’siyle (فَزَع) şeklinde kırâat

⁸⁶² Kurtubî, 1384/1964, 257; Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdu'l-Cebbâr İbni Ahmed el-Merûzî es-Sem’ânî et-Temîmî el-Hanefî sümme eş-Şâfiî, *Tefsîru'l-Kur’ân*, Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418/1997, c. IV, s. 329.

⁸⁶³ Sebe’ 34/23.

⁸⁶⁴ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 832; Hârûf, 2020, 431; Dimyâtî, 1987, 460.

edilmiştir ki “korkudan boşaldığı zaman” anlamı kazanmakla birlikte, “şüphe ve şirkten boşaldığı zaman” şeklinde yorumlayanlar da olmuştur.⁸⁶⁵

37. ÂYET: (وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۖ فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ)

“Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır. Ama iman edip dünya ve âhirete yararlı iş yapanlar başka, yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.”⁸⁶⁶

(فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ) Hamze tarafından, kelime içerisinde damme (ötre) harekeli olarak bulunan (ر) harfi, sükunlu kılınarak ve (ف) harfi önünde bulunan uzatan elif düşürülerek, (فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ) şeklinde, diğer kırâat imamı tarafından ise, (ر) harfi meftûh (ötre) harekeli, (ف) harfi ise önünde uzatan elif bulunur halde, (فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ) şeklinde okunmuştur.⁸⁶⁷

Kırâat âlimlerinden Hamze (فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ) “odada güven içerisinde yaşayacaklar” şeklinde ifrâd ile kırâat etmişken, cumhur ise (فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ) “odalarında güven içerisinde yaşayacaklar” cemî siğası ile kırâat etmişlerdir. (الْغُرَفَاتِ) kelimesi Furkan sûresinin sonunda da geçmekte olup, o ev iğtidâlî, manzarası en güzel, görünüş olarak daha geniş, emin oldukları bir mekan, kendilerini güvende (emîn) hissettikleri, mutluluk ve refah içerisinde bulundukları yerdir.⁸⁶⁸

38. ÂYET: (وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ)

“Âyetlerimizi etkisiz kılmak için çaba gösterenler ise azap içinde bırakılacaklardır.”⁸⁶⁹

(مُعَاجِزِينَ) Otuz sekizinci âyet içerisinde bulunan bu kelime, hac sûresinde de geçtiği üzere, kırâat âlimlerinden İbni Kesîr, Ebû Amr, onları onaylayan İbni Muhaysın ve Yezîdî tarafından, kelime içerisinde bulunan (ج) harfi şeddelenecek

⁸⁶⁵ Cevzî, 1422, 497.

⁸⁶⁶ Sebe’, 34/37.

⁸⁶⁷ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 460.

⁸⁶⁸ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir b. Âşûr et-Tûnusî, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, Dâr-ı et-Tûnusiyyeti ve’n-Neşr, Tûnus, 1984, c. XXII, s. 218.

⁸⁶⁹ Sebe’, 34/38.

ve öncesinde bulunan uzatan elif (ل) harfî düşürülerek (مُعْجَزِينَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (مُعْجَزِينَ) şeklinde okunmuştur.⁸⁷⁰

(مُعْجَزِينَ) şeklinde kırâat edildiğinde kelime; “Âyetlerimiz hususunda bizleri âciz duruma sokmaya çalışanlara gelince”; (مُعْجَزِينَ) şeklinde teşditli olarak kırâat edildiğinde ise, “Allah’ın âyetlerini engellemeye, hükümsüz kılmaya çalışanlar”; veyâ “kişilerin, yaradan’ın âyetlerine inanma hususunda onlara engel teşkil edenler” şeklinde anlam kazanmaktadır.⁸⁷¹

52. ÂYET: (وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَإِنَّا لَلْمُتَنَائِشُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ)

“Artık ona inandık” diyecekler; ama (dünyaya) bu kadar uzak bir yerden (kurtarıcı bir imana) kavuşmak ne mümkün!”⁸⁷²

(الْمُتَنَائِشُ) Ebû Amr, Ebû Bekir Şûbe, Hamze, Kisâî, onları onaylayan Yezîdî ve Ağmeş tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfi yerine (ع) harfi getirilerek (الْمُتَنَائِشُ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (و) harfi ile, (الْمُتَنَائِشُ) şeklinde okunmuştur.⁸⁷³

Bu kelimeyle ilgili yaptığımız tefsir taramasın da “el-Câmî li-Ahkâmî’l-Kur’ân adlı eser incelendiğinde şu ifâdeler tarafımızdan müşâhede edilmiştir: kelime, (الْمُتَنَائِشُ) şeklinde kırâat edildiğinde “Ama onlar için uzak bir mekândan ona yardımda bulunmaları ne mümkün” anlamı kazanan ilâhî kelâm, Hamze, Kisâî, Ebû Amr ve Ağmeş tarafından (الْمُتَنَائِشُ) şeklinde kırâat edilmiş ve bu hususta en-Nehhâs şu şekilde ifâdeler kullanmıştır: Ebû Ubeyde bu şekildeki bir kırâatin doğruyu yansıtmayacağını temâşâ etmiştir. Bilakis hemzeli okuyuş uzaklık anlamı vermektedir. O nedenle: "Uzak bir yerden onlar için uzaklık nasıl olur" şeklinde bir anlam meydana gelmektedir. Ebû İshak’a göre: kelime yavaş hareket anlamı veren (النَّيْشُ) kelimesinden türetilmiş olmaktadır. Uzakta bulunan bir konu hususunda onların eylemde bulunabilmeleri imkansız demektir. Bu hususta Cevheri de şöyle demiştir: Bu kelime hemze ile (الْمُتَنَائِشُ) şeklinde kırâat edildiğinde “gecikmek ve

⁸⁷⁰ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 835; Hârûf, 2020, 432; Dimyâtî, 1987, 461.

⁸⁷¹ Çetin, 2012, 292-293.

⁸⁷² Sebe’, 34/52.

⁸⁷³ Palûvî, 2019, 113, Molla Efendi, 1287/1933, 483; Gürses, 1992, 838; Hârûf, 2020, 434; Dimyâtî, 1987, 461.

uzaklaşmak” anlamı vermekle birlikte, “ben bu işi erken bitiremedim geciktirdim, geciktiriyorum” demek olur.⁸⁷⁴

3. 4. Mü’min Sûresinde Tefsîre Etki Eden Kırâat Farklılıkları

Mü’min sûresi üzerinde yapmış olduğumuz araştırma neticesinde doksan iki kelimeye kırâat farklılığı olduğu tesbit edilmiş olup, anılan bu farklı okuyuşlar yukarıda aktarılmış bulunmaktadır. Şimdi ise bu kelimeler üzerinde yapılan farklı okuyuşların mânâyâ olan etkisi tarafımızdan araştırılıp, siz değerli okuyucularımızın hizmetine sunulacaktır.

26. ÂYET: وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادَ

“Firavun, “Bırakın beni de şu Mûsâ’yı öldüreyim! Tanrısına yalvarsın bakalım (kurtulabilecek mi) ! Çünkü onun, dininizi değiştirmesinden yahut ülkede huzursuzluk çıkarmasından kaygı duyuyorum” dedi.”⁸⁷⁵

(أَوْ أَنْ) Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfi, fetha ile harekelenerek ve öncesinde bulunan (ع) harfi olmaksızın, (وَأَنْ) şeklinde okumuşlardır.⁸⁷⁶

(أَنْ يُظْهِرَ) Bu kelime, kıraat alimlerinden, Nâfî, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer, Yâkub, haricindeki kırâat âlimleri tarafından, kelime içerisinde bulunan (ي) ve (ه) harfi, meftûh (fetha) ile harekelenerek, (أَنْ يُظْهِرَ) şeklinde okunmuştur.⁸⁷⁷

(الْفُسَادَ) Bu kelime de Nâfî, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer, Yâkub, haricindeki kıraat âlimleri tarafından, kelime içerisinde bulunan (د) harfi ref ile, yani damme (ötre hareke ile, (الْفُسَادَ) şeklinde, Nâfî, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer, Yâkub, haricindeki kırâat âlimleri tarafından ise, meftûh (fetha) hareke ile, (الْفُسَادَ) şeklinde okunmuştur.⁸⁷⁸

“Firavun şöyle seslendi: Beni engellemeyin Musa’nın hayatına son vereyim.” Bu şekilde bir ifâdede bulunmasının nedeni şudur: Zîrâ Firavun’un etrafında bulunanlardan yok edilme korkusu ile yaşayan ve bu münasebetle Musa’nın Firavun tarafından öldürülmesini engelleyenler vardı. “Rabbine yakarıştı

⁸⁷⁴ Kurtubî, 1384/1964, 276.

⁸⁷⁵ Mü’min, 40/26.

⁸⁷⁶ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905; Hârûf, 2020, 470.

⁸⁷⁷ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905; Hârûf, 2020, 470.

⁸⁷⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 905.

bulunsun”: Şahsını peygamber olarak gönderdiğini savunduğu Rabbine dua etsin de kendisini katledilmekten muhafaza etsin. “Bilakis ben sizin inandığınız dininizi değiştirmesinden korkuyorum.” Bu aslında bana ibadet etmenizden vazgeçmenizden korkuyorum demektir. (Yahut yeryüzünde fesat çıkarmasından (أَوْ أَنْ يُظْهَرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادُ)”: İbn’i Kesîr, Nâfî, Ebû Amr, İbn’i Âmir, hemze olmadan (وَأَنْ) şeklinde okumuşlardır. Âsım, Hamze ve Kisâî de (و)harfinden önce (ع) ile beraber ikisi bir arada (أَوْ أَنْ) şeklinde kıraât etmişler ve şöyle bir mânâ hedeflemişlerdir: Dininizi değişime uğratmasa bile ülkede bozgunculuk yapar

Fakat Nâfî ile Ebû Amr, (ي) harfinin Damme’siyle (أَنْ يُظْهَرَ) şeklinde ve cümlelerin sonundaki kelimeyi nasb ederek (الْفَسَادُ) şeklinde kıraat etmişler, geriye kalan kıraat âlimleri ise (ي) harfinin fethası ile (أَنْ يُظْهَرَ) şeklinde, cümlelerin sonundaki kelimeyi de ref ile (الْفَسَادُ) şeklinde kıraât etmişler ve mânâ da şu şekilde olmuştur: Düzenimizi bozarak bozgunculuk yapar. Bu şekilde iddiada bulunarak bu durumu bozgunculuğa tebdil etmiştir. Bu ifâde şu şekilde de yorumlanabilir: Sizin onlara uyguladığınız zulmün ve işkencenin karşılığı olarak o da sizin evlatlarınızın yaşamlarına son verir.⁸⁷⁹

Yirmi altıncı âyet üzerindeki kıraat farklılıklarının mânâyâ etkisi başka eserler üzerinde de araştırma konusu yapıldığında;

Nâfî, Ebû Amr ve Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfi (ع) harfi olmaksızın (وَأَنْ يُظْهَرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادُ) şeklinde kıraât edilmiş olup, “Yeryüzünde fesat çıkarmasından korkuyorum” anlamı;

İbn’i Kesîr, İbn’i Âmir tarafından, yine kelime içerisinde bulunan (و) harfi (ع) harfi olmaksızın ve (ي) harfi fetha ile kelime sonunda bulunan (د) harfi ref yani damme ile harekelenerek ve (وَأَنْ يُظْهَرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادُ) şeklinde kıraât edilerek “Yeryüzünde fesat çıkmasından korkuyorum” anlamı;

Hafs ve Yakub tarafından, kelime içerisinde bulunan (و) harfi (ع) harfi ilebirlikte okunarak, (ي) harfi damme ile, (و) harfi kesre ile ve kelime sonunda bulunan (د) harfi fetha ile harekelenerek (وَأَوْ أَنْ يُظْهَرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادُ) şeklinde kıraât edilmiş ve “Veya yeryüzünde fesat çıkarmasından korkuyorum” anlamı;

⁸⁷⁹ Cevzî, 1422, 216.

Ebu Bekr Şube, Hamze, Kisaî ve Halefûl-Âşir tarafından ise; kelime içerisinde bulunan (و) harfi (ه) harfi ile birlikte okunarak, (و) harfi fetha ve (ه) harfi de fetha ile, kelime sonunda bulunan (و) harfi damme ile harekelenerek (وَأَنَّ) şeklinde kıraât edilmiş ve “Yeryüzünde fesat çıkmasından korkuyorum” anlamı kazanmıştır.⁸⁸⁰

İlk iki örnekte görüldüğü üzere kıraât farklılıklarının yansıttığı mânâyâ göre Firavun; Hz. Mûsâ’nın hem inandıkları dinlerini tahrif edeceğinden ve hem de yer kürede karışıklık meydana getireceğinden ya da karıklık ortaya çıkacağından endişe ettiğini ifâde etmektedir.

Geriye kalan iki örnekten çıkarılabilecek ders ise şöyledir: Firavun Hz. Mûsâ’nın ya dinlerini tahrif edeceğinden ya da yer kürede karışıklık meydana getireceğinden yahut karışıklık meydana geleceğinden endişeli olduğunu ifade etmektedir.

Bu iki durumdan anlaşılmaktadır ki Firavun’un Hz. Mûsâ’dan korktuğu iki şey vardır ve bunların birincisi kabul ettiği ve yaymaya çalıştığı batıl olan dinin tahrif olması, ikincisi ise, yer kürede karışıklık meydana gelmesi ve krallığının, hükümünün yerle bir olmasıdır.⁸⁸¹

“Mûsâ’nın yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum” Medîne, Basra ekolü ve Hafsa göre (وَأَنَّ يَظْهَرُ) kelimesindeki (و) harfi dammeli ve kelime sonundaki (ي) harfi fethalıdır. Diğer kıraat âlimlerine göre ise, (و) harfi fethalı, (ي) harfi ise dammelidir. Buradaki birinci görüş savaş ve çatışmayı öngörmektedir. Çalışılıp üretilen, kazanç kapısı olan mekânlar kesintiye uğrar, durur ve toplumlar katledilmek ve yok olmak suretiyle helak olurlar. Firavun’un “Ben bunun yani (Musa’nın) sizi dine davet etmek suretiyle dininize zarar vermesinden endişe ediyorum” veya “Mûsâ nedeniyle çıkacak fitnelerin dünyanıza zarar dokundurmasından çekiniyorum” Küfelilerin dışındaki kıraat âlimleri ise (وَأَنَّ) şeklinde kıraat etmişlerdir. Bunun anlamı şu şekilde olmaktadır: “Gerçek şu ki ben sizin hem dininizin ve hem de dünyanın fesada uğrayacağından korkuyorum” ifadeleriyle yansıtılmıştır.⁸⁸²

⁸⁸⁰ Zemahşerî, 1407, 160-161; Râzî, 1420, 506; Kurtubî, 1384/1964, 267; Karaçam, 2018, 208-209; Taberî, 1413/1994, 421-422.

⁸⁸¹ Karaçam, 1996, 209.

⁸⁸² Neseî, 1419/1998, 207.

37. ÂYET: (أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَاطَّلَعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِفِرْعَوْنَ
سَوْءَ عَمَلِهِ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ)

“Doğrusu onun bir yalancı olduğunu düşünüyorum.” İşte böylece, yaptığı çirkin iş Firavun’a güzel göründü ve doğru yolu bulması engellendi. Firavun’un tuzağı hüsrandan başka bir sonuç doğurmadı.”⁸⁸³

(فَاطَّلَعَ) Bu kelime içerisinde bulunan (ع) harfi, kırâat âlimlerinden Hafs tarafından, meftûh (fetha) hareke ile, (فَاطَّلَعَ) şeklinde, diğer kırâat âlimleri tarafından ise, (ع) harfi, damme (ötre) hareke ile, (فَاطَّلَعَ) şeklinde kırâat edilmiştir.⁸⁸⁴

(فَاطَّلَعَ) (أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ) “Göklerin sebepleri, kapıları ve kapıları” bu kelime Âsım’ın yetkisi üzerine Hafs kelime sonunda bulunan (ع) harfini nasb ile okumuştur. Çünkü orada temenni bulunmaktadır. Diğer kırâat imamları ise kelime sonunda bulunan (ع) harfini (أَبْنَعَ) kelimesi üzerine atıfla (فَاطَّلَعَ) şeklinde ref ile kıraat edilmiştir. Ve mâna şu şekilde olmuştur: “Belki yollara, göklerin yollarına ulaşırım da belki Mûsâ’nın tanrısını görmeye nâzır olurum. Burada göklerin yollarına erişme ve Mûsâ’nın tanrısını görebilme inancı ihtimali üzerinde durulmaktadır. (فَاطَّلَعَ) şeklinde yapılan Hafsın kırâatinde ise, şayet göklerin yoluna ulaşırsa Musa’nın tanrısını göreceği inancı anlatılır.”⁸⁸⁵

Bu kelime ile ilgili yukarıdakine benzer bir yorumda şu şekildedir: (فَاطَّلَعَ) kelimesi, (أَبْنَعَ) kelimesi üzerine atıf yapılarak (فَاطَّلَعَ) şeklinde kırâat edilmiş ve Ebû Ubeyde Ebû Câferin cevabı üzerine şöyle söylemiştir: Nasb mânâ ile ref mânâ arasında ihtilaf vardır. Çünkü nasb ile mânâ (فَاطَّلَعَ) şeklinde olursa, ulaşma sebepleri bilgisi verir. Burada aslında göklerin yollarına ulaşırsa Musa’nın tanrısını görmeye nail olacağı şeklinde şart anlamı ortaya çıkar. Ref ile kıraat (ع) şeklinde olursa mânâ: Musa’nın tanrısına ulaşma sebepleri umulur ki şeklinde ihtimal anlamı verir. Bundan sonrası için isteğini yerine getirme hususunda gevşeklik anlamı

⁸⁸³ Mü’min, 40/37.

⁸⁸⁴ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907; Hârûf, 2020, 471; Dimyâtî, 1987, 486.

⁸⁸⁵ Mucîruddîn b. Muhammed el-Uleymî el-Mukaddesî el-Hanbelî, *Fethu’r-Rahmân fî Tefsîri’l-Kur’ân*, Dâru’n-Nevâdir (İsdârâtî Vezêrâtî’l Evgâfî Ve’s-Şuûnî’l-İslâmiyye-İdaretü’s-Şuûnî’l-İslâmiyye), 1430/2009, c. VI, s. 117; Eş-Şeyh el-Alâmeti Muhammedü’l-Emîn b. Abdullah el-Ermî’l-Alevî el-Herârî eş-Şâfiî, *Tefsîru Hadâîgi’r-Ravh ver’r-Reyhân fî Ravâbî Ulûmi’l-Kur’ân*, Dâru’n-Necât, Beyrût, 1421/2001, c. XXV, 182; Çetin, 2012, 316.

kazanır.⁸⁸⁶ Ayrıca âyetteki (فَاطَّلَعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى) “ve Musa’nın tanrısına ulaşırım” (فَاطَّلَعَ) kelimesi yukarıda da izah edildiği üzere Âsımın râvîsi Hafs tarafından (ع) harfinin fethasıyla, diğer kırâat âlimleri tarafından ise (فَاطَّلَعَ) şeklinde ref ile okunmuştur. Müberred bu hususta şu şekilde ifadelerde bulunmuştur: Merfu kırâat bunu (أَبْلَغَ) fiiline atıf yapmıştır. Bu şekilde olduğu zaman kelâmın takdiri şeklinde bir anlam kazanır. Öyle ki (ثُمَّ) edatı “fâ” dan çok daha sonralığı “Terâhî” ifade eder. Mansup olarak kırâat edenler ise bu şekildeki okuyuşlarıyla cevap vermiş olurlar ki bu şekilde olduğunda mânâ şöyle bir anlam kazanır: “Ben o yollara ulaşırım ve ulaştığımda ise Musa’nın tanrısını görmeye nâil olurum.” Mânâlar çeşitlidir. Mânâ birincisinde, “Belki muttali olurum” anlamı kazanırken, ikincisinde ise, “Göklerin yollarına ulaştığımda, bence artık Musa’nın ilâhına muttali olmam kesindir” şeklinde olur.⁸⁸⁷ Göklerin nedenleri, yani cennetten cennete götüren yolları ve kapıları ve bir şeye götüren herşey rüşvet ve bir kova su gibi bir nedendir. Belki yerine getirme cevabı üzerine hafs tarafından (فَاطَّلَعَ) şeklinde nasb ile kırâat edilmiş, diğerleri tarafından ise (أَبْلَغَ) fiiline atıfla (فَاطَّلَعَ) şeklinde ref ile kırâat edilmiştir. Görünüşe göre nemrut gibi Musa’nın tanrısın bina siparişi verilmiştir. Beydâvî şöyle demektedir: Belki de gökyüzündeki olayları gösteren göksel nedenleri olan gezegenlerin koşullarını izlemek münasebetiyle yüksek bir yerde kendisi için bir gözlem evi inşa etmek istediğini ve yüce Allah’ın Mûsâ’yı gönderdiğine dâir herhangi bir kanıt olup olmadığını göreceğini söyler. Ya da insanlar, Musâ’nın cennetin tanrısından aldığı haberin bilgisine ve ona ulaşmasına bağlı olduğunu söyleyen bozgunculuğunu gördüler şeklinde yorumlanmıştır.⁸⁸⁸

37. ÂYET: (.. وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ..)

“İşte böylece, yaptığı çirkin iş Firavun’a güzel göründü ve doğru yolu bulması engellendi.”⁸⁸⁹

(وَصُدَّ) Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Câfer tarafından, kelime içerisinde bulunan (ص) harfi nasb ile, (وَصُدَّ) şeklinde, Âsım, Hamze, Kisâî, Yâkub,

⁸⁸⁶ Ebû Câfer en-Nehhâs Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yûnus el-Murâdî en-Nahvî, *İğrâbu'l-Kur’ân*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrût, 1421, c. IV, 25.

⁸⁸⁷ Râzî, 1420, 516; Semerkandî, 1413/1993, 206; Neseî, 1419/1998, 212; Kurtubî, 1384/1964, 275.

⁸⁸⁸ Mazharî, 1412, 258; Beydâvî, 1418, 58.

⁸⁸⁹ Mü’min, 40/37.

Halefûl Âşir ve onları onaylayan Hasan-ı Basrî tarafından ise, damme (ötre) hareke ile, (وَصْدٌ) şeklinde okunmuştur.⁸⁹⁰

(وَصْدٌ) şeklinde (ص) harfinin dammesiyle yapılan kırâat hakkında Ebû Ubeyde şöyle demiştir: “Bu şekilde kıraat edilebilir, fakat bu şekilde yapılan ifadeden evvelki ifâde meçhuldür. Hal böyle iken, meçhule atıf yapılan durumda meçhul yapılmış olur.” Geriye kalan kıraat imamları ise, “Firavun beşeriyeti îmandan uzaklaştırdı” anlamına gelen (وَصْدٌ) şeklinde (ص) harfini nasb ile kırâat ederek şu ifadeyi kullanmışlardır: Firavunun, “Elbet ve elbet ellerinizi çaprazlamasına kestireceğim.”⁸⁹¹ Şeklindeki ifâdesi de onun bu şekilde yaptığını yani insanları iman etmekten uzaklaştırdığını göstermektedir. Bu şekilde yâni (وَصْدٌ) şeklinde yapılan kıraati “İnkâr yolunu seçip Allah yoluna da engel koyanların yapıp ettiklerini O boşa çıkarmıştır.”⁸⁹² Ve “İnkâra sapan, sizi Mescid-i Harâm’a sokmayan, (yolda) engellenmiş kurbanları yerine ulaştırmaktan alıkoyanlar da başkaları değil, onlardır.”⁸⁹³ Şeklindeki âyetlerde desteklemektedir.⁸⁹⁴ Bu iki kırâatten anlaşıldığı üzere; Firavunun hem sapmış bir inkârcı olduğu ve hem de çevresindekileri saptırıp onların imanlarına mânî olduğu müşâhede edilmektedir. Ayrıca Hicaz halkından olan iki kurrâ ve Şâmî ile Ebû Amr (وَصْدٌ) şeklinde kıraat etmişler ki, Firavun bu şekildeki süslü gösterimler ve parlatımlar ile insanları doğru yoldan uzaklaştırdı anlamı kazanmaktadır.⁸⁹⁵ Küfeliler ve Yâkub dışındakilerin okuyuşu da (وَصْدٌ) şeklinde nasb ile ve mânâ şöyledir: “Kendisinden başkasını yoldan saptırdı veya şahsı yoldan saptı” şeklinde olmaktadır. Yoldan sapmasına vesile olan ve bu durumu kendisine güzel gösteren ise iblistir. “Şeytan onlara yaptıkları eylemleri süsledi de onları yoldan çıkardı.”⁸⁹⁶ âyetinde zikredildiği gibi. Vey’a süslü gösteren Yüce Allah’tır. “Kendilerine yaptıkları ibadetlerini güzel gösterdik de gözleri görmezmiş gibi sendeleyip dururlar.”⁸⁹⁷ âyeti de onunla benzeşim göstermektedir.⁸⁹⁸

⁸⁹⁰ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 502; Gürses, 1992, 907; Hârûf, 2020, 471.

⁸⁹¹ Â’raf, 7/124.

⁸⁹² Muhammed, 47/1.

⁸⁹³ Fetih, 48/25.

⁸⁹⁴ Râzî, 1420, c. XXVII, 517; Çetin, 2012, 317.

⁸⁹⁵ Beydâvî, 1418, 58.

⁸⁹⁶ Neml, 27/24.

⁸⁹⁷ Neml, 27/4.

⁸⁹⁸ Neseffî, 1419/1998, 212; Cevzî, 1422, 38.

Kurtûbî ise el-Câmî li-Ahkâmî'l-Kur'ân adlı eseri de (وَصَدَّ) kelimesini “Alıkonuldu” şeklinde yorumlamış, bu âyetin Kûfeliler tarafından meçhul bir fiil ile kırâat edildiğini beyân etmiştir. Ebû Ubeyd ile Ebû Hâtim'in de bu kırâati benimsediği beyan etmiş olup, (ص) harfinin kesre ile de okunabileceğini aktarmıştır. Bu halde (د) harfinin kesre'si (ص) harfine aktarılmış olup, Alkame'nin okuyuşu da böyledir. İbn'i Ebi İshak ve Abdurrahman b. Bekre de tenvin ve dammeli olarak kırâat etmişler, diğer kırâat âlimleri ise, “Alıkoydu” anlamı kazandırarak (ص) harfi ve (د) harfini mansuplu olarak (وَصَدَّ) şeklinde kırâat etmişler ve “Firavun insanları doğru yoldan alıkoydu” demek istemişlerdir.⁸⁹⁹ Suyûtî'nin eserinde Abd b. Humeyd'in mevzu edilen kelime hakkındaki görüşüne göre ise, Kırââtî Âsım “...Doğru yoldan saptırıldı...” mealindeki âyet içerisinde bulunan (ص) harfini, damme hareke ile (وَصَدَّ) şeklinde telaffuz ettiği yönündedir.⁹⁰⁰

46. ÂYET: النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ

“Bu azap, onların sabah akşam sokulacakları ateştir. Kıyamet koptuğunda, “Firavun ailesini en şiddetli azabın içine atın!” denilecek.”⁹⁰¹

(أَسَاعَةُ أَدْخِلُوا) İbni Kesîr, Ebû Amr, İbni Âmir, Ebû Bekir Şûbe ve onları onaylayan İbni Muhaysın, Yezîdî, Hasan-ı Basrî tarafından, vasl halinde kelime içerisinde bulunan (ع) harfinin ve (خ) harfinin damme (ötre) 'siyle (أَسَاعَةُ أَدْخِلُوا) şeklinde, diğer kıraati mamları tarafından ise, (ع) harfinin meftûh (fetha), (خ) harfinin meksûr (kesre) harekesiyle, (أَسَاعَةُ أَدْخِلُوا) şeklinde okunmuştur.⁹⁰²

Âyeti kerime içerisinde geçen (أَدْخِلُوا) kelimesi kıraat âlimlerinden bir gurup tarafından (ع) harfinin fethası ve النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا damme (ötre) 'siyle (أَدْخِلُوا) şeklinde kıraat edilerek, meleklerle bir emir niteliği kazanmıştır.⁹⁰³ (أَدْخِلُوا) şeklinde dammeli okuyuşa göre: “kıyâmet koptuğu vakit” Firavun âilesine hitâben azabın en çetin olanına “girin ey Firavun âilesi” anlamı ortaya çıkarken, (أَدْخِلُوا) şeklinde fethalı okuyuşa göre ise, melekler Firavun âilesini cehenneme sokmakla yükümlü

⁸⁹⁹ Kurtubî, 1384/1964, 275.

⁹⁰⁰ Abdurrahmân b. Kemâl Ebî Bekr b. Muhammed Celâlüddîn es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr fî Tefsîr bi'l-Me'sûr*, Hukûku't-Tab'u Mahfûzatu't-Tab'atu'l-Ülâ, Kâhire, 1424/2003, 41-42.

⁹⁰¹ Mü'min, 40/46.

⁹⁰² Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 909; Hârûf, 2020, 472; Dimyâtî, 1987, 486.

⁹⁰³ Celâleddîn Muhammed b. Ahmed el-Mahallî ve Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Dâru'l-Hadîs, ty., Kâhire, s. 624.

kılınır ve “Firavun âilesini azâbın en şiddetlisine sokun” anlamı kazanır.⁹⁰⁴ Yine bu kelime, Nâfî, Medîneliler, Hamze ve Kisâî tarafından (أَدْخُلُوا) kelimesi hemze-i kat’ı ve (خ) harfinin kesre’siyle “soktu” fiilinden zuhur etmiş bir fiil ile diye kırâat etmişlerdir. Ebû Ubeyde’nin bu mesele hakkındaki düşüncesi budur. Yâni Yüce Mevlâ Firavun âilesini ateşe sokmaları için meleklerle talimat vermiştir. Bu mevzûnun delili ise Yüce Mevlâ’nın: (النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا) “ona arz olunanlar ateştir” ilâhî hitabıdır. Geriye kalan kırâat âlimleri ise elif harfini hazfederek ve (أَسَاءَةُ أَدْخُلُوا) damme harekeli kılarak “Girin” şeklinde “Girdi” fiilinden türedi şeklinde kırâat etmişlerdir. Yâni o şahsiyetlere: “Ey Firavun halkı azâbın en çetin olanına girin” diye hitap edilecek. Ebû Hâtım ismiyle anılan âlimin bu ikinci kırâati tercih etmekle birlikte birinci kırâatle alakalı olarak ise şunları zikretmiştir: İlk okuyuştaki: “Hânedânını” ifâdesi birinci mef’ûl; “En şiddetlisine” şeklindeki ifâde ise harfî cer’in hazfedilmesi ile ikinci muf’ûl hâlini almıştır. İkinci kırâatte ise muzaaf’ın nidâsı olması hasebiyle mansup şeklinde gelmiştir.⁹⁰⁵ “Firavun hânedânını en çetin azâba sokun” Buhârî ve Müslim’in sahihlerinde İbn’i Ömer hadisi olarak zikredilen şu hadis kabir azâbının varlığını gözler önüne sermektedir: Biriniz bu dünyadan göç eylediği vakit ona varacağı yer sabah akşam gösterilir; şayet varacağı yer cennet ise cennetten, cehennem ise cehennemden gösterilir. O şahsiyete: Kıyamet günü tekrar vücut bulacağın (dirilme) zamanına kadar yerin burasıdır denilir. “Ve yevme tegûmüssêatü edhilû” Bu âyet ile de kişilerin âhirette karşılaşacakları durum beyân edilmiştir. İbn Kesir, İbn Âmir, Ebû Amr, Ebû Bekr, Eban dakırâat’ı Âsım’dan rivayet ederek (ا) harfinin ve (خ) harfinin zammesi ile (أَسَاءَةُ أَدْخُلُوا) şeklinde kırâat etmişler, mana olarak ise girmeye emir niteliği kazanmaktadır. Kırâate buradan başlanıldığında elif harfiyle başlanır. Kırâat âlimlerinin geriye kalanları ise (خ) harfinin kesre’si ve hemze-i kat’ ile (أَدْخُلُوا) şeklinde kırâat etmişler ki bu şekildeki kırâat meleklerle emir niteliği taşımakla birlikte kırâate buradan başlayanlar da hemzenin fethası ile kırâat etmişlerdir.⁹⁰⁶

60. ÂYET: ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

⁹⁰⁴ Beydâvî, 1418, 59; Neseffî, 1419/1998, 214.

⁹⁰⁵ Kurtubî, 1384/1964, 278; Râzî, 1420, 522.

⁹⁰⁶ Ebu’s-Suûd el-Meâdî Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm İlâ mezâyê’l-Kitâbi’l-Kerîm*, Dâr-u İhyâi’t-Terâsi’l-Arabî, Beyrût, ty., c. VII, 278; Cevzî, 1422, 40-41.

“Rabbınız şöyle buyurdu: Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir!”⁹⁰⁷

(سَيَدْخُلُونَ) Ebû Bekir Şûbe, Ebû Câfer, Ruveys, İbni Kesîr ve onları onaylayan İbni Muhaysın tarafından, kelime içerisinde bulunan (ى) harfi, damme (ötre) harekeli, (خ) harfi ise meftûh (fetha) harekeli olarak, (سَيَدْخُلُونَ) şeklinde, diğer kırâat imamları tarafından ise, (ى) harfi meftûh (fetha) harekeli, (خ) harfi ise, damme (ötre) harekeli olarak, (سَيَدْخُلُونَ) şeklinde okunmuştur.⁹⁰⁸

Yukarıda zikredildiği üzere kırâat âlimlerinden bir kısmı (سَيَدْخُلُونَ) “Gireceklerdir” meâlindeki âyeti (سَيَدْخُلُونَ) şeklinde “Girdirileceklerdir” anlamı kazandırarak, meçhul bir fiil olarak (ى) harfini dammeli ve (خ) harfi ise meftûh hareke ile kırâat etmişler, diğer kırâat âlimleri ise, (ى) harfi meftûh (fetha) harekeli, (خ) harfi ise, damme (ötre) harekeli olarak, (سَيَدْخُلُونَ) “gireceklerdir” anlamıyla kırâat etmişlerdir.⁹⁰⁹ Mekke ekolü ve Ebû Amr’a göre de (سَيَدْخُلُونَ) şeklinde kırâat edildiğinde “Girdirileceklerdir” anlamı kazanmaktadır.

⁹⁰⁷ Mü'min, 40/60.

⁹⁰⁸ Palûvî, 2019, 120; Molla Efendi, 1287/1933, 503; Gürses, 1992, 912; Dimyâtî, 1987, 486; Hârûf, 2020, 474.

⁹⁰⁹ Kurtubî, 1384/1964, 285; Nesefî, 1419/1998, 218.

SONUÇ

Müslümanlar olarak rehber edindiğimiz Kur'ân-ı Kerîm'in bazı kelimeleri üzerinde telaffuz farklılıklarına rastlanmaktadır. Anılan bu kırâat farklılığının altında yatan sebep, Hz. Peygamber döneminde, farklı toplumlardan İslam ile şereflenmiş Müslümanlara, Kur'ân telaffuzunda kolaylık sağlama gayesi taşıyan yedi harf ruhsatı meselesidir. Kur'ân'ın inzaliyle birlikte başlayan ve yedi harf ruhsatıyla kırâat edilmesine müsaade edilen bu okuyuş şekilleri, tevâtür yoluyla nesilden nesile aktarılacak bizlere kadar ulaştırılmıştır. Kırâat ilmiyle, kelimelerin ya da lafızların telaffuz şekilleri irdelenmekte, bu şekilde sözlerin en güzeli olan Allah kelâmının gayesinin ne olduğu doğru bir şekilde anlaşılmalı ve bu doğrultuda kulluk vazifeleri yerine getirilmekte, Kur'ân metninde ortaya çıkabilecek hata, tahrif ve tağyir olasılığının önüne geçilmiş olmaktadır.

Kırâat ilmi, yukarıda da bahsedildiği üzere Nazmı Celîl'de aktarılanların, Tefsir ve Fıkıh ilmi başta olmak üzere, bu lafızlardaki Allah'ın muradının doğru bir şekilde anlaşılıp aktarılması, son derece önemli bir hususiyet arz etmektedir. Bu vesileyle kırâat âlimleri başlangıcından günümüze kadar, tevâtür yoluyla aktarılan bu kırâat vecihlerini hem Kur'ân'a ve hem de İslâm'a hizmet düsturuyla, sahih olanları şaz olanlardan ayırt etmek suretiyle tasnifini gerçekleştirmişlerdir.

Râ'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları ve tefsire etkileri konulu tez çalışmamız içerisinde geçtiği üzere mütevâtir kırâat farklılıklarını usûlî ve ferşî farklılıklar şeklinde iki ana başlık hâlinde ele almak muhtemeldir. Usûlî farklılıklar deyince, kaynağı lehçesel telaffuz farklılıklarına dayanan, idgâm, terkîk, tağlîz, imâle, işmâm, nakil, sekte, ibdâl, teshîl, tahfîf, vb. konuları bünyesinde barındıran ve âyeti mânâ yönünden hiçbir şekilde etkilemeyen okuyuş farklılıkları, Ferşî farklılıklar deyince ise, kelimenin telaffuzunda veyâ mânâsında çeşitlilik ortaya koyan okuyuş farklılıkları aklımıza gelmektedir. Bu vesileyle Râ'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerindeki kırâat farklılıkları ve tefsire etkileri konulu bu çalışmamızda usul ve ağırlıklı olarak ferşî-i huruf'a dâir farklılıklar araştırılıp aktarılmıştır.

Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde Râ'd suresinde 23 âyet üzerinde 39 kelimede, Kasas sûresinde 51 âyet üzerinde 89 kelimede, Sebe' sûresinde 42 âyet üzerinde 75 kelimede ve Mü'min sûresinde ise 57 âyet üzerinde 92 kelimede kırâat

farklılığına rastlanmış ve kırâat farklılıklarının kim tarafından nasıl yapıldığı sunulmuştur. Bu farklılıkların fiiller, harf değişikliği, harf ilavesi veya ıskât edilmesi, i'rab, mâlum ve meçhul, tekil ve çoğullukla ilgili farklılıklar olduğu tesbit edilmekte olup, bu kırâat farklılıklarının çok az bir kısmı mânâ üzerinde kısmen değişikliğe sebebiyet verirken, bir kısmı ise sadece telaffuz ve şekil yönünden değişikliğe sebebiyet verip anlam üzerinde etki oluşturmamaktadır. Ayrıca bazı kelimelerin hem harf değişikliği yapılarak ve hem de harf ilâvesi ile kırâat edildiği halde mânâ üzerinde değişikliğe sebebiyet vermediği de müşâhede edilmektedir. Bu durumu örneklerle açıklayacak olursak tezimizin de konusunu teşkil eden Ra'd sûresinde geçmekte olan وَصَدُّوْا عَنِ السَّبِيلِ (Ra'd, 13/33) âyetinde geçmekte olan altı çizili kelime وَصَدُّوْا عَنِ السَّبِيلِ şeklinde meçhul ve mâlum siga ile kırâat edilmiş, mânâ birincisinde “doğru yoldan saptırıldılar”, ikincisinde ise “Doğru yoldan saptılar” anlamı kazanmıştır. Bunun gibi Ra'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûrelerinde müennes veya müzekker zamirle, harf isbât edilerek, fâilin müzekker ve müennes kırâat edilmesiyle, kelime teşditli halde kırâat edilerek teşditli kelimenin (teksir) çokluk anlamı vermesiyle, tekil ve çoğul anlamı veren kelimelerle, Harf ve hareke değişiklikleri ile, i'rab değişikliği ile, mübâlağa ve mübâlağa olmayan ismi fâil sigalarıyla, müfred (tekil) kırâat edilmekle birlikte aslında çoğul anlamı bulunan kelimenin kafa karışıklığı oluşturmaması amacıyla çoğulluk ifâde eden bir kelimeyle telaffuz edilmesiyle, nâibi fâil şeklinde kırâat edilerek, mâzî ve muzârî fiiller şeklinde kırâat edilerek, Kelimenin muzaaf münâdâ şeklinde nasb ile okunmasıyla, anlam farklılıklarının meydana geldiği anlaşılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte mânâ değişikliğine uğrayan bu kelimeler âyetin içeriğine zarar vermeyen, âyetin insicâmını koruyan ve muhataba iletilmek istenen düşünce ile aynı paralelde olan ve aykırılık bulunmayan mânalardır. Ayrıca kırâat farklılıkları, âyetlerin yorumuna kattığı genişlik, değişik ufuklarla çeşitli yorum farklılıklarının ortaya konulmasıyla tefsir ilmine önemli derecede güzellikler sağlamıştır.

Tezimizin konusu olan sûreler içerisinde kırâat bakımından farklı olmakla birlikte mânâ olarak değişiklik yansıtmayan kelimeler de mevcuttur. (يُغْشِي) ve (يُغْشِي) (Râ'd, 13/3) (تَرْجِعُونَ) ve (تَرْجِعُونَ) (Kasas, 28/70) (يَقُولُ) ve (يَقُولُ) (Sebe', 34/40) (يَدْعُونَ) ve (تَدْعُونَ) (Mü'min, 40/20) Şeklinde telaffuz edilen kırâatler,

telafluz edildiği kelime üzerinde anlam değişikliğine yol açmamakta, sadece kelime üzerinde kırâat ve biçim yönünden farklılık oluşturmaktadır.

Râ'd, Kasas, Sebe' ve Mü'min sûreleri üzerinde yapmış olduğumuz kırâat farklılığı tesbit çalışmamızda, hükümlere etki eden bir kırâat farklılığına rastlanmamış olup, yapılan tefsir çalışmalarında kırâatlerin göz ardı edilemeyeceği ve Allah kelâmını anlayabilme yolunda kırâatlerden istifâde edilmesi gerektiği yadsınamaz bir durumdur.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Dâru'l-Meârif, Kâhire, 1391/1972.
- Abdülhâdî, Abdulhayy el-Fadlî, *el-Kırââtü'l-Kur'âniyye: Târih ve Tarîh*, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1405/1985.
- Altıkulaç, Tayyar, “İbni Kesîr Ebû Mâbed”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.
- _____, “Bezzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, (C. 6, ss. 114-115)
- _____, “Dûrî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. 10, ss. 5-6)
- _____, “Ebû Amr b. Âlâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. 10, ss. 94-96)
- _____, “Ebû Bekir b. Ayyâş”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. 10, ss. 109-110)
- _____, “Ebu'l-Hâris”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, (C. 10, ss. 320-322)
- _____, “Hafs b. Süleymen”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, (C. 15, ss. 118-119)
- _____, “Halef b. Hişâm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, (C. 15, ss. 237-238)
- _____, “Hallâd b. Hâlid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, (C. 15, ss. 380-381)
- _____, “Hişâm b. Ammâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, (C. 18, ss. 150-151)
- _____, “İbn Âmir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, (C. 19, ss. 308-310)
- _____, “İbn Verdân”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, (C. 20, ss. 444-445)
- _____, “İbn Zekvân”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, (C. 20, ss. 461-462)

- _____, “Kunbûl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, (C. 26, ss. 374-375)
- Akk, Hâlid Abdurrahmân, *Usûlü't-Tefsîr ve Kavâiduh*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1415/1994.
- Ateş, Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, Kurav Yayınları, İstanbul, ty.
- Abdulkâdir, Molla Huveyş Ali Gâzi, *Beyânu'l-Meânî*, Matbaa et-Turagî, Dimeşk, 1382.
- Bâzemûl, Muhammed b. Ömer b. Sâlim, *el-Kirâât ve Eseruhâ fi'l-Ahkâm ve't-Tefsîr*, Dâru'l-Hicre, Riyad, 1417/1996.
- Birişik, Abdulhamit, “Kıraat İlmi ve Târîhi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, Mektebu'l-İslâmiyye, İstanbul, 1981.
- Bursevî, İsmâil Hakkı, *Ruhu'l-Beyân Tefsîri*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2012.
- Beğavî eş-Şâfi, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesûd b. Muhammed b. el-Ferrâî, *Meâlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420.
- Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Çev.: Ş. Eren), Selsebil Yay., İstanbul, 2011.
- _____, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1418.
- Buhârî, Ebu't-Tayyib Muhammed Sadîğ Han b. Hasan b. Alî İbn Lütfullah el-Hüseynî, *Fethu'l-Beyân fî Makâsidi'l-Kur'ân*, el-Mektebeti'l-Asrıyyeti li't-Tabâati ve'n-Neşr, Beyrut, 1412/1992.
- Cerrahoğlu, İsmâil, *Tefsir Usûlü*, Diyânet Vakfı Yay., Ankara, 1983.
- Ceremî, İbrâhim Muhammed, *Mu'cemu Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Hayr, Dimaşk/Beyrut, 2013.
- Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, (Çev.: A. Öztürk), Kahraman Yay., İstanbul, 2005.

- _____, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1422.
- _____, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1404/1984.
- Çetin, Abdurrahman, *Yedi Harf ve Kıraatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.
- _____, *Kıraatların Tefsire Etkisi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012.
- _____, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat İlmindeki Yeri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed el-Bennâ, *İthâfu Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kirâati'l-Arbaate 'aşer*, thk. Ali Muhammed Debbâ', Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1359/1940.
- _____, *İthâfu Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kirâati'l-Arbaate 'aşer*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Said, *Kitâbu't-Tefsir fî'l-Kirâati's-Seb'a*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1996.
- Dağ, Mehmet, *Kıraat Farklılıklarının İslâm Hukûkuna ve Metodolojisine Etkisi*, AÜSBE Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1997.
- _____, “Klasik Kıraat Tasniflerinin Eleştirisi ve Yeni Bir Tasnif Denemesi”, *İslâmiyet Dergisi Döküasyon Merkezi*, Yayımlanmamış Makale, ty.
- _____, *Geleneksel Kıraat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım*, İSAM, İstanbul, 2011.
- Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Ebu'l-Bekâ, Eyyub b. Mûsâ el-Hüseynî el-Kefevî, *el-Külliyât*, nşr. Adnan Derviş, Muhammed el-Mısırî, Müessetü'r-Risâle, Beyrut, 1993.
- Ebû Şâme, el-Makdîsî, “el-Mürşîdü'l-Vecîz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1407/1986.
- El-Mazharî, Muhammed Sanâullah, *Tefsîru'l-Mazharî*, Mektebetü'r-Rüşdiyye, Pâkistan, 1412.
- En-Nişâburî, *el-Müstedrek*, yy., Beyrut, 405/1014.
- Gökdemir, Ahmed, “Osmanlı Kıraat Eğitiminde XIX. Yüzyıl Mısır Tarîkinin Arka Planı: Biyografik Bir İnceleme”, *İhyâ Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2019.

Gürses, Abdurrahman, *Kıraati Aşere Ders Notları*, Haseki Eğitim Merkezi Müdürlüğü, İstanbul, 1992.

Hilmi, Ahmed, *Ravdatu'l-Kurrâ*, Sırât-ı Mustakîm Mecmuâsı, 1327.

Hakîm, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nişâburî, *el-Müstedrek*, yy., Beyrut, 405/1014.

Halebî, Ebu'l-Abbâs Şehâbeddîn Ahmed b. Yusuf b. Abdu'd-Dâim el-Mağrûf Bi's-Semîn, *Eddurru'l-Mesnûn fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk, ty.

Hanbelî, Mucîruddîn b. Muhammed el-Uleymî el-Mukaddesi, *Fethu'r-Rahmân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru'n-Nevâdir (İsdârâtî Vezêrati'l Evgâti Ve's-Şuûni'l-İslâmiyye-İdâretü's-Şuûni'l-İslâmiyye), 1430/2009.

Hâruf, Muhammed Fath, *el-Müyessera fî'l-Kirââtî'l-Aşri'l-Mütevâtireti Min Tarîk-i tayyibeti'n-Neşri ve'l-Kirââtî'l-Erbaati Eşşazzeti ve Tercîhihe*, Dâru İbn-i Kesîr, Beyrut-Lübnan, 2020.

İbni Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, thk. Abdullah Ali Kebîr, M. Ahmed Hasebullah, H. Muhamme Şâzelî, yy., Kâhire, ty.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *Muncîdü'l-Mukriîn ve Mürşîdü't-Tâlibîn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1400/1980.

_____, *en-Neşr fî'l-Kirââtî'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Debbâ', Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, ty.

_____, *en-Neşr fî'l-Kirââtî'l-Aşr*, thk. İbrâhim Atve Avad, Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 2004.

_____, *Ğâyetü'n-Nihâye, fî Tabâkâtî'l-Kurrâ*, nşr. G. Bergut Reaser, yy., Mısır, 1351/1932.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, Mektebu'l-İslâmiyye, İstanbul, 1981.

İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdirrahmân b. Muhammed, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1412.

İbn Cinnî, Ebû'l-Feth Osmân b. Cinnî el-Mevsîlî, *el-Muhtesab fî Tebyîni Vücûhi Şevâzzi'l-Kirâât ve'l-Îzâhi anhâ*, Thk. Ali en-Necdî Nâsîf, Abdülhalim en-

- Neccâr, Abdülfettâh İsmâ'il Şiblî, Meclisü'l-A'lâ li's-Şuuni'l-İslâmiyye, Kâhire, 1994/1414.
- İbn Mücâhid, Ebû Bekir Ahmed b. Mûsâ, *Kitâbu's-Seb'a fî'l-Kirâat*, thk. Şevki Dayf, Dâru'l-Meârif, Kâhire, 1400/1988.
- İbn Ebû Davud, Ebû Bekir Abdullah b. Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Kitâbu'l-Mesâhif*, nşr. Muhibbuddin Abdüssübân Vâiz, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 2002.
- İbnü's-Subkî, *Şerhu Cem'i'l-Cevâmî*, yy., Mısır, 1318.
- İsfehânî, Ebu'l-Kâsım Mufaddal Râgıb, *Müfredâtü fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Ahmed Halefullah, Mektebetü'l-Enclo'l, Mısıriyye, 1970.
- _____, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'ân*, nşr. Safvan Adnan Dâvûdî, Dâru'l-Kalem, Dimâşk, 1992.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1404/1984.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî/Müessesetü't-Târih, Tunus, 1984.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temmâm b. Atıyyeti el-Endülûsî el-Muhârabî, *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1422.
- Karaçam, İsmâ'il, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevâtir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018.
- _____, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nuzûlü ve Kıraati*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1974.
- _____, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.
- Kerîm, Muhammed, *el-Kirââtü'l-Aşri'l-Mütevâtira Min-Tarîki's-Şâtıbiyye ve'd-Dürre*, Dâru'l-Muhâcie, Medîne, 1414/1994.
- Komisyon, *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyâne İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2006.

- Koçyiğit, Hikmet, “Ortak sûre İsimleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012.
- Kurtûbî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Kütübi’l-Masrıyye, Kâhire, 1384/1964.
- Muhaysin, Muhammed Sâlim, *el-İrşâdâtü’l-Celiyye fî’l-Kırâati’s-Seb’i Min-Tarîkı’ş-Şâtıbiyye*, yy., Kâhire, 1394/1947.
- _____, *el-Kırâât ve Eseruhâ fî Ulûmi’l-Arabiyye*, Mektebu’l-Külliyâti’l-Ezher, Kâhire, 1402/1982.
- _____, *el-Mühezzeb fî’l-Kırâati’l-Aşr ve Tevcîhihâ Min Tarîkı Tayyibeti’n-Neşr*, Mektebetü’l-Ezheriyye, Kâhire, 1997.
- Mutçalı, Serdar, *el-Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Hadîs: Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995.
- Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Esâsî, Larus Yayınları, Tunus, 1988.
- Mârifet, Muhammed Hâdî, *Amuzeş-i Ulûmi’l-Kur’ân*, yy., h. 1371.
- Molla Efendi, Muhammed Emin b. Abdullah, *Umdetü’l-Hallân fî İzâhi Zübdetü’l-İrfân*, el-Mektebetü’l-Mahmûdiyye, Fâtih-İstanbul, 2019.
- Mahallî, Celâleddîn Muhammed b. Ahmed ve Suyûtî Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Tefsîru’l-Celâleyn*, Dâru’l-Hadîs, Kâhire, ty.
- Muhammed Mustafâ, Ebu’s-Suud el-Meâdî Muhammed, *İrşâdu’l-Akli’s-Selîm İlâ Mezâye’l-Kitâbi’l-Kerîm*, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, ty.
- Nesefî, Ebu’l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Hâfızuddîn, *Medâriku’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, Dâru’l-Kelâmi’t-Tayyib, Beyrut, 1419/1988.
- Nahvî, Ebû Câfer en-Nehhâs Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yûnus el-Murâdî, *İ’râbu’l-Kur’ân*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1421.
- Önen, Hacı, “Kıraatların Fikhî Hükümlere Etkisi”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Diyarbakır, 2013.
- Öztoprak, Sirâceddin, *Kur’ân Kıraatı, Kıraat-ı Aşere*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2005.

- Palûvî, Abdulfettah, *Zübdetü'l-İrfân*, el-Mektebetü'l-Hanefiyye, Fâtih-İstanbul, 2019.
- Pakdil, Ramazan, *Tâlim Tecvid ve Kırâat*, İFAV, İstanbul, 2013.
- Râzî, Ebû Abdillah (Ebu'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer el-Hasen b. el-Hüseyn, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420.
- Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Kemâl Ebî Bekr b. Muhammed Celâlüddîn, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, yy., Beyrut, 1973.
- _____, *ed-Durru'l-Mensûr fî Tefsîr bi'l-Me'sûr*, Hukûku't-Tab'u Mahfûzatu't-Tab'atu'l-Ûlâ, Kâhire, 1424/2003.
- Sehavî, Ebu'l-Hasan Alemüddîn Ali b. Muhammed, *Cemâlû'l-Kurrâ ve Kemâlû'l-İkrâ*, nşr. Abdulkerim Zübeydî, yy., Beyrut, 1413/1993.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhim, *Bahru'l-Ulûm*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1413/1993.
- _____, *Bustânu'l-Ârifîn*, el-Matbaatu'l-Âmire, ty., s. 57.
- Sem'ânî, et-Temîmî el-Hanefî sümme's-Şâfi ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdulcebbâr İbn Ahmed el-Merûzî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1418/1997.
- Saçaklızâde, Muhammed Mer'âşi, *Cehdü'l-Mukîll ve Şerhihi*, yy., Konya, 1873.
- Şâfi, eş-Şeyh el-Alâmeti Muhammedü'l-Emîn b. Abdullah el-Ermî'l-Alevî el-Herâfî, *Tefsîru Hadâigi'r-Ravh ve'r-Reyhân fî Ravâbi Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'n-Necât, Beyrut, 1421/2001.
- Şirâzî, Âyetullah Nâsir Mekârim, *Tefsîr-i Numûne*, Dâru'l-Kütübi'l-İslâmiyye, Tahran, h. 1374.
- Tetik, Necâti, *Kıraat İlminin Tâlîmi Başlangıçtan 19. Hicrî Asra Kadar*, İşaret Yay., İstanbul, 1990.
- Taşköprizâde, Ahmed b. Mustafâ, *Miftâhu's-Saâde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevdûati'l-Ulûm*, thk. Kâmil Bekr, Abdulvehb ebu'n-Nur, yy., Kâhire, 1968.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Emelî Ebû Câfer, *Câmiu'l-Beyân an-Te'vîl-i Âyi-l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/1992.

Tabatabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin, *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Müessesetü'l-Âlemî li'l-Matbuât, Beyrut, h. 1390.

_____, *Tercüme-i Tefsîri el-Mîzân*, (Çev.: M. B. Musâvî), Tahran, h. 1370.

Tabersî, Ebû Alî Emînüddîn el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl, *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Nâsır Husro, Tahran, h. 1372.

Topbaş, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerîm Şifâ Tefsiri*, Cantas yay., İstanbul, 2017.

Tâhir b. Âşûr, et-Tunûsî Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dârı et-Tunûsiyyeti ve'n-Neşr, Tunus, 1984.

Temel, Nihat, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 2009.

Ünal, Mehmet, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Kırâât Farklılıklarının Rolü*, Hacıveyiszâde İlim ve Kültür Vakfı Yay., İstanbul, 2019.

Zerkânî, Muhammed Abdulazîm, *Menâhilu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, 1995/1415.

Zebîdî, Muhammed Murtazhâ, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*, yy., Mısır, 1306.

Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed, *Mârifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr Ala't-Tabakâti'l-Âsâr*, Medresetü'r-Risâle, Beyrut, 1404/1984.

_____, thk. Dr. Tayyar Altıkulaç, İSAM, İstanbul, 1416/1995.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harizmî, *el-Keşşâf an Hakâ'iki Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, h. 1407.

TABLOLAR

Tablo 1: Râ'd Sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması				
Sıra no	Âyet	Ana Metin	Kırâat Farklılığı Olan Lafızların okunuşu	Lafızları Farklı okuyan Kırâat İmamları (Rumuzları)
1	1	الم	الف، لام، میم (سکته)	ب، ع، ک، د، ط، ی، خ، ق، ر، ص، ف، ض
2	2	اِسْتَوٰی	استوی	ج: (بینه) ق، ر، خ، ض: (اماله)
3	3	وَهُوَ	وَهُوَ	ب، ح، ر، ج، ی، یزیدی، حَسَنُ
		وَمِنْ كُلِّ النَّمْرَاتِ جَعَلَ	وَمِنْ كُلِّ النَّمْرَاتِ جَعَلَ	ی
		يُعْشِي	يُعْشِي	ص، ف، ر، ی، خ
4	4	وَزَرَعَ وَنَخِلٍ صِنْوَانٍ وَغَيْرِ	وَزَرَعَ وَنَخِلٍ صِنْوَانٍ وَغَيْرِ	د، ح، ع، ی، محیص، یزیدی و غیر
		يُسْقٰی	تُسْقٰی	ک، ن، ی، محیص، یزیدی و غیر
		وَنُقْطِلُ	وَيُقْطِلُ	فرخل، محیص، عَمَش: ف: (سکته)
		فِي الْأَكْلِ	فِي الْأَكْلِ	ا، د، محیص
5	5	ءَاِذَا - ءَاِذَا	ءَاِذَا - ءَاِذَا (تسهیل)	ب، ح
		ءَاِذَا - ءَاِذَا	ءَاِذَا - ءَاِذَا (تسهیل)	ج، د، یس
		ءَاِذَا - ءَاِذَا	اِذَا - اِذَا	ا، ر، ی
		ءَاِذَا - ءَاِذَا	ءَاِذَا - ءَاِذَا (تسهیل)	د
		ءَاِذَا - ءَاِذَا	ءَاِذَا - ءَاِذَا (تسهیل)	ح، ج
		ءَاِذَا - ءَاِذَا	اِذَا - اِذَا	ک، ج
		ءَاِذَا - ءَاِذَا	ءَاِذَا - ءَاِذَا	ل
		اَنَارَ	اَنَارَ	ح، ت (اماله) ج (بینه)
6	7	هٰدٍ	هٰدٍ	د

Tablo 1 devam ediyor

Tablo 1 devam

7	8	أَنْتِي	أَنْتِي	ج، ي (بينه) ض (اماله)
		بِمَقْدَارٍ	بِمَقْدَارٍ	ح، ط (اماله) ج (بينه)
8	9	الْمُتَعَالِ	الْمُتَعَالَى	د، يع (اثبات ياء)
9	10	بِالنَّهَارِ	بِالنَّهَارِ	ج (بينه) ، ح، ط (اماله)
10	16	الْأَعْمَا	الْأَعْمَا	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
		تَسْتَوِي	يَسْتَوِي	فرخل، عَعْمَش
11	17	يُوقِفُونَ	تُوقِفُونَ	فرخل، ع، محيصن و غيره
		فِي النَّارِ	فِي النَّارِ	ج (بينه) ، ح، ط (اماله)
12	18	الْحُسْنَا	الْحُسْنَا	ح، ج (بينه) ، يع (فتح) ، فرخل (اماله)
		وَمَا وَاهُمْ	وَمَا وَاهُمْ	ج (فتح - بينه) ، فرخل (اماله)
		وَيُنْسِ	وَيُنْسِ	ج، ح، ط، جمع، ف، يزيدي
13	19	أَعْمَى	أَعْمَى	ج (بينه - فتح) ، فرخل، ك، ق، ض (اماله)
14	22	الدَّارِ	الدَّارِ	ج (بينه) ح، ط (اماله)
15	29	الصَّالِحَاتِ طُوبَى	الصَّالِحَاتُ طُوبَى	ي (ادغام) ، ي، ج (بينه) ، ط (بينه) فته) ، ف (اماله)
16	30	مَتَابٍ	مَتَابِي	يع (اثبات الياء)
17	31	الْمَوْتَى	الْمَوْتَى	ط، ي (بينه) ، فرخل، ض (اماله) ، ج (بينه فته)
		يَبْيَسُ	يَبْيَسُ	ه، ز
		دَارِهِمْ	دَارِهِمْ	ط، ت (اماله) ، ج (بينه)
18	32	عِقَابٍ	عِقَابِي	يع (اثبات الياء)
19	33	وَصْدُو	وَصْدُو	ا، د، ح، ك، جمع
20	36	مَابٍ	مَابِي	يع

Tablo 1 devam ediyor

Tablo 1 devam

1	39	وَيُثَبِّتُ	وَيُثَبِّتُ	ا،ج،فرخل،جع،مطوئى
22	42	الْكَافِرُ	الْكَافِرُ	ا،د،ح،جع،محيصن،يزيدى
		الدَّارُ	الدَّارُ	ط،ي،ت (اماله) ، ج (بينه)
23	43	كَفَى	كَفَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)

Tablo 2: Kasas Sûresindeki Kıraat Farklılıkları Şeması				
Sıra no	Âyet	Ana Metin	Kırâat Farklılığı Olan Lafızların Okunuşu	Lafızları Farklı Okuyan Kırâat İmamları (Rumuzları)
1	1	طسم	طا، سین، میم	فرخل، ص (اماله) ، ف (اظهار)
2	5	أَيِّمَّةَ	ءَهِمَّةَ	د، ب، ح، یس (تسهیل)
		أَيِّمَّةَ	ءَهِمَّةَ	جع (تسهیل)
		أَيِّمَّةَ	ءَهِمَّةَ	ل (ابطال یاء مکسور)
		أَيِّمَّةَ	ءَهِمَّةَ	ک، ن، ر، ق، خل (ابطال یاء مکسور)
		أَيِّمَّةَ	ءَهِمَّةَ	ج (تسهیل)
3	6	وَلْيَرَى	وَلْيَرَى	فرخل
4	8	حَزَنًا	حُزَنًا	فرخل، ععمش
		فِرْعَوْنُ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا	فِرْعَوْنُ وَهَامَانُ وَجُنُودُهُمَا	فرخل
5	9	عَسَى	عَسَى	ج (بینه) ، فرخل (اماله)
6	15	فَقَضَى	فَقَضَى	ج (بینه) ، فرخل (اماله)
7	19	يَبْطِشُ	يَبْطِشُ	جع
8	20	يَسْعَى	يَسْعَى	ج (بینه - فتح) ، فرخل، ض (اماله)
9	22	عَسَى	عَسَى	ج (بینه - فتح) ، فرخل، ض (اماله)
		رَبِّشَى أَنْ	رَبِّىْ أَنْ	ا، دح، جع
10	23	يُصْدِرَ	يَصْدُرَ	ح، ک، جع، یزیدی، حسن
11	24	فَسَقَى	فَسَقَى	ج (بینه) ، ف (اماله)
		تَوَلَّى	تَوَلَّى	ج (بینه) ، فرخل (اماله)

Tablo 2 devam ediyor

Tablo 2 devam

12	25	إِخْدَ بِهِمَا	إِخْدَ بِهِمَا	ج، ح (بينه) ،فرخل (اماله)
13	27	إِنِّي أُرِيدُ	إِنِّي أُرِيدُ	ا، جمع
		هَاتَيْنِ	هَاتَيْنِ	د
		سَتَجِدُنِي	سَتَجِدُنِي	ا، جمع
14	29	قَضَى	قَضَى	ج (بينه) ،ف (اماله)
		لَا هَلِهُ امْكُثُوا	لَا هَلِهُ امْكُثُوا	ف، عغمش
		إِنِّي أَنَسْتُ	إِنِّي أَنَسْتُ - إِنِّي أَنَسْتُ	ا، د، ح، جمع - ك، محيصن، يزیدی
		لَعَلِّي	لَعَلِّي	ا، د، ح، ك، جمع
		أَوْ جِدْوَةٍ	أَوْ جِدْوَةٍ	ن، ف، خل
		النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ،ط، ت (اماله) ،ي (اماله - ادغام)
15	30	أَنَاهَا	أَنَاهَا	ج (بينه - فتح) ،ض، ر، خل (اماله)
		إِنِّي أَنَا	إِنِّي أَنَا	ا، د، ح، جمع، محيصن، يزیدی
16	31	رَأَاهَا	رَأَاهَا	ج (طقليل/بينه) ،ح (اماله) ،م، ص (اماله)
		وَلَّى	وَلَّى	ج، ط، ت، ق (فتح - بينه) ،ق، ر، خل، ض (اماله)
17	32	الرَّهْبِ - الرَّهْبِ	الرَّهْبِ - الرَّهْبِ	ا، د، ح، جمع، يع - ك، ص، فرخل، شنبوزي ع
		فَذَانِكَ	فَذَانِكَ	د، ح، يس
18	33	يَقْتُلُونَ	يَقْتُلُونِي	يع (اثبات الياء)
19	34	مَعِيَ	مَعِيَ	ا، ف، جمع
		رَدًّا	رَدًّا	ا
		يُصَدِّقُنِي	يُصَدِّقُنِي	ن، ف و غيره
		إِنِّي أَخَافُ	إِنِّي أَخَافُ	ا، د، ح، جمع
		يُكْذِبُونَ	يُكْذِبُونِي	ج، يع (اثبات الياء)

Tablo 2 devam ediyor

Tablo 2 devam

20	37	وَقَالَ	قَالَ	د،محيصن
		رَبِّيَ أَغْلَمُ	رَبِّيَ أَغْلَمُ	ا،د،ح،جع،محيصن
		بِالْهُدَى	بِالْهُدَى	ج (بينه) ، ض،خل،س (اماله)
		تَكُونُ	يَكُونُ	فرخل،ععمش
		الدَّارِ	الدَّارِ	ج (بينه) ، ط،ي،ت
21	38	لَعَلِّي	لَعَلِّي	ا،د،ح،ك،جع،محيصن،يزيدي
22	39	هُوَ وَجُنُودُهُ	هُوَ وَجُنُودُهُ	ي
		لَا يُزْجَعُونَ	لَا يُزْجَعُونَ	ا،يع،فرخل،محيصن،حسن،مطوعي
23	41	أَيِّمَةً	ءَهِمَّةَ	د،ب،ح،يس (تسهيل)
		أَيِّمَةً	ءَهِمَّةَ	جع (تسهيل)
		أَيِّمَةً	ءَهِمَّةَ	ل (ابطال ياء مكسور)
		أَيِّمَةً	ءَهِمَّةَ	ك،ن،ر،ق،خل (ابطال ياء مكسور)
		أَيِّمَةً	ءَهِمَّةَ	ج (تسهيل)
		النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ، ط،ت (اماله)
24	43	الْأُولَى	الْأُولَى	ط (بينه) ، ر،خل،ض،ق (اماله) ، ج (فتح - بينه)
25	45	أَنْشَأْنَا	أَنْشَأْنَا	ي،جعفر
26	46	أَتَيْهُمْ	أَتَيْهُمْ	ج (فتح - بين) ، فرخل (اماله)
27	48	سِحْرَانِ	سَاحِرَانِ	فرخل،ن،مطوعي و غيره
28	49	أَهْدَى	أَهْدَى	ج (فتح - بين) ، ف (اماله)
30	50	هُوَيُهُ	هُوَيُهُ	ج (بينه) ، فرخل،ض (اماله)
31	53	يُنْتَلَى	يُنْتَلَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
32	57	الْهُدَى	الْهُدَى	ج (فتح - بينه) ، فرخل (اماله)

Tablo 2 devam ediyor

Tablo 2 devam

		يُجَبِّى	تُجَبِّى	ا، جمع، يس ج (فتح - بينه) ،ض،ق،ر،خل (اماله)
33	59	الْفَرَى	الْفَرَى	ج (بينه) ، ح (اماله)
34	60	وَأَبْقَى	وَأَبْقَى	ج (فتح - بينه) ،ض،ق،ر،خل (اماله)
		تَعْقِلُونَ	يَعْقِلُونَ	ك،ي،يزيدى
35	61	فَهُوَ	فَهُوَ	ب،ح،ر،جمع،حسن
		ثُمَّ هُوَ	ثُمَّ هُوَ	ب،جمع،عي،حم،ر
36	62	يُنَادِيهِمْ	يُنَادِيهِمْ	يع
37	63-	عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ - الْإِنْبَاءُ	عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ - الْإِنْبَاءُ	ح،يزيدى،حسن
	66	عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ - الْإِنْبَاءُ	عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ - الْإِنْبَاءُ	ف،ر،يع،يس،حه،عغمش
		تَبَرَّأْنَا	تَبَرَّأْنَا	ي،جمع
38	67	فَعَسَى	فَعَسَى	ج (بين - فتح) ، ض،ر،خل
39	68	وَتَعَالَى	وَتَعَالَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
40	70	فِي الْأُولَى	فِي الْأُولَى	ج (فتح - بينه) ، ح (بينه) ، ر،ق (اماله)
		تَرْجِعُونَ	تَرْجِعُونَ	يع،محيصن،مطوعى
41	71	أَرَأَيْتُمْ	أَرَأَيْتُمْ	ا، جمع - ج
		بِضِيَاءٍ	بِضِيَاءٍ	ز
42	74	يُنَادِيهِمْ	يُنَادِيهِمْ	يع
43	76	فَبَعَثَ	فَبَعَثَ	ج (بينه) ، ف (اماله)
		عَلَيْهِمْ	عَلَيْهِمْ	ف،يع،عغمش
44	77	أَتَيْكَ	أَتَيْكَ	ج (بينه - فتح) ،فرخل (اماله)

Tablo 2 devam ediyor

Tablo 2 devam

		عِنْدِي	عِنْدِي	ا،ح،جع،يزيدي
45	78	ذُنُوبُهُمُ الْمُجْرِمُونَ	ذُنُوبُهُمُ الْمُجْرِمُونَ	ح،يع،يزيدي،حسن
		ذُنُوبُهُمُ الْمُجْرِمُونَ	ذُنُوبُهُمُ الْمُجْرِمُونَ	ف،ر،س،ت،عغمش
46	80	يُلْقِيهَا	يُلْقِيهَا	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
47	81	وَبِدَارِهِ	وَبِدَارِهِ	ج (بينه) ، ح،ت
		فِيَّةٍ	فِيَّةٍ	جع، ف
48	82	لَخَسِفَ	لَخَسِفَ	ع،يع
		لَخَسِفَ	لَخَسِفَ	ع،يع،حسن
49	85	الْقُرْآنَ	الْقُرْآنَ	د،ف،محيسن
		رَبِّيَ أَعْلَمُ	رَبِّيَ أَعْلَمُ	ا،د،ح،جع،محيسن،يزيدي
		بِالْهُدَى	بِالْهُدَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
50	88	تَرْجِعُونَ	تَرْجِعُونَ	يع،محيسن،مطويعي

Tablo 3: Sebe' sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması				
Sıra no	Âyet	Ana Metin	Kırâat Farklılığı Olan Lafızların Okunuşu	Lafızları Farklı Okuyan Kırâat İmamları (Rumuzları)
1	2	وَهُوَ	وَهُوَ	ب، ح، ر، ج، يعزیدی، حسن
2	3	بَلَى	بَلَى	ج (بینه)، ف، ر (اماله)
		عَالِمِ الْغَيْبِ	عَالِمِ الْغَيْبِ - عَلَامِ الْغَيْبِ	ا، ك، ج، یس، حسن - ف، ر، مطوّعی
		لَا يَغْزُبُ	لَا يَغْزُبُ	ر، عغمش
2	5	مُعْجِزِينَ	مُعْجِزِينَ	د، ح، محیص، یزیدی
		مِنْ رَجْزِ الْإِيمِ	مِنْ رَجْزِ الْإِيمِ	د، ع، یع، محیص و غیره
3	6	صِرَاطِ	صِرَاطِ	ز، ض، یس، محیص، شنبوزی
4	8	أَفْتَرَى	أَفْتَرَى	ج (بینه)، ح، ف، ر (اماله)
5	9	أَيَّدِيَهُمْ	أَيَّدِيَهُمْ	یع
		نَشَأَ	يَشَأَ - نَشَأَ	فرخل، حسن، عغمش - جع (ابطال الهمزة)
		نَخْسِفُ بِهِمْ	يَخْسِفُ بِهِمْ - نَخْسِفُ بِهِمْ	فرخل، حسن، عغمش - ر (ادغام)
		نُسَوِّطُ	يُسَوِّطُ	فرخل، حسن، عغمش
		كِسَفًا	كِسَفًا	ع (و غیره)
		عَلَيْهِمْ	عَلَيْهِمْ	ف، یع، عغمش
6	12	الرَّيْحِ	الرَّيْحِ - الرِّيحِ	ص، محیصن - جع، محیصن
7	13	كَالْجَوَابِ	كَالْجَوَابِ	ج، ح، د، یع، یزیدی، حسن (اثبات الباء)
		عِبَادِي	عِبَادِي	ف، محیصن، مطوّعی
8	14	مُنْسَأَتَهُ	مُنْسَأَتَهُ - مُنْسَأَتَهُ	ا، ح، ج، یس، محیصن، یزیدی، حسن - م - ف (تسهیل)
		تَنْبِيْنَةٍ	تَنْبِيْنَةٍ	یس

Tablo 3 devam

9	15	لِسْبَا	لِسْبَا - لِسْبَا	ه، ح، محيصن، يزیدی، مَطْوَعِي - ز
		مَسْكَنُهُمْ	مَسَاكِنُهُمْ - مَسْكَنُهُمْ - مَسْكَنُهُمْ	ع، فرخل - ع، ف - ر، خل، عَمَش
10	16-20	عَلَيْهِمْ	عَلَيْهِمْ	ف، يع، عَمَش
		أَكْلٍ	أَكْلٍ	ح، يع، يزیدی، حسن
		صَدَقَ	صَدَقَ	ن، فرخل، عَمَش
11	17	نُجَازِي	نُجَازِي	ا، د، ح، ك، جمع، ص
		الْكَفُورَ	الْكَفُورَ	ا، د، ح، ك، جمع، ص
12	18	أَيَّامًا آمِنِينَ	أَيَّامًا آمِنِينَ	ف، ج (نكل) ، ض (سكته)
13	19	رَبَّنَا	رَبَّنَا	يع
		بَاعِدْ	بَعْدَ - بَاعِدْ	ا، ح، ل، محيصن، يزیدی - يع
		أَسْفَارِنَا	أَسْفَارِنَا	ج (بينه) ، ح، ت (اماله)
		صَبَّارٍ	صَبَّارٍ	ج (بينه) ، ح، ت (اماله)
14	21	شَيْءٍ	شَيْءٍ	ف (نقل، روم، ادغام، وقف) ، ل (نقل، ادغام، م، ع، ف)
15	22	قُلْ ادْعُوا	قُلْ ادْعُوا	ن، ف، يع، حسن، مَطْوَعِي
		فِيهِمَا	فِيهِمَا	يع
16	23	أَذِنَ لَهُ	أَذِنَ لَهُ	ح، فرخل، يزیدی، حسن، عَمَش
		فُرِّعَ	فُرِّعَ	ك، يع، عَمَش
		وَهُوَ	وَهُوَ	ب، ح، ر، جمع، يزیدی، حسن
17	27	شُرَكَاءَ	شُرَكَاءَ	ف (ابدال الهمزة ، قصر ، مد ، تَوَسُّطُ)
18	29	مَتَّى	مَتَّى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)

Tablo 3 devam ediyor

Tablo 3 devam

19	30	لَا تَسْتَأْخِرُونَ	لَا تَسْتَأْخِرُونَ	ج مِنْ طَرِيقِهِ، ح، ط، ي، جع، ف، يزیدی
20	31	الْقُرْآنِ	الْقُرْآنِ	د، ف، محیصن
		تَرَى	تَرَى	ح، فرخل، ط
		مُؤْمِنِينَ	مُؤْمِنِينَ	ي، جع، ج، ف
21	32	الْهَذَا	الْهَذَا	ج (بینه) ، فرجل (اماله)
		إِذْ جَاءَكُمْ	إِذْ جَاءَكُمْ	م، ف، خل (اماله) ، ح، ل (ادغام)
22	33	وَالنَّهَارِ	وَالنَّهَارِ	ج (بینه) ، ط (اماله)
23	37	رُفِی	رُفِی	ج (فتح - بینه) ، ح، ط (بینه) ، فرخل (اماله)
		جَزَاءِ	جَزَاءِ	یس
		الضَّعْفِ	الضَّعْفِ	یس
		عُرْفَاتِ	عُرْفَاتِ	ف
24	38	مُعْجِزِينَ	مُعْجِزِينَ	د، ح، محیصن، یزیدی
25	39	فهو	فهو	ب، ح، ر، جع، یزیدی، حسن
		وهو	وهو	ب، ح، ر، جع، یزیدی، حسن
		شَيْءٍ	شَيْءٍ	ف (نقل، روم، ادغام، وقف) ، ل (نقل، ادغام، م، ع، ف)
26	40	يَحْشُرُهُمْ	نَحْشُرُهُمْ	ع، یع، محیصن، مُطَوِّعِي و غَيْرِهِ
		يَقُولُ	نَقُولُ	ع، یع، محیصن، مُطَوِّعِي و غَيْرِهِ
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (1-1) - (2-1) - (2-2)	ب (تسهیل)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (1-1) - (2-1)	ح (اسقاط الهمزة)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (1-1) - (2-1)	ط (اسقاط الهمزة)

Tablo 3 devam ediyor

Tablo 3 devam

		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ هِيَاكُمْ (2-1)	يس (اسقاط الهمزة)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (2-1)	حه
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (1-1) - (2-1)	ب،ه (تسهيل- صله)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ هِيَاكُمْ (5-5)	ه (تسهيل)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ هِيَاكُمْ (2-1)	جع (تسهيل-صله)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (3-3)	ب (تسهيل-صله)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ هِيَاكُمْ (3-1)	ز (تسهيل-صله)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ هِيَاكُمْ (5-5)	ج (تسهيل)
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (3-3)	ك،ر،ص،خل
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (4-4)	ن
		هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ	هَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ (5-5)	ف،ق
27	42	النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ، ط،ت،ي (اماله)
28	43	تَنَلَّى	تَنَلَّى	ج (بينه) ، ض،ر،خل (اماله)
		مُفْتَرَى	مُفْتَرَى	ج (بينه) ، ح،ط،فرخل (اماله)
		عَلَيْهِمْ	عَلَيْهِمْ	ف،يع،عَعْمَشْ
29	44	الْيَهُمَّ	الْيَهُمَّ	ف،يع،شنبوزي
30	45	نَكِيرِ	نَكِيرِ	ج،يع (اثبات الياء)
		مَتَى	مَتَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
31	46	وَفَرَادَى	وَفَرَادَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
		ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا	ثُمَّ اتَّفَكَّرُوا	يس

Tablo 3 devam ediyor

Tablo 3 devam

32	47	فَهُوَ	فَهُوَ	ب، ح، ر، ج، يزیدی، حسن
		شَيْءٌ	شَيْءٌ	ف (نقل، روم، ادغام، وقف)، ل (نقل، ادغام، م، ع، ف)
		أَجْرِي	أَجْرِي	ا، ح، ل، ك، ع، ج، محیصن، یزیدی
33	48	الْغُيُوبِ	الْغُيُوبِ	ف، ص، محیصن، عَمَش
34	49	يُبْدِي	يُبْدِي	ف، ل (ابدال الهمزة)
35	50	رَبِّي إِنَّهُ	رَبِّي إِنَّهُ	ا، ح، ج، یزیدی
36	51	نَرَى	نَرَى	ج (بینه)، ح، ط، فرخل (اماله)
37	52	وَأَنْتَى	وَأَنْتَى	ط (بینه)، ج (حلف)، فرخل (اماله)
		اتَّأَوُّشُ	اتَّأَوُّشُ	ح، ص، فر، یزیدی، عَمَش

Tablo 4: Mü'min Sûresindeki Kırâat Farklılıkları Şeması				
Sıra No	Âyet	Ana Metin	Kırâat Farklılığı Olan Lafızların Okunuşu	Lafızları Farklı Okuyan Kırâat İmamları (Rumuzları)
1	1	حَم	حَا،مِيم	ج،ح (تقليل)،فرخل،م،ص (اماله)،جع (سكته)
2	5	الْعَقَابِ	الْعَقَابِي	يع،حسن (اثبات الياء)
3	6	كَلِمَةً	كَلِمَاةُ	ا،ك،جع
		النَّارِ	النَّارُ	ج (بينه)،ح،ط،ت (اماله)
4	7	وَقِهِمْ	وَقَهُم	يس
5	9	وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ	وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ-وَقَهُمُ السَّيِّئَاتِ	ح،حه،يس،يزيدي،حسن-فر،يس،عُغْمَش-ف (ابدال الهمزة)
6	13	وَيُنَزَّلُ	وَيُنْزَلُ	د،ح،يع،محيصن،يزيدي
7	15	الدَّرَجَاتِ ذُو	الدَّجَاوُ	ي
		التَّلَاقِ	التَّلَاقِي	ج،ب،ابن وازدان،حسن (اثبات الياء،ب (حلف)
9	16	شَيْءٍ	شَيْءٍ	ف (سكون-نقل-روم-ادغام-وقف)
		يَخْفَى	يَخْفَى	ج (بينه)،فرخل (اماله)
		الْفَهَارِ	الْفَهَارِ	ف،ج (تقليل)
10	17	تُجْزَى	تُجْزَى	ج (بينه)،فرخل (اماله)
11	20	يَدْعُونَ	تَدْعُونَ	ا،ل،م
		شَيْءٍ	شَيْءٍ	ف (سكون-نقل-روم-ادغام-وقف)
12	21	أَشَدَّ مِنْهُمْ	أَشَدَّ مِنْكُمْ	ك
		وَاقٍ	وَاقِي	د،محيصن (اثبات الياء)

Tablo 4 devam ediyor

Tablo 4 devam

13	22	تَأْتِيهِمْ	تَأْتِيهِمْ-تَأْتِيهِمْ	يع - ج، ح، ط، ي، جمع، ف، يزيدي (ابدال الهمزة)
		رُسُلُهُمْ	رُسُلُهُمْ	ح، يزيدي، حسن
14	25	نِسَاءَهُمْ	نِسَاءَهُمْ	ف (تسهيل-مد-قصر)
15	26	ذُرُونِي	ذُرُونِي	د، ج، اصبحاني، محيصن
		إِنِّي أَخَافُ	إِنِّي أَخَافُ	ا، د، ح، جمع، محيصن، يزيدي
		أَوْ أَنْ	وَأَنْ	ا، د، ح، جمع
		أَنْ يُظْهَرَ	أَنْ يُظْهَرَ	ا، ح، ع، جمع، يع و غيره
		الْفَسَادِ	الْفَسَادُ	ا، ح، ع، جمع، يع و غيره
16	27	عُدْتُ	عُتُّ	فرخل، ح، جمع (ادغام)
17	28	يَكُ كَاذِبًا	يَكَاذِبًا	ي (ادغام)
18	29	بَأْسٍ	بَاسٍ	ح، ي، جمع، ف، يزيدي
		أَرَى	أَرَى	ج (بينه) ، فرخل، ض، ح، ط
19	30	إِنِّي	إِنِّي	ا، د، ح، جمع
20	31	دَابٍ	دَابٍ	ج، جمع، اصبحاني، ف، يزيدي (ابدال الهمزة)
		يُرِيدُ ظُلْمًا	يُرِيظُلْمًا	ي (ادغام)
21	32	إِنِّي	إِنِّي	ا، د، ح، جمع
		الْتَنَادِ	الْتَنَادِي	ج، ب، ابن وازدان، حسن (اثبات الياء، ب (حلف)
22	33	هَادٍ	هَادِي	د، محيصن (اثبات الياء)
23	35	أَتَيْهِمْ	أَتَيْهِمْ	ج (فتح-نقل-بينه) ، رخل (اماله) ، ف (نقل-اماله)
		قَلْبٍ	قَلْبٍ	ح، م، محيصن، يزيدي

Tablo 4 devam ediyör

Tablo 4 devam

		جَبَّارٍ	جَبَّارٍ	ج (بينه) ،ت (اماله) ،ح (اماله-تنوين)
24	36	لَعْلَى	لَعْلَى	ا،د،ح،ك،جع،محيصن،يزيدي
25	37	فَاطِلَعٍ	فَاطِلَعٍ	ع
		وَصْدٌ	وَصْدٌ	ا،د،ح،ك،جع
26	38	إِتَّبِعُونِ	إِتَّبِعُونِ	ب،ح،جع،د،يع (اثبات الياء)
27	39	الْقَرَارِ	الْقَرَارِ	ح،ر،خل (اماله) ،ف،ق،ج (بينه)
29	40	يُجْزَى	يُجْزَى	ج (بينه) ،فرخل (اماله)
		وَهُوَ	وَهُوَ	ب،ح،ر،جع،يزيدي،حسن
		يَدْخُلُونَ	يَدْخُلُونَ	د،ح،ص،جع،يع - ا،ك،ع،ف،ر،ض،حسن،عغمش
		أَنْتَى	أَنْتَى	ج،ط (بينه) ،ف،ض (اماله)
30	41	مَالِي	مَالِي	ا،د،ح،ل،جع،م،محيصن،يزيدي
		النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ،ط،ت،ي (اماله)
31	42	الْعَفَارِ	الْعَفَارِ	ج (بينه) ،ح،ت (اماله)
32	43	النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ،ط،ت،ي (اماله)
33	44	أَمْرِي	أَمْرِي	ا،ح،جع،يزيدي
34	45	فَوْقِيهِ	فَوْقِيهِ	ج (بينه) ،ف (اماله)
		سَيَّاتٍ	سَيَّاتٍ	ف
35	46	النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ،ح،ت (اماله)
		السَّاعَةَ ادْخُلُوا	السَّاعَةَ ادْخُلُوا	د،ح،ك،ص،محيصن،يزيدي،حسن

Tablo 4 devam ediyor

Tablo 4 devam

36	47	النَّارِ	النَّارِ	ج (بينه) ، ح، ت (اماله)
37	49	لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ	لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ	ي
38	50	تَأْتِيَكُمْ	تَأْتِيَكُمْ	ج، ح، جع، ف، يزيدي (ابدال الهمزة)
		رُسُلَكُمْ	رُسُلَكُمْ	ح، يزيدي، حسن
		بَلَى	بَلَى	ج (بينه) ، فرخل (اماله)
39	52	لَا يَنْفَعُ	لَا تَنْفَعُ - لَا يَنْفَعُ	د، ح، ك، جع، يع - ا، ن، ف، ر، ض، حسن، عغمش
		الدَّارِ	الدَّارِ	ج (بينه-اماله) ، ت (اماله)
40	53	الْهُدَى	الْهُدَى	ج (بينه-فتح) ، ف، ض (اماله)
41	54	وَذِكْرَى	وَذِكْرَى	ج (بينه) ، ح، ف، خل، ض (اماله)
42	55	وَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكَ	وَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكَ	ي (ادغام) ، ط (خُلف)
		الْإِنِّكَارِ	الْإِنِّكَارِ	ط، ت (اماله) ، ق (نقل-سكته) ، ح (اماله) ض (نقل-سكته)
43	56	سُلْطَانِ أَتِيَهُمْ	سُلْطَانِ أَتِيَهُمْ	ج (فتح-نقل-بينه) ، فرخل (اماله) ، ض (سكته-اماله)
44	58	الْأَعْمَى	الْأَعْمَى	ج (فتح-بينه) ، ف، ق (اماله)
		الْمُسيءِ	الْمُسيءِ	ل (سكون-اشمام-روم)
		تَتَذَكَّرُونَ	تَتَذَكَّرُونَ	ن، فرخل، عغمش و غيره
45	60	أَدْعُونِي	أَدْعُونِي	د
		سَيَدْخُلُونَ	سَيَدْخُلُونَ	ص، جع، يس، د، محيصن
46	62	فَأَنى	فَأَنى	ج (بينه) ، ف (اماله)
47	67	شُبُوحًا	شُبُوحًا	د، م، ص، ف، ر، محيصن، عغمش

Tablo 4 devam ediyör

Tablo 4 devam

		يُتَوَقَّى	يُتَوَقَّى	ج (بينه) ،ض،ق (اماله)
48	68	قَضَى	قَضَى	ج (بينه) ،فرخل (اماله)
		فَيَكُونُ	فَيَكُونُ	ك
49	69	أَنَّى	أَنَّى	ج،ط (بينه) ،فرخل (اماله)
50	70	رُسُلْنَا	رُسُلْنَا	ح،يزيدي،حسن
51	72	فِي النَّارِ	فِي النَّارِ	ج (بينه) ،ح،ت (اماله)
52	73	قِيلَ	قِيلَ	ل،ر،يس،حسن،شَنْبُورِي (اشمام)
53	76	فَيُبْسِ	فَيُبْسِ	ج،ح،جع،ف،يزيدي (ابدال الهمزة)
54	77	يُرْجَعُونَ	يُرْجَعُونَ	يع،محيصن،مُطَوِّعِي
55	78	جَاءَ أَمْرُ	جَا أَمْر - جَاءَ هَمْر - جَائِمْر	ب،ه،ح،يس،محيصن،يزيدي (اسقاط الهمزة) ج،ز،جع،يس (تسهيل) ،ج،ز (ابدال اهمزة)
56	81	فَأَيَّ	فَأَيَّ	ف (تحقيق - تسهيل)
57	82	أَغْنَى	أَغْنَى	ج (فتح-بينه) ،ق،ض،ر،فرخل (اماله)
58	83	رُسُلُهُمْ	رُسُلُهُمْ	ح،يزيدي،حسن
		يَسْتَهْزِؤْنَ	يَسْتَهْزِؤْنَ	ف (تسهيل)
59	84-85	بِأَسْنَا	بِأَسْنَا	ح،جع،ف،يزيدي (ابدال الهمزة)

Tablo 5: Kırâat İmamları ve Rumuzları Şeması						
S. no	İmam İsmi	Remzi	1. Râvi	Remzi	II. Râvi	Remzi
1	Nâfi'	ا	Kâlûn	ب	Verş	ج
2	İbni Kesîr	د	Bezzî	ه	Kunbül	ز
3	Ebû Amr	ح	Dûrî	ط	Sûsî	ي
4	İbni Âmir	ك	Hişâm	ل	İbni Zekvân	م
5	Âsım	ن	Ebû Bekir	ص	Hafs	ع
6	Hamze	ف	Halef	ض	Hallâd	ق
7	Kisâî	ر	Ebu'l-Hâris	س	Dûrî	ت
8	Ebû Câfer	جع	Îsâ b. Verdân	عي	Süleyman b. C	جم
9	Yâkûb	يع	Ruveys	يس	Ravh	حه
10	Halef	خل	İshak	سح	İdris	سه
11	İbn Muhaysın		Bezzî		İbn Şenebûz	
12	Yezîdî		S. b. Hakem		Ahmed b. Ferah	
13	Hasan-ı Basrî		Ş. b. Ebû Nasr		Dûrî	
14	A'meş		Muttavviî		Şenebûzî	

